

श्रेणीकचरितम्.

भाग १ लो.

श्री जैनधर्म विद्या प्रसारक वर्ग.

पालीताणा.

श्री " विद्या विजय " प्रिन्टिंग प्रेस-भावनगर.

पंडित जिन प्रभसूरि विरचित्.

॥ श्री ॥

श्रेणिक चरितम्.

ज्ञाग १ लो.

(गुर्जर भाषांतर सहितम्.)

स्वर्गस्थ शेरु केशवल शाभलना स्मरणार्थे.

छपावी प्रसिद्ध कर्ता.

श्री जैनधर्म विद्या प्रसारक वर्ग

पालिताणा.

वीर संवत् २४३२.

सने १९०५.

ज्ञावनगर,

धी " विद्या विजय " प्रिन्टिंग प्रेसमा

शाह. पुरुषोत्तम गीगाभाइए.

मुद्रांकित कर्युं.

किम्मत ३. ०-१२-०.

અર્પણ પત્રિકા.

પરમ પૂજ્ય, શિરછત્ર, તીર્થરૂપ સ્વર્ગવાસી પિતાશ્રી
કેશવજી શામજી.

પૂજ્ય શ્રી,

આપ એક ઉત્તમોત્તમ પિતા, અને જ્ઞાનદાતા ગુરૂ હતા.
આપે અમારા ઉપર આપની હયાતી પર્યંત અત્યંત
ઉપકારો કર્યા છે. આપે કરેલા ગુણનો બદલો વાળી
શકાય તેમ નથી. અમારી આધુનિક સારી
સ્થિતિ આપની કૃપાના અને સેવાના ફળ
રૂપેજ અમને પ્રાપ્ત થઇ છે. પુત્રો તરીકે
ચર્કિંચિત સેવા આપના મૃત્યુ પછી
પણ બજવીને આપના આત્માને
પ્રસન્ન કરવો તેવી અમારી ઇચ્છા
થવાથી આપના સ્મારકનો
આ અર્થ પ્રસિદ્ધ કરાવીને
આપના ચરણકમ-
લમાં અર્પણ

કરીએ

હી

અમે

અમે હીએ

આપના આજ્ઞાંકિત સંતાનો,

- ૧ લાલજી લધા,
- ૨ લખમશી કેશવજી,
- ૩ ધનજી કેશવજી,
- ૪ કુંવરજી કેશવજી.

श्री जिनप्रभसूरि विरचितं

श्री

श्रेणिकचरितम्

अनुष्टुप्.

सिद्धो वर्णसमाम्नायः सर्वस्योपचिकीर्षता ।

येनादौ जगदे ब्राह्म्यै स नंद्यान्नाजिनंदनः ॥ १ ॥

भावार्थ—

सर्वतो अपेक्षर करवानी भ्रष्टा वाला जे प्रलुभे आहरीने वळोनि सामानाय (भर्यादा) सिद्ध करी कहेलो छे, ओवा नाबि रामना पुत्र श्री ऋषलदेव लागवंत ज्ञानसमृद्धि साथे आनंद पाभो. १

विशेषार्थ—

अही “ सिद्धो वर्णसमाम्नायः ” जे सिद्धहेभयंद्र व्याकरणुं सूत्र दर्शाव्युं छे, अने जेभां वळोनी भर्यादा सिद्ध करवावुं कथन सूचव्युं छे.

देशोऽस्ति मगधान्निख्यो यत्र मंजुस्वरा नराः ।

समानश्रीसवर्णास्त्रीयुक्ता ह्रस्वेतराशयाः ॥ २ ॥

भावार्थ—

मगध नामे एक देश छे, जेभां सुंदर स्वरवाला, समान लक्ष्मी वाला, समान वळोनी स्त्रीओजे युक्त अने मोठा हिलना पुत्रो रहता हुता. २

विशेषार्थ—

अही स्वर, समान, सवर्ण. अने -ह्रस्व जे शब्दो उपरथी व्याकरणु पक्षे स्वरोनी समानसंज्ञा, सवर्णसंज्ञा अने ह्रस्वसंज्ञा दर्शावी छे.

दीर्घदर्शीं गुरौ नामी तत्र संध्यङ्करोऽजवत् ।

१ अ शिवायना अधा स्त्रोने व्याकरणुभां नामी कहेछे. ते उपर सारस्वतभां “अवज्जर्जा नामिनः” जेजुं सूत्र छे. २ “ ए ऐ ओ औ ” जे चार स्वरोने संध्यक्षर कहे छे.

રાજલોકો નયાધ્વાન્નિબ્યંજનો વૈરિવર્ગજિત્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં દીર્ઘ દૃષ્ટિવાલો, ગુરુને નમનારો, સંધિ કરવામાં અફર, નીતિના માર્ગને પ્રગટ કરનાર અને શત્રુઓના વર્ગને જિતનારો રાજ લોક હતો. ૩

વિશેષાર્થ—વ્યાકરણ પક્ષે—સ્વરોમાં દીર્ઘસંજ્ઞા, નામી સંજ્ઞા અને સંધ્યક્ષર, સંજ્ઞા હોય છે, અને વર્ણોમાં વ્યંજન અને વર્ગની સંજ્ઞા છે.

ઘોષવંતોઽપ્યઘોષાઃ સ્યુસ્ત્રૈવ પ્રતિવાદિનઃ ।

જિત્વા તાન્વાદિનો વિબ્રત્યુચ્ચતામનુનાસિકમ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં પ્રતિવાદીઓ ઘોષ-નાદ વાલા છતા અઘોષ-નાદ વિનાના, તેઓના પરાભવ કરી તે દશના વાદીઓ પોતાની નાસિકાને ઊંચી રાખે છે. ૪

વિશેષાર્થ—વ્યાકરણ પક્ષે વ્યંજનોની ઘોષ, અઘોષ અને અનુનાસિક એવી સંજ્ઞાઓ છે.

પ્રિયાંતસ્થાસ્ત્ર દીપ્તસ્મરોષ્માણો મૃગીદૃશઃ ।

વિસર્જનીયોપધ્માનીય જિઘ્હામૂલીયમધ્યકાઃ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—

તે દશમાં પોતાના પ્રિયની સમીપ રહેનારી, કામદેવની ગરમીથી પ્રદીપ્ત વિસર્ગ, ઊપધ્માનીય અને જિઘ્હા^૨ મૂલીય અક્ષર જેવા મધ્ય ભાગવાળી મૃગાક્ષી સ્ત્રીઓ હતી. ૫

વિશેષાર્થ—અહિં અંતસ્થ (ય્ર્લ્ઙ્) ડષ્માક્ષર (શ્, ષ્, સ્) વિસર્ગ (:) ઊપધ્માનીય (= ક =ક) અને જિઘ્હા મૂલીય (=ક =પ) એ અક્ષરો દર્શાવ્યા છે. ૫

સોપધ્માનીયાનુકુંઞૈ વિવ્રજ્જઘટાં યુધિ ।

યાનત્ર રાજાનુસ્વારં પદં ચક્રે જયશ્રિયઃ ॥ ૬ ॥

૧ ક વર્ગ વિગેરે પાંચ વર્ગ કહેવાય છે. ૨ જિઘ્હામૂલીય અક્ષરની આકૃતિ જેવી કમાન વાળી સ્ત્રીઓના મધ્ય ભાગની આકૃતિ વર્ણવેલી છે.

भावार्थ—

ज्यां कुंलस्थलवडे जल्ले उिपध्मानीय^१ अक्षर वादी होय जेवी गजे'दनी धराने रजुमां धारणु करतो. राजा प्रयाणु करतां ज्यलक्ष्मीनु स्थान अनुस्वार^२ ३प करतो हुतो. ६

विशेषार्थ—अहीं उिपध्मानीय (=क =ह) अने अनुस्वार संज्ञादर्शावीछे. ६

धनं तज्जग्गति स्फातिं यदत्रोपार्जितं जनैः ।

कश्चनत्यार्यमर्यादा कल्पलत्युद्यमोऽत्र नुः ॥ ७ ॥

भावार्थ—

अहिं लोकोज्जे उिपार्जन करेजुं द्रव्य विस्तार पाभतुं हुतुं. आर्य मर्यादा ६६ थती हुती अने पुरयना उिधम कल्पलतानी जेम आचरणु करतो हुतो. ७

ये गुणास्तेत्र सर्वेऽपि यजंतेऽत्र जिनं जनाः ।

कस्को नाम न भूमनात्र वैयाकरण उच्चकैः ॥ ८ ॥

भावार्थ—

जेगुणु होयते सर्वे अहिं हुता. अहिंना लोको जिनने पूजता हुता. अहीं आहुत्यपणु उि'युं व्याकरणु जलुनार कोणु नहुतुं? अर्थात् सर्वे व्याकरणु जलुनारा हुता. ८

विशेषार्थ—सर्वे×अपि, यजंते×अत्र, कः×कः, भूमना×अत्र—जे सर्वे ३पमां संधि दर्शावेल छे.

कः पंचालाजनपदो वरणानगरं च किम् ।

कानि वा स्युः खलतिकवनान्यस्य श्रियां पुरः ॥ ९ ॥

भावार्थ—

जे नगरनी शाला आगल पंचालदेश, वरणानगर अने खलतिक वन कोणु मात्रछे! ९

१ उिपध्मानीय अक्षरनी आकृति हाथीना कुंलस्थल जेवी होयछे.

२ अनुस्वारतुं सिन्ध स्थानना जेवुंज होयछे.

हरितिकाः फलान्याघ्रादिवास्माद् द्युश्रियोऽवमाः ।
लोकोपचाराब्जब्दानामिव सिद्धिश्च शर्मणाम् ॥ १० ॥

लावार्थ

आभ्रश्लथी हरउनाङ्गनीजेभ्यो नगस्थी स्वर्गनी शोभा उत्तरती हती-
लोकोपचारथी शब्दथी जेभ त्यां सुभनी सिद्धि थती हती. १०

विशेषार्थ—शब्दनी सिद्धि लोक-व्याकरणेना उपचार (प्रयोगथी) थाय.
छे. १०

जीयंते धनिनां दाराः कलत्रेणात्र नातनोः ।
ज्वेनांजोधिज्जार्याया नार्योऽज्जयाः सुधांबुधेः ॥ ११ ॥

लावार्थ—

अह्नी कामदेवनी स्त्रीथी धनवतनी स्त्रीयो जित्ती शकती न हती-
समुद्रनी स्त्री सरिताता जलथी अमृतता समुद्रनी स्त्री सरिता जित्ती
शकती नथी. ११

इति प्रथम संधिः ।

वीतारातौ कलाधारे सत्पृथ्वीज्ञो पृथूदये ।
स्वर्वधूहास्यदस्त्रैरो कः सदात्र न मोदते ॥ १२ ॥

लावार्थ—

शत्रुने नाश करतार, कलानो आधार रूप, मोरा उदयवाला, अने जेनी
स्त्रीयो स्वर्गनी स्त्रीयोतुं हास्य करेछे, तेना ते पृथ्वीपति उपर हंमेशा कोणु
हर्ष नभाभे ? १२

विशेषार्थ—अहिं वीत×अरातौ, कला×आधारे पृथ्वी×ईज्ञो, पृथु×उदये
अ-सर्व रूपभां स्वरसंधि दर्शावेल. छे.

मातापितृषिवाकूप्रव्हे अत्र दुर्वाक्यकैतवे ।
प्रायः प्रयुंजते धीरा ऋलृकारस्वराविव ॥ १३ ॥

વિશેષાર્થ—અહિં ગંગા×ઉદક×ઉજ્જ્વલં, એ સંધિરૂપ દર્શાવેલ છે ✽ અક્ષ-
રની આકૃતિ કુટિલ વાંકી હોવાથી તેની ઉપમા આપેલી છે.

ઋણાર્ણ વસનાર્ણ ચ કંબલાર્ણ દશાર્ણવત્ ।

પ્રાર્ણવત્સત્રાર્ણ વા વિદ્યંતે નાત્ર કસ્યચિત્ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

કરજ માટે કરેલું કરજ, વસ્ત્રતું કરજ, કાંબલાતું કરજ, દશાર્ણ દશની
બેમ ઉત્કૃષ્ટ કરજ અને નાના વાછડાતું કરજ ત્યાં કોઇને હુતું નહીં. ૧૪

વિશેષાર્થ—

ઋણ+ઋણં, વસન+ઋણં, કંબલ+ઋણં, દશ+ઋણં, પ્ર+ઋણં, વત્સત્ર+
ઋણં એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નયાર્ત્તરક્ત્વી દિકપ્રાર્ત્તત્કીત્તિર્નાપરમર્ત્તવાક્ ।

ગતપાત્રપ્રર્ષજન્ન ધર્મધુરાયાં પ્રાર્ષજ્નાયતે ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજા ન્યાય પીડિતને રક્ષણ કરનાર, દિશામાં કીર્તિને શ્રેલાવનાર, પરમ
સત્ય વાણી બોલનાર, પ્રાપ્ત થયેલ પાત્ર ઉપર ઉત્કૃષ્ટ દયાલુ અને ધર્મની
ધુરામાં શ્રેષ્ઠ વૃષભતું આચરણ કરનારો હતો. ૧૫

વિશેષાર્થ—અહિં નય×આર્ત્ત, પ્ર+ઋચ્છત્, પરમ×ઋત, પ્ર+ઋપમાયતે એ
સ્વર સંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

રાજન્યવીરાઃ પ્રાલ્કારાયિતવેણીલતા ઇહ ।

પ્રલ્કારયંતિ શ્વે શસ્ત્રત્વિષ્ણ સૂર્યાંશુપ્રહ્લયઃ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

બેમની વેણીલતા ઝલકી રહી છે એવા વીર રાજાઓ અહિં પોતાના શસ્ત્રો
ની ક્રાંતિવડે સૂર્યના કીરણોને પ્રતિબિંબિત કરી ઝલકાવે છે. ૧૬

વિશેષાર્થ—અહિં પ્ર+લ્કારાયિત, પ્ર+લ્કારયંતિ, સ્વરસંધિના રૂપ દ-
ર્શાવ્યા છે.

दृष्ट्वैश्वर्यातिरेकेऽपि धर्मैकनिरतं जनम् ।

अद्यैवकृतमित्यूहः कस्यात्र हृदि न स्फुरेत् ॥ १० ॥

भाषार्थ—

अत्रिंशद् ऐश्वर्यं यथां पणु केध धर्मं परायणु अया भाणुसने जेधने
' आणे कृतार्थं थया ' अयो तर्क केना हृदयभां स्फुरतो नथी ? २०

विशेषार्थ—दृष्ट्वा+ऐश्वर्यं, धर्म+एकनिरतं, अद्य+एव अे स्वर सधिता ३५
दर्शांया छे.

इहैव नूनं धर्मोऽस्थाद्यन्नायोऽत्र पतिव्रताः ।

कीर्त्तिरेव सतां त्वेका स्वैरिणी स्वैरचारतः ॥ ११ ॥

भाषार्थ—

अहिंज धर्मं रहुदो छे, अम भात्री थाय छे कारणु के, त्यां यधी स्त्रीअे
पति व्रता हती भात्र सत्पुत्रेणी कीर्त्ति अेकज स्वैरिणी रथी स्वैरिणी हती. २१

विशेषार्थ—अहिं स्व+ईरिणी अे संधि ३५ दर्शावेल छे.

दृष्ट्वादार्यं नृणामत्र शाखिनस्ते दिवोकसाम् ।

प्रेलिता त्रपया मन्ये प्रौखंति स्मान्यदृश्यताम् ॥१२॥

भाषार्थ—

अहिंना पुत्रेणी उदरता जेधने देवताना कृत्पवृक्ष लज्जथी संताध
गया होय तेम भने लागे छे. कारणु के ते अन्यने दृश्य थतां नथी. २२

विशेषार्थ—दृष्ट्वा+आदार्यं, प्र+एलिताः, प्र+उखंति, अे स्वर सधिता ३५
दर्शांया छे.

यदुपेकायते धर्मो यदुपेकायते श्रुतम् ।

तदुपैति यत्रास्फाति धीरत्वोपैधते च तत् ॥ १३ ॥

भाषार्थ—

त्यां अेकज धर्मं वर्ततो हतो, अेक शास्त्रज वर्ततुं हतुं. त्यां ज्यां
विस्तारे त्यां युद्धि वधती हती. २३

વિશેષાર્થ—ઉપ+एकायते, उप+एति, उप+एधते એ સ્વરસંધિના
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आर्त्तेषु प्रोषधीयत्सु धर्मोऽत्र प्रौषधीयते ।

इतीहोपदिशत्याप्ते जनतोमित्यवोचत ॥ ૩૪ ॥

ભાવર્થ—

“આર્ત-પીડિતજન દુઃખી થાય છે ત્યારે ધર્મ ઔષધીનું કામ કરે છે”
આ પ્રભાણે આપ્તજ ઉપદેશ કરતા તે લોકો સ્વીકારી લેતા હતા. ૨૪

વિશેષાર્થ—અહિં પ્ર+ઓષધીયતે, જનતા+ઓમ્ એ સંધિ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इहोष्टपीयूषरसं विबोष्टीनामपि नृशम् ।

प्रपद्यते सौमनस्यं विबोष्टस्तरुणव्रजः ॥ ૩૫ ॥

ભાવર્થ—

ખિંબ શક્તિના જેવા હોઠવાલો અહિંના તરુણ પુરુષોના સમૂહ, ખિંબ
જેવા હોઠવાળી સ્ત્રીઓના અધરામૃતના રસને અત્યંત પાન કરી દેવતાપ
ણાનું સુખ સંપાદન કરતો હતો. ૨૫

વિશેષાર્થ—અહિં ઇહ+ઓષ્ટ, વિવ+ઓષ્ટીનામ્, વિવ×ઓષ્ટઃ, એ સ્વરસંધિ-
ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

अत्र नाज्ञानदुग्धौतुर्नૈતુનેत्रन्नयंकरः ।

न वृद्धौतुकूरबुद्धिर्नૈकारविमुखोऽर्थिषु ॥ ૩૬ ॥

ભાવર્થ—

અહિં કોઈ અજ્ઞાન ૩૫ દૂધને પીવામાં માર્ગર જેવો નહોતો, ખીલાડાના
નેત્ર જેવો ભયંકર કોઈ નહોતો, વૃદ્ધ માર્ગરના જેવી કૂર બુદ્ધિવાલો નહોતો
અને કોઈ યાચકોની યાચનાને સ્વીકાર કરવામાં વિમુખ નહોતો. ૨૬

વિશેષાર્થ—દુગ્ધ×ઓતુઃ, ન×ઓતુ, વૃદ્ધ×ઓતુ, ન×ઓંકાર, એ સ્વરસંધિ-
ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કામસ્યાક્ષૌહિણી સેના સ્ત્રિયોઽત્ર પ્રૌઢવિવ્રમાઃ ।

મનાંસિ પ્રૈથ્વતાં તાસુ પ્રૌઢિં વિવ્રતિ કામિતામ્ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

અહિંની પ્રૌઢ વિકાસવાળી સ્ત્રીઓ કામદેવની અક્ષૌહિણી સેના રૂપ છે તેઓ ઊપર પ્રેરણા મન પ્રૌઢ કામીપણને ધારણ કરે છે. ૨૭

વિશેષાર્થ—અક્ષ+ઋહિણી, પ્ર×ઉઢ પ્ર×ૈથ્વતાં, પ્ર×ઋઢિમ્ એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इह प्रैष्याः कलानिष्णाः प्रियप्रेषपुरःसराः।

कुर्वत्यधिपतेः प्रेषं मूर्ध्नि शेषामिवामरीम् ॥ २८ ॥

ભાવાર્થ—

અહીં ઉત્તમ કલાવાન પુરૂષો પ્રિય એવા આજ્ઞાકાર ને આગલ કરી રાજાની આજ્ઞા દેવતાની શેષા (પ્રસાદી) ની જેમ મસ્તકપર ધારણ કરે છે. ૨૮

વિશેષાર્થ—પ×ૈષ્યાઃ, પ્ર×ૈષ, પ્ર×ૈષમ્ એ સ્વરસંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

स्मरवध्वा विजेष्योऽञ्जनयना लाकृतिचुजाः ।

नायिकाः पेशलारावा रोचंतेऽत्र स्तवोचिताः ॥२९॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં કામદેવની સ્ત્રી રતિને જિતનારી, કમલ જેવા નેત્રવાળી લૃ અક્ષરના જેવી વાંકડી આકૃતિવાલી ભુજને ધરનારી, કોમલ સ્વર બોલનારી અને સ્તુતિ કરવાને યોગ્ય એવી નાયકાઓ રહે છે. ૨૯

વિશેષાર્થ—લૃ×આકૃતિ, એ સ્વરસંધિ પદ છે.

गवाश्विनीर्गवेंडांसा गवाक्षात्सीमन्मूमिकाः ।

गोअश्वाप्यायिनीर्गोश्वप्रीत्येकंतेऽत्र सप्रियाः ॥३०॥

ભાવાર્થ—

ત્યાંના લોકો પોતાની પ્રિયાઓ સાથે રહી ગાય તથા અશ્વવાહી,

મોઝા વૃષભોની જેવી કોંઠવાડી, અને ગાયો તથા અશ્વોને તુમ્હિ અપનારી સ્ત્રીમની ભૂમીને ગાય તથા અશ્વની પ્રીતિવડે ગોખમાં રહી બુવે છે. ૩૦

વિશેષાર્થ—ગો×અશ્વની; ગો×ઈંદ્ર, ગો×અક્ષાત્, ગો×અશ્વ ઓ×અશ્વપ્રીયા ગવાદિ ગણના રૂપ સંધિથી દર્શાવ્યા છે.

ત ઈશ્વરતયારાધ્યા યેઽસ્મા આતન્વતે નતિમ્ ।

તસ્માયિંદ્રઃ સ્પૃહયતિ બંધવેનં સ્તવીત યઃ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ—

હે ઇંદ્રુ, જેઓ તેમને (અર્હંતને) નમન કરે છે, તેઓ ઇશ્વરની જેમ આરાધવા યોગ્ય છે. જે તેમની સ્તુતિ કરે છે તેની ઉપર ઈંદ્ર સ્પૃહા રાખે છે. ૩૧

ધર્મો વંદ્ય ઇતઃ પ્રાચ્નૂ દેષ ંર્દન્નિતિ સ્મૃતઃ ।

યજ્ઞો દધ્યતિશૈત્યસ્ય વચો મધ્વન્નિજ્ઞાવુકમ્ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—

એમનાથી વંદવા યોગ્ય ધર્મ થયેલો છે. તેઓ અર્હંત એવા નામે કહેવાય છે અને તેમનો યજ્ઞ દધિથી અતિશય છે અને તેમના વચન મધુ-મધને પરાભવ કરે તેવા મધુર છે. ૩૨

વિશેષાર્થ—ઐષ+અર્હન્ ઈત્યાદિ સંધિરૂપ છે.

તદસાવેવ દેવોઽસ્તુ નયનં નાયકશ્ચ તે ।

આગંતાવપિ શિક્ષેત્થં શ્રૂયતેઽન્ન તમોપહા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે એજ તમારા દેવ, તમારા નેત્ર રૂપ અને નાયક હો, આ પ્રમાણે ત્યાં આગંતુક (મિજમાન) માણસને કરાતી અજ્ઞાનને નાશ કરનારી શિક્ષા સાંભળનામાં આવતી હતી. ૩૩

તત્રાસ્તિ વિબુઘૈઃ સ્તુત્યં શ્રીનિવાસકુશોષયમ્ ।

સૌઘરૈવિષ્ણુરૈપૂર્ણગૃહં રાજગૃહં પુરમ્ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દેશમાં દેવતાઓને સ્તુતિ કરવા યોગ્ય અને લક્ષ્મીના વિલાસથી ભર-

પૂર એવું રાજગૃહ નામે નગર છે. જેની અંદર આવેલા ધર મહેલની લક્ષ્મી અને વાસુદેવની લક્ષ્મીથી પરિપૂર્ણ છે. ૩૪

વિશેષાર્થ—અહિં કુશેષયમ્, રૈ, એ વ્યાકરણના બાણવાયોગ્ય ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પિત્યે પક્ષ ઇવ શ્રાદ્ધવહુલેઽત્ર તદાનઘાઃ ।

દ્વિગવ્યૂતિસ્પૃશો જૈન્યઃ કસ્મૈ નો અરુચન્ ગિરઃ ॥૩૫॥*

ભાવાર્થ—

પિતૃઓના* પક્ષની જેમ બહુ શ્રાદ્ધવાલા એ નગરમાં નિર્દોષ અને એક યોજન સુધી સાંભલાય તેવી જૈન વાણી કેને રૂચિ કરે તેવી ન હતી. ૩૫

વિશેષાર્થ—અહિં ગો+ગૂતિ, નો+અરુચન્, એ સંધિનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति द्वितीयः सर्गः ।

अ अपेहि दृशो मार्गादि ईक्षा जातु मास्तु ते ।

उ उत्तिष्ठ त्वमीदानीं मा एवं किल मन्यसे ॥ ૩૬ ॥

ईषतुः पितरौ यौ त्वामूषतुर्नरके हि तौ ।

आदुस्ते जीविते द्वेडं त्वां स्तोतुं ये ननूद्यताः ॥ ૩૭ ॥

अमज्जयस्त्वं स्वकुलं सिद्धोज्ज्वलमपन्विव ।

इत्यन्निषंगपरुषं श्रूयते नात्र ज्ञापितम् ॥ ૩૮ ॥

ભાવાર્થ—

‘ તું દૃષ્ટિના માર્ગથી દૂર જા ’ ‘ તારી દૃષ્ટિ હુશો નહી ’ ‘ અહિથી હુમ્ ભાજ ઊઠી જા ’ ‘ આવી રીતે તું માનીશ નહી ’ ‘ જે માતાપિતાએ તારી ધમ્બા કરી હતી તે માતા પિતા નરકે પડ્યા છે ’ જે તારી સ્તુતિ કરવાને ઉજમાલ થયા છે, તેઓએ જીવતમાં ઝેર ખાધું છે ’ ‘ તે તારા ઉજવલ કુલને ડુબાવી દીધું છે ’ આ પ્રમાણે કઠોર ભાષણ જે નગરમાં સાંભલાવામાં આવતું ન હતું. ૩૬-૩૭-૩૮

* અહિં અ-અમતિઓના પિતૃઓના પક્ષ લેવાનો છે. તેઓ ભાદરવા માસના કૃષ્ણપક્ષને શ્રાદ્ધપક્ષ કહે છે. બીજે પક્ષે શ્રાદ્ધ એટલે શ્રાવક લેવા.

વિશેષાર્થ—અ+અપેહિ, ઇ+ઈક્ષા, ઉ+ઉત્તિષ્ટ, મા+એવં, એ લુક્સંધનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાવાયુદ્યંતિ મિથ્યાત્વં બંધવિષ્ટાર્થસિદ્ધયઃ ।

તત્સમ્યક્ત્વં ન્નજેત્યત્ર બોધ્યતે બંધુતા બુધૈઃ ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ—

“ હું બંધુ, મિથ્યાત્વ અને ઇષ્ટ અર્થની સિદ્ધિઓ તને બાધા કરે નહીં, તેથી તું સમ્યક્ત્વને ભજીશ ” આ પ્રમાણે જેમાં પ્રાણ પુરુષોજ પોતાના બંધુને બોધ કરે છે. ૩૯

વિશેષાર્થ—બંધો+ઈષ્ટાર્થ, એ સંધિનું વિકલ્પ દર્શાવ્યું છે.

શ્રિયાશ્રયાવહ્યાવાં શ્રીકૃષ્ણયોરુપમામહો ।

ઈતિ બ્રૂતો નુ સરવ્યત્ર સૌજ્ઞાગ્યાદ્વંપતી મિથઃ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ હેસખી, આપણ બંને શોભાવડે લક્ષ્મી અને કૃષ્ણની ઉપમાને પ્રાપ્ત કરીએ છીએ, ” એ પ્રમાણે બ્યાં સ્ત્રીપુરુષ પરસ્પર સૌભાગ્યથી વાર્તા કરે છે. ૪૦

દ્વશાવેતે નત્પલાન્ને બાહૂ એતૌ વિષોપમૌ ।

પાદાવિમૌ પદ્મકાંતી અમી આદર્શજ્ઞા નચ્ચાઃ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ—

‘ આખે આંખો કમલ જેવી છે ’ આખે બાહુ બિંધ પુષ્પતા જેવા કોમલ છે; ‘ આ બે પગ કમલના જેવી કાંતિવાલા છે અને આ નખ દર્પણ જેવા છે. ૪૧

વિશેષાર્થ—એતે×ઉત્પલાને, બાહૂ×એતૌ, અમી×આદર્શ. એ લુક્ સંધિ-ના રૂપ છે.

एहि न्नो धिषणअत्र शंसैतानि यदम्यसि ।

स्तोतुमित्यंगनानि कया हुतेह वाक्पतिम् ॥ ૪૨ ॥

भा.वार्थ—

हे वृहस्पति, अहिं आवो आणे छे ते वआणो. आ प्रभाणु नगरमां
वृहस्पतिने कहे छे. ४२

विशेषार्थ—विषण+अत्र, धत्यादि लुक्संधिना इप दर्शाव्या छे.

इति तृतीयः सर्गः

जनता पुत्रजागत्र स्थिता सङ्गुरुशासने ।

अर्च्यार्चति वाङ्मत्याक्लिप्तवाक्पतिवाग्मतिः ॥ ४३ ॥

भा.वार्थ—

अहीं लोकोना समूह पुत्रवालो अने सदगुरुनी आज्ञामां रहनेनरो हते.
वही ते पेतानी वाणी तथा भतिथी वृहस्पतिनी वाणी तथा भतिने तिर-
स्कार करे तेवो हतो. ते हंभेशा पूजना योग्यनी पूजा करते हते. ४३

विशेषार्थ—वाग्+मति, अे व्यंजनसंधितुं विकल्पेइप दर्शावेल छे.

षण्मुखं षड्मुखगुरुं शौर्येणात्र विगर्हते ।

जगन्मनोम्मलागस्त्यः ककुन्मंडलजिन्नृपः ॥ ४४ ॥

विशेषार्थ—

अहीं दिशाओना मंडलने जितनारे राजा जगतना मनइप जलन-
मलने दूर करवाभां अगस्त्य जेवो हतो अने ते पेताना शौर्यथी छे मुषवाला
कार्तिकेय तथा तेना पिता शंकरनी पत्नी निंदा करावतो हतो. ४४

विशेषार्थ—अहिं षट्+मुखं, षण्मुखं. जगत्+मनः, अप्+मल, ककुद्+
मंडल, अे व्यंजन संधिना विकल्पेइप दर्शाव्या छे.

वाङ्मयं यस्य यन्मात्रं सत्तावर्णयतीह ।

वाक्बूरा अप्यवाक्बूरा जायेरन्नस्य तु स्तुतौ ॥ ४५ ॥

भा.वार्थ—

जे राजनुं सत्तावाहुं अने जेदना प्रभाणुनुं वाङ्मय वर्णन करेछे, पणु

એની સ્તુતિ કરવામ તે વાણીમાં શૂરવીર એવા પણ પુરૂષો વાણીમાં અશૂ-
રવીર થઈ બંધ છે. ૪૫.

જાક્ શ્યામિતાસુહૃદ્વક્તો રાજારીનધિયુચ્ચિતઃ ।

જગદ્દેતાંશુપાદૈર્વાગમચ્ચૈત્યં ગુણૌરિહ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં રાજતા શત્રુઓના મુખ ઉપર શ્યામતા હતી અને ચંદ્રના કીરણોથી
જગતની જેમ ગુણોથી ચૈત્ય ઉબવલ હતું. ૪૬

વિશેષાર્થ—અહિં ઉત્ત્+શ્રિતઃ, જગત્+શ્વેતાંશુ, ગમચ્+ચૈત્યં એ વ્યંજન
સંધિના રૂપ છે.

દશદિક્કૃતવાક્શ્રીન્ચામાશ્રિતોઽત્રાગતો ન્નવેત્ ।

અવાક્શ્લક્ષ્ણોઽપિ વાક્શ્લક્ષ્ણો નિઃસ્વોઽપિ પ્રાઙ્શ્રિયા યુજઃ

॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં આવેલો પુરૂષ દશદિશાઓમાં પ્રખ્યાત વાણી અને લક્ષ્મીનો આ-
શ્રિત થાય છે. જે વાણીમાં ચતુર ન હોય તે વાણીમાં ચતુર થાય છે અને પ્રથમ
નિર્ધન હોય તે લક્ષ્મી સાથે જોડાય છે. ૪૭

વિશેષાર્થ—દિક્+શ્રુત, અવાક્+શ્લક્ષ્ણઃ, પ્રાઙ્+શ્રિયા એ વ્યંજન સંધિના
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અજ્ઞલોરપિ નો વાર્તાં વાગ્ધીનો યઃ પુરાઽબુધત્ ।

સોત્રાવાગ્ધીનગોષ્ટીગોઽજ્ઞલ્બહું વેદ વાઙ્મયમ્ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ પૂર્વે વાણી વગરનો સ્વર અને વ્યંજનની વાત પણ જાણતો ન
હતો, તે અહિં વાણી જાણનારા પુરૂષોની ગોષ્ટીમાં રહી સ્વર અને વ્યંજન
સંબંધી વાઙ્મય જાણતો હતો. ૪૮

વિશેષાર્થ—અજ્+જ્ઞલોઃ, વાક્+ધીનઃ, અવાક્+ધીન, એ વ્યંજન સંધિમાં
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

तुराषाड्त्वेऽपि वीराणां राज्ञो द्विटुतिब्जं यशः ।

गीयतेऽत्र जगद्धर्षिं पुनर्विकसितामलम् ॥ ४९ ॥

भावार्थ—

जे के वीर पुश्पानुं पराक्रम विजयभां छे तथापि राजानुं विजय सं-
अधी यश जयतने लर्षदायक अने विकशित तथा निर्भल त्यां गवानुं छतुं ४९
विशेषार्थ—तुराषाड्+त्वे जगन्+हर्षिं-अे संधिश्प छे.

वाग् द्वादिभिः ककुद्धस्तिदंतोज्वलजला इह ।

अब्जारिकाः सुखा वाप्यः कार्यते राजसत्कृतैः ॥ ५० ॥

भावार्थ

वाष्पीथी आनंद आपनारा राजाना सत्कार पासेला पुश्पा दिग्गजना
दंतना जेवा उज्वल जलवाणी, जलथी लरपूर, अने सुअदायक अेवी वापि-
काअे अलिं करवे छे. ५०

विशेषार्थ—वाक्+द्वादिभिः, ककुप्+हस्ति, अप्+भारिकाः, अे व्यजन सं-
धिश्प दर्शाव्या छे.

सच्चरित्रलसच्छायो द्विषज्जोषी जगज्जयी ।

जात्यत्र नूमिन्नृत्त्रोकः शासञ्जकुटिलाशयान् ॥ ५१ ॥

भावार्थ—

उत्तम चरित्रथी जेनी कांति प्रकाशे छे, शत्रुअेने जे आले छे अने जे
जगतने विजय करे छे अेवा राजलोक अ अक्षर जेवा कुटिल (वड) दृक्-
यवाला पुश्पा जीपर शासन बलावतो शाले छे. ५१

सर्वकूरैर्जगदीकिं ख्याताबुडामरोर्जितैः ।

यशोमयध्वनदंकैस्त्राते न प्रीयतेऽत्र कः ॥ ५२ ॥

भावार्थ

जगतभां विख्यात अेवा सर्व कूर पुश्पाने कूर करनारा, विघ्नने दूर कर-

વામાં ઉગ્ર અને જેમનાવશરૂપ વાઘ વાગી રહ્યા છે એવા પુરુષોથી રક્ષણ થયેલા એ નગરમાં કોણ પ્રસન્ન ન થાય? પર

વિશેષાર્થ—જગત્+ટીકિં, उद्+डामर, ध्वनत्+टंकै: એ વ્યંજન સંધિના રૂપ છે.

તસાકારાયિતશિશૈર્નિષ્કુટાવાસતત્પરૈઃ ।

મયૂરૈઃ કૃતતચ્છ્લક્ષણકેકા કસ્યાસ્તુ નો મુદે ॥૫૩॥

ભાવાર્થ—

જેમની શિખાઓ ણ અક્ષર જેવી છે અને જેઓ ટેકરાનો વાસ કરવામાં તત્પર છે એવા મયૂર પક્ષીઓએકરેલો મનોહર કેકારવ ત્યાં કોને હર્ષ આપતો ન હતો. ૫૩

વિશેષાર્થ—અહિં તત્+ણકારાયિત, તત્+શ્લક્ષણ, એ વ્યંજન સંધિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યુદ્ધિહ પ્રેક્ષ્યતે નિત્યા સુગુણત્રપવન્નિહા ।

ધીમાનિષ્યોઽર્થિનાં ચાત્ર કિમત્રૈકં ન ચિત્રકૃત્ ॥૫૪॥

ભાવાર્થ—

અહિં ગુણવાનને તો લલળ ઉત્પન્ન થાય તેવું બુદ્ધિમાન શૃહસ્થ અને ચાચકોનેજ દાન લેવા વખતે યુદ્ધ થતું હતું. અહિં આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવું એક પણ શું ન હતું? ૫૪

વિશેષાર્થ—યુદ્ધ+ઈહ એ વ્યંજન સંધિતું રૂપ છે.

હસંશ્વંડમસં વક્ત્રે વહંઠાયાં રોરિહ ।

પ્રજ્ઞાન્વરન્નપિમુનિષ્ટાલયેદવલાજનમ્ ॥ ૫૫ ॥

ભાવાર્થ—

સુખથી અંદરને હસી કાઠતા અને રતિની છાયાને વહન કરતા તસાપિ શાંત થઈ કરતા એવા મુનિ અહિં સ્ત્રીજનને ટાળી નાખતા હતા. ૫૫

૧ અંદરને હસી કાઠે તેવા સુંદર સુખવાલા અને રતિ એટલે પ્રીતિ બીજા અર્થે રતિની છાયા કાંતિને વહન કરતા એમ વિરોધાભાસ થાય છે.

विशेषार्थ—हसन्+ चंद्रपत्तं, वहन्+छायां, प्रशान्+चरन्, मुनिः+टालयेत् अे
संधि३प दर्शांया छे.

पुमांष्टागितचेतस्कः सुदृशां तत्र विन्नमैः ।

तांस्ताननुन्नवन् ज्ञावविशेषं याति चात्र हि ॥५६॥

भावार्थ—

त्यां सुंदर दृष्टिवादी स्त्रीयोना विलास वउ जेतुं यित् आच्छादन
थयेतुं छे अयो पु३प ते ते विलास ने अनुभव करतां छतां पञ्च विशेष
भावने पाभे छे. ५६

विशेषार्थ—पुमान्+स्थागित, तान्+तान्, अे संधि ३प दर्शांया छे.

सूक्तिज्योत्स्नापुंश्चकोरैस्तथा पुंस्कोकिलस्वरैः ।

पुंस्खेटपर्षद्विमुखैः पुंश्चेकैर्जात्यदः पुरम् ॥ ५७ ॥

भावार्थ—

सुभाषित ३प यांदनीभां यकोर पक्षी३प, डोडिलना जेवा स्वरवाला
अने छलका पु३षोनी पर्षदाथा विमुष्य रहिनारा अेवा यतुर पु३षाथी अे
नगर शोभतुं छतुं. ५७

विशेषार्थ—पुंस्+चकोरैः, पुंस्+कोकिलैः, पुंस्+खेट, पुंस्+छेकैः अे संधिना
३प छे.

अपुंष्टिट्टिज्जताज्जाग्निः काले पुंस्फलदो नृपः ।

सेव्यतेऽत्र नयी दोष्माद्धीलाखूनारिपुद्गरैः ॥५८॥

भावार्थ—

नपुंसक अने टिट्टाडा जेवा पु३षोभां अग्नि३प, समय परत्वे पु३प प्रलने
आपनार, नीतिमान, पराकमी अने आणुथी शत्रुयोना नगने लीलाभात्र-
भां छेदनार अे राजतुं अछिं सेवन करवाभां आवतुं छतुं. ५८

विशेषार्थ—अपुंस्+टिट्टिभ, पुंस्+फलदः, दोष्मान्+लीला,पुंस्+गरैः अे सं-
धि३प दर्शांया छे.

जयन् द्राघध्वजं हिंस्रशत्रूकान इहार्थिषु ।

અજ્ઞાંજ ઇવ વર્ગ્યાણાં નિધીનાં દશમો નિધિઃ ॥ ૫૯ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં ક્ષમદેવને જિતનાર શત્રુઓની હિંસા કરનાર અને યાચકોમાં નહીં ભલનાર અને વર્ગના નવ નિધિઓમાં દશમા નિધિ રૂપ છે. ૫૯
વિશેષાર્થ—જયન્+જ્ઞષધ્વજં, હિંસન્+શત્રુન્+જનઃ એ સંધિનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

તન્વન્ઝીલશ્રિયાં રાગં જાનન્શાસ્ત્રાર્થવિસ્તરમ્ ।

રાજન્શક્ર ઇવ શ્રીન્નિર્નિગ્નિન્નિવં ધનવ્યયૈઃ ॥૬૦॥

ગુણં ઋણં વશીકુર્વણકારકુટિલાલકઃ ।

રંરમ્યતે જનોઽમુષ્મિ એઠૌકમાનાસ્વિલેપ્સિતઃ ॥ ૬૧ ॥

યુગમમ્ ।

ભાવાર્થ—

શીલલક્ષ્મી ઉપર રાગ વિસ્તારનાર, શાસ્ત્રાર્થના વિસ્તારને બહુનાર, ઈંદ્રની જેમ લક્ષ્મીવડે વિરાજમાન, ધનનો વ્યય કરી દારિદ્રને નાશ કરનાર, ગુણને અતિશે વશ કરનાર, ણ અક્ષર જેવા વાંકડીયા કેશ રાખનાર અને સવ વાંછિતને સંપાદન કરનાર એવા લોક અહિં અતિશે ક્રીડા કરે છે. ૬૦-૬૧

ભાવાર્થ—તન્વન્+શીલાશ્રિયાં, જાનન્+શાસ્ત્રાર્થ, રાજન્+શક્રઃ, નિઘનન્+ઈવં, વશીકુર્વન્+ણકાર, અમુષ્મિન્+ઠૌક૦ એ વ્યંજન સંધિનારૂપ છે.

અલંચકેઽત્ર સામ્રાજ્યં સેવ્યઃ પુંજિઃ પ્રિયંકરૈઃ ।

નૈકો નૃપઃ શંકરૌજાઃ સમ્યન્નૌવલસંચયૈઃ ॥૬૧॥

ભાવાર્થ—

પ્રિય કરનારા પુરૂષોને સેવવા યોગ્ય એવો, અને ઉત્તમ પ્રકારના નૈકા સૈન્યના સંચયવડે શંકર જેવો પરાક્રમી તે રાજા પોતાના સામ્રાજ્યને અલંકૃત કરતો હતો. તેવો જેવો બીજો કોઈ રાજા ન હતો. ૬૨

વિશેષાર્થ—સમ્યક્ નૌવલ૦ એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યું છે.

॥ ઇતિ ચતુર્થઃ સંધિઃ ॥

निश्चित्यार्थमिहाप्तेन्यद्वान्नाणां पुरतः श्रुती ।

निष्ठकयति निस्तंङ्घियो व्याख्यानवेदमसु ॥ ६३ ॥

भावार्थ—

अहिः व्याख्यानः शाणाओभां व्याख्यास करता विद्यार्थिओना कान व्याख्या
जन पासेथी अर्थनो निश्चय करी बुद्धिने जगत करी भीलावे छे. ६३
विशेषार्थ—निम्+चिख, आप्तेभ्यः+छात्राणां, निम्+टंकयति, अे विसर्ग सं
घिनाउप दर्शाव्या छे.

अत्राश्वोऽयं ऋवः पृष्ठं खुरन्यासैष्ठकारयन् ।

निरीक्ष्य श्रीमदं सोऽपि हयंस्थुडति वज्रिणः ॥ ६४ ॥

भावार्थ—

अहीनाः अथ पातानी अरीओ मुडी पृथ्वीना पृष्ठने ठाकारतो ते पशु
लक्ष्मीना मड जेध धंदना ओचैःश्रवा अथनो तिरस्कार करे छे. ६४
विशेषार्थ—खुरन्यासैः+टकारयन्, हयं+थुडति, अे संघिउप दर्शाव्याछे.

हृष्येत्कः खलु नालोक्य लताः कारस्करानपि ।

व्यश्रुवानाः दिशः खं चामोदैः सुमनजैरिह ॥ ६५ ॥

भावार्थ—

दिशाओ अने आकाशभां व्यापी रहडी लताओने तथा मोडोअने जेध
तेभना पुष्पना सुगंधवउ अहिः केषु अुशी. नथी थतु? ६५
विशेषार्थ—कारः+करान्, अे संघिउप दर्शाव्युं छे.

इतः फणिलताः पश्यत्वित्तः पुष्पमितः फलम् ।

वासः कौममितः प्लानपानानीतः सखे नवान् ॥ ६६ ॥

इतः शाखा रथाश्वेजा इतः शरुकधन्विनः ।

इतः गृणूचैः षड्जाषा इतो मंजूदयाः स्वराः ॥ ६७ ॥

इतोङ्गनाः पश्य मनोहरं किं पुनरत्र न ।

इत्यागंतून् रमयते पौरवर्गः स्वकानिह ॥ ६७ ॥

ભાવાર્થ—

“હે સખા, આ તરફ નાગરવેલ જીવો, આ તરફ પુષ્પ જીવો, આ તરફ ફૂલ જીવો, આ રેશમી વસ્ત્ર જીવો અને આ સુંદર વાહન જીવો, આ તરફ શાલાં જીવો, આ રથ તથા હાથી જીવો, આ ચતુર ધનુષ્યધારી જીવો, આ તરફ સુંદર સ્વરવાલી છ ભાષાઓ સાંભલો, અને આ તરફ સુંદર સ્ત્રીઓ જીવો, અહિં મનોહર વસ્ત્ર શી નથી ? ” આ પ્રમાણે જ્યાં નગરના લોકો પોતાના મિજમાનેને આનંદ આપતા હતા. ૬૬-૬૭-૬૮

વિશેષાર્થ—અહિં વિસર્ગસંધના કેટલાએક ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

क इहास्ति न यो वाग्मी क इहास्ति न यो बुधः ।

कोऽयं कोऽत्र न गंजीरः क इहात्र न वत्सलः ॥ ६८ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં વાગ્માલ કોણ ન હતો. ? અહિં પંડિત કોણ નથી ? અહિં ગંભીર કોણ નથી ? અને વત્સલ કોણ નથી. ૬૯

अग्निरत्राहिताग्नीनां गृहेष्वन्वहमिज्यते ।

जिह्वा अज्युक्तामंतैर्हिरण्याद्या उदीरयन् ॥ ७० ॥

ભાવાર્થ—

અહિં અગ્નિ પૂજકોના ઘરમાં મંત્રથી પોતાની હિરણ્યાદિ જિહ્વાને ઊછાલતો અગ્નિ પ્રત્યેક ગ્રહમાં હ્રમેસા પૂજાય છે. ૭૦

વિશેષાર્થ—અગ્નિઃ×અત્ર,જિહ્વાઃ×અખ્યુઃ હિરણ્યાદ્યાઃ×ઉદીરયન્ એ સંધિ-
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

जो अहस्कर जोयिंदो जगो इंज जगो अज ।

अघो अनंताघो अग्ने जो गंधर्व जगो हर ॥ ७१ ॥

अघो धनेश ब्रूतायं कतमो वो यदत्र वः ।

गुणा दश्यंत इत्यत्र सुधीर्व्वदति राजनि ॥ ७२ ॥

लावार्थ

हे सूर्य, हे चंद्र, हे इंद्र, हे अज-अहम्बर, हे अनंत, हे अग्नि, हे गंधर्व, हे शंकर, हे कुम्भर, तमे कहे। तमारा माथी केना गुणु अमारा राज्यां जेवा मां आवे छे? अम ज्यां सद् बुद्धिमान लोक इहे छे. ७१-७२

विशेषार्थ—भोस्+अहस्कर, भोस्+इंद्रो, भगोस्+इंद्र, भगोस्+अज, अघोस् अनंत, अघोस्+अग्ने, भोस्+गंधर्व, भगोस्+हर, अघोस्+धनेश, सुधीः+वर्दांत अ संशोधनवाला संधि३प दर्शाव्या छे.

सद्युतिः स्त्रीजनो वीलापटुरत्र सुपी सुतुः ।

तत्पतीनां गिरःपतिः स्यात् स्याद्वादगीर्यतिः ॥ ७३ ॥

लावार्थ—

अहिं स्त्री लोक कांतिवाला, वीला विलासमां यतुर अने सारीरीते प्रसन्न करनार हुतो, तेमना पतिओनी वाणी उत्तम हुती अने जेनमुनि स्या द्वाद वाणीने ओसनार हुता. ७३

विशेषार्थ—सुपीसुतुः, गिरः, ×पतिः, स्याद्वादगीर्यतिः अ संधि३प छे.

धूःपते मातराशास्व पितर्दृष्टिं शुक्रां तनु ।

इति धूर्पतयोऽप्याहुस्तनयाः पित्तराविद्ध ॥ ७४ ॥

लावार्थ—

'हे शृङ्गार वहुन करनारी माता, आशीष आये' हे पिता सारी नजर करे, आ प्रभाजे शृङ्गुराने वहुन करनार पुत्रो, अहिं पिताना माता पिताने कहेता हुता. ७४

विशेषार्थ—धूः+पते, मातः+आशास्व, पितर्+दृष्टि, धूः+पतयः, अ संधि३प दर्शाव्या छे.

जीयाश्चिरं हे प्रचेता राजन् दुष्टनियंत्रणात् ।

वीरस्त्री धासि प्रचेतो राजन्नाह्वादकृत्तया ॥ ७५ ॥

लावार्थ—

હે ઊત્કૃષ્ટ દૃઢવાલા, રાજા, હુષ્ટ પુરુષોને નિયમમાં રાખવાથી તમે ચિરકાલ જય પામેા. હેવીર સ્ત્રી વાલા રાજા, આદહાદક પણાથી તમે ઊત્કૃષ્ટ ચિત્તને ધારણ કરનારાછો. ૭૫

વિશેષાર્થ— જીયાઃ×ચિરં, પ્રચેતાઃ×રાજન્, એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

उषर्बुधाहर्षतिन्न प्रजांनोजिन्यहःपते ।

अहरन्नास्य जीव त्वमगणेषानहर्गणान् ॥७६॥

ભાવાર્થ—

અગ્નિ અને સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા, પ્રભરૂપ કમલિનીમાં સૂર્ય સમાન અને દિવસના કમલતા જેવા મુખવાલા હે રાજા, તમે અસંખ્ય દિવસા મુધી છવો. ૭૬

વિશેષાર્થ—ઉષર્×બુધ, અહર્×પતેભ, અહર્×પેત અહર્+અઙ્જાસ્ય, એ સર્વ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

एष स द्यौरवातरित्कव्यदुसंनिज्जाद्भुवम् ।

अहोरात्रः सको मात्रून्नैषको यत्र ते स्तवः ॥ ७७ ॥

ભાવાર્થ—

તેઓ કલ્પવૃક્ષ સમાન સ્વર્ગમાંથી પૃથ્વી ઉપર અવતર્યા છે. જેમાં તમારી સ્તુતિ નથી થઈ એવો તે એક અહોરાત્ર ગયો નથી. ૭૭

વિશેષાર્થ—ઘ્ષઃ+સઃ સઃ+કઃ, ઘ્ષઃ+કઃ એ સંધિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

एषोप्यनेषो यस्येह गुणौघस्तव ज्ञासते ।

देवः कमलिनीजानिः सोऽप्यसो ज्ञासि सांप्रतम् ॥७८॥

ભાવાર્થ—

હે રાજા, જે ભમાશા ગુણનો સમૂહ કે જેના જેવો ખીજનો નથી તે વો શોભે છે, જેની સ્ત્રી કમલિની છે એવો સૂર્યદેવ પણ તેવો નથી એના તમે હમણા પ્રકાશો છો. ૭૮

વિશેષાર્થ—ઘ્ષ×અપિ, સો×આપિ×અસઃ, એ સંધિરૂપ છે.

पर्वगर्वित इंदुः क एष उत्रस्य ते पुरः ।

स्वाराज्य उच्चै रज्यामश्वायामाश्रित्य तस्य न ॥७९॥

हे राज, तभारा छत्रनी आगल पर्वण्णीमां गर्व करनारो अंद्र कोणु मात्र छ. तेथी ते छत्रनी छायातो आश्रय करी अमे स्वर्गना राज्यामां पणु आनंद पाभता नथी. ७९

विशेषार्थ—क+एष+उत्रस्य, स्वाराज्ये+उच्चैः+रज्यामः+छायाम् अे संधिरूप दर्शाव्या छे.

इति न्यायरतो राजा पुरेऽत्र हृद्वना विना ।

गह्वंतीज्जिः परां प्रीतिं प्रजाज्जिरज्जिनंद्यते ॥८०॥

षड्भिः कुलकम् ।

भावार्थ—

अेवी रीते आ नगरमां कपर विना न्यायमां प्रीतिवाला ते राजने परम प्रीति पाभनारी प्रज अलिनंदन आये छे. ८०

विशेषार्थ—न्यायरतिः=राजा, अे संधिरूप दर्शावेल छे.

कलाढेकैरनाच्छिन्ना माच्छिदत्कोपि नः कलाम् ।

कलाइतिहान्यसंति कलाढेकतरा नराः ॥ ८१ ॥

भावार्थ—

कलामां प्रवीण पुश्चाअे नहीं ओंयी लीधेदी अभासी कलाने कोर्ध पणु ओंयी ले नहीं अम धारी कलामां अति प्रवीण पुश्चा अहि कलानां सतत अक्यास कथे करे छे. ८१

विशेषार्थ—मा+अच्छिदत्, अे संधिरूप छे.

॥ इति पंचमसंधिः ॥

शब्दरूपं यथा धातुविज्ञक्तिन्यक्तमर्थवत् ।

लिंगतां चित्रकमेति श्रियोऽत्र जनवेश्मसु ॥ ८१ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં લોકોના ધરમાં શબ્દરૂપ સાત ધાતુઓ વિભાગથી રંગિત અર્થ દ્રવ્યવાલુ અને લિંગ-ચિન્હવાલુ ચિત્રકર્મ હોવાથી લક્ષ્મીઓ રહેલી છે. ૮૨
વિ०—અહિં શબ્દરૂપ, ધાતુ, સાત વિભક્તિ, અર્થવાણું લિંગ સહિત નામ સૂચવ્યું છે. એથી “અર્થવદધાતુરપ્રસયઃ પ્રાતિપદિકમ્” એ સૂત્રાર્થ સૂચિત થાય છે.

આખ્યાયંતેऽત્ર શબ્દજ્ઞૈઃ સપ્ત સ્યાદિવિજ્ઞક્રયઃ

પ્રથમાદ્યાઃ શ્રુતધરૈરિવ નારકન્નૂમયઃ ॥૮૩॥

ભાવાર્થ—

અહિં શબ્દશાસ્ત્ર જાણનારા પંડિતો જેમ જૈનશાસ્ત્રજ્ઞ પુરૂષો સાત નારકીની વ્યાખ્યા કરે તેમ પ્રથમાદિ સ્યાદિ સાત વિભક્તિઓની વ્યાખ્યા કરે છે. ૮૩

વિ०—વ્યાકરણમાં સ્યાદિ સાત વિભક્તિઓની વ્યાખ્યા કહેલી છે.

કોપ્યપ્યાકારવુટ્ પુંસાં તત્ત્વસંબુદ્ધિરાગમાત્ ।

અત્રૈનોઽગ્નિનદીશ્રલ્લોપધા શુદ્ધાનુસંગતા ॥૮૪॥

ભાવાર્થ—

અહિં પુરૂષોને આગમથી તત્ત્વનો સારો યોધ થાય છે અને પાપરૂપ અગ્નિમાં નદી સમાન શુદ્ધ શ્રદ્ધા અનુસંગત રહે છે. ૮૪

વિ०—અહિં સંબુદ્ધિ-સંવોધન, આગમ, ઉપધા વિગેરે વ્યાકરણની શબ્દ સંજ્ઞાઓ દર્શાવી છે.

અત્ર શબ્દાગમ ઇવ વ્યંજનાનામિવાર્હતામ્ ।

ન ચતુર્વિંશતેર્નાર્ચા ઘુટ્ સંજ્ઞાવ પ્રવર્તતે ॥ ૮૫ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં વ્યંજનોને શબ્દના આગમની જેમ ચોવીશ તીર્થકરોની પૂજા ધુટ્ સંજ્ઞાની જેમ નથી પ્રવર્તતી એમ નથી અથાત્ પ્રવર્તે છે. ૮૫

વિ०—અહિં આગમ, ઘુટ્ સંજ્ઞા એ વ્યાકરણની સંજ્ઞા દર્શાવી છે.

તથા પર લક્ષ્મીને માટે પોતાની કીર્તિ રૂપ આસના રૂધિરને પાન કરનારી
સ્પૃહાથતી નથી. ૮૯

વિ૦—અગ્રણી, ગર્વલ્લાં, પરબધ્વૈ, શ્રિયૈ, કીલાલ્પાઃ એ અર્થાં વિભક્તિ રૂપ
દર્શાવ્યા છે.

રાજવે શુસદામડીન્ જ્ઞેતા લોકોઽત્ર શાત્રવાન્ ।

વિદુષામૂર્ઘ્નિરપ્યત્ર ત્રસ્યતે દુઃખરાશિન્નિઃ ॥૯૦

ભાવાર્થ—

જેમ દેવતાઓનો રાજા ઇંદ્ર પર્વતોનો ભેદનાર છે તેમ અહિંના લોકો શત્રુ-
ઓના ભેદનાર છે. અહિં વિદ્વાનોનો નિવાસ દુઃખના સમૂહથી રહિત છે. ૯૦

વિ૦—શુસદામ, જ્ઞેતા, શાત્રવાન્ વિદુષામ્ એ શબ્દરૂપ દર્શાવ્યા છે.

દિઙ્મુખાનિ ચૈત્યઝ્ઞાંજિ કુર્વંશ્ચત્વારિ કીર્તિન્નિઃ ।

નૃપોઽત્ર દ્વિષતાંપક્તેનીતેશ્ચામંસ્ત જીવિતમ્ ॥ ૯૧ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં પોતાની કીર્તિઓથી ચારે દિશાઓના મુખને ચૈત્યવાલા કરતો
રાજા શત્રુઓને પચવાથી અને નીતિના વર્તનથી પોતાના જીવિતને સફલ
માનતો હતો. ૯૧

વિ૦—ચૈત્યઝ્ઞાંજિ, ચત્વારિ, પક્તેઃ એ વિભક્તિરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અમ્યાહિતાય લોકાનાં દર્શિતોઽધ્વેતિ કોવિદાઃ ।

અનલ્પશો ગુણાન્ વોદુરિહાર્ચંતિ ગુરોઃ પદૌ ॥ ૯૨ ॥

ભાવાર્થ—

અહિં “લોકાના હિત માટે જેમણે માર્ગ ખતાવ્યો છે” એમ ધારી
વિદ્વાનો ઘણા ગુણને વહુન કરનારા ગુરુના ચરણને પૂજે છે. ૯૨

વિ૦—અધ્વા, વોદુઃ એ વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વં યુષ્મદધિકં નીતિવિઝ્ઞવૈર્યોઽન્નિમન્યતે ।

મૂઢઃસન્નશનેત્યત્ર વર્ણ્યતે વિબુઘૈર્નૃપઃ ॥ ૯૩ ॥

भाषार्थ—

“ जे नीतिना वैभवथी याताने तभाराथी अधिकमाने छे, ते शुक्र भूष
छे ” अथ अहिं विद्वानो राजाने वर्धुवे छे. ८३:

वि०—उशाना अे विभक्तिनुं ३५ छे.

आयौरप्राप्तजरसैरपि प्राप्तजरैरिव ।

तपस्यतेऽत्र जूतेज्यो हितै जोगेषु निःस्पृहैः ॥ ८४ ॥

भाषार्थ—

जेभने जरावस्था प्राप्त थई नथी अेवा अर्थ लोको प्राणीना हितका-
री अने लोगमां निस्पृह थई जखे जरा प्राप्त थई होय तेवा थई अहिं
तपस्या करे छे. ८४

वि०—जरसैः, जरैः अे विकल्पे थयेला शब्दरूप दर्शाव्या छे.

जनानां नेत्रयोः प्रीतिदातुः स्वर्णस्य सिद्धयोः ।

प्राप्तोऽतिजरसः सिद्धदुपदेशोऽत्र कल्पते ॥ ८५ ॥

भाषार्थ—

सुवर्ण सिद्धिवाला लोकाना नेत्रने प्रीति आपनार अने अति वृद्ध अेवा
सिद्धथी प्राप्त थयेल उपदेश अहिं प्रवर्ते छे. ८५

वि०—दातुः, अतिजरसः अे शब्दना पासरूप दर्शाव्या छे.

कुलेनातिजरसिनां धास्यते योगिनामदः ।

हितं लोकाय सर्वस्मै विश्वस्मै प्रियकारिणां ॥ ८६ ॥

भाषार्थ—

सर्व विश्वने प्रिय करनार अने अतिवृद्ध अेवा योगिजननुं कुल अहिं
लोकेनुं हित चिंतये छे. ८६

वि०—अहिं अतिजरसिनां, सर्वस्मै, विश्वस्मै अे शब्दरूप दर्शाव्या छे.

प्रतापेनातिसर्वायाद्वितीयाय महासिना ।

द्वितीयस्मै महेंद्राय तृतीयायार्कचंद्रयोः ॥ ८७ ॥

नासत्ययोस्तृतीयस्मै सर्वस्मादधिकर्द्धये ।

विश्वस्मान्नयनिष्टाय कोऽत्रत्येशायनानमत् ॥एण॥ युग्मौ

भावार्थ—

प्रतापथी सर्वते अतिक्रमण करनार, महाअर्जथी अद्वितीय, भीमः
महेंद्र, सूर्य अंद्रमां त्रीज, अग्निनी कुमारमां त्रीज, सर्वथी अधिक समृद्धि-
वाला अने सर्वथी न्यायनिष्ठ अेवाः अहिंसा राजने केवु नथी नमत् ६७ ६८

न नीतिर्ज्वतोऽन्यस्मिन्नसमेऽपि श्रिया पुरे ।

स्तौतीत्यदो मरुच्चैत्यपताकार्किंकिणीकणैः ॥ एण ॥

भावार्थ—

“ लक्ष्मीथी अतुदय अेवा आ नगरमां तारा जेवी नीति भीम नगरमां नथी
अेम पवन जिन बैत्यनी पताकानी धुधरीअेना ध्वनिथी नगरनी स्थिति करे
छे. ६६

वि०—‘ अन्यस्मिन् ’ अे शब्द रूप दर्शाव्युं छे.

संज्ञायामिव सन्नीतौ सर्वनामत्ववत्कृमः ।

सर्वादीनामिव नृणां शब्दशास्त्र इवात्र ना ॥१००॥

भावार्थ

संज्ञाभां जेम सर्व नाम पद्युं तेम अहि उत्तम नीतिभां हानि हती
अर्थात् भीक्ष कुल हती नही अने सर्वादिनी जेम पुर्षेने अहि शब्द
शास्त्रनी जेमना हते. अर्थात् शब्द शास्त्रभां जेम ना अेइपछे तेम त्यांज
वाणीभां डोधने ना निषेध नहते. १००

वि०—संज्ञा नामभां सर्वादि पद्युं प्रवर्त्ते नही. तेम नीतिभां हानि प्रवर्त्त-
तीज नहती. ना अे शब्द शास्त्रभां मात्र हते. डोधने निषेध करवाभां नही,
अथवा ना अे जेम अव्यय होवाथी शब्दशास्त्रभां नथी गणुतो तेम डोध पुर्-
षभां ते हते नही.

पूर्वस्माच्च परस्माच्च राजकादधिको गुणैः ।

नृपः श्रीश्रेणिकस्तत्र राजलक्ष्मीमपालयत् ॥१०१॥

भावार्थ—

पूर्वना अने परना राजसमूहथी गुणवडे अक्कि अवे। श्रीश्रेणिक राज ते नगरमां राज लक्ष्मीने पालते। हुते। १०१

वि०—पूर्वस्मात् परस्मात् अे सर्व नामना ३५ दर्शाव्या छे.

मंत्रिन्निः सदसञ्चास्य शास्त्रनीत्योपदर्शितम् ।

अन्वरज्यत पूर्व एवं पक्षेऽसौ न पुनः परैः ॥१०१॥

भावार्थ—

अे राजने मंत्रीआअे नीति शास्त्रवडे सत् (साङ्) अने असत् (नडाङ्) अेम अे पक्ष अताव्या हुता. तेमां राज श्रेणिक पैदा पक्ष (सतना) मांज अनुराजी हुते। भीज (असत्) पक्षमां अनुराजी न हुते। १०२

विशेषार्थ—पूर्व, परे, अे सर्व नामना सप्तमीना ३५ छे.

पूर्वास्नायादप्रमाद्यन्नरेः कर्षन् श्रियं रणे ।

जीमन्नातरि पूर्वस्मिन् परस्मिंश्च तुलां ययौ ॥१०२॥

भावार्थ—

पूर्वनी मर्यादामांथी प्रमाद न करवाथी अने पर-शत्रु पांसेथी रक्षमं लक्ष्मी आकर्षण करवाथी ते राज लीमना पूर्व भाध युधिष्ठरनी अने नाना भाध अर्जुननी तुलाने पाभते। हुते। १०३

विशेषार्थ—पूर्वस्मिन्, परस्मिन्, अे सप्तमीना ३५ दर्शाव्या छे.

हृदि द्वितीये लोकानां तृतीयस्मिन्विलोचने ।

पुरंदरे द्वितीयस्मिंस्तृतीये पुष्पवंतयोः ॥ १०४ ॥

कल्पिर्युगात्तृतीयस्मा द्वितीयस्मात्तथादिमात् ।

धरित्री द्वियमाणेऽस्मिन्नेत्रे श्लाघां सुराजनि ॥ १०५ ॥

भावार्थ—

सोडानुं भीष्मं हृद्य, त्रीष्मं लोचनं, भीजे द्वेद अने सूर्य चंद्रमां त्रीजे

એત્રેઃ એ રાજા પૃથ્વીને ધારણ કરતાં કલિયુગ ત્રીજા યુગથી, ણીજા યુગથી અને પેના યુગથી પણ પ્રશંસાને પામતો હતો. ૧૦૪-૧૦૫

વિશેષાર્થ—તૃતીયાસ્મિન્, દ્વિતીયાસ્મિન્, તૃતીયાસ્માત્, દ્વિતીયાસ્માત્ એપાંચમી વિલકિતના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિતીયાચ્ચ તૃતીયાચ્ચ વિષ્ટપાદતિશાયિતામ્ ।

પ્રાગ્નારૈઃ સંપદાં પ્રાપ રાજન્વત્યમુના મહી ॥ ૧૦૬ ॥

ભાવાર્થ—

એ રાજવડે રાજા વાલી થયેલી પૃથ્વી ણીજા અને ત્રીજા જગતથી પણ અધિક એવી સંપત્તિને પ્રાપ્ત થતી હતી. ૧૦૬

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયાત્, તૃતીયાત્ એ પાંચમીના વિકલ્પ ૩૫ છે.

ગુણાનાં ધામ સર્વેષાં સર્વાસામુત્સવં શ્રિયામ્ ।

ત્વાં નાચંતે પ્રજાઃ સર્વા इत्यौत्સ્યુક્યેન તુષ્ટુવુઃ ॥ ૧૦૭ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ ગુણોના ધામ ૩૫ અર્થ લક્ષ્મીઓના ઉત્સવરૂપ એવા સ્વામીને તમારી સર્વ પ્રજા ઉત્કંઠાથી એવી રીતે સ્તુતિ કરતી હતી. ૧૦૭

વિશેષાર્થ—સર્વાઃ, એ વિલકિતરૂપ દર્શાવ્યું છે.

પ્રજ્ઞયા ગી:પતેર્નાલ્પે નાલ્પાઃ સત્વેન મંત્રિણાઃ ।

સ્વીકૃતાસ્તેન કુલ્યાનાં પ્રથમઃ પ્રથમે ડુમાઃ ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

બુદ્ધિ વડે વૃહસ્પતિથી અલ્પ નહી તેવા અને સત્વ-બલથી પણ અલ્પ નહીં તેવા મંત્રીઓ નીકળા પ્રથમ વૃક્ષની જેમ સ્વીકાર કરેલા હતા. ૧૦૮

વિશેષાર્થ—નીચી ઉછરેલા પ્રથમના વૃક્ષો સારા ફલ આપે છે. તેમ પ્રથમથી કુલ પર પરાએ ઉછરેલા મંત્રીઓ સારી સેવા કરે છે. અલ્પે, અલ્પાઃ, પ્રથમે, પ્રથમાઃ એ સર્વ નામના વિકલ્પ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

सुराः कतिपये स्थालं स्तुत्यै कतिपया नराः ।

ये कवीनामचरमाश्चरमे च न वाग्मिनाम् ॥ १०९ ॥

भावार्थ—

ते राज्ञानी स्तुति કરવાને કેઇક દેવતા અને કેઇક મનુષ્યો સમર્થ થતા હતા તેમજ જે કવિઓમાં અને વાચાલ પુરુષોમાં અગ્રેસર હતા તેઓ સમર્થ થતા હતા. ૧૦૯

વિશેષાર્થ—કતિપયે, કતિપયાઃ ચરમાઃ, ચરમે એ સર્વ નામના પ્રથમાના વિકલ્પ ૩૫ છે.

દ્વયા અપિ ગુણાસ્તેન ત્રીમાઃકાંતાશ્ચ દધિરે ।

આચ્ચંતરાશ્ચ બાહ્યાશ્ચ દ્વયેપિ વિજિતા દ્વિષઃ ૧૧૦ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજા સ્ત્રીમ-લયંકર અને કાંત મનોહર એવા અને ગુણ ધારણ કરતો હતો અને તેણે અંદરના અને બાહરના અને શત્રુઓ જિત્યા હતા. ૧૧૦

વિશેષાર્થ—દ્વયાઃ દ્વયે એ સર્વ નામના પ્રથમાના વિકલ્પ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્થામ્ના તેન સમં કાંતા દ્વિતીયેઽપિ મહીઞ્ચૃતઃ ।

લબ્ધલક્ષ્યાઃ કૃતાઃ સ્વસ્ય દ્વિતીયા અપિ માર્ગણાઃ ॥૧૧૧॥

ભાવાર્થ—

તેણે પોતાના બલથી અને મહીમૃત એટલે રાજાઓ તથા પર્વતો એકી સાથે દબાવ્યા હતા અને અને માગણુ પણ લક્ષ્યને પ્રાપ્ત કર્યા હતા. અહિં એક માર્ગણુ એટલે બાણુ નિશાનને પ્રાપ્ત કરનારા કર્યા હતા અને બીજા માર્ગણુ એટલે યાચકો લક્ષ્યજ્યા વાલા દ્રવ્યને પ્રાપ્ત કરનારા કર્યા હતા. ૧૧૧

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયે દ્વિતીયાઃ એ સર્વ નામના પ્રથમાના ૩૫ છે.

અર્હા અપિ ગજા અર્ધે પ્યશ્વાઃ સન્નેહિરે યદા ।

તદૈવાસ્થારયો નેમુર્નેમે નેમાસ્તુ સંસ્થિતાઃ ॥ ૧૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

જ્યારે એ રાજાએ અર્ધા હાથી અને અર્ધા અથ તૈયાર કર્યાં ત્યાંજ તેના અર્ધા શત્રુઓ નમી પડ્યા અને અર્ધા એમજ રહ્યા. ૧૧૨

વિશેષાર્થ—અર્ધા: અર્ધે, નેપા: નેમે એ સર્વ નામના પ્રથમાના વિકલ્પરૂપ દર્શાવ્યા છે.

पूर्वाः पराश्च दातारो नृपाः पूर्वे परेचये ।

उन्नयेप्यमुना दानकीर्तिञ्च्यां ते तिरस्कृताः ॥ ११३ ॥

ભાવાર્થ—

જે પૂર્વના અને પર દાતાર થઈ ગયા અને જે પૂર્વ પર રાજાઓ થઈ ગયા તે અને આ રાજાએ દાન અને કીર્તિ વડે તિરસ્કાર કરેલા છે. ૧૧૩

વિશેષાર્થ—पूर्वाः पराः पूर्वे, परे, उभये, એ સર્વ નામના વિકલ્પરૂપ દર્શાવ્યા છે.

न जानीमोद्य कतरकतमे सुन्नटा हताः ।

रथा हया वा कतरकतमाश्चूर्णिताश्च न ॥ ११४ ॥

जगन्ना अवयवा दंतः कतमे नो विषाणिनाम् ।

वस्तुतो दंतः कतमा नास्माकं पातिताः परैः ॥ ११५ ॥

इत्युक्तदीनं नश्यंतो विदामासुर्न तद्विषः ।

दक्षिणोत्तरपूर्वाणां प्रतीच्याश्चांतरे रणे ॥ ११६ ॥

विशेषकम् ।

ભાવાર્થ—

“આજે અમારા ક્યા ક્યા સુન્નટા માર્યા તે અમે જાણતા નથી. તેમ રથ અથ ક્યા ચૂર્ણ કરી નાખ્યા? તે પણ જાણતા નથી. અમારા ગજાદોના અવયવ તથા દાંત ક્યા ભાંગ્યા? વસ્તુતાએ અમારા દાંત શત્રુઓએ ક્યા નથી પાડ્યા?” આ પ્રમાણે દીનતાથી ઓલતા અને રણમાં દક્ષિણ, ઉત્તર, પૂર્વ

अने पश्चिमभां नाशी जतां ते राजना शत्रुओ कांछे पणु जणुी शक्ता न
हता. ११४-११५-११६

विशेषार्थ—कतरकतमे, कतरकतमाः कतमे कतमाः अे सर्व नामना प्रथमा-
ना विकल्प ३५ दर्शाया छे.

शक्त्या पूवापरायाब्धेस्तटौघायादिशंश्रमः ।

जिगीषुर्निवहात्पूर्वापरेदेशेऽत्यरिच्यत ॥ ११७ ॥

भावार्थ—

विज्यनी भ्रष्टा वालो ते राज येतानी शक्ति वउे पूर्व अने पश्चिम
समुद्रना कांछा पर सेनाने आज्ञा करतो तयारे ते अटली सेना हती के, जे पूर्व
अने पश्चिमना देश उपर उलरी जती हती. ११७

विशेषार्थ—पूर्वापराय, पूर्वापरे अे विभक्तिना विकल्प ३५ दर्शाया छे. ।

कतरकतमकान्न राजचक्राङ्गुणविज्रवैरतिशायितां प्रपेदे ।

गुणिनि च दिवसावैरै विपक्वावर इव चैष सहोदरेऽन्वर-
ज्यत् ॥ ११८ ॥

भावार्थ—

ते राज येताना गुणु वैभव वउे क्या राजओना समूहथी अतिशयप-
णाने नथी पाभ्ये? अने अे राज गुणी जनने विषे सहोदर अंधुनी जेम
अनुराग करतो हतो. ११८

सन्न्यायपूर्वाय वज्राण तस्मै सत्वेन पूर्वाय न कः प्रशंसेत् ।

ज्ञूतिः प्रजानां त्वयका कृतेयं त्वकत्कृतासौ नयपद्धतीति
॥ ११९ ॥

भावार्थ—

सत्यवउे मुज्य अेवा राजनी कोणु प्रशंसा न करे? ते न्याय पूर्व अेवा
राजने कहेतां के, आ प्रजानी समृद्धि तमेज करेदी छे अने न्याय पद्धती
तमारीज करेदी छे. ११९

विशेषार्थ—सन्न्यायपूर्वाय पूर्वाय, त्वयका, त्वकत्कृता अे सर्वनामने लगता

૩૫ દર્શાવ્યા છે. “ સર્વેનામ્નામકચ્ પ્રાક્ટે: ” એ સૂત્રના નિયમથી થતાં ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ત્વત્કર્ત્તૃક ઉપૈતિ પીવરા: સંપદ: પ્રતિપદં નિરાપદ: ।
ન પ્રિયેતરનતેતરા નરા इत्यसौरिपुजनैरपिस्तुत: ॥૧૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ તમારા જેવા સ્વામી પ્રાપ્ત થતાં પ્રત્યેક સ્થાને આપત્તિ વગરની સંપત્તિઓ રહેલી છે અને કોઈ અપ્રિય અને અનર્થ પુરૂષો રહ્યા નથી ” આ પ્રમાણે જે રાજાની શત્રુઓ પણ સ્તુતિ કરતા હતા. ૧૨૦

વિશેષાર્થ—પ્રિયેતર, નતેતર એવા ૩૫ इतर શબ્દની સાથે બેડી દર્શાવ્યા છે.

दर्शतिआवुत्तरपूर्वस्यै गंत्रीवास्यक्षयमरिजाति: ।

दिक्पालस्योत्तरपूर्वाया दृष्टो निवसति वागच्छत्याम् ॥ १२१ ॥

ભાવાર્થ—

એ રાજાના શત્રુની જાતિ અમાવાસ્થાની તિથિએ ઇશાન દિશામાં ક્ષય પામે છે . અને ઇશાન દિક્પાલની આવતી દૃષ્ટિમાં તે વસે છે. ૧૨૧

વિશેષાર્થ—અમાવાસ્થાએ ઇશાનદિશામાં શૂલ કે કાલ હોવાથી ક્ષય પમાય છે અને ઇશાનદિક્પાલથી દૃષ્ટિમાં પણ રહેવાથી ભય હોય છે. ઉત્તરપૂર્વસ્યૈ, ઉત્તર-પૂર્વાયા: એ સર્વનામ વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

दक्षिणपूर्वायै व्यामोहान्मृगवनितावन्नश्यंत्यै जाक् ।

विपिने शबरास्तदरिमृगाक्ष्यै मार्गं कृपया दर्शितवंतः

॥ १२२ ॥

ભાવાર્થ—

વનની અંદર મૃગલીની જેમ સત્વર મોહથી દક્ષિણ અને પૂર્વની વચ્ચે નાશી જતી તે રાજાના શત્રુની સ્ત્રીને ભિક્ષુ લોકો દયાથી માર્ગ બતાવતા હતા ૧૨૨

વિ०—દક્ષિણપૂર્વાયૈ એ સર્વનામનું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

नंदाज्जिधा तस्य विज्जोर्धरात्तुजो देवी विवेकामृतपा अ-
जायत ।

वाग्देवताक्षीरसमुद्कन्यया मैत्रीविधौ तीर्थतयार्चिता बुधैः

॥ १२३ ॥

भाषार्थ—

ते राजते विवेकपु अमृततुं पान करनारी नंदा नामे राणी हुती अने सरस्वती अने लक्ष्मीनी मैत्रीनी विधिमां जेने सिद्धानाये तीर्थेये पूजेली हुती. १२३.

इति श्री जिनप्रभस्वरिविरचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गवृत्तिध्याश्रयमहाकाव्ये
देशनगरनायकवर्णनो नाम प्रथमः सर्गः ॥

द्वितीयः सर्गः ।

अंब जारत्यंबिके श्रीरक्त राज्याधिदेवते ।

अंबाडेऽदिसुतेऽवालै शच्येषा कतमा नु वः ॥ १ ॥

अनगाते मनोयोने प्रिये अजरसीजिते ।

इत्यस्या मृगनेत्राया वर्णनायां न कौऽसजत् ॥ २ ॥ युग्मम्

भाषार्थ—

हे अंभ, हे भारति, हे अंबिका, हे श्री, हे अम्बा, हे राज्याधिदेवता, हे अम्बाडे, हे पार्वति, हे अम्बाला, हे इंद्राणी, हे मनोयोनिदेवी, हे जश-
वस्था रहित प्रिया, तमाराभांथी आ कोणुछे? अर्थात् आ नंदा राणी तमा-
राभांथी कोणु होय अम लागे छे. आ प्रभाषु अ मृगाक्षीतुं वर्णन कोणु
नथी करतुं? १-२.

વિ૦—અહિં અંબ ત્રિગેરે બધા આકારાંત સ્ત્રીલિંગે નામના સંબોધનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

अस्यै रूपेण रंजाया अन्यूनायै जनोऽनमत् ।

अस्याः पत्युर्मदोऽस्या धीः शुजास्या विशदा गुणाः ॥ ३ ॥

ભા૦—

રૂપવડે રંજાથી ન્યૂન નહીં એવી એ દેવીને લોકો નમતા હતા. એ સ્ત્રીના પતિને મદ હતા એની બુદ્ધિ શુભ હતી અને એના ગુણ ઉજવણ હતા ૩.

વિ૦—અસ્યૈ અસ્યાઃ એ સ્ત્રીલિંગે इदम् શબ્દનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

राज्ञोऽस्या अद्वितीयस्या द्वितीयाया यशोऽस्फुरत् ।

आजगत्यास्तृतीयस्यास्तृतीयस्याः शचीलयोः ॥ ४ ॥

ભા૦—

અદ્વિતીય એવા રાજાની અદ્વિતીય પત્ની અને ઈંદ્રાણી અને ધલામંદ ત્રીજી એવી એ દેવીનું યશ ત્રણ જગતમાં સ્ફુરી રહ્યું હતું ૪.

વિ૦—અદ્વિતીયસ્યાઃ અદ્વિતીયાયાઃ તૃતીયસ્યાઃ, એ સ્ત્રીલિંગે સર્વનામના રૂપ દર્શાવ્યા છે. ૪

स गंगायां द्वितीयायां द्वितीयस्यां तनाविह ।

रेमे दृशि तृतीयस्यां तृतीयायां रमागिरोः ॥ ५ ॥

ભા૦—

બીજી ગંગા રૂપ, બીજી પોતાની મૂર્તિ રૂપ, ત્રીજી દૃષ્ટિ રૂપ, અને લક્ષ્મી અને સરસ્વતીમાં ત્રીજી એવી તે નદા રાણીમાં રાજા રમતા હતા. ૫.

વિશેષાર્થ—દ્વિતીયાયાં, દ્વિતીયસ્યાં, તૃતીયસ્યાં, તૃતીયાયાં, એ સર્વનામના સંપત્તીના વિકલ્પ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

द्वितीयस्यै नु जानक्यै द्वितीयायै नृपश्रिये ।

तृतीयस्यै रतिप्रीत्योस्तृतीयायै शिताश्रियोः ॥ ६ ॥

सद्भावण्यसुधानदौ कौमुद्या अधिकत्वेषे ।

केप्रसेनजितो वध्वैतस्यै नास्पृह्यन्न सुराः ॥ ७ ॥ युग्मम्

भा०—

जाले भील जलकी होय, तेवी भील राज लक्ष्मीरूप, रति प्रीतिभां त्रील, शिता लक्ष्मीभां त्रील लावण्यरूप अमृतनी तद्दी अने यद्रिकाथी अधिक कांतिवादी अेवी. प्रसेनजिननी पहूनी क्या देवताओ स्पृहा करता नहता? ६-७

विशेषार्थ—द्वितीयस्यै, द्वितीयायै, तृतीयस्यै तृतीयायै—अे सर्व नामना श्री लिंगरूप दर्शाव्या छे.

स्वर्वध्वा अतिशायिन्यां लक्ष्म्या विश्रामधामनि ।

करभोर्वा गुणा येऽत्र कस्तान्वक्तुमिहेश्वरः ॥ ८ ॥

भा०—

स्वर्गनी श्रीथी अतिशयवादी, लक्ष्मीने विश्राम करवानुं स्थानरूप अने करल (हाथेदीना नीचेना लाग) जेवा जेना उर छे अेवी ते श्रीमां जे गुणो रहेला छे, तेओने कहेवाने कोणु समर्थ छे. ? ८

विशेषार्थ—वध्वाः, लक्ष्म्याः करभोर्वा—अे श्रीलिंगना जुदी जुदी विल-
कितना रूप दर्शाव्या छे.

ज्वत्यः हेसुपुलोमि हे योषिद्ग्रामणीरुमे ।

अप्सरःकुलज्जुर्मेने स्पृष्टां मा सतीममूम ॥ ९ ॥

सास्या लक्ष्मीर्ययात्येति ज्वतीः स्वर्वधूरपि ।

इति स्तुतिकरी तस्यास्तनुयाच्छीलवैज्वल्यम् ॥१०॥ युग्मं

भावार्थ—

हे धीद्राणी, श्रीओभां अप्सर अेवी हे उमा, अप्सराओना कुणभं थयेदी अेवी हे मेना, तमे अे नंदा सतीनी सार्थे स्पर्धा करे नही. अे ओनी अेवी लक्ष्मी छे के जे तभारा जेवी स्वर्गनी श्रीओतुं पणु अिद्धधन करेछे. आ प्रभाणु तेनी स्तुति तेषीना शीलना वैभवने विस्तारती हती. ८-१०

વિ०—ગ્રામણીઃ, અમૂમ્, વધૂઃ એ સ્ત્રીલિંગ નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અગ્નિવાયુમૃગેન્દ્રાહીન્ સૂર્યેદૂ અવધૂનરીન્ ।

સિંધૂરુગ્રાકૃતીશ્ચાસ્થાસ્તનુયાચ્છીલવૈજ્ઞવમ્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

અગ્નિ, વાયુ, મૃગેન્દ્ર, સર્પ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને સિંધુ એ ઉચ્ચ આકૃતિવાળાં
ઝોટાં શત્રુઓ પ્રત્યે પશુ એ સ્ત્રીના શીલનો વૈભવ વિસ્તાર પામતો હતો. ૧૧

વિશેષાર્થ—સિંધૂઃ ઉગ્રાકૃતીઃ, એ સ્ત્રી લિંગના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલરત્યામુયા તલ્લ્યા શુચિના વિજ્ઞનામુના ।

મોદિતા મુનયો વૃત્તૈ રહો કેણ્યણવસ્તયોઃ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

શીલરતિવાળી એ નાબુક સ્ત્રીવડે અને પવિત્ર એવા એ રાગ વડે
હર્ષ પામતા કેટલાએક મુનિઓ તેમના સદ્વૃત્તથી આજી સાત્ર થતા એ આ-
શ્ચર્યની વાત છે. ૧૨.

વિશેષાર્થ—અમુયા, અમુના, એ પુલિંગ તથા સ્ત્રીલિંગના અદમ્ શબ્દના
દૃતીયાના ભિન્ન ભિન્ન ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જહ્નેજ્ઞયકુમારાખ્યો વિનયી તનયોઽનયોઃ ।

ત્રૈલોક્યે યસ્ય ત્રિખ્યાતા બુદ્ધયઃ કામધેનવઃ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

તે અને સ્ત્રી પુરૂષને અભયકુમાર નામે વિનયી પુત્ર થયો હતો. જેની
બુદ્ધિ કામધેનુની જેમ ત્રણ લોકમાં વિખ્યાત થયેલી છે. ૧૩

વિશેષાર્થ—અનયોઃ, બુદ્ધયઃ કામધેનવઃ એ બુદ્ધ બુદ્ધ વિભક્તિના ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

નતનાજ્ઞે મૃદુતનો તન્વિ વામોરુ કામિનિ ।

રમ્યે તે સ્પૃહયામીતિ નોચેઽન્યસ્ત્રીં હૃદાપિ સઃ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

“ હે નમેલી નાભિવાલી, હે કોમલાંગી હે નાળુક, હે સુંદર ઉરવાલી
હે કામિની, હે રમ્બે, હું તારી ઈચ્છા કરું છું. ” આ પ્રમાણે તે કુમારે
હૃદયથી પણ પર સ્ત્રીને કહ્યું નહતું. ૧૪

વિશેષાર્થ—નતનામે, ઈત્યાદિ સ્ત્રીલિંગે સમોદનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સુખશ્રિયાં કામધેન્વૈ, મુક્તયે સ્પૃહયાલવે ।

મુનયે પ્રણનામૈષ દેશનાદુર્ગધેનવે ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

સુખલક્ષ્મીના કામધેનું, મુક્તિની સ્પૃહાવાલા અને દેશના રૂપ દૂધની ગાય
રૂપ એવા મુનિને તે કુમાર પ્રણામ કરતો હતો. ૧૫

વિશેષાર્થ—કામધેન્વૈ, સ્પૃહયાલવે, દેશનાદુર્ગધેનવે, એ સ્ત્રીલિંગે ચતુર્થીના
વિકલ્પ રૂપ ખતાવ્યા છે.

રવેર્વિધોશ્ચ સદૃશોઽધિકેવા ભેજસાત્ર કે ।

ગોરનૂનધુરીયત્વે ગોઃપ્રીત્યૈ નાન્નવન્ ગુણાઃ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

તેજથી સૂર્ય ચંદ્રના જેવા અથવા તેથી અધિક અને વૃષભથી જેનું
ધુર્ય પણ ન્યુન નથી એવા તે કુમારને વિષે રહેલા કયા ગુણ ઇન્દ્રિયોની પ્રીતિ
માટે નથી થયા ? અર્થાત્ થયા છે. ૧૬

વિશેષાર્થ—ગોઃ પ્રીત્યૈ, એ પુલિંગ અને સ્ત્રીલિંગના એક ભતિનારૂપ
દર્શાવ્યા છે.

ન ગુણોઽત્ર શુચૌ વંધો સખ્યૌ મત્યૌ ચ જૂસ્પૃશામ્ ।

સખ્યુઃ પત્યુઃ પિતુસ્તુલ્યેઽધિકેવાર્હતિ વત્પરે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

મનુષ્યાને વિષે પવિત્ર બંધુમાં, સખામાં અને યુદ્ધિમાં તે ગુણ માનતો
નહીં પણ સખા, પતિ અને પિતાની તુલ્ય એવા ઉત્કૃષ્ટ અર્હત પ્રભુમાંજ
ગુણ માનતો હતો. તેના જેવો ગુણ ધીજે માનતો ન હતો. ૧૭

વિશેષાર્થ—શુચૌ, સચ્ચૌ, મચૌ, સચ્ચુઃ પત્યુઃ પિતુઃ એ બ્રુહા બ્રુહા સોપતમ્બી અને પ્રથીના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્તૃઘાતોરિવ તસ્યાસીદ્ધત્તિરાચ્છાદનાર્થિકા ।

પરકીયાપરાધાનાં યશસાં ચારિસંદેતે : ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

સ્તૃ ધાતુની જેમ તે કુમારની વૃત્તિ બીજાના અપરાધને અને શત્રુઓના સમૂહના યશને આચ્છાદન કરવાના અર્થવાદી હતી. ૧૮

વિશેષાર્થ—‘સ્તૃ આચ્છાદને એ ધાતુનો અર્થ ઢાંકવું થાય છે. તેમ તે કુમાર બીજાના અપરાધને અને શત્રુના યશને ઢાંચી દેતો હતો.

મેને તાન્ દુર્ધિયઃ પિન્દૈઃ પિતરસ્તર્પયંતિ યે ।

સ સદાચરિતૈરેવ વેદિતા તર્પયન્પિતૃન્ ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

જે યોજાના પિંડ વડે પિતૃઓને તર્પિત કરતા હતા, તેઓને તે દુર્ધુદ્ધિ વાલા માનતો હતો. અને જ્ઞાતા એવો પોતે હંમેસા શાર ચરિત્રો વડે પિતૃઓને તર્પિત કરતો હતો. ૧૯

વિશેષાર્થ—દુર્ધિયઃ પિતરઃ, પિતૃન્ એ શબ્દના તથા ઋ કારાંત નામના બ્રુહા બ્રુહા વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પદ્મયન્માતૃરિવાન્યસ્ત્રીર્જક્તિં શાસ્તરિ શીલયન્ ।

અન્વહાર્થીત્સ પિતરં પિતરૌ પ્રીણયન્ગુણૈઃ ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

પરસ્ત્રીઓને માતાને જેમ જોતો અને ગુરૂજન ઉપર ભક્તિ રાખતો તે કુમાર ગુણુવડે માતાપિતાને પ્રસન્ન કરતો થકો પોતાના પિતાને અનુસરતો હતો. ૨૦

વિશેષાર્થ—માતૃઃ, શાસ્તરિ, પિતરં, પિતરૌ, એ વિભક્તિના બ્રુહા બ્રુહા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

यातरो रेवतीलक्ष्म्योर्जेत्रीर्लक्ष्म्या ननांदरम् ।

अनेन जनिकर्त्तारौ पर्यणाययतां कनीः ॥ ११ ॥

भावार्थ—

रेवती तथा लक्ष्मीनी दराष्ट्री जेष्ठशी समान अने लक्ष्मीनी नक्षुदने
जितनारी अवी कन्याओं माता पिताओं ते अलय कुमारने परशावी. २१

विशेषार्थ—यातरः, ननांदरम्. अ श्रीलिंगे ऋ धरांत नामना विभक्तिना
३५ दर्शाव्या छे.

पुत्रदारादि द्वित्वारिवारस्तस्योदयेऽनशात् ।

क्रोष्टा क्रोष्ट्री शिशुक्रोष्टून्मुक्ताह्यर्कोदये ङ्वेत् ॥ १२ ॥

भावार्थ—

ते कुमारने उदय थतां शत्रुओंना समूह पोताना स्त्री पुत्र विगरे भुकी
नाशी जतो हुतो. शीयाल अने शीयालडी सूर्यने उदय थाय त्यारे पोताना
अभ्याने छोडी नाशी अय छे. २२

विशेषार्थ—क्रोष्टा, क्रोष्ट्री, क्रोष्टून्—अ क्रोष्टु शब्दना ३५ दर्शाव्या छे. क्रोष्टु
शब्दने अर्थ झुंडी थाय छे.

महज्जिरेव तस्यासीदजर्यं महतः स्वयम् ।

क्रोष्टोर्मैत्र्यं क्रोष्टुरेव राजते न तु दंतिनः ॥ १३ ॥

भावार्थ—

ते महान् पुत्रने महापुत्रोंनी साथेन मैत्री थती हुती. शीयालनी
मैत्री शीयालनी साथेन शोले हाथीनी साथे शोले नहीं. २३

विशेषार्थ—क्रोष्टो, क्रोष्टुः अ क्रोष्टु शब्दना ३५ दर्शाव्या छे.

प्रसेनजिन्नसारं तं पृष्ट्वापायं नृपोऽवधीत् ।

क्रोष्टूनिवारीनवोढेव स्वसारं शार्ङ्गिणो रणे ॥ १४ ॥

राज प्रसेनजित ते पोताना पौत्रने उपाय पुष्टी शीयालनी जेभ रक्षु

માં શત્રુઓને મારતો હતો અને વાસુદેવની ઝેનને જેમ તેનો પરણનાર હરે તેમ હરી લેતો હતો. ૨૪

વિશેષાર્થ—નમ્તારં, ક્રોઘૂન્ વોઢા, સ્વસારં, એ બુદ્ધા બુદ્ધા વિભક્ષિતના, ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાત્વષ્ટારં પ્રજ્ઞાસ્તારં ક્ષત્તારં પૃષ્ઠજ્ઞાસને ।

અમું હોતારઃ પોતારો યષ્ટારશ્વાશિષૈઘયન્ ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ—

કાંતિથી સૂર્યરૂપ, શિક્ષા કરનાર અને શાસનમાં પ્રવર્તાવનાર એવા એ કુમારને હોમ કરનારા, પાવિત્ર કરનારા અને યજન કરનારા આશીષવડે વધારતા હતા. ૨૫

વિ०—ત્વષ્ટારં, પ્રજ્ઞાસ્તારં, ક્ષત્તારં, હોતારઃ, પોતારઃ એ બધા ઋ કરાંત નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઘાતર્દેવ હરે શંખો ત્રિપુરે પુરજિઘ્ધુ ।

ગોત્રદેવિ ક્વ વઃ સ્ફૂર્તિરિત્યમુષ્યારટન્ દ્વિષઃ ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ—

“હું ઘાતા-બ્રહ્મા, હું દેવ, હું શંકરની વધુ ત્રિપુરા, હું ગોત્રદેવી, તમારી સ્ફૂર્તિ કયાં ગઈ?” આ પ્રમાણે એના શત્રુઓ આકંઠ કરતા હતા. ૨૬

વિશેષાર્થ—ઘાતઃ હરે, શંખો, ત્રિપુરે, પુરભિઘ્ધુ, અમુષ્ય, —એ સંબંધન તથા વિભક્ષિતા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્ત્રીણાં ગુણાનાં જ્ઞમનામપરિત્યાગલોલુપઃ ।

અસૌ વદૂનાં વિદ્યાનાં વધૂનાં ચાજવદ્ધરઃ ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—

એ કુમાર સ્ત્રીઓ, ગુણો અને ભૂમિઓનો ત્યાગ કરવામાં લોલુપ હતો નહીં તે ધણી વિદ્યાઓનો અને ધણી વધૂઓનો વર થયો હતો. ૨૭

વિ०—સ્ત્રીણામ્, જ્ઞમનામ્, વધૂનામ્, એ સ્ત્રીલિંગના પદીના બહુ વચન ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

वार्त्तचृणामतित्रीणां जेता गांजीर्यसंपदा ।

त्रयाणां जगतां शस्तैश्वरित्रैश्वित्रमादधे ॥ २७ ॥

भावार्थ—

घोताना गांजीर्यनी संपत्तिथी चार समुद्रने जितनार ते कुमार घोताना-
श्रेष्ठ चरित्रेथी त्रयु जगते आश्चर्य पमाडते हुतो. २८

विशेषार्थ—भर्त्सणाम्, अतित्रीणाम्, त्रयाणाम्, ये विभक्तिना भिन्न भिन्न
३५ दर्शाव्या छे.

पुमर्थानां स परमत्रयाणामविरोधतः ।

नपायानां च परमः चतुर्णां सेविताऽन्नवत् ॥२८॥

भावार्थ—

परम अया त्रयु पुत्रपार्थ-धर्म, अर्थ, कामना अने शाभ, दान, वेद
अने दंड अे चार उपायतो ते अविरोधथी सेवन करनार हुतो. २८

विशेषार्थ—परमत्रयाणाम्, चतुर्णाम्, ये विभक्तिना ३५ दर्शाव्या छे.

त्राता चतुर्णां वर्णानां षण्णां जेतांतरद्विषाम् ।

रोद्धतिचतुरां रवानां सोष्टानां कर्मणां च वित् ॥ ३० ॥

भावार्थ—

ते चार वर्णुना रक्षक, अंतरना काम कोधादि छ शत्रुओना जितनार,
पांच दंडियोना रोधनार अने आठ कर्मना नष्टनार हुतो. ३०

वि०—चतुर्णाम्, षण्णाम्, अतिचतुराम्, अष्टानाम्, ये षष्ठी विभक्तिना
बुद्धा बुद्धा ३५ दर्शाव्या छे.

षट्कायान्सोऽनुधद् ध्याता पंचानां परमेष्ठिनाम् ।

मिथ्यात्वज्ञेदान् पंचोज्ज्वन् कतिवास्य नयांस्तुमः ॥३१॥

भावार्थ—

ते छकायने नष्टतो हुतो, पांच परमेष्ठीने ध्यातो हुतो, अने मिथ्यात्वना

પાંચ ભેદને ઠાસતો હતો, એના કેટલાક નયને અમે વખાણીએ. ૩૧

વિ૦—દયાતા, પંચનામ્, પંચ, કતિ એ નામના બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કત્યસ્ય તુલ્યા ધૈર્યેણાનેન સપ્તાહ્યો જિતાઃ ।

મુક્તોર્નિયાં જિનાગ્રણ્યાં રેમિરેઽસ્વ્યેઙ્ગિયાણિ ષટ્ ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ—

ધૈર્યમાં તેની સમાન કેટલા છે? તેણે ધૈર્યથી સાત કુલ પર્વતોને જિતી લીધા હતા, શ્રી જિન ભગવંતના અગ્રણી ૩૫ મુક્તિના માર્ગમાં તેની છ ઇંદ્રિયો રમતી હતી. અર્થાત તેની વૃત્તિ મુક્તિ મેલવવામાંજ હતી. ૩૨

વિશેષાર્થ—કતિ, સપ્ત, નિયામ્, અગ્રણ્યામ્, ષટ્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इति लिंगपादः समाप्तः ।

સરહ્યા સરહ્યેઽધિપતયે સ્પૃહાન્નાજાં સતાં સુતે ।

ધૂર્ન્યસ્તાઽત્રાધિપતિના ન્દૃણાં સેવ્યોચિતાસ્ત્રિયઃ ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ—

સખા ૩૫ અધિપતિને માટે સ્પૃહા કરનારા સત્પુરુષોના મિત્ર એવા રાજાએ તે પુત્રને વિષે રાજ્યધુરા આરોપણ કરી, પુરુષોને સ્ત્રી સેવા યોગ્ય છે. અર્થાત ધુરા એ સ્ત્રી છે માટે તે યુવાન પુરુષને સેવવા યોગ્ય છે. ૩૩

વિ૦—સરહ્યા, સરહ્યે, ધૂઃ સ્ત્રિયઃ એ નામના બુદ્ધી બુદ્ધી વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ત્રુવાં વિલાસૈઃ સુત્રૂણાં શ્રીણામિવ ત્રરૈઃ શ્રિયામ્ ।

અક્ષોજ્યઃ સ્ત્રીરશાઢેસ્ત્રિ પત્યે ત્રક્તા ત્રવેતિ સઃ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ—

સુંદર બ્રહ્મીવાલી સ્ત્રીઓના લક્ષ્મીના જેવી શોભાથી ભરપૂર એવા બ્રહ્મીના વિલાસથી નહીં ક્ષોભ પામતો તે કુમાર 'હિ સ્ત્રી, તું' પતિની ભક્ત થા' એમ સ્ત્રીઓને શિક્ષા આપતો હતો. ૩૪

वि०—भ्रुवाम्, सुभ्रूणाम् श्रीणाम्, श्रियाम्, स्त्रीः हे स्त्रिय आ. यथा स्त्रीलिङ्ग नामना जुद्धी जुद्धी विभक्तिना ३५ दर्शाव्या છે.

एवंक्रियामरिस्त्रीणां दशां नद्यां कटपुवाम् ।

दृष्ट्वास्यास्पृहयन् बुद्ध्यै कामधेन्वायिव प्रजा : ॥ ३५ ॥

भावार्थ—

એવી રીતે રાક્ષસી નદીમાં તેના શત્રુઓની દશા જોઈ તેની પ્રજા કામ-ધેનુની જેમ તેની બુદ્ધિ ઉપર સ્પૃહા કરતી હતી ૩૫.

વિ०—કટપુવામ્ બુદ્ધ્યૈ, કામધેન્વૈ, એ સ્ત્રીલિંગે નામના જુદ્ધી જુદ્ધી વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ યત્નાતિશયં મેને બુદ્ધયે કામધેનવે ।

મુવે ન ચાર્તીંદ્રમુવે નચાર્તીંદ્રશ્રિયે શ્રિયે ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ—

તે બુદ્ધિરૂપ કામધેનુને માટે અતિશય યત્ન કરવો તે યોગ્ય માનતો હતો. ઇંદ્રની ભૂમિને ઉદ્ધવન કરે તેવી ભૂમિ માટે અને ઇંદ્રની લક્ષ્મીને ઉદ્ધવન કરે તેવી લક્ષ્મી માટે અતિશય યત્ન કરવો યોગ્ય માનતો નહોતો. ૩૬.

વિ०—બુદ્ધયે, કામધેનવે, મુવે, અર્તીંદ્રમુવે, શ્રિયે, અર્તીંદ્રશ્રિયે, એ યથા સ્ત્રી લિંગ નામના જુદ્ધા જુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પદ્વૈ રતૌ શ્રીષ્ટવે નિઃસ્પૃહઃ સ પરસ્ત્રિયે ।

લોકેન્ન્યોઽસ્ય યશશ્ચિક્વ્યેઽતિજરં સુસર્વાદુના ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ—

રતિવિશાસમાં ચતુર અને શાભાથી પૂર્ણ એવી પરસ્ત્રી ઉપર નિઃસ્પૃહ એવો તે અંદ્રના જેવું ચિરકાલ સ્થાયી યશ લોકથી જુદું સંપાદન કરતો હતો. ૩૭.

વિ०—પદ્વૈ, શ્રીષ્ટવે, પરસ્ત્રિયે, અતિજરમ્ સુસર્વિ એ યથા નામના અનિય-મિત વિકલ્પ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

હેશ્રીહી પુરજૂર્જૂયઃ કવાં બીક્ષેતિ તદ્વિપુઃ ।

યદૂચે યાન્વનં સાશ્રુ તયશસ્તસ્ય વિસ્તૃતમ્ ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ—

હે લક્ષ્મી, હે નગરભૂમી, હવે ફરીથી તમારા દર્શન ક્યાં થશે? એ પ્રમાણે વનમાં જતા તેનો શત્રુ અશ્રુ સહિત કહેતો તેથી તેનું યશ વિસ્તાર પામતું હતું. ૩૮

વિ૦—હે શ્રીઃ હે પુરભૂઃ, યાન્ એ બધા નામના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

મત્પુરઃ કતરન્નાકં કતમદ્ભોગિનાં પુરમ્ ।

તયોરન્યતરન્મિથ્યા વાર્યં હી હીતરત્તતઃ ॥ ૩૯ ॥

હેન્યત્પુર મયા સ્વર્ણા કા તવેતિ ચલદ્વજૈઃ ।

પુરાંતરાણ્યતર્જીત પુરં તેન સુખીકૃતમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભા૦—

“ મારી આગલ સ્વર્ગ કોણ છે? નાગદેવતાનું નગર શા હીસાબમાં છે? તેઓમાંથી એકનું પણ વર્ણન મિથ્યા છે તો હે બીજા નગર, તમારાથી મારી સાથે સ્પર્ધા કેમ થઈ શકે? ” આ પ્રમાણે તે કુમારે સુખી કરેલું તે નગર પોતાની અલાયમાન ધ્વજઓથી બીજા નગરોને તિરસ્કાર કરતું હતું. ૩૯ ૪૦

વિ૦—કતરત્, કતમત્, અન્યતરત્, એ સર્વ નામના નપુંસકે રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રતાપયશસી સ્તોતું તદીયે કોઽત્ર નોન્મનાઃ ।

તસ્યૌજાંસિ ચ ગોરંક્ષિ ન શ્રીમંતિ સ્તુતાનિ કૈઃ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ—

તેના પ્રતાપ અને યશનું વર્ણન કરવાને કોણ ઊત્સુક મતવાલો થયો નથી? તેમજ ગાયત્રી રક્ષા કરનાર અને શોભાવાલા તેના પરાક્રમોની સ્તુતિ કોણે નથી કરી? ૪૧

વિ૦—અહિં ગોરંક્ષિ એ શબ્દના બીજા અર્થ થઈ શકે છે. ગો એટલે ધંદ્રિય

अथवा वाणी तेने रक्षण करना ओवो अर्थ पण थाय. प्रतापयशसी, ओजांसि, गोसिंह, श्रीमंति ओ अथा नपुंसक नामना इप दर्शाव्या छे.

सुसखीनि नृपस्यासौ स्वीकर्तृणि जयश्रियः ।

सैन्यान्यपालयद्बुद्ध्या प्राक्प्राश्चात्याब्धिवारिणि ॥ ४२ ॥

भा०—

राजने उत्तम सखानी जेम सहाय करना अने जयलक्ष्मीने स्वीकार करना सैन्याने ओ कुमार पूर्व अने पश्चिम समुद्रना जलनी बुद्धिअे पालन करते हुतो. ४२

विशेषार्थ—पूर्व अने पश्चिम समुद्रना जल जेम भर्यादा रहे तेम ते सैन्यने भर्यादाभां राजतेो हुतो. सुसखीनि, स्वीकर्तृणि, ओ नपुंसक नामना इप दर्शाव्या छे.

द्विषां बहूङ्क्तिं सुकूचि साध्यानि समराजिरे ।

अश्वीयानि चकारैषोऽनुर्जिविक्रमधीबलात् ॥ ४३ ॥

भावार्थ

ते कुमार अत्र पराक्रमनी बुद्धिना अलथी शत्रुओना अत्र अथ सैन्यने रक्षुभां साध्य करते हुतो. ४३

वि०—बहूङ्क्तिं, सुकूचि, अश्वीयानि ओ नपुंसक नामना इप दर्शाव्या छे.

सोऽतिदध्नां गुणानां नूचिशुद्धैः कुलयोर्द्वयोः ।

स्वादुत्वेनाधिकां दध्नो मधुनश्च गिरं जगौ ॥ ४४ ॥

भा०—

उत्तम कुलनी शुद्धिने दीधे दधि (दही) थी अधिक उज्वल गुणनुं स्थान इप ओ कुमार स्वादुभां दधि अने मधुथी अधिक ओवी मधुर वाणीने ओसतेो हुतो. ४४

वि०—अतिदध्नाम्, दध्नाः, मधुनः, ओ नपुंसक नामना इप दर्शाव्या छे.

भावार्थ—

सोमवल्दीना रसने पीनार यज्ञना आह्वाणोना समूहे आशीष आपेल तेनो शत्रु पीलुना वृक्षनी अने जंगलना जलनी स्पृहा करतो नगरने छोडी-
द्वेतो हुतो. अर्थात् तेने नगर छोडीने नाशी जघ जंगलना पीलुवृक्ष अने
जलनी स्पृहा करवी पडी. मिथ्यात्वी यज्ञना आह्वाणोनी आशीषतुं श्ल
तेषुंज होय. ४८

विशेषार्थ—सोमपेन, पीलुने, अरण्यवारिणे, अे नामना आस नियमथी
सिद्धयतां ३५ दशांया छे.

पंचानां तेजसाग्नीनां तुल्यःशुद्धयं दुरात्मनाम् ।

कुर्वन्सामानि राजानं जनं चायमरंजयत् ॥ ४ए ॥

भावार्थ—

तेज वडे पांथ अग्निना जेवो अने दुष्ट पुत्रोने शक्यइय अेवो अे
कुमार साम करतो राजने अने प्रजने राज करतो हुतो. ४९

विशेषार्थ—पंचनाम्. सामानिं, अे नामनी जुदी जुदी विलकिता ३५ द-
शांया छे.

सुहिसं द्विषतां हंसं गत्या श्रेयांसमेत्य तम् ।

श्रीमहांतं धियः सर्वा आपोऽर्णवमिवाश्रयन् ॥ ५ए ॥

भावार्थ—

शत्रुओनी हिंसा करनार, गतिवडे हंस समान, अतिशे श्रेष्ठ अने
शोभाथी महान अेवा ते अलय कुमारने प्राप्त थर्ध सर्व जुद्धिओ जल जेभ
समुद्रने आश्रय करे तेभ तेनो आश्रय करी रही हुती. ५०

विशेषार्थ—सुहिसम्, श्रेयांसम् श्रीमहांतम् अे पुंलिग नामनी णीञ् विल-
किता जुका जुका ३५ दशांया छे.

सरांसि स्वांपि दीर्घाहो निदाघ इव विद्विषाम् ।

यशांसि सोऽन्यतेजोग्राः श्रीमान् स्वोजा अशोषयत्

॥ ५१ ॥

ભાવાર્થ—

લાંબા દિવસવાલો શ્રીખમ સુતુ જેમ સુંદર જલવાલા સરોવરને શોષી લે તેમ અન્યના તેજનો ગ્રાસ કરનાર અને ઉત્તમ પરાક્રમવાલો તે શ્રીમાન કુમાર શત્રુઓના યશને શોષી લેતો હતો. ૫૧

વિશેષાર્થ—સરાંસિ, સ્વાંપિ, દીર્ઘાહઃ, યશાંસિ, અન્યતેજોગ્રાઃ સ્વોજાઃ એ જુદા જુદા ખાસ નિયમથી બનેલા નામના ૩૫ છે.

અત્યર્યમાણિ તેજાંસિ પ્રસારીણ્યઘહાનિ ચ ।

વજ્રારા જૂઞ્ચ પૂષેવ વજ્રીવ ચ સ વૃત્રહા ॥ ૫૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે સૂર્યથી અધિક પ્રસરતા અને પાપને (દોષને) નાશ કરનારા તેજને ધારણ કરતો હતો અને સૂર્યના જેવો તથા વૃત્રાસુરને નાશ કરનાર ઇંદ્રના જેવો તે થયો હતો. ૫૨

વિશેષાર્થ—અત્યર્યમાણિ, તેજાંસિ, પ્રસારીણિ, અઘહાનિ, પૂષા, વૃત્રહા એ જુદા જુદા નિયમથી બનેલા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રાવૃત્ત તત્ર નાધર્મઃ સોઽસ્થાદ્યત્ર કુલાર્યમા ।

જગંતિ ન તમઃપૂરસ્તપત્પૂષાણિ વાધતે ॥ ૫૩ ॥

ભાવાર્થ—

કુલમાં સૂર્ય૩૫ એવો તે કુમાર જ્યાં રહેતો હતો ત્યાં અધર્મ પ્રવર્તતો નહીં જેમાં સૂર્ય તપતો હોય એવા જગતને અધિકારનો સમૂહ બાધા કરતો નથી ૫૩

વિશેષાર્થ—કુલાર્યમા, જગંતિ, તપત્પૂષાણિ, આ જુદા જુદા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાના દંદનીત્યાં સ પુરુદંશાઃ પરાક્રમે ।

લોકકેકિઘનાનેહા વજ્રૂવ જગતઃ સખા ॥ ૫૪ ॥

ભાવાર્થ—

તે દંડનીતિમાં શુક્ર હતો, પરાક્રમમાં ઇંદ્રિ હતો. લોક૩૫ મયૂરનો વર્ધા

કાલ હતો અને અથા જગતનો મિત્ર હતો. ૫૪

વિશેષાર્થ—ઉશના, પુરુદંશા, અનેહા, સખા, એ ખાસ નિયમવાલા જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મહાત્મન્ શ્રીમહાવિદ્મન્ ગાંઝીર્યાસ્તસરસ્વદપ્ ।
 ધીમન્ પ્રતાપિન્ ધ્વસ્તૈના ઝંઝાસારઞ્ઞૂશના ॥૫૫॥
 દંમ્પ્રણીતાવુશન પ્રઞ્ઞયાત્યુશનઞ્ઞજયે ।
 પુરુદંશઃ શ્રિયારીણાં દુરંનેહઃ સતાં સખે ॥૫૬॥

ઇત્યુર્વ્યાઃ પૂષણં ધીરા અસખાયંતમેનસઃ ।
 સખીનિવારીનપ્યર્હૃદ્મર્મ શાસતમસ્તુવન્ ॥૫૭॥ ત્રિઞ્ઞિર્વિ
 શેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

“ હે મહાત્મા, હે મહાવિદ્માન, હે ગાંભીર્યથી સમુદ્રના જલને પર-
 સ્ત કરનાર, હે બુદ્ધિમાન, હે પ્રતાપી, હે પાપને નાશ કરનાર, હે ભૂગુ અને
 શુક્રને ભાલાવાઘની જેમ અસાર કરનાર, હે દંડનીતિમાં શુક્ર, હે વિન્યમાં
 કાંતિથી શુક્રના તારા૩૫, હે લક્ષ્મીવડે ઈંદ્રસમાન, હે શત્રુઓના દુષ્ટ કાલ૩૫
 અને હે સત્પુરુષોના સખા, ” આ પ્રમાણે ધીર પુરુષો પૃથ્વીના સૂર્ય૩૫,
 દોષ રહિત, અને મિત્રની જેમ શત્રુઓને જૈન ધર્મની શિક્ષા આપનાર
 એ કુમારની સ્તુતિ કરતા હતા. ૫૫-૫૬-૫૭

વિશેષાર્થ—અહિં મહાત્મન્ વિગેરે સંબોધનના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.
 તેમાં ઉશનમ્ શબ્દના સંબોધનના જટલા ૩૫ થાય છે તે ખાસ અભ્યાસીને
 ધ્યાનમાં રાખવા યોગ્ય છે.

મંત્રિણં શ્રીવૃત્રહણં તમત્યર્યમણં ત્વિષા ।
 તુષ્ટુવુર્દધતઃ પ્રીતિં સખાય ઇવ શત્રવઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

લક્ષ્મીવડે ઈંદ્ર જેવા અને કાંતિથી સૂર્યને ઊદ્ધરણ કરનારા તે અભય

કુમાર મંત્રીને મિત્રની જેમ પ્રીતિ ધારણ કરતા શત્રુઓપણ વખાણતા હતા. ૫૮
વિ०— શ્રીવૃત્રહણમ્, અત્યર્ચમણમ્ સસ્વાયઃ, એ નામના જુદી જુદી વિ-
ભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દરદાનં નયેજાગ્રદ્ જહ્નૂપેણ મન્મથમ્ ।

લિહન્ યશાંસિ દ્વિષતાં સ મંત્રિપદમન્વશાત્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

દાન આપતો, નીતિમાં જાગતો, ૩૫વડે કામ દેવને હસતો અને શત્રુઓના
યશને ભુંસી નાખતો તે કુમાર પોતાના મંત્રિપદને શાસનથી પ્રવર્તાવતો
હતો. ૫૯

વિ — દષ્ટ્, જાઘૃન્, જક્ષન્, લિહન્, એ નિયમવાલા શત્રુ પ્રત્યેના ૩૫ દ-
ર્શાવ્યા છે.

સૌરાજ્યેહાર્થમાયઙ્ગિર્યુસન્નિઃ પ્રોઙ્ગિતચુન્નિઃ ।

હે દ્યૌઃ કા ત્વમિતિદ્યાં ચૂરહસતત્ર મંત્રિણિ ॥૬૦॥

ભાવાર્થ—

તે કુમાર મંત્રી પદ ઊપર આવતાં મુરાજ્યને જેવા માટે આવતા દેવ
તાઓ નિસ્તેજ થઈ જતાં બેઠાં ભૂમિ ‘ હેસ્વર્ગ, તું કોણ છું? ’ એમ કહી
તેવું હાસ્ય કરતી હતી. ૬૦

વિશેષાર્થ—આયઙ્ગિઃ, પ્રોઙ્ગિતચુન્નિઃ, હેદ્યૌઃ, ઘામ્. આ જુદી જુદી વિભ-
ક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે,

તન્વન્નતિદિવં કીર્ત્તિમતિદ્યાં પરિમાણતઃ ।

સ વમાર ગુણશ્રેણિં દ્યૌરિવોદુપરંપરામ્ ॥૬૧॥

ભાવાર્થ—

પરિભાણથી આકાશને ઊદગ્રંધન કરનારી અને સ્વર્ગનું અતિક્રમણ કર-
નારી કીર્ત્તિને વિસ્તારતો તે કુમાર આકાશ જેમ તારામંડલની પંક્તિને ધારણ
કરે તેમ ગુણોની પંક્તિને ધારણ કરતો હતો. ૬૧

वि०—अतिदिव्यम्, अतिचाम्, द्यौः आ जुदा जुदा नियमवाला ३५
दर्शाव्या छे.

दिवं विहाय दिव्यस्त्रीजनो युद् दयितैर्नुवम् ।
तस्य रूपश्रियं दृष्टुं कौतुहलयुगागमत् ॥ ६२ ॥

भावाय—

दिव्य स्त्रीओना समूह पीताना पतिओनी साथे स्वर्गने छोडी ते कुमा-
रनी ३५ लक्ष्मी जेवाने कैतुक सहित पृथ्वी उपर आवतो हतो. ६२

विशेषार्थ—युद्, कौतुहलयुक, ये व्यंजनांत ३५ दर्शाव्या छे.

दधत्यलंकृतीर्विभ्रत्योजः कांत्या चकासति ।
जाग्रंति कविवाक्यानि तस्यांगान्यज्जितुष्टुवुः ॥ ६३ ॥

भावार्थ—

अलंकारने धारण करता, ओजने अलण करता, कांतिशी प्रकाशता, अने
अत्र येवा कविओना वाक्यो ते कुमारना अंगनुं वर्णन करता हत ६३

विशेषार्थ—कविना वाक्य— काव्यमां अलंकार, ओज (अक अतनी छटा)
कांति (अर्थनी महत्ता) विगेरे गुणु होय छे. अडिं दधति, विभ्रति, चकास-
ति, जाग्रंति ये नपुंसकना आस नियमवाला ३५ दर्शाव्या छे.

नेत्रे तनुश्चास्य मदं नुदंती तुदती स्मरम् ।
ज्जाती स्निग्धतया ज्जांति शांत्यात्मा कस्य नो मुदे ॥६४॥

भावार्थ—

ते कुमारना नेत्र मद्ने प्रेरता हता, अने तेनुं शरीर कामदेवने पीडतुं
हनुं नेत्र स्निग्ध पञ्चाशी शोभता हता अने शरीर शांति ३५ शोभतुं हनुं
ते केने हर्ष न आपता? ६४

विशेषार्थ—नुदंती, तृदती, भाती, भांती—ये नपुंसक नामनी प्रथमाना द्वि-
व्यनना विकल्प ३५ अने स्त्रीलिंगना ३५ दर्शाव्या छे.

શત્રૂન્પચંતી દીવ્યંતી કાયકાંતિ સમંતતઃ ।

પ્રતાપયશસી ચાસ્ય કેષાં ન સ્તુતિગોચરઃ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

શત્રુઓને પચાવતી અને ચારે તરફ પ્રકાશતી તેની કાયની કાંતિ તથા પ્રતાપ અને યશ કોની સ્તુતિના વિષયમાં આવ્યા નહતા? અથાત્ સર્વે તેમની સ્તુતિ કરતા હતા. ૬૫

વિ०—પચંતી, દીવ્યંતી; આ ૩૫ સ્ત્રીલિંગે પ્રથમાનુ એક વચન થાય અને નપુંસકે પ્રથમા દ્વિતીયાનુ દ્વિવચન થાય છે.

ગુરું વૃત્રહયન્ ઋત્યા વૃત્રઘ્નેતિ સ વર્ણિતઃ ।

ગાવસ્તે ત્રાતગોચાંડિગોઃ પ્રીણંત્યો જયંતિ ગાઃ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

સમૃદ્ધિવડે ગુરૂને ઈંદ્રની જેમ આચરણ કરતાં તે કુમારને ઈંદ્ર આપ્રમાણે વર્ણવતો હતો કે, ગાય અને પડિતોની રક્ષા કરનાર એવા તમારી વાણીઓ સ્વર્ગને પ્રસન્ન કરતી જ્ય પામે છે. ૬૬

વિશેષાર્થ—વૃત્રત્રા, ગાવઃ, ગોઃ, ગાઃ, એ નામના ખાસ નિયમ સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

હે પંથાઃ સર્વનીતીનાં હે મંથાઃ સર્વપાપ્મનામ્ ।

હે ઋઘુક્ષાઃ શ્રિયાનંદત્યાશાસ્તૈનં ન કસ્ય ગૌઃ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ—

“ હે સર્વ નીતિના માર્ગરૂપ, હે સર્વ પાપના મથન કરનાર અને લક્ષ્મીથી ઈંદ્ર જેવા કુમાર, તું આનંદ પામ. ” આ પ્રમાણે એ કુમારને કોની વાણી આશીષ આપતી ન હતી? ૬૭

વિશેષાર્થ—હેપંથાઃ, હેમંથાઃ, હેઋઘુક્ષાઃ, આ સંબોધનના બુદ્ધ બુદ્ધ નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ન્યાયસ્ય જંગમઃ પંથા મંથાઃ પરબલાંબુઘૌ ।

ઋઘુક્ષા ગુરુણા વા સ શ્રેણિક સ્તૈન મંત્રિણા ॥૬૮॥

भाषार्थ—

शुभ्रते धिदनी जेम ते अलय कुमार भन्नीवडे श्रेणिक राज न्यायने जंगम मार्ग इप अने शत्रुओना सैन्य इप समुद्रने मथन करवाभां रवै इप थतो हुतो. ६८

वि०—पंथाः, मंथाः, ऋभुक्षाः अे नियम सिद्ध अेवा नामना इप दर्शाव्याछे.

मिथ्यात्वदघ्नां मंथानं पंथानं जैनमेव सः ।

पथां धुरि क्रतुञ्जामृञ्जुक्ताणमिवाबुधत् ॥ ६९ ॥

भाषार्थ—

ते कुमार मिथ्यात्व इप दघिने मथन करतार अेवा जैन मार्गने द्यता-ओभां धिदनी जेम सर्व मार्गभां अ्यत्रेसर जायतो हुतो. ६९

विशेषार्थ—दघ्नाम्, मंथानम्, पंथानं, पथाम्, ऋभुक्षाणम् अेनामना जुदी जुदी विलडितना इप दर्शाव्या छे.

पथ्युत्तमे जैनपथे पथिकः प्रथयन् सताम् ।

सुकुंचानेन विद्वत्सु ऋञ्जुक् इव नूञ्जः ॥७०॥

भाषार्थ—

उत्तम जैन मार्गना मुसाकर अने सत्पुश्चाने मार्गदर्शक ते कुमार राजओभां धिदनी जेम विद्वानेभां प्रथ्यात थयो हुतो. ७०

वि०—पथि जैनपथे, विद्वत्सु, ऋभुक्षः, अे जुदा जुदा नामना इप दर्शाव्याछे.

स्तुत्वास्यनीतेः पथितां पथिस्थैर्नापरः स्तुतः ।

मथ्येदेर्मथितावित्को मथ्येन्मथिकान्मथः ॥७१॥

भाषार्थ—

अे कुमारनी नीतिना मार्गनी स्तुति करी मार्गस्थ पुश्चाने जीजनी स्तुति करी न हुती पर्वतना रवैनुं मथन करवाने जायतार कयो पुश्च जीज मथन करवाना रवैनुं मथन करे. ? ७१

વિ૦—પથિતામ્, પથિસ્થૈઃ, મથિતાવિત્, મથિકાન્, મથઃ એ પથિન્ અને મથિન્ શબ્દના જુદી જુદી વિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પુંસ્ત્વં સુપુંસોઽસ્યાશંસન્ પુમાંસઃ પૌંસ્નપાવનમ્ ।
મહત્સુ મહતશ્ચાસ્ય વૈદુષ્યાદ્વિદુષી ન ગીઃ ॥૭૨॥

ભાવાર્થ—

ઉત્તમ પુરૂષ રૂપ એવા એ કુમારના પુરૂષ સમૂહમાં પવિત્ર એવા પુરૂષ પણાને પુરૂષો વખાણતા હતા. મોટામાં મોટા એ કુમારની વિક્રતા આગલ સરસ્વતી પણ વિદ્વાન ન હતા. ૭૨

વિશેષાર્થ—પુંસ્ત્વમ્, સુપુંસઃ, પુમાંસઃ પૌંસ્નમ્ એ પુંસ્ શબ્દના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે. મહત્સુ, મહતઃ, વૈદુષ્યાત્ વિદુષી — એ મહત્ અને વિદ્વમ્ શબ્દના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નેત્રૈઃ સુમત્તૈઃ સુક્રુદ્ઙ્ઙિર્નાશ્વૈર્નો પુંઙ્ગિરુદ્ઙ્ઙૈઃ ।
તન્મંત્રૈરેવ સોઽમિત્રાન્નજૈષીન્નૃપપુંગવઃ ॥૭૩॥

ભાવાર્થ—

ઉન્મત્ત હાથીઓ વડે, ક્રોધ કરતા અશ્વોવડે અને ઉદ્ભટ પુરૂષોવડે તે રાજા શત્રુઓને જિતતો નહતો; પણ તે અભય કુમારના મંત્રો-વિચારોવડેજ શત્રુઓને જિતતો હતો. ૭૩

વિશેષાર્થ—સુક્રુદ્ઙ્ઙિઃ, પુંઙ્ગિઃ, એ નામના ત્રીજીવિભક્તિના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જયન્કષાયાંશ્ચતુરઃ સર્વતુંઙ્ગિઃ ક્ષમાદિઙ્ગિઃ ।
ચત્વાર્યેવં દિગંતાનિ પુંસામેકઃ પુમાનજૂત્ ॥૭૪॥

ભાવાર્થ—

સર્વ વસ્તુઓથી તથા ક્ષમા વગેરેથી ચાર કષાયને અને ચાર દિશાઓના અંતને જિતતો તે કુમાર પુરૂષોમાં એકજ પુરૂષ હતો. ૭૪

વિશેષાર્થ—ચતુરઃ, ચત્વારિ એ ચતુર્ શબ્દના જુદી જુદી અતિના રૂપ દર્શાવ્યા છે. અને પુંસામ્, પુમાન્, એ પુંસ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

जिच्चतुर्थकषायस्योपायैश्चातुरिकश्च सः ।

वृषरक्षानडुहिको विद्या अर्चितयत्सताम् ॥७५॥

भाषार्थ—

योथाक्षय-मोहना अतनार, चारे उपायमां चतुर अने वृषनी रक्षाभां
अडुत समान ते कुमार सत्पुत्रोनी विद्याने अडडी करतो હતો. ७५

विशेषार्थ—जित्, चातुरिकः, आनडुहिकः એ નામના અને નામ ઉપરથી
અનેલારૂપ દર્શાવ્યા છે. અહિં વૃષ શબ્દના એ અર્થ થાય છે વૃષ એટલે બદલ
અને ધર્મ તે અનેની રક્ષામાં પ્રવીણ હતો.

अनडुत्सु हरानङ्गानिवाञ्छत्पुंसु सोऽग्रणीः ।

धीष्वग्रया तस्य धीः कामानङ्घ्ननडुहीष्विव ॥७६॥

भाषार्थ—

બલદામાં શકરના નંદીની જેમ તે પુરૂષોમાં આગ્રણી-મુખ્ય હતો અને
તેની યુદ્ધિ, ગાયોમાં કામધેનુની જેમ યુદ્ધિઓમાં મુખ્ય હતી. ૭૬

विशेषार्थ—अनडुत्सु, अनडवान, अनडुही, अनडुहीषु, એ અનડુહ શબ્દના
બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

अमुष्मात्प्रावृतद्धर्मोऽमुष्मिन् ज्ञानमनश्वरम् ।

अदःपुत्राः पुनन्ति द्दमां वायुवत्संगवर्जिताः ॥७७॥

नामुष्य रागद्वेषाद्या दोषा नादस्यतोऽशुचम् ।

सुदुर्लभमिहादस्त्वं दुर्लभोदमुयङ् जनः ॥७८॥

अमुड्यङ् त्रियते श्रीत्रिर्विद्यतेऽमुमुयन् सुरैः ।

नादड्यङ् दुःखजागीति जैनेज्यः सोऽस्तवीज्जिनान् ॥ ७९॥

त्रिन्निर्विशेषकम् ।

भाषार्थ—

“ આ પ્રભુથી ધર્મ પ્રવર્તે છે, એમને વિષે શાશ્વત જ્ઞાન રહેલું છે.

એમના પુત્રો વાયુની જેમ નિઃસંગ થઇ પૃથ્વીને પવિત્ર કરે છે, એમને રાગ દ્વેષાદિદોષ નથી, એમનાથી અશુભ થતું નથી, આ લોકમાં એ દુર્લભ છે, એમનો પૂજનાર જન પણ દુર્લભ છે, લક્ષ્મીઓ એમના પૂજકનો આશ્રય કરે છે, એમના પૂજકને દેવતા વાંદે છે અને એમનો પૂજનાર દુઃખી થતો નથી ” આ પ્રમાણે તે કુમાર જૈનોની આગલ શ્રી જિન ભગવંતની સ્તુતિ કરતો હતો. ૭૭-૭૮-૭૯

વિશેષાર્થ—અમુષ્માત્ અમુષ્મિન્, અદઃપુત્રાઃ, અમુષ્ય, અદસ્યતઃ, અદઃ, અદમુ ચક્રુ અમુદ્રચક્રુ, અમુમુયન, અદદ્રયક્રુ, એ બધા અદસ્ ૧૫૬ ઉપરથી બનેલા બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આસેદુષઃ પરાં ઠ્યાતિં વિદુષઃ શાસ્ત્રવિસ્તરમ્ ।

અમોઘં તસ્ય પૈચુષ્યં વૈદુષ્યં ચ સુરૈઃ સ્તુતમ્ ॥ ૮૦ ॥

ભાવાર્થ—

ધરમખ્યાતિને પ્રાપ્ત થયેલ અને શાસ્ત્રના વિસ્તારને બહુનાર એવા તે કુમારની પાચકતા અને વિદ્વતાની દેવતાઓએ સ્તુતિ કરેલી હતી. ૮૦

વિશેષાર્થ—આસેદુષઃ, વિદુષઃ, વૈદુષ્યં, એ આસેદિવસ્ અને વિદ્વસ્ ૧૫૬ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પૈચુષં વૈદુષં ચાનુકર્તું વ્રતમિવોચ્ચતા ।

તત્કીર્તિઃપેચુષી શત્રૂન્ વિદુષી વિદુષોઽજયત્ ॥ ૮૧ ॥

ભાવાર્થ—

પાચકતાનું અને વિદ્વતાનું વ્રત અનુ સરવાને બાણે ઊદ્ધમ વંત થઈ હોય તેમ તે કુમારની કીર્તિ શત્રુઓને પકવતી અને વિદ્વાનોને બાણુતી એવી થઇને બધ પામતી હતી. ૮૧

વિશેષાર્થ—પેચુષં, વૈદુષં પેચુષી, એ પેચિવસ્ અને વિદ્વસ્ ૧૫૬ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દુર્નીત્યજારણ્યશુનિ મંત્રિણ્યત્રારયો વને ।

શૌવસંકૌચનાજોઽસ્થુસ્ત્યક્તશૌવનમત્તતા : ॥ ૮૨ ॥

भावार्थ—

दुर्नीतिरूप अकसीमां जगदीं ध्यान (व३) जेव्हा अ. कुमार मंत्री पद
आवतां तेना शत्रुओं वननां ध्याननी जेम सकाव. पाभी अने ध्यान जेवुं
जिन्मत पक्षं छाडीं रहेता हता. ८२

विशेषार्थ—अस्पृश्यनि, शौव, शौवन, अे भवन् शब्द उपरथी अनेला रूप
दर्शाव्या छे.

स्थास्त्रीपाकै माघवने विदा होत्रापि चिंतिताः ।

तस्माद् द्विषो विच्यति स्मोपशुनादिवविद्चराः ॥ ७३ ॥

भावार्थ—

विद्वान् होताअे (होमकरनारें) इंद्र संभधी स्थास्त्रीपाक होममां चिंत-
वेलाशत्रुओं ध्यानथी जेम डुकर लयपामे तेम तेनाथी लय पामता हता. ८३

विशेषार्थ—माघवने, विदा, होत्रा, द्विषः, उपशुनात्, विद्चराः आ अधी
जुद्ध जुद्ध नाम उपरथी थयेला रूप दर्शाव्या छे.

मघोनीव मघोनोऽज्यूनी तस्यावनीजुजः ।

महिषी चेद्धरणेत्यन्यानन्यपुंजोग्ययौवना ॥ ७४ ॥

भावार्थ—

इंद्रने इंद्राणीनी जेम ते राजने भीष्म येदशरु नामे सुवाम् सीं हती,
जेवुं यौवन भीष्म पुत्रने लोकाववा योग्य नहतुं. ८४

विशेषार्थ—मघोनी, मघोनः, यूनी, अे मघवन् अने सुवन् शब्दना जुद्धी.
जुद्धी अतिना रूप दर्शाव्या छे.

अप्रतीचार्हतो गोचां पृष्टौहा कार्यवस्तुषु ।

शुनीपुच्छधियां यूनां संगो येनौज्जिप दूरतः ॥ ७५ ॥

भावार्थ—

श्री अर्हंतनी वक्ष्णीने पूजनाशयेने अतुक्क रहेनार अने कार्य वस्तुअे.

ને માથે લેનાર એવા જે કુમારે ધ્યાનના જેવી વક્ષ યુદ્ધિવાલા યુવાન પુરુષોના સંગે દૂરથી છાડી દિધેા હતો. ૮૫

વિશેષાર્થ—અપ્રતીચા, ગોચામ, પૃષ્ઠૌહા, યૂનામ્, એ જુદા જુદા નામની વિભક્તિના નિયમ સિદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રાષ્ટૌહ્યજ્ઞાજો ધર્મનાસ્ત્યેકેષુક્ષપણાત્પરમ્ ।

પૃષ્ટૌહીવદવધ્યોઽજ્ઞૂયસ્યારિરપિ સંયુગે ॥ ૮૬ ॥

ભાવાર્થ—

એક બાણ નાખવા પછી જે પૃષ્ઠ બતાવે તેની ઉપર મારવાનો ધર્મ નથી તેથી જે કુમારનો શત્રુ પૃષ્ઠ બતાવતાં સ્ત્રીની જેમ રણમાં અવધ્ય થયેા હતો. ૮૬

વિશેષાર્થ—પ્રાષ્ટૌહ્ય, પૃષ્ટૌહી એ પૃષ્ઠવાહ, શબ્દ ઉપરથી સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અપ્રાતીચ્યજ્ઞદાર્યાણાં પ્રતીચીશોઽસતાં દમાત્ ।

યો ગુરોર્ગોચ્યજ્ઞોર્ચીં જનતાં વહ્નમન્યત ॥ ૮૭ ॥

ભાવાર્થ—

આર્થ પુરુષો પ્રત્યે અનુકૂલતા ધારણ કરનાર, અનાર્થ પુરુષોને દમન કરવાથી વરુણ દેવના જેવો, અને ગુરુની વાણીના પૂજક પણાને ધારણ કરતો જે કુમાર વિદ્વાન્ જનોનાં સમૂહને બહુ માન આપતો હતો. ૮૭

વિશેષાર્થ—અપ્રાતીચ્ય, પ્રતીચીશઃ, ગોચ્યમ્, ગોચાત એ પ્રત્યચ અને ગોચ્ શબ્દ ઉપરથી બનેલા જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યોઽજ્ઞૂહુરિ પ્રાચ્યાપાચ્યપ્રતીચ્યોદીચ્યજ્ઞુજામ્ ।

પ્રાચીશ ઇવ દેવતાનામ્ તિરશ્ચામિવ કેશરી ॥ ૮૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે કુમાર દેવતાઓમાં ઈંદ્રની જેમ અને નિર્થેઓમાં કેશરીસિંહની જેમ પૂર્વે, ત્રિમ, દક્ષિણ અને ઉત્તરના ત્રણ ઓમાં અગ્રણી થયેા હતો. ૮૮

विशेषार्थ—प्राच्य, अपाच्य, प्रतीच्य, उदीच्य, ऐ प्राच्, अपाच्. प्रत्यच्
अने उदीच् शब्द उपरथी भनेका ३५ दर्शाव्या छे. प्राचीशः, तिरश्चाम् ऐ प्राच्
अने तिर्यच् शब्दना ३५ दर्शाव्या छे.

धीस्तैरश्च्यं तिरश्चीवोदीचीवौदीच्यमात्मनः ।

अजिन्नं विज्ररामास यस्य ज्ञापितमार्हतम् ॥ ८९ ॥

भावार्थ—

जेभ तिर्यचनी लुद्धि तिर्यच्य पञ्चाने अने उत्तर दिशा उत्तरपञ्चाने
अलिन्न रीते धारणु करे तेभ ते कुमारनुं ज्ञापित आर्हतपञ्चाने योताथी
अलिन्न रीते धारणु करतुं ६८.

विशेषार्थ—तैरश्च्यम्, तिरश्ची, उदीची, औदीच्यम्, ऐ तिर्यच् अने उद्च्
शब्द उपरथी भनेका ३५ दर्शाव्या छे.

यस्य निष्णापदां पाके द्विपदीज्जिर्जगुर्गुणान् ।

वैरीजाष्टपदः पुण्यप्रतिदीवो द्युमागधाः ॥ ९० ॥

भावार्थ—

स्वर्गना आरणुभाटा योतानी आपत्तिना नाश थवाथी शत्रु ३५ हस्ती-
ओभां अष्टापद ३५ अने पुण्यना डीडा स्थान ३५ ओवा जेना गुणो द्विपदी
रागवडे गाता हुता. ६०

विशेषार्थ—अष्टपदः, प्रतिदीवः ऐ अष्टापद अने प्रतिदीवन् शब्दना ३५
दर्शाव्या छे.

राज्ञस्तस्यात्मजायाः श्रीचिटकस्यास्तपाप्मनः ।

किमिव स्तुमहे तस्या महितायाः सुपर्वणाम् ॥ ९१ ॥

भावार्थ—

लक्ष्मीना उपासक अने जेना पाप अस्त थछ गया छे ओवा ते राजने
देवताओओ पूजित ओवी ओक पुत्री हुती तेनुं शुं वर्णन करीओ ? ६१

वि०—पाप्मनः, सुपर्वणाम् ऐ अणुवा योय ना वना ३५ दर्शाव्या छे.

દેવસ્યૈકપદો વ્યાઘ્રપદ્યા વ્યાઘ્રપદો મુને : ।

અપિ વૈ વ્યાઘ્રપદ્યસ્ય વર્ણ્યા શીલેન સાન્નવત્ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે રાજપુત્રી એક ચરણનાલા દેવ અને વ્યાઘ્રપદ મુનિને વ્યાઘ્રપદીનાઃ
ગીતથી શીલવડે વર્ણન કરવા યોગ્ય હતી. ૯૨

વિ०—૧કપદઃ, વ્યાઘ્રપદ્યા, વ્યાઘ્રપદઃ, વ્યાઘ્રપદ્યસ્ય આ ૧કપદ્ અને
વ્યાઘ્રપદ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

તસ્યાઃ સુપદ્યાઃ પુરતો રતિઃ કુંજપદીનિજા ।

આકન્તૌ પરિપૂર્ણા યા ગુણૈર્દધ્નોઽધિકોજ્જ્વલૈઃ ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

સાક્ષ આચરણવાદી તે રાજપુત્રીની આગલ કામદેવની સ્ત્રી રતિ કદંબી
ભાગતી હતી. કદંબીથી અધિક ઊભવલ એવા ગુણવડે જે પરિપૂર્ણ થઈ
શેભલી હતી. ૯૩

વિ०—સુપદ્યાઃ, કુંજપદી, એ પદ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. દધ્નઃ એ દધિ
શબ્દનું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

કલ્પવૃધામની નામ્ની દેવગુર્વોરનર્વણી ।

ધ્યાત્રિ શ્રી વેદમનિ યુત્યા રાજ્ઞિ રાજન્વરંસ્ત સા ॥ ૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

કલ્પવૃક્ષના સ્થાનરૂપ એવા દેવ અને ગુરુના શુદ્ધ નામનું ધ્યાન કરનાર,
લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ અને કાંતિથી ચંદ્ર સમાન એવા રાજાને વિષે તે રમતી
હતી. ૯૪

વિ०—ધામની, નામ્ની, અનર્વણી, વેદમનિ, રાજ્ઞિ, રાજનિ એ નકારાંત ના-
મના બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

રાજ્ઞઃ શ્રુતસુધાપોઽસ્યાઃ શંખધ્મેવાહિયોલુવઃ ।

અપ્રધ્યા સુધિયા ચોચ્ચૈર્યજઃકંબુરવાદ્યત ॥ ૬૫ ॥

भावार्थ —

राज पांसेथी शास्त्ररूप अभूतने पान करनारी अने लज्जयादी अे श्रीना यश रूप शांभ उत्कृष्ट सुद्विवगरना पुरषे अने उत्तम सुधियाला पुरषे शांभ वगाडनारनी जेभ वगाडयो हतो. ९५

वि०—श्रुतसुधापः, शंखधमा, अहियोलुवः, अप्रध्या, सुधिया अे नामना जुदा जुदा रूप भास नियमवाला दर्शाव्या छे.

अगुणेषु कृतद्वयार्थान्वर्थकृन्मनसः शमे ।

श्रेयः प्रतिभुवि स्वायंभुवे धर्मे ससंज सा ॥ ए६ ॥

भावार्थ—

शुशुवगरना लोक उपर प्रयोजन वगरनी अने शभतामां मनने सार्धक करनारी ते आला कल्याण आपवाभां जमीनरूप अेवा स्वयलू-जैन-धर्मभां आसक्त थती हती. ९६

वि०—कृतलु, प्रतिभुवि, स्वायंभुवे, अे भास नियमवाणा नामना जुदा जुदा रूप दर्शाव्या छे.

पांसुलानां पुनर्ज्वाश्च व्यवहारेष्वधत्त सा ।

सादृश्यं कूपवर्षाञ्चाः कलाकौशलज्ञूरपि ॥ ए७ ॥

भावार्थ—

ते राजपुत्री कला कौशल्यनी भूमि रूप छतां हापवादी-व्यलित्तारी श्रीज्जाना अने पुनर्ज्ज करनारी श्रीना व्यवहारभां कुवानी दडकीनी जेभ वर्तती हती. ९७

वि०—पुनर्ज्जाः, कूपवर्षाञ्चाः, अे भास नियमवाला नामना रूप दर्शाव्याछे.

पापानां परमलुवं दृशोः प्रीतिर्महानियम् ।

अविद्याद्वो बुधाग्रण्यस्तामस्तुवत सुब्रुवम् ॥ ए८ ॥

भावार्थ—

पापने परम छेदनारी अने दृष्टिनी प्रीतिने दारनारी ते सुंदर अयु-दीयादी श्रीने अविद्याने छेदनारा अग्रणी विद्वानो स्तवता हता. ९८

વિ૦—પરમલુવમ્ મહાનિયમ્ અવિચાલ્વઃ, બુધાગ્રણ્યઃ, સુધ્રુવમ્ એ સૂ, ની, અગ્રાણી, સુધ્રૂ એ નામ ઉપર સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યામાહુસ્તપસા ઋર્ષક્રિયં દેવીં કટપ્રુવઃ ।

સા તાં જિગાય સૌજ્ઞાગ્યશીલેનાઢયા નિયાંલુવામ્

॥ ૧૯૯ ॥

ભાવાર્થ—

મહાદેવની સ્ત્રી પાર્વતી કે જે તપથી પોતાના સ્વામીને ખરીદ કરનારી કહેવાય છે તેને નિર્ભયના શીલવડ યુક્ત એવી તે સ્ત્રી પોતાના સૌભાગ્યવડે પરા ભવ કરતી હતી. ૯૯

ભાવાર્થ—

વિશેષાર્થ—ઋર્ષક્રિમમ્, કટપ્રુવઃ, મિયાં લુવામ્ એ ખાસ નિયમથી એવા નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્મરસ્ત્રિયં સ્ત્રિયં વિષ્ણોરિંદ્સ્ત્રીં સ્વેચરસ્ત્રિયઃ ।

નાગસ્ત્રીર્નગવન્ વિહન્ ઝોવાગ્મિન્ સ્તુહિ મોચ્ચકૈઃ

॥ ૧૦૦ ॥

ત્વયા સર્વે જિતા દોષા ગુણાસ્ત્વયકિ સર્વકે ।

સ્તુત્વેત્યુચ્ચૈરિમાં સ્વાંહશ્ચિંદ્ધિ ઢિન્ધિ કિમુ ગ્રહઃ ॥ ૧૦૧ ॥

અસ્તુત્યસ્તુતિકામિસ્ત્વં પંકકેનાસિ ઢિગ્ધકઃ ।

દાંતેંદ્ધિયાશ્વિકાયાસ્તસ્તુત્યાસ્યાઃ ક્ષાલય સ્વયમ્ ॥ ૧૦૨ ॥

ઇત્યેણકાઢીં તાં સ્તોતું નરવાંશુજિતયાવકામ્ ।

વલિત્રયાઢયોદરકાં પૌરાઃ સંપ્રેરયન્ કઢીન્ ॥ ૧૦૩ ॥

કલાપકમ્.

“ હું ભગવાન હું વાચાલ, તમે કામદેવની સ્ત્રીને, વિષ્ણુની સ્ત્રીને, ઇંદ્રની સ્ત્રીને, ખેચર-વિદ્યાધરોની સ્ત્રીઓને અને નાગ કુમારની સ્ત્રીને વખાણુશો નહીં તમે બધા દોષ જિત્યાં છે અને તમારામાં સર્વે ગુણુ છે તો આ સ્ત્રીની ઊંચે પ્રકારે સ્તુતિ કરી તમે તમારા પાપને છેદી નાખો આગ્રહ રાખો નહીં. નહીં સ્તુતિ કરવા યોગ્યની સ્તુતિ કરીને તમે પંકથી લીંપાયા છો, તેથી ઇંદ્રિયરૂપ ઘોડીઓને હમન કરનાર એ સ્ત્રીની સ્તુતિ કરીને તે પંક-કાદવને ઘોષ નાખો ” આ પ્રમાણે નખના કીરણોથી અલતાના રંગને જિતનારી અને જેના ઉદરમાં ત્રિવલી છે એવી તે મૃગાક્ષીની સ્તુતિ કરવાને નગરના લોકો કવિઓને પ્રેરતા હતા. ૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩

વિશેષાર્થ—સ્ત્રિયમ્, સ્ત્રીમ્, સ્ત્રિયઃ સ્ત્રીઃ, એ સ્ત્રી શબ્દના દ્વિતીયાના વિકલ્પ રૂપ દર્શાવ્યા છે. ત્વયકિ, સર્વકે, પંકકેન, દિગ્ધકઃ, અશ્વિકા એ બધા અ-કચ્ અને ક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે. ણક, ઉદરકામ્ એ સ્વાથમાં ક પ્રત્ય-યના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ન યુષ્મામિર્જયૈષા ન ચાસ્માન્નિર્વપુઃશ્રિયા ।

યુષ્મામિરસ્મકાન્નિશ્ચ તદ્વદૈષા પતિવ્રતા ॥ ૧૦૪ ॥

इत्यन्योन्यकृतालापानंदनंदादवेदनाः ।

पद्भ्यां जगत्पावकाभ्यां नेमुस्तस्याः सुरांगनाः ॥ १०५ ॥

युग्मम् ।

ભાવાર્થ—

“એ સ્ત્રી શરીરની શોભાવડે તમારાથી કે અમારાથી જિતી શકાય તેવી નથી, તેથી એ પતિવ્રતા સ્ત્રી તમારે અને અમારે વંદના કરવા યોગ્ય છે. ” આ પ્રમાણે પરસ્પર આલાપના આનંદથી વેદના રહિત થયેલી દેવતાઓની સ્ત્રીઓ તે આલાપના જગતને પવિત્ર કરનાર ચરણમાં નમતી હતી. ૧૦૪-૧૦૫

વિ०—યુષ્મકાભિઃ અસ્માભિઃ, યુષ્માભિઃ અસ્મકાભિઃ એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના અકચ્ પ્રત્યયના વિકલ્પે રૂપ દર્શાવ્યા છે. પદ્ભ્યામ્ એ પાદ શબ્દનું રૂપ છે.

सर्विकासां श्रियां धाम मूर्त्या विजियिका सखी : ।

तकाः स्वच्छतया गंगावारां सा नायिकाचकात् ॥ १०६ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ લક્ષ્મીનું ધામ, મૂર્તિવડે તે સખીઓને અને સ્વચ્છતાથી ગંગા નદીના જલને વિભ્ય કરનારી તે નાયિકા શોભતી હતી. ૧૦૬

વિશેષાર્થ—સર્વિકાસામ્ વિજયિકા, તક્કાઃ નાયિકા, એ અકચ્ પ્રત્યય અને અક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઘનકામ્યાજુષાં કલ્પવલ્લરીવ યકા સકા ।

જીવકાનંદકાસ્ત્વેષેત્યૂચુસ્તાં ચારુચેતના : ॥ ૧૦૭ ॥

ભાવાર્થ—

‘ જે બાલા ઘનની ઇચ્છા રાખનારને કલ્પવલ્લી હોય તેવી છે તે આ બાલા જીવોને આનંદ આપનારી થાઓ ’ એમ ઊત્તમ ચેતનવાલા લોકો તેને કહેતા હતા. ૧૦૭

વિશેષાર્થ—યકા, સકા, આનંદકા, એ અકચ્ અને અક પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સખિપાદઃ સંપૂરય વેદમ ઋવ્યં યુષ્મઞ્ચ્યં સ્તાન્ન યુષ્માક

મિષ્ટં પાત્વર્હન્ યુષ્માન્ નાથઞ્ચસ્માન્ પ્રણીથ ।

શં દત્ત્વાસ્મઞ્ચ્યં લુંપયાસ્માકમાધીનિત્યૂચે નિત્યં ઋતૃપાદા-
ન્ સતી સા ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

“ હું મિત્ર રક્ષક પતિ, હું ભવ્ય, તમારે માટે આ ધર સારી રીતે પૂર્ણ થાઓ. તમારૂં ઈષ્ટ થાઓ. અરહત પ્રભુ તમારૂં રક્ષણ કરો, હું નાથ, અમોને પસન્ન કરો, અમોને મુખ આપો અને અમારી આધિ (મનની પીડા) નાશ કરો ” આ પ્રમાણે એ સતી હંમેસા પોતાના પૂજ્ય પતિને કહેતી હતી. ૧૦૮

વિશેષાર્થ—સખિપ, યુષ્મઞ્ચ્યમ્ યુષ્માકમ્ અસ્માન્ અસ્મઞ્ચમ્, અસ્માકમ્, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ રૂપના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યથાયમીષ્ટે પ્રદદાતિ પાતિ વસ્તથાયમીષ્ટે પ્રદદાતિ

પાતિ ન : ।

નૃણામમૂષાં વિષયો મિથ્યો ગિસમશોકચંડોઽજનિ નંદ-

નસ્તથા ॥ ૧૦૫ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ આ તમને નિયમમાં રાખે છે, આપે છે અને પાલે છે, તેમ આ અમને નિયમમાં રાખે છે; આપે છે અને પાલે છે આ પ્રમાણે આ લોકની વાણીના પરસ્પર વિષય થતો એવો અશોકચંદ્ર નામે પુત્ર થયો હતો. ૧૦૯.

વિ૦—વઃ, નઃ, અમૂષામ્ એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના આદેશરૂપ તથા અદસ્ શબ્દ-નું રૂપ પતાવેલ છે.

યો વાં દર્શનમાતનોતિ નમતે સંસ્તૌતિ સત્ત્યં સ ના
નાનાત્વં ન યદાવયોર્ન યુવયોર્નો નશ્વતુર્ણામપિ ।

હંતાવામસૃજ્યુવામપિ મહારૂપૌ વિધાતેત્યુજ્ઞા-

વાસ્તાં હૃદ્ધવિહૃદ્ધકાવવરજૌ યસ્યાશ્વિનાચ્યાં સ્તુતૌ

॥ ૧૧૦ ॥

ભાવાર્થ—

“ જે તમારા બંનેના દર્શન કરે, તેમને નમે અને તમારી સ્તુતિ કરે, તે અમે બંનેને પણ તેમ કરે છે, અમારા બંનેમાં નાનાત્વ-વિવિધ પણ નથી તેમ તમારા બંનેમાં નથી-એટલે આપણ ચારેમાં તેમ નથી વધી વિધાતાએ અમે બંનેને મહારૂપવાલા સ્ત્રીયા છે, તેમ તમે બંનેને પણ તેવા સ્ત્રીયા છે ” આ પ્રમાણે અધિની કુમાર જેની સ્તુતિ કરે છે એવા હૃદ્ધ અને વિહૃદ્ધક નામે જે અશોક ચંદ્રને જે નાના ભાઈએ થયા હતા. ૧૧૦.

વિશેષાર્થ—વામ્, નૌ, આવયોઃ, યુવયોઃ, નઃ, યવામ્ આવામ્ એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના બુદ્ધી બુદ્ધી વિલક્ષિતના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુણૈર્વંધ્યાવાવાં જગતિ ન યુવાં ક્ષમા પ્રણમતૈ

યુવાઞ્ચ્યાં નાવાઞ્ચ્યાં યુતરુસુરઞ્ચિઞ્ચ્યામિતિનુતૌ ।

રુચિ શ્રીરેકા દૃક્ તવ ચ મમચેતિ સ્તુતિમિતામ્

પ્રવાલાદ્વિઞ્ચાણૌ નચતતિમઞ્ચાતાં તવ પદૌ ॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

“ અમો એ જગતમાં ગુણરહિત છીએ અને તમો એ ગુણરહિત નથી, તમો બંનેને બધી પૃથ્વી નમે છે અને અમોને નમતી નથી ” એ પ્રમાણે કલ્પ વૃક્ષ અને કામધેનુએ સ્તુતિ કરેલા, “ તમારે અને મારે કાંતિરૂપ એકજ દૃષ્ટિ છે ” એમ પ્રવાલાથી સ્તુતિને પ્રાપ્ત થયેલી નખની શ્રેણીને ધારણ કરતા તમારા બંને ચરણ શોભે છે. ૧૧૧

વિશેષાર્થ—પ્રવાલાની કાંતિ રાતી હોય છે, તેવી કાંતિ નખની હતી. આવામ્ યુવામ્, યુવામ્યામ્, યુવામ્યામ્ તવ, મમ, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિશ્વશ્લાઘ્યં યશસ્તે ગુરુમહિમ તવ ક્ષેમકામોઽચતિત્વત્
ત્રાણં કસ્ત્વાં નચૈતિ સ્પૃહયતિ જગતીદેવ તુમ્યં નમસ્તૌ
ત્વત્સેવાયાં રતિર્મે શમય મમ ઞ્ચિયઃ પાહિ મા પશ્યતાન્માં
શ્રીર્મે રુચ્યા ન મહાં વિતર ઞૃતકતામિત્યરિર્યં યદૂચે ॥ ૧૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

“ તમારું યશ વિશ્વમાં પ્રશંસનીય છે તમારો, મહિમા મોટો છે. કુશલની ઇચ્છાવાલો માણસ તમારાથી રક્ષણ પામે છે. જગતમાં કયો પુરુષ તમારી પાંસે આવતો નથી ? અને તમારી સ્પૃહા કરતો નથી ? હું દેવ, તમને નમસ્કાર હો, તમારી સેવામાંજ મારી પ્રીતિ છે મારો ભય સમાવો. મારું રક્ષણ કરો. મારા સામું જીવો. મારે લક્ષ્મી ઉપર રૂચિ નથી અને તો તમારું દાસપણું આપો ” આ પ્રમાણે જેને શત્રુ કહેતો હતો. ૧૧૨

વિશેષાર્થ—તે, તવ, ત્વત્, ત્વામ્, તુમ્યમ્ તે, માં, મામ્, મહ્યમ્, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

राज्यं युष्माकमेव क्वमवनिविधौ सृष्टवान् वो विधाता
 ज्ञायैरस्माकमेव स्फुरति पृथुयज्ञो धीश्व वः प्रीतये नः ।
 युष्माकं वैज्रवं वाक्पतिरपि न पटुः शंसितुं का तु वार्त्ता
 स्माकं पौरैरितीद्व्यः स नृपतिरशिसत्तकुटुंबान्वितः क्वमाम्
 ॥११३॥

भावार्थ—

“ राजयते। तमनेज् योऽयं छे। छे। पृथ्वीयं द्रं, अभाशे लायने दीधे विधा-
 नाये तमने स्रज्या छे. तमाश् विशाल यश अने लुद्धि अभासी प्रीतिने भाटे
 स्फुरे छे अने तमाशे वैज्रव वभाषयाने वृहस्पति पञ्च समर्थ नथी तो अभासी
 शी वात? आप्रभाषे नगर जनोऽये स्तुति कस्मा योऽयं ते राज्ञे कुटुंभ सद्धित
 पृथ्वी उपर राज्य अलापते। हुते। ११३.

विशेषार्थ—

युष्माकम् वः, अस्माकम्, वः, नः, युष्माकम्, अस्माकम्, अये युष्मद्,
 अस्मद् शब्दनाइप दर्शाव्या छे.

इति श्री जिनप्रभसूरिविरचिते दुर्गवृत्तिद्वयाश्रयमहाकाव्ये
 देवीकुमारवर्णने नाम द्वितीयः सर्गः ॥ २ ॥

तृतीयः सर्गः ।

स्वस्ति युष्मज्य मस्मज्यं द्वितेज्य इति वाग्नृपम् ।
 वनपालोऽन्यदागत्य नत्वोचे द्वास्थसूचितः ॥१॥

भावार्थ—

अेक वपते वनपाले द्वारपालना सूयववाधी आसी, राजने अेधी वाणी
 कही के, ‘ तमाश्’, अभाश् अने तेमनु कल्याण छे. १

વિશેષાર્થ -- યુષ્મદ્ અસ્મદ્, એ યુષ્મદ્ અને અસ્મદ્ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાગ્યૈરતિત્વાન્નૈવાદ્ય મન્યે ત્વદિતરાન્નૃપાન્ ।

યુસ્મત્પ્રિયાલ્યાનચિકીર્નાતિમાંશ્ચ પ્રિયંવદાન્ ॥૧॥

ભાવાર્થ—

આજે તમારા શિવાય બીજા રાજાઓને ભાગ્ય વડે તમારાથી ચડતાં હું માનતો નહીં. અને તમને પ્રિય કહેનાર હું મારાથી ચડતા એવા પ્રિય કહેનારને માનતો નથી. ૨

વિ०—અતિત્વાન્ અતિમાન્, એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના અતિ અવ્યય સાથે સમાસાંત ૩૫ છે.

અત્યાવાં ન યુવા શ્રીન્નિ એવં ત્વતિયુવામિતિ ।

ત્વદીયે તેજોયશસી રવીંદોરદ્ય નિંદકે ॥૩॥

ભાવાર્થ—

તમે એ શોભાવડે તમારા બેથી ચડીઆતા નથી. એમ તમારા તેજ અને યશ સૂર્ય અને ચંદ્રની આજે નિંદા કરે છે. ૩

વિ०— આત્યાવામ્, અતિયુવામ્, એ ખાસ સમાસાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાગ્યૈરસ્યાતિયુવાન્નિ રત્યાવાન્નિઃ સુખીકૃતે ।

જગજ્જને કિં યુવાન્ન્યાં કિમાવાન્ન્યાં પ્રયોજનમ્ ॥૪॥

યુસ્મદ્યશોઽસ્મદ્યશશ્ચ જહેઽનેનેતિ તુ ત્વયિ ।

રત્નાન્નિચિંતારત્ને સ્વર્ઘ્નેનૂ શ્ચ જલ્પતઃ ॥૫॥

ભાવાર્થ—

“ તમે બનેથી અને અમે બનેથી ચડીઆતા એવા આ રાજાના ભાગ્યે એ જગતના લોક સુખી કરેલા છે, તેથી તમારા બનેતું અને અમારા બનેતું શું પ્રયોજન છે ? તમારું અને અમારું યશ હરી લીધું છે ” આ પ્રમાણે આજે રત્નાગિરિ અને ચિંતામણિ કલ્પવૃક્ષ અને કામધેનું ને કહે છે.

नातित्वां तेजसार्केदू त्वामिव श्रीर्न मां श्रिता ।
 अतित्वमत्यहं राजन् अतित्वं नाहमस्मि तु ॥६॥
 अधिमन्न गुणाः केचिदधित्वन्निखिला गुणाः ।
 इत्थंकारं किलायं त्वां प्रशंसति दिवस्पतिः ॥ ७॥

भावार्थ—

“ सूर्य अने अर्ध तेजस तभारथी यडीआता नथी, तभारीजेभ भने लक्ष्मी आश्रित थर्ध नथी. हे राज, तभे भारथी यडीआता छे. अने दु तभारथी यडीआतो नथी. भाराभां कर्ध गुण नथी अने तभारभां अधा गुण छे ” आ प्रभाणु आणे धर्ध तभारी प्रशंसा करे छे. ६ ७

(वि०—अतियुवाभिः, अत्यावाभिः, अे समासांत ३५ दर्शाव्या छे. युष्मद्यशः अस्मद्यशः, अे ५७ समासांत ३५ छे.)

अत्यस्मामतियुष्मां च राज्ञोऽस्य नयविक्रमौ ।

युस्मदीयांगसौंदर्यदर्पे दस्तौ दलत्ययम् ॥७॥

युस्मानस्मानस्य जेतुः के यूयं के वयं स्तुतौ ।

अतियूयमतिययं यदस्य गुणसंपदः ॥८॥

सुरासुराणां संलाप इति त्वघर्णनासु यः ।

प्राप्तः सफलतां सोऽद्य तुभ्यं मह्यं च रोचताम् ॥९॥ त्रि-
 जिर्विशेषकम्

भावार्थ—

“ आ राजना न्याय अने पराक्रम अभारथी अने तभारथी यडीआता छे. हे अथनी कुमार, आ राज तभारा शरीरना सौंदर्यनो गर्व तोडी नाअे छे. तभेने अने अभेने छतनार अेवा राजनी स्तुतिभां तभे अने अभे कोणु मात्र छीअे ? करणु के अे राजनी गुणसंपति तभारथी अने अभारथी यडीआती छे. ” आ प्रभाणु सुर असुरेनो आलाप के तभारा वर्णनभां सङ्ग थयो छे, ते आलाप तभने अने अभने इथिकर थाअो. ८-९-१०

વિશેષાર્થ—અતિવાસ્, ત્વામ્. અતિત્વમ્, અત્યહમ્, આ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના સમાસાંત ૩૫ છે. અધિમત્, અધિત્વત્ એ અન્યથી ભાવ સમાસ ૭૫૨થી અનેલા૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્વસ્તિ પાલિતમહ્યં તે પ્રિયતુચ્ચં ચ જાયતામ્ ।

ગુરોઃ પ્રિયતવેત્યાશીરદ્યાન્નૂત્સફલા તવ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

‘ મને પાલન કરનાર અને અને પ્રીય એવા તમારું કલ્યાણ થાઓ ’ આ પ્રમાણે તમે જેને પ્રીય છો એવા તમારા ગુરૂની વાણી આજે સફલ થઇ છે. ૧૧

વિશેષાર્થ—પાલિતમહ્યમ્, પ્રિયતુચ્ચમ્, પ્રિયતવ, એ ૩૫ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના સમાસાંત છે.

અર્થિશ્રેણ્યાઃ પ્રિયમમાત્નીષ્ટદાનાત્પરંહતમ્ ।

યુવકાચ્ચ્યાં મમેત્યાહ કલ્પપુસ્ત્વત્પદૌ પ્રતિ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

“ મને પ્રીય એવા યાચકોની શ્રેણીને મનવાંછિત આપવાથી તમેએ મારી ઉત્કૃષ્ટતા હુરી લીધી છે ” આ પ્રમાણે કલ્પવૃક્ષ તમારા અને ચરણને કહે છે. ૧૨

વિ૦—પ્રિયમમ, યુવકાચ્ચ્યામ્ એ ૫૭ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના ૩૫ છે.

ચિંતામણે ત્વદ્યુસ્મન્ન સ્વ આવાં નિધયોઽધિકૌ ।

સ્પર્શવિકામ્યાં વઃ કેતિ ત્વત્ક્રમૌ વદતઃ સ્વયમ્ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

“ હું ચિંતામણી, તારાથી અને નિધિઓ, તમારાથી અન્ને એ અધિક છીએ અમારા અનેની સાથે તમારી સ્પર્શ શા કામની છે ? આ પ્રમાણે તમારા એ ચરણ સ્વયમેવ કહે છે. ૧૩

વિ૦—ત્વત્, યુષ્મત્, એ પાંચમી વિભક્તિના એકવચન તથા બહુવચન ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. આવાસ્, આવકામ્યામ્, ત્વત્ક્રમૌ એ બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મદાવાજ્યામસ્મદપ્યેતદત્યુજ્જ્વલમિતીશ તે ।

કંચુઃ કરિરદૌ ચંડપાદાશ્ચ નુવતે યશઃ ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

હે સ્વામી, મારાથી, અમારાબેથી અને અમારાથી એ અતિ ઉજ્જ્વલ છે, એમ શંખ, હાથીના બે દાંત અને ચંદ્રના કિરણો તમારા યશની સ્તુતિ કરે છે. ૧૪

વિશેષાર્થ—મદ્, આવાખ્યામ્, અસ્મન્, એ અસ્મદ્ શબ્દના પંચમી વિભક્તિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યુસ્મચ્યં પ્રીણિતાસ્મચ્યં શ્લાઘતે જૂર્યથા યથા ।

પ્રિયયુસ્મચ્યમસ્મચ્યં મુદં દધ્રે તથા તથા ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

પ્રસન્ન થયેલી ભૂમિ જેમ જેમ તમને અને અમને શ્લાઘા કરે છે, તેમ તેમ તે ભૂમિ તમે જેમને પ્રિય છે એવા અમારે માટે હર્ષ ધારણ કરે છે. ૧૫

વિશેષાર્થ—યુષ્મચ્યં, અસ્મચ્યમ્, પ્રિયયુષ્મચ્યમ્, અસ્મચ્યમ્ એ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યુવાજ્યાં સ્વોઽધિકૌ જૂમ્ના યુવયોઃકાવયોસ્તુલા ।

રામવલ્લ્યોર્નયત્યાગૌ પ્રતીત્યં તૌ તવાહ્તુઃ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ—

“અમે બે તમારાબેથી ઘણીરીતે અધિક છીએ, તમારા બંનેની અને અમારા બંનેની તુલના શી ?” આ પ્રમાણે તમારા ન્યાય અને દાતાપણું રામ અને બલિરાજના ન્યાય અને દાતાપણા પ્રત્યે કહે છે. ૧૬

વિશેષાર્થ—યુવાખ્યામ્, યુવયોઃ, આવયોઃ, એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ધિક્કારોઽતિત્વયાનાતિત્વાસુ યત્સુખમેધતે ।

અતિમાસ્વિવ વિદ્યેતિ ત્વાં સ્તવીતિ સરસ્વતી ॥૧૭॥

ભાવાર્થ—

“ તમારાથી ચડીઆતા પુરુષોમાં સુખ વધેછે અને તમારાથી સુખ વધ-
તું નથી. તેમજ મારાથી ચડીઆતામાં વિદ્યા નથી, એમ માનનારાને અતિ
ધિક્કાર છે ” આ પ્રમાણે સરસ્વતી તમારી સ્તુતિ કરે છે. ૧૭

વિ૦—અતિત્વાસુ, અતિમાસુ, એ સમ્પત્તિના સમાસાંત ૩૫ છે.

इत्थर्थावादा युस्माकं ये पूर्वं कृतिजिः कृताः ।

विधिवादतयामुस्ते ह्यस्माकं प्रिययुष्मयाम् ॥ ૧૮ ॥ अष्टजिः

कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

આ પ્રમાણે પૂવ વિદ્વાનોએ કરેલા તમારા અર્થવાદ-પ્રશંસા કથન તે
તમે જેમને પ્રિય છે એવા અમારા વિધિવાદ પણાથી શાલી રહ્યા છે. ૧૮

विशेषार्थ—युष्माकम्, अस्माकम्, प्रिययुष्मयाम्, એ પછીના બહુવચનના
૩૫ દર્શાવ્યા છે.

रक्षा मयि स्थिता वन्या अवन्याश्च त्वयि प्रज्ञो ।

पाप्तं त्वया मया चाद्य द्वयोरपि तयोः फलम् ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, મારે વિષે વનની રક્ષા રહુલી છે અને તમારે વિષે પૃથ્વીની
રક્ષા રહુલી છે. તમે અને મેં આજે તે બંનેની રક્ષાતું ફલ પ્રાપ્ત કર્યું છે. ૧૯

विशेषार्थ—मयि, त्वयि, त्वया, मया, એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના ૩૫ છે.

नमोऽत्यावाच्यां युवाच्यां सूर्यदुच्यांमिति स्तुते ।

अवित्वयि धामयशसी अद्य धत्तोऽधिमन्मुदम् ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

‘ અમારા જેથી ચડીઆતા એવા તમે બંનેને નમસ્કાર છે, આ પ્રમાણે
સૂર્ય ચંદ્રે સ્તુતિ કરેલા તમારા તેજ અને યશ આજે મારાથી અધિક ઉર્ધ્વને
ધારણ કરે છે. ૨૦

વિશેષાર્થ—અત્પ્રાવાભ્યામ્, યુવાભ્યામ્, અધિકાપિ અધિમત્, એ યુષ્મદ્ અસ્મદ્ ના જુદા જુદા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યુસ્માન્પ્રતિ પ્રિયં વૂમોઽત્રાર્થેઽસ્માનન્યદીક્ષત ।

વિધિઃપ્રસન્નો યુસ્માસુ જ્ઞવંતોઽસ્માસ્વિવાધુના ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ—

હું સ્વામી, અમે તમારી પ્રત્યે પ્રિય કહીએ છીએ અને તમે અમારી પ્રત્યે દષ્ટિ કરો, હમણાં અમારી ઉપર જેમ તમે પ્રસન્ન છો, તેમ તમારી ઉપર વિધિ પ્રસન્ન છે. ૨૧

વિશેષાર્થ—યુષ્માન્, અસ્માન્, યુષ્માસુ, અસ્માસુ, એ જુદી જુદી વિકલ્પિત ના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અથ યુસ્મદ્દને દેવ કાંત્યાતિરિ દધદ્વપુઃ ।

જંગમા રાઃ પ્રણયિનાં શ્રીવીરઃ સમવાસરત્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

હું દેવ, આજે તમારાવનમાં કાંતિવડે સુવર્ણથી ચઢીઆત અને પીતાનદ ભક્તોને જંગમ લક્ષ્મીરૂપ શ્રીવીર પ્રભુ સમોસર્યા છે. ૨૨

વિશેષાર્થ—અતિરિ, રાઃ, એ રે શબ્દને લગતા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

યમષ્ટાન્નિર્મદસ્થાનૈર્મુક્તા રાત્નિરલોચ્ચિતા ।

અષ્ટન્નિર્દિગુણૈર્યુક્તા સેવતે સાધુસંહતિઃ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—

આઠ મદના સ્થાનથી રહિત, લક્ષ્મી-સુવર્ણથી નહીં લોભાયેલી સોળ, સાધુઓની શોણી જેની સેવા કરે છે. ૨૩

વિશેષાર્થ—અષ્ટાભિઃ, અષ્ટભિઃ એ અષ્ટન્ શબ્દના વિકલ્પે રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ફૈરૈષ્ટાસ્વષ્ટસુ વાગન્નેદેષુ વ્રતિનાં કુલૈઃ ।

યસ્યાતિરાત્નિર્યોગાંગૈઃ પ્રિયાષ્ટૈર્વણિતૌ ક્રમૌ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

આઠ આઠ વાણીના લેહને જણનારા પ્રત ધારીએના સમૂહે એર્થથી ચડિઆતા એવા પ્રિય યોગના આઠ અંગોવડે જેના એ ચરણ વર્ણન કરેલા છે. ૨૪

વિ૦— અષ્ટાસુ, અષ્ટસુ અતિરામિઃ, પ્રિયાષ્ટૈઃ, એ અષ્ટન્ શબ્દના અને રૈ શબ્દના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કર્માણ્યષ્ટૌ વિજિત્યાષ્ટૌ દિશાઃ કીર્ત્યાવતંસિ તાઃ।

અવાપ્તાષ્ટસિદ્ધગુણશ્વક્રે ચાત્મા યદાશ્રિતૈઃ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ—

જેના આશ્રિતોએ આઠકર્મ જીતી આઠ દિશાએને કીર્તિથી વિભૂષિત કરેલી છે. અને પોતાના આત્માને સિદ્ધના આઠ ગુણને પ્રાપ્ત કરનાર કરેલો છે. ૨૫

વિ૦—અષ્ટૌ, અષ્ટૌ, એ અષ્ટન્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વૃજિનાર્વતરક્તાક્ષો દમયન્નિંદિયાર્વતઃ ।

યોડનર્વાણં ગુણસ્તોમં વિજ્ઞત્યાર્વત્તમશ્વવત્ ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ—

પાપરૂપ અશ્વમાં જેની ઇન્દ્રિયો આસક્ત નથી અને ઇન્દ્રિયરૂપ અશ્વને દમનકરનાર જે પ્રભુ અશ્વ જેમ અવર્તને ડું ધારણ કરે, તેમ નિર્મલ ગુણના સમૂહને ધારણ કરે છે. ૨૬

વિ૦—અર્વતઃ, અનર્વાણમ્, એ અર્વત્ શબ્દને લગતા ૩૫ છે,

અર્વત્સ્વિવાર્વતીર્વા દૃષ્ટ્વા નારીર્જનેષુ યઃ ।

જન્માદ્યેચક્ષિરા સોડપિ શામ્યેન્મઘવત્તોડર્ચયા ॥૨૭॥

ડું આવર્ત—એક જાતનું અશ્વના શરીર ઉપર ચિન્હ થાય છે. તે ઉપરથી જિત્તમ અશ્વની પરીક્ષા થાય છે.

ભાવર્થ—

જેમ અથ અશ્વોને વિષે અથા-ઘોડીને જોઈને ઊન્માદ કરે તેમ જે પુરુષા-
માં સ્ત્રીને જોઈને ઊન્માદ કરે તે પણ ધંદને પૂજવાને યોગ્ય એવી વાણીથી સમી
જાય છે. ૨૭

વિશેષાર્થ—અર્વત્સુ, અર્વતીષ્, અર્વા, મઘવતઃ, એ અર્વત્ અને મઘવત્
શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મઘવા મઘવત્યાદ્યૈર્ન માઘવતરૂંવરૈઃ ।

યત્સેવયૈવ સારત્ત્વં માઘવત્યસ્ય મન્યતે ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—

ધંદ્ર ધંદ્રાણી વિગેરે ધંદ્રપણાના આડંબર વડે પોતાના ધંદ્રપણાનો સાર
માનતો નથી પણ જે પ્રભુની સેવાવડેજ પોતાના ધંદ્રપણાનો સારમાને છે. ૨૮

વિશેષાર્થ—મઘવા, મઘવતી, માઘવત, માઘવત્યસ્ય એ મઘવત્ શબ્દ ઉપસ્થી
પનેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મઘવદ્ધિઃ સહ કોણીમઘવાનો જ્ઞવચ્ચિદે ।

રજસોઽપિ જરામૃત્વોરપિ મૃત્યું સ્મરંતિ-યમ્ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ—

પૃથ્વીના ધંદ્ર-રાજાઓ ધંદ્રોની સાથે રજ-પાપ અને જરા મૃત્યુના મધ્ય
મૃત્યુરૂપ એવા જે પ્રભુને આસંસારનો છેક કરવાને સ્મરે છે. ૨૯

વિ०—મઘવદ્ધિઃ, મઘવાનઃ, એ મઘવન્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રાપ્તા ઈવોપજરસં મંદાયંતે નૃણાં પતે ।

નૃણાં તિસ્રશ્વતસ્રશ્ચ ત્રીતયો યસ્ય દર્શનાત્ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ—

હેરાજ, જે પ્રભુના દર્શનથી માણસોની ત્રણ અને ચાર ભીતિઓ (ભય)
જાણે જરાવસ્થાને પામી હોય તેમ મંદ થઈ જાય છે. ૩૦

વિશેષાર્થ—ત્રણ ભીતિ— મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નારદીની ગતિની ભીતિ અને

ચાર ભીતિ એ ચારે ગતિની ભીતિ સમજવી. ઉપજરસમ્, તિસ્મઃ, ચતસ્રઃ,
એ જરસ, ત્રિ અને ચતુર શબ્દના ૩૫ છે.

વિરાધનાન્નિરતિસૃપ્રિયત્રિબ્રહ્મશુદ્ધિન્નિઃ ।

સંજ્ઞાન્નિરુજ્જિતચતુશ્રંચન્નતસૃબુદ્ધિન્નિઃ ॥૩૧॥

દિક્ષુ રહ્યાતં ચતસૃષુ તિસૃન્નિર્ગુપ્તિન્નિર્યુતમ્ ।

ગતીનાં ત્રિચ્ચતસ્દૃષ્ટાં સર્વાસાં રિપુરાપદામ્ ॥૩૨॥

શિષ્યવૃંદં યદીયં તૌ રાગદ્વેષૌ રણોઽજયત્ ।

તથા કથંચિદ્યથાસ્ય કો ન કિંકરતાં ગતઃ ॥૩૩॥ વિશેષ
કમ્ ।

ભાવાર્થ—

ત્રણ વિરાધનાએ રહિત, શુદ્ધિવડે ત્રિવિધ બ્રહ્મર્થ જેને પ્રિય છે એકું
સંજ્ઞાવડે ચારથી રહિત, ચતુર્વિધ બુદ્ધિથી પ્રદર્શિત, ચારે દિશાઓમાં વિખ્યાત
ત્રણ શુષ્કિથી યુક્ત, ચાર ગતિને ભેદનાર અને સર્વ આપત્તિઓનું શત્રુ ૩૫
જેનું શિષ્ય વૃંદ રણમાં તેવી રીતે રાગ દ્વેષને જિત્યું છેકે જેથી તેના દાસત્વને
કેણ પ્રાપ્ત નથી થયું? ૩૧-૩૨-૩૩.

વિ૦—અતિસૃ, પ્રિયત્રિ, ઉજ્જિતચતુઃ, એ ત્રિ અને ચતુર્ શબ્દના ૩૫
દર્શાવ્યા છે. ચતસૃષુ, તિસૃમિઃ, ચતુસૃણામ્ એ ૫૯ તેનાજ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પ્રણીતૌ દ્વાવિમૌ ધર્મૌ યેનાગાર્યનાગારિણામ્ ।

ઈમકૌ ન્યકૃતૌ માર્ગૌ કુલિંગિઙ્ચલિંગિનામ્ ॥૩૪॥

ભાવાર્થ—

જે ત્રણએ આગારી-શૂદ્ધસ્થ અને અતાગારી-મુનિના એમ બે ધર્મ પ્ર-
ખ્યા છે અને કુલિંગી અને દ્રવ્યલિંગીના એ બે માર્ગને તિરસ્કાર આપ્યો છે ૩૪.
વિશેષાર્થ—ઈમૌ, ઇમકૌ, એ ઇદમ્ શબ્દના બુદ્ધ બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે,

સિદ્ધાર્થોઽદઃસુતઃ સોઽસૌ ધન્યઃ પુણ્યાસકાસકૌ ।

તત્પત્ની ત્રિશલા ચેતિ નચ્ચૈર્યત્પિતરૌ સ્તુતૌ ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ—

“ જેના આ પ્રભુ પુત્ર છે એવા એ સિદ્ધાર્થ રાજને ધન્ય છે અને તેના પત્ની તે ત્રિશલા પણ પુણ્યવાન છે ” આ પ્રમાણે જેમના માતાપિતાની ભવ્ય-જનોએ સ્તુતિ કરેલી છે. ૩૫

વિ०—અદામ્ભુતઃ, સકા, અસકૌ, એ અદસ્ અને તદ્ શબ્દના નિયમ સિદ્ધિ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इदं तेज इयं लक्ष्मीरयमंगस्य चारिमा ।

एभिः सर्वैर्महत्तास्येतीदंवणैरज्ञाणि यः ॥૩૬॥

ભાવાર્થ—

“ આતેજ, આલક્ષ્મી અને આશરીરતુ સૌંદર્ય એ સર્વથી એમની મહત્તા છે ” એમ વર્ણન કરનારાઓએ જેમનું વર્ણન કરેલું છે. ૩૬

વિ०—इदम्, इयम्, अयम्, એ इदम् શબ્દની ત્રણે ભતિના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इमकस्मिन् गुणाः सर्व इयं वा वः सुधाविधा ।

द्यावापृथिव्योरनयोरनेनोद्घासितं तमः ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુમાં સર્વે ગુણો છે. અથવા એ તમારા અમૃતનો પ્રકાર છે આ સ્વર્ગ અને પૃથ્વીનું અંધકાર એણેજ દૂર કર્યું છે. ૩૭

વિશેષાર્થ—इमकस्मिन्, इयम्, अनयोः, अनेन, એ इदम् શબ્દના બુદ્ધિ બુદ્ધિ ૩૫ છે.

अह्नोरिमकयोः प्रीतिरिमकेन व्यतानि नः ।

एनं पूजय पुष्पाद्यैरथैनं पिव चक्षुषा ॥૩૮॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુએ અમારા જે નેત્રમાં પ્રીતિ વિસ્તારી છે. એ પ્રભુને પુષ્પ વિગે-રેથી પૂજો અને નેત્રથી એમનું પાન કરો (દર્શન કરો.) ૩૮

વિ૦—ઇમકયોઃ, ઇમકેન, એનમ્ એ ઇદમ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एतेन त्रिजत्त्रातमथैनेनार्जितं यशः ।

स्मरैनमेकाग्रचेता अथैनं ज्ञक्तितः स्तुद्दि ॥३९॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુએ ત્રણ જગતની રક્ષા કરી છે. એણે યશ ઊપાર્જન કર્યું છે એમને એકાગ્ર ચિત્તે સ્મરણ કરે અને ભક્તિથી એમની સ્તુતિ કરે. ૩૯

વિ૦—एतेन, एनेन, एनम्, એ એતદ્ શબ્દના ૩૫ છે.

पदोरस्यैतयोः कापि प्रज्ञाश्रो मृदुतैनयोः ।

अनयो ऋजवोंऽगुह्ययो नखाः शोणा अथैनयोः ॥४०॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુના બંને ચરણની પ્રભા અને કોમલતા કોઇ મુદ્દર છે, એ ચરણની આંગણીઓ સરલ છે અને એના નખ સતા છે. ૪૦

अनेन जिग्यिरे ज्ञावज्ञत्रवो विश्वदुर्जयाः ।

अथो एनेन लोकानां मुक्तिमार्गः प्रदर्शितः ॥४१॥

ભાવાર્થ—

જગતથી દુઃખે જિતિ શકાય તેવા ભાવ શત્રુઓ-કામ ક્રોધાદિને એ પ્રભુએ જિતિ લીધા છે અને લોકોને મુક્તિનો માર્ગ બતાવ્યો છે. ૪૧

વિશેષાર્થ—अनेन एनेन એ ઇદમ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एजिदै वैरिभैदैत्यैरिमकैः प्राध्विवैरसौ ।

किन्नरैः सेव्यतेऽमीमिरमुकैश्च नज्जश्वरैः ॥४२॥

ભાવાર્થ—

આ દેવતાઓ, એ દૈત્યો, એ રાજાઓ, એ કિન્નરો અને અમુક વિદ્યાધરો એ પ્રમુને સેવે છે. ૪૨

વિશેષાર્થ—एभिः, इभैः, इमकैः, अमीभिः, अमुकैः, એ ઇદમ્ તથા અદમ્ શબ્દના ત્રિવિધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નિષેવતેઽસકૌ યોઽદઃસ્વામિકોઽસ્ય ક્રમાવમૂ ।

અમૂ આગચ્છતોઽવૈમિ સર્વતઃ શ્રીજ્જરાનમૂન્ ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુ જેના સ્વામી છે એવો જે એમના એ ચરણની સેવા કરે છે, અને એમના ચરણ પ્રત્યે આવે છે, તેઓને હું લક્ષ્મી (ભોક્ષ લક્ષ્મી)ના ભારથી ભરપૂર બહુ છું. ૪૩

વિશેષાર્થ—અસકૌ, અમૂ, અમૂન્ એ અદસ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અમી અમીચ્ચઃ પાદેચ્ચ્યો નમસ્યંત્યસ્ય યોગિનઃ ।

દદાતે નામુકેચ્ચ્યોઽમૂ નરામરસુખે સ્પૃહામ્ ॥ ૪૪ ॥

ભાવાર્થ—

આ યોગિઓ એ પ્રભુના ચરણમાં નમ્રે છે, તે ચરણ તે યોગિઓને મનુષ્ય તથા દેવતાના સુખમાં સ્પૃહા કરવા દેતા નથી. ૪૪

વિશેષાર્થ—અમી, અમીચ્ચઃ, અમુકેચ્ચ્યઃ, અમૂ, એ અદસ્ શબ્દના ૩૫ છે.

ગૌરત્વેરિતગંગાચ્ચ્યાં ચામરાચ્ચ્યાં સુરૈરસૌ ।

અઙ્ગિરવ્જ્ઞાંઋવજ્ઞક્તયા સ્વાત્મા સંપૂર્ય વીજ્યતે ॥ ૪૫ ॥

ભાવાર્થ—

ગૌરવથી ગંગાને અનુસરનારા ચામર વડે દેવતાઓ બલવડે બલના પાત્રની જેમ ભક્તિ વડે પોતાનો આત્મા ભરીને તેમને વીજે છે. ૪૫

વિશેષાર્થ—અઙ્ગિ: અઙ્ગાંઠવત્ એ આપ્ શબ્દના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

કલ્પદોર્જગિમવત્કઠાં વિનામુષ્યાંઘ્રિસેવનમ્ ।

અનદ્ભુતેવ વિદ્વતા વિદ્વદ્ધિર્મન્યતે નિજા ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ—

કલ્પવૃક્ષની તુલનાને પામતું એ પ્રભુના ચરણનું સેવન કર્યા વિના વિદ્વાનો પોતાની વિદ્વતાને અદ્ભુત વિનાની હોય તેમ માને છે. ૪૬

૧ અહિં અનુદ્ભુત એવો વાઙ્ હોય તેમ લાગે છે તો તેનો અર્થ-બહુ પોતાની વિદ્વતા થઇ નથી એમ માને છે એમ થાય તે અર્થ સંગત છે.

उपानद्विव पादाधो लुंठंत्यस्य जगच्छ्रियः ।

गत्यासौ जितज्जत्तेजराजहंसमहानडुत् ॥ ४७ ॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રભુના ચરણની નીચે જગતની લક્ષ્મીઓ ઉપાનતી જેમ અથડાય છે અને એ પ્રભુએ પોતાની ગતિથી મહાન્મત્ત હાથી, રાજહંસ અને મોટા વૃષભ (નંદી) ને જિતી લીધા છે. ૪૭

વિશેષાર્થ—ઉપાનત્, અનડુત્ એ નવા શબ્દના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

अथोपानत्सूपानत्ता विना कंटकरक्षणम् ।

अनडुत्स्वानडुह्यं च यथा धूर्वहनं विना ॥ ४८ ॥

तेजस्ता तिमिरध्वत्तां विना तेजःसु वा यथा ।

तथा नृषु नृता व्यर्था स्वाम्यंत्रिपૂજનं વિના ॥ ૪૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ ઉપાનતું ઉપાનપણું કાંટાથી રક્ષણ કર્યા વિના વ્યર્થ છે, જેમ બલહનું બલહપણું ધુરાતું વહન કર્યા વિના વ્યર્થ છે, અને જેમ તેજતું તેજ પણું અધિકારને નાશ કર્યા વગર વ્યર્થ છે તેમ તે પ્રભુના ચરણના પૂજન વિના મનુષ્યતું મનુષ્ય પણું વ્યર્થ છે. ૪૮-૪૯

વિશેષાર્થ—ઉપાનત્સુ, ઉપાનત્તા, અનડુત્સુ, આનડુહ્યમ્, એ ઉપાનત્ અને અનડુત્ શબ્દ ઉપરથી બનેલા છે.

नरेन्द्राणां शिरःश्रद्धिरच्यं मंदारदामजिः ।

मनस्रत्क्रियते नास्य मोहध्वज्जिः पदांबुजम् ॥ ૫૦ ॥

ભાવાર્થ—

રાજાઓના મસ્તકને આશ્રય કરનારા મંદારના પુષ્પની માલાઓથી પૂજવા યોગ્ય એવું એ પ્રભુતું ચરણ કમલ મોહને નાશ કરનારા પુરૂષો પોતાના મનમાંથી દૂર કરતા નથી. ૫૦

વિશેષાર્થ—શિરઃશ્રદ્ધિઃ, મનસ્રત્, મોહધ્વજ્જિઃ એ નામ ઉપરથી બનેલા પ્રત્યયાંત નામના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

आत्मप्रदेशस्रत्कल्पघातिकर्माणुरप्यसौ ।

वृत्रघ्नदेश्यतां मूर्त्या नयत्याराधकान्नरान् ॥ ५१ ॥

भावार्थ—

आत्माना प्रदेशमांथी घाति कर्म रूप अणुने भसेडनार पणु अे प्रभु; योताना आराधक पुत्रघने संपत्तिमां उद्रता जेवा करे छे. ५१

विशेषार्थ—अङिं कल्प अने देश्य अे प्रत्ययांत रूप दर्शांया छे.

इति वंद्यः सुधाविद्धिः सतां हृदि सुविद्वतरः ।

अन्योन्यस्य पुरोविद्धिः स्तूयते योऽस्य हर्षरुट् ॥ ५२ ॥

भावार्थ—

इवनाओने वंदन करवा योय अने सत्पुत्रघना हृदयमां प्रवेश करनार अे हर्षदायक प्रभुती विद्वाना अेक भीजनी आगस अेवी रीते स्तुति करे छे. ५२

विशेषार्थ—सुधाविद्धिः, सुविद्व, विद्धिः, हर्षरुट्, अे प्रत्ययांत नामना रूप दर्शांया छे.

निपुणः षट्सु ज्ञाषासु तत्वप्राद्विरूपास्यते ।

श्रुतोत्फुल्लाङ्गमधुलिट् शिष्यौघो यस्य पुण्यसृट् ॥ ५३ ॥

भावार्थ—

छ भाषाओमां निपुण श्रुत-आगम रूप प्रष्टुदिसत कर्मसमां लभरा समान अने पुत्र्य संपादन करनार जे मता शिष्योना समूहती तत्वने पुत्रनारओमा जीपासना करे छे. ५३

विशेषार्थ—तत्वप्राद्विः, मधुलिट्, पुण्यसृट्, अे उलंत नामना जुदा जुदा रूप दर्शांया छे.

निःसंशयितसर्वप्राट्, कुतीर्थमार्गस्टट् सुराट् ।

ज्ञावयज्ञे द्विरिज्योऽस्तहिंसायज्ञेऽनृकामधुक् ॥ ५४ ॥

ગોધુક્તમો નીતિગવ્યાં પ્રજ્ઞામિધ્વીતદામલિટ્ ।

સુવગ્નિર્મુક્તિતૃષ્ણગ્નિરતૃષ્ણગ્ન્યોઽગ્નિનંદ્યુવાક્ ॥ ૫૫ ॥

વિશ્વરક્ષાધ્વરત્વિગ્યોઽસદ્ગમુગ્નિરનીમિતઃ ।

મુગ્નિઃ કુદ્ગ્નિરાકીર્ણી મુનમુત્કુરુતે જગત્ ॥ ૫૬ ॥

ત્રિગ્નિર્વિશેષકમ

ભાવાર્થ—

સર્વ જાતના પ્રશ્ન કરનારને સંશયરહિત કરનાર, કુતીર્થ-મિથ્યાત્વના માર્ગે આલનારાને શિક્ષા કરનાર, ભાવયજ્ઞના કરનારાને પૂજવા યોગ્ય, અહિસા યજ્ઞ કરનાર પુરુષોની સર્વ કામના પૂરનાર, નીતીરૂપી ગાયને અતિશે દાહન કરનાર, કાંતિવડે અધિકારની શ્રેણીને દૂરકરનાર, મુક્તિને તૃષ્ણાવાલા ઉત્તમ વક્તાઓને વખાણવા યોગ્ય વાણી બોલનાર, વિદ્યની રક્ષા કરવા રૂપ યજ્ઞમાં વરેલા વિપ્ર સમાન અને અસમાન પુરુષોએ નહીં સ્તુતિ કરાએવા એવા જે પ્રભુ કુદૃષ્ટિ વાલા કુમતિઓથી વ્યાપ્ત એવા આજગતને દુઃખમાંથી મુક્ત કરે છે. ૫૪-૫૫-૫૬

વિશેષાર્થ—સર્વપ્રાદ, માર્ગસૂદ, ભાવયજ્ઞોદ્ગિઃ, યજ્ઞેદ, કામધુક્ એ હલં તનામના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે. ગોધુક્, લિટ્, સુવર્ગમઃ, તૃષ્ણગ્નિઃ, ક્તિવક્, મુગ્નિઃ. કુદ્ગ્નિઃ, એ બધા હલં તનામના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વજ્ઞતાન્નિષ્ઠુદ્ગિઃ સ્વૈર્ગુરૈરન્યયશોનિષ્ઠુટ્ ।

ત્રિલોકજ્ઞત્તત્ત્વજ્ઞુદ્ગિઃ સ્મર્યતે યો જ્ઞવાગણદ્ ॥ ૫૭ ॥

ભાવાર્થ—

સર્વ પ્રાણીઓથી અધિક યોતાના ગુણવડે બીજાની કીર્તિને આંખી કરનાર અને સંસારને નહીં ગણનાર એવા જે પ્રભુનું ત્રણ લોકને જાણી શકે તેવા તત્ત્વવેત્તાઓ સ્મરણ કરે છે. ૫૭

વિશેષાર્થ—નિષ્ઠુદ્ગિઃ, નિષ્ઠુદ. તત્ત્વમુદ્ગિઃ, મવાગણદ્, એ વ્યંજનના બુદ્ધ બુદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કામગર્દ્ધ્ કુદેવાનાં કામગર્દ્ધ્વિન્નરીહિતૈઃ ।

વિત્કુમોદ્સ્ય યસ્તીર્થકામધુક્કર્મદર્પલિટ્ ॥ ૫૮ ॥

भावार्थ—

जे कामनी ध्विच्छाथी लरेल वांछनावडे कामने दूर करनार, कुमोडने जखनार, तीर्थनी कामनाने परिपूर्ण करनार अने कामदेवना गर्वने तोडनार छे. ५८

विशेषार्थ—कामगर्द्धप्, कामगर्द्धबिभः कामधृक् कामदर्पलिट्, अे नामना जुदा जुदा ३५ दर्शाव्या छे.

सजृःष्वब्देषु संतापशातौ यजुणराशिषु ।

अनवाप्तदुराशीः षुः कैराशीर्नोच्यते सजृः ॥ ५९ ॥

भावार्थ—

संतापनी शान्ति करवाभां भेध समान अने दुष्ट आशीषने नही प्राप्त करनार अेवा जे प्रभुना गुण समूहनी उपर कोणु साथेज आशीष नथी जोडतु? ५९

विशेषार्थ—सजृःषु, आशीःषु, आशीः, सजृः, अे आशिष् अने सजृष् शब्द ना ३५ दर्शाव्या छे.

धृताशीस्ता सतां कर्णेऽहस्त्वज्ञाक् तमसः कृतौ ।

सजृस्ताढयां दधौ यस्य गीस्तरा न्यायधूस्तरां ॥ ६० ॥

भावार्थ—

सत्पुत्रघोना कामभां आशीष आपनार, अंधकारना नाश करवाभां द्विवस ३५ अेवी जेनी वाणी घोतानी साथेज न्यायनी धूसरीने धारणु करती हती. ६०

नैव गीर्भिः कुतीर्थीनां जीयते कापि यस्य गीः ।

धूर्बूतमा धूर्द्धर्मस्य येनोहेऽहरिवांशुता ॥ ६१ ॥

भावार्थ—

जेमनी वाणी कदि पणु कुतीर्थीअेनी वाणीअेथी जिताती नथी अने द्विवस किरणने जेम वहुन करे तेमजे धुराअेभां उत्तम अेवी धर्मनी धुराने वहुन करता हता. ६१

विशेषार्थ—गीर्भिः, गीः, धूःषु, धूः, अे गिर् अने धूर् शब्दना ३५ दर्शाव्या छे.

અસંખ્યૈરપ્યહોઝિર્યઃ સ્તોતું પુંઝિર્ન શક્યતે ।

મુક્તિયાનચિકીર્વિદ્વાન્ ત્રૈકાલ્પ્યં ઝવ્યકર્મતટ્ ॥ ૬૨ ॥

ભાવાર્થ—

મુક્તિમાં પ્રયાણ કરવાને ઇચ્છનાર, વિદ્વાન્ અને ત્રણેકાલ ભવિષ્યના કર્મે તોડનાર જે પ્રભુની પુરૂષો અસંખ્ય દિવસોએ પણ સ્તુતિ કરી શકતા નથી. ૬૨ વિશેષાર્થ—અહોમિઃ, પુંઝિઃ, ચિકીઃ, વિદ્વાન્ મવ્યકર્મતટ્ એ વ્યંજનાના બુદ્ધા બુદ્ધા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

એનોદારૌ કાષ્ટતદ્ધિઃ સ્તોત્રૈરાનંદવાર્ધિકમ્ ।

કર્મારીણાં માંસપીપક્વ્ વિશ્વરક્તં સ્તવીતિ યમ્ ॥ ૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

કર્મ રૂપી શત્રુઓનો મારનાર પુરૂષ વિદ્યેની રક્ષા કરનાર અને આનંદના સમુદ્રરૂપ જે પ્રભુની પાપ રૂપ કાષ્ટને છેલ્લામાં મુતાર રૂપ સ્તોત્રોવડે સ્તુતિ કરે છે. ૬૩.

વિ०—કાષ્ટતદ્ધિઃ, માંસપીપક્વ્, એ વ્યંજનાંત નામના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અહંસ્તપઃ કર્મઝિર્યો મહાત્મા કર્મજાતમુક્ ।

રાજન્ શ્રીધામવીધામન્ અત્તૈસ્ત્વમિવ શાત્રવાન્ ॥ ૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

લક્ષ્મીના સ્થાનરૂપ અને બુદ્ધિવાલા હેરાળ, કર્મના સમૂહને ઠાડી દેનારા જે મહાત્મા પ્રભુ તમે અસ્થોથી શત્રુઓને જેમ હણોછો તેમ તે તપથી કર્મને હણેછે ૬૪.

વિ०—કર્મજાતમુક્, રાજન્, ધામન્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઝર્ગિઝિઃશમસુધામઝિઝિઃ પાપતદ્ધિર્મહર્ષિઝિઃ ।

રાજતાયૈ મુક્તિપુર્યા ધ્યાતો યઃ પરમઃપુમાન્ ॥ ૬૫ ॥

ભાવાર્થ—

શમતારૂપ અમૃતમાં મગ્ન અને પાપને છેલ્લારા એવા મોટા મહાર્ષિઓએ

શુકિત નરરીતુ' રાજપણુ' મેલવવાને માટે જે પરમ પુરુષતુ' ધ્યાન કરેલુ છે ૬૫

વિ०—ઝર્મિઃ, મર્મિઃ, પાપતર્મિઃ, એ વ્યંજનના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિષાં સુહિન્નિઃ સેવ્યસ્ત્વં યથા રાજન્સુ રાજન્નિઃ ।

સદ્દોર્મિર્નયચક્ષુર્મિઃ શક્તૈર્દોષુ ધનુષુ ચ ॥ ૬૬ ॥

રોચિર્નિરર્કરોચિર્નિઃ સર્વજ્ઞૈઃ સેવ્યતે તથા ।

દેવાનામષિ દેવૈર્યોમજ્જદ્મિઃપ્રતિવીચિષુ ॥ ૬૭ ॥ યુગ્મમ્

ભાવાર્થ—

હેરાજ, શત્રુઓને હુણનારા, ઉત્તમ ભુજ્યાત્રા, નીતિ ૩૫ નેત્રવાલા અને ભુજ તથ ધનુષ્યમાં શક્તિવાલા એવા સારા રાજાઓને જેમ તમે સેવવા યોગ્ય છે તેમ કાંતિવડે સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા અને પ્રીતિના તરંગમાં મગ્ન થતા એવા સર્વજ્ઞ પુરુષોને અને દેવના પણ દેવને જે સેવવા યોગ્ય છે. ૬૬ ૬૭

વિ०—સુહિન્નિઃ, સદ્દોર્મિઃ, ચક્ષુર્મિઃ, દોષુ, ધનુષુ એ નામના બુદ્ધા બુદ્ધા ૩૫ છે.

યસ્ય રૂપં સ્ફુટં શક્યં ચિત્રલિગ્નિર્ન લેખિતુમ્ ।

દૈવ્યપ્યલં ન વાક્ સ્તોતુમિચ્છેદ્વિદ્મસુ કસ્ય વાક્ ॥ ૬૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુનું સ્વરૂપ ચિત્રકારોથી સ્ફુટ રીતે આલેખી શકાતુ નથી અને જેમની સ્તુતિ કરવાને દેવી વાણી પણ સમર્થ નથી તો બીજા વિદ્વાનોમાં કોની-વાણી સ્તુતિ કરવા ઇચ્છા કરી શકે ? ૬૮

વિ०—ચિત્રલિગ્નિઃ, વાક્, વિદ્મસુ, એ વ્યંજનાંત નામના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઞ્જત્યલજ્ઞાં ગીર્યસ્ય ષટ્કાયેષુ નો વિધપ્ ।

ઋઞ્ઞત્યઘસ્રત્પૂજ્યત્વં યસ્ય તીર્થં ચ નોવિધક્ ૬૯

ભાવાર્થ—

હ કાય છવની રક્ષા કરવામાં જેની વાણી લજ્જાનો નાશ કરે છે અને પાપને નાશ કરનાર જેનું તીર્થ ઉત્તમ પૂજ્યતાને પામે છે. ૬૯

સજૂઃષુ ગીર્ષુ ધર્મ્યાસુ ધૂર્ષુ દક્ષાસુ યસ્ય કઃ ।
મહોઝિર્નાશિતૈનઃસુ દધૌ નાશીઃષુ કૌશલમ્ ॥ ૭૦ ॥

ભાવાર્થ—

ધર્મ સંગ્રહી વાણીઓમાં અને ધુરુઓમાં દક્ષ તથા તેજથી પાપને નાશ કરનારી એવી જેમની આશીષોમાં કેણુ કુશલતા નથી ધારણુ કરતો ? ૭૦

વિ०—સજૂઃષુ, ગીર્ષુ, ધૂઃષુ આશીઃષુ, એ વ્યજનાંત નામના સમ્પ્રમાણના બહુ-વચન દર્શાવ્યા છે.

સુવાક્ સુવિદ્સુ પશ્ચિ દાનાદ્યૈઃ સુચનુઃસુચ ।
અતિદ્યુ દેવેદ્ યસ્યેદં વિહારૈર્વિદધે જગત્ ॥ ૭૧ ॥

ભાવાર્થ—

ઉત્તમ વાણી વાલા વિક્રાનેને માર્ગમાં સુવચનના દાન વિગેરે કરવાવાલા જે પ્રભુના વિહારેથી આ જગત્ સ્વર્ગથી ચડીઆતું અને દેવતાને પૂજવા યોગ્ય થયેલું છે. ૭૧

વિ०—અતિદ્યુ, દેવેદ્, એ ખાસ બાણના યોગ્ય રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति युष्मदादिपादः समाप्तः ।

સોડયં શ્રીમાન્મહાવીર ઉપવૈજ્ઞારપર્વતમ્ ।
અલંચક્રે ગુણશીલં ચૈત્યં કષ્ટશ્રિતાનવન્ ॥ ૭૨ ॥

ભાવાર્થ—

તે શ્રી મહાવીર સ્વામીએ કષ્ટવાલા પ્રાણીઓની રક્ષા કરતા વૈભાર પર્વતની પાસે આવેલા ગુણશીલ ચૈત્યને અલંકૃત કરેલું છે. ૭૨

વિ०—ઉપવૈજ્ઞારપર્વતમ્, એ નામ ઉપરથી અવ્યયીભાવ સમાસનું રૂપ છે.

નપાજવં જવીજ્ઞાવાજ્ઞતસ્તત્ર સુરવ્રજઃ ।
ચક્રે સમવ્રસરણં સ્પૃહ્યન્નુપસિદ્ધતામ્ ॥ ૭૩ ॥

ભાવાર્થ—

ત્યાં ઉપરા ઉપર વેગથી આવેલા દૃવતાઓના સમૂહે સિદ્ધ પણાની સૃ-
ષ્ટી સમાસરણ રચેલું છે. ૭૩

વિ०—ઉપાજવં, ઉપાસિદ્ધતામ્, એ નામ ઉપરથી અવ્યયીભાવના ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

કિમુપસ્ત્રીજનેનાલમુપરાજ્યં રસોઽસ્તુ નઃ ।

ઉપતીર્થમુપાર્યંવેતીયુષાં યત્ર ધીઃ સ્ફુરેત્ ॥ ૭૪ ॥

ભાવાર્થ—

ન્યાં જનારા પુરુષોની યુદ્ધ આ પ્રમાણે સ્ફુરે છે-સ્ત્રીઓની પાસે રહે-
વાનું શું કામ છે? તાજ્યથી અમારે સર્ચું! અમારે તો તે તીર્થમાં અને તે પ્રણુ
પાસેજ રસ હોય. ૭૪

વિ०—ઉપસ્ત્રીજનેન, ઉપરાજ્યમ્, ઉપતીર્થમ્, ઉપાર્યં, એ બધા નામ ઉપથી અ-
વ્યયી ભાવના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નાધિશ્રિ નોપરંજોરુ નોપબંધુ વ્રજેન્મનઃ ।

નાકાંકૃતિ સ્વર્મોઢંચ યત્ર સ્થિતવતાં નૃણામ્ ॥ ૭૫ ॥

ભાવાર્થ—

ન્યાં રહેલા પુરુષોનું મન લક્ષ્મી; સુંદર સ્ત્રી અને બંધુઓ તરફ જતું
નથી તેમજ સ્વર્ગ અને ભોક્ષની ઇચ્છા પણ કરતું નથી. ૭૫

વિ०—અધિશ્રિ, ઉપરંજોરુ, ઉપબંધુ, એ નામ ઉપરથી થયેલા અવ્યયી
ભાવના ૩૫ છે.

વિદેહા અસ્મકા વંગા ંગા સૂરમણાસ્તથા ।

પ્રત્યગ્રથાઃ કાલકૂટાઃ કલિંગા મગધા અપિ ॥ ૭૬ ॥

પંચાલશ્ચ સંપાંચાલા દ્વારાવલગકાસ્તવ ।

દ્વારં યથામી નોઙ્ઙન્તિ તથા યસ્ય સુરાસુરાઃ ॥ ૭૭ ॥

યુગ્મમ્

भावार्थ—

विदेह, अस्मद, अंगाला, अंग देश, सूरभस, प्रत्यग्रथ, डाल हंस, इक्षिग भगध, पांचाल, पांचाल अने द्वारावलग देशना राज्ञ्यो जेम तभारा द्वारने छाडता नथी तेम जे सभससखुना द्वारने देवताओ अने अभुशे छाडता नथी.
७६-७७

त्वद्द्रुतैर्जितकलिंगैः कालिंग्यो रोदिता यथा ।

यस्य शोन्नाज्ञरैर्मोहं जित्वा तत्पृतजास्तथा ॥ ७६ ॥

भावार्थ—

जेम तभारा सुलशाओ इक्षिग राजने जित्वा ते इक्षिग राजनी राणी-
अने शैवरावी हती, तेम जे सभससखुनी शोलाता समूहे मोहने जित्वा
तेनी सेनाओने शैवरावी छे. ७८

यां न रामो व्यधादाग इव रोचिष्णु चंपकः ।

सा श्रीरुपदधे येन जूमेर्वैन्नारजून्मृतः ॥ ७७ ॥

भावार्थ—

अंभेदीना पुष्पनी जेम सुशोभित अवा रामे जे शोला अपराधनी जेम
इदी नहती, वैलार पर्वतनी भूमिनी ते शोला जे सभससखे धारण इरी
छे. ७९

गर्गा वत्सा विदा भुर्वा यस्का लह्यास्तथात्रयः ।

जृग्वोऽगिरसः कुत्सा दक्षिष्ठा गौतमाश्च ये ॥ ८० ॥

प्रियगर्गः प्रिययस्कः प्रियोर्वा प्रियविज्जनः ।

कुहृगगार्ग्यकुलं यञ्च प्रियगर्गकुलश्च यः ॥ ८१ ॥

वासिष्ठीनां वरेणवावा वाग्निरगज्जुवः प्रज्जो ।

अपैति यत्रोपैतेन्यस्तेन्यो मिथ्यात्ववासना ॥ ८२ ॥

भावार्थ—

गर्ग, वत्स, विद, उर्ब, यस्क, लक्ष, अत्रि, अगु, अगिरा, कुस, वपिष्ठ, अने

ગૌતમ એત્રના, તેમ વહી પ્રિયર્ગતું, કુલ-એ બધા, વશિષ્ઠ એત્રવાલા ગણુ-
ધરેની વાણીથી પવિત્ર થયેલી એ પર્વતની ભૂમિ છે ને રાજ, જેમાં ઊપરના
સર્વે જનાથી તેમની મિથ્યાત્વની વાસના ચાલી જાય છે. ૮૦-૮૧-૮૨

યો વિન્નેત્યાંતરારિન્ધ્યો મૃત્યોરુદ્ધિજતે યઃ ।

યશ્ચાધીતે ગુરોસ્તત્ત્વં સ સર્વો યત્ર વીક્ષ્યતે ॥ ૮૩ ॥

ભાવાર્થ—

જે અંતર શત્રુ-કામ ક્રોધાદિથી ભય પામે છે, જે મૃત્યુથી ઊદ્દેગ પામે
છે અને જે ગુરુ પાસેથી તત્ત્વ શીખે છે, તે સર્વ પ્રભુ જે સમવસરણમાં
જેવામાં આવે છે. ૮૩

જુગુપ્સમાનોઽવિરતિમાન્ પ્રમાથંશ્ચ જ્વાન્નરઃ ।

ક્લેશોન્ધ્યોત્તર્દધત્પાપાત્પરાજિષ્ણુરુપૈતિ યત્ ॥ ૮૪ ॥

ભાવાર્થ—

નિંદા પામતો, વિરતિ રહિત, ભયથી પ્રમાદ કરતો, કલેશ અંદર ધારણ
કરતો અને પાપથી પરાભવ પામતો એવો પુષ્પ જેની આગલ આવે છે. ૮૪

યસ્માત્તીર્થં પ્રજ્જવતિ જાયતે ચ રતિર્દેશામ્ ।

યદ્દેવી વિંદતિ ક્લેશં ધાવતોઽશ્વાત્પતન્નિવ ॥ ૮૫ ॥

ભાવાર્થ—

જેનાથી તીર્થ ઊત્પન્ન થાય છે, જેથી દૃષ્ટિને પ્રીતિ થાય છે અને જેના
દૃષ્ટી દાડતા થોડા ઊપરથી પડનારો તેમ તેમ કલેશને પામે છે. ૮૫

વિ०— અહિં યસ્માન્, ધાવતોઽશ્વાત્ એ અપાદાન કારકતું ઉદાહરણ
ખતાવ્યું છે.

યત્ર દુંદુઞ્જિનિર્હીદેષ્વદ્ગર્જિન્નમોન્મુદામ્ ।

પૌર્યઃ સૌધાદાસનાચ્ચ નૃત્યં પश्यંતિ બર્હિણામ્ ॥ ૮૬ ॥

ભાવાર્થ—

જેમાં દુંદુભિના નાદમા મેઘની ગર્જનાના ભ્રમથી હર્ષ રાજ્ય એવા

મધુર પક્ષીઓનું નૃત્ય નગરની સ્ત્રીઓ એટલકીપર ચડી આસન ઉપર બેસી-
બુવે છે. ૮૬

વિ—સૌધાત્, (સૌધમારુહ) આસનાત્, (આસનેઉપવિહય) એ “ વ્ય-
પ્લોપે પંચમી ” એ નિયમથી ઉપાદાન કારક બતાવ્યું છે.

મિથઃ કુતો જ્ઞવાન્ સ્વર્ગાદિતિ વાચઃ શ્રયંતિ યત્ ।

સ્વાત્કામાદીન્નિષેધંતો રક્તઃ સ્વમઘાન્નરાઃ ॥ ૮૭ ॥

ભાવાર્થ—

તમે ક્યાંથી? સ્વર્ગથી એમ પરસ્પર વાણી જેને આશ્રય કરે છે અને
પૌતામાંથી કામાદિકને નિષેધ કરનાર અને પાપથી પૌતાની રક્ષા કરનારા
પુરુષો જેને આશ્રય કરે છે. ૮૭

વિ—કુતઃ, સ્વર્ગાત્, સ્વાત્, અગ્રાત્ એ અપાદાનકારકના રૂપ છે.

દત્વાપિ કાંતિસર્વસ્વં યસ્મૈ જ્ઞામંભલચ્છલાત્ ।

ધારયન્નૃણશેષં નુ દેવઃ પંકજિનીપતિઃ ॥ ૮૮ ॥

જગદ્વ્યો રોચમાનોઽપિ યેન ગુપ્તગુહાંતરે ।

અધારિ રત્નવલ્લેવ્યાઃ પ્રતિબિંબાપદેશતઃ ॥ ૮૯ ॥

ભાવાર્થ—

કમલિની પતિ સૂર્ય ભાગંડલના મિષથી જેને પૌતાની સર્વસ્વકાંતિ
આપી પણ તેને તેનું કરજ બાકી રહ્યું, તેથી જગતને પ્રકાશિત કરતા પણ
જેને રત્ન જડિત પૃથ્વીના પ્રતિબિંબના મિષથી શુભશુભની અંદર ધારણ
કરેલું છે. ૮૮ ૮૯

વિ—યસ્મૈ, જગદ્વિઃ, એ સંપ્રદાનકારક દર્શાવેલ છે.

શાલત્રયીધર્મચક્રચ્છવાહોકધ્વજાદિજિઃ ।

તિશ્વાહુતાય સ્પૃહયન્ શર્માસ્મૈ સ્પૃહયન્ન કઃ ॥ ૯૦ ॥

અષ્ટાદશજિઃ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

ત્રણ કિલ્લા, ધર્મચક્ર, છત્ર, અશોક ઇક્ષ્વા અનેકવજ્ર વિગેરેથી વિધિમાં અદ્ભૂત એવા એ સમવસરણી સ્પૃહા કયો સુખેન્દ્ર પુરૂષ ન કરે. ૯૦

વિશેષાર્થ—અસ્મં એ સ્પૃહ ધાતુના યેગે સંપ્રદાનકારક બતાવેલ છે.

પરસ્પરાસ્મા અક્રુધ્યન્નનીર્ણ્યન્નસૂયકઃ ।

અક્રુધ્યન્નથ તત્રાવિરજૂદ્વતુગણઃ સમમ્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

પરસ્પર ક્રોધ, ઇર્ષ્યા, અસુખ અને દ્રોહ નહીં કરતો હરતુઓનો ગણ ત્યાં એકી સાથે પ્રગટ થયો હતો. ૯૧

વિ०—અહિં, ક્રુધ્, ઈર્ષ્યા, અસૂય, દ્વહ એ ધાતુના યેગે સંપ્રદાનકારક દર્શાવેલ છે. ગુણમાં દોષ બતાવવો તે અહ્યયા કહેવાય છે.

મિકાકૂજિતમાકર્ણ્ય ત્યક્તમાનાગ્રહા મઘૌ ।

મૃગાક્ષી શ્લાઘતે પત્યે તિષ્ઠતે શપતે ઙ્તે ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ—

વસંતમાં કોકિલાનો શબ્દ સંભલી માન-રીસનો આગ્રહ છોડી કમ મૃગાક્ષી સ્ત્રી ઊભા સહેલા અને ગાલો આપતા એવા પતિને વખાણે છે. ૯૨
વિ०—અહિં પર્યે એ સંપ્રદાન કારક છે.

ઈક્ષેડ્ઠં નાપરર્ત્તુન્યો મઘ્યં રાઘ્યતુ માઘવઃ ।

ઈતીવ વક્તિ વાસંતી પુષ્પલગ્નાલિગુંજિતૈઃ ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

‘હું ઈક્ષીણ રતુઓને જોતી નથી વસંત રતુજ મારી આરાધના કરો’ એમ વાસંતી લતા પુષ્પ ઊપર લગ્ન થયેલા ભ્રમરાના ગુંબર શબ્દથી કહેતી હોય તેમ દેખાતી હતી. ૯૩

વિશેષાર્થ—અપર્ત્તુર્ન્યઃ, મઘ્યમ્, એ સંપ્રદાન કારકતા ઉદાહરણ બતાવ્યા છે.

સૌહૃદં પ્રતિશ્રુશ્રાવ સ્મરાયાલિરવૈર્મધુઃ ।

આશુશ્રાવ ચ તત્કાર્યં ત્રિજગજ્જયલક્ષણમ્ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ—

વસંત ભમરાના શબ્દોથી કામદેવને પોતાની મિત્રતા જણાવતો હતો અને ત્રણ જગતને જિતવાનું તેનું કાર્ય પણ જણાવતો હતો. ૯૪
વિશેષાર્થ—સ્મરાય, એ સંપ્રદાન કરકતું બિદાહરણ દર્શાવેલું છે.

નવસ્ય રાજઃ સુરજ્ઞેઽપ્સૃતસ્ય જગજ્જયે ।

પુષ્પવર્ષઞ્ચલાદૃતં દદતીવ વને હુમાઃ ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

જગતને જય કરવામાં પ્રવૃત્ત થયેલા વસંત રૂપ નવા રાજને પુષ્પની વૃષ્ટિના મિષ્ટથી વનમાં વૃક્ષો દેડે આપતા હોય તેમ દેખાય છે. ૯૫

લતાઃ પદ્ય ત્વગય્રેઽમૂર્ગધઃ પુષ્પેષ્વયં શુભ્રઃ

ત્વન્મનઃ પ્રીયતામત્ર ગંગાયામિવગોકુલમ્ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

આ તમારી ક્ષત્રીની આગળ લતા આવે છે, તે બુદ્ધિ આ પુષ્પની અંદર કેવી સુગંધ છે? તે ગંગા નદીમાં ગાયોના યૂથની જેમ તેમાં તમારું મન પ્રસન્ન થાયો. ૯૬

વિશેષાર્થ—ગંગાયામ્, એ આધારકરક દર્શાવેલ છે.

બ્રહ્માણં યોઽર્ચયેત્પુષ્પૈઃ સુકુંદં મનસા સ્મરેત્ ।

પશુના યજતે રુદ્ધં તસ્યાસ્ત્યત્યંતદુર્લભઃ ॥ ૧૭ ॥

ગોત્રેણ કાશ્યપઃ સ્પર્શપ્રત્નાવાન્મત્રયાનિલઃ ।

પ્રકૃત્યા મધુરઃ સોઽયં પ્રાયેણ પ્રીણયેન્ન કમ્ ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પુષ્પથી બ્રહ્માની પૂજા કરે, મનથી વિશ્લેષ્ટું સ્મરણ કરે અને પશુથી

इदं शंकरेण यज्ञं करे तेने ते अति दुर्लभं वदी जे गोत्रवडे काश्यपछे (काश्य-
पगोत्रना छे) स्पर्शना प्रलावथी मलय पवन जेवाछे अने प्रकृतिवडे मधुर छे,
आ प्रभु केने प्रन्न नकरे? ९७ ९८

वि०—गुणैः, मनसा, पशुना, गोत्रेण, प्रकृत्या. अये करशुकारकदा इष दृशी-
व्या छे.

दृढांगो धावितुं शक्तः समेन विषमेण च ।

धान्यं क्रेता द्विज्ञेणेन इम्मेणाति सुजहितः ॥ एए ॥

दाता करपदे इम्मान्पंचकेन गणं गणम् ।

गातुं ग्राम्यजनो रम्यं प्रवृत्तश्चात्र चर्चरीः ॥१००॥ युग्मम् ।

भावार्थ—

मज्जुत अंगवाले होवाथी सम अने विषम रीते होवने समर्थ अके
द्रमनु जे द्रम धान्य खरीद करतार, आवा पीवाभां सुधी अने गण समूहे
पांच पांच द्रमना इर आपनार अवे गोमडीआ लोकेना समूह अछि रमणीय
अवा चर्चरी राग गावने प्रवर्त्ये छे. ९९ १००

विशेषार्थ—द्विज्ञेणेन, धान्यम्, द्रवान् दाता, अये कारकश्च दृशीव्या छे.

चंपकैः किं पारिक्रीताः सहस्रेणायुताय वा ।

न त्यजन्तेऽलिनः सेवां तेषां यत्कणमप्यमी ॥ १०१ ॥

भावार्थ—

शु लुण्ठर दशलुण्ठर अपेक्षीना पुष्पेथी ते खरीद करायाछे? तेम जे लम-
राओ अके क्षणवार पणु ते यपकना पुष्पेथी सेवा होउता नथी. १००

वि०—सहस्रेण, अयुताय, चंपकैः, अये विलजितना लुण्ठ लुण्ठ इष दृशीव्याछे.

शरीषे कुरुते पुष्पं या स्मेरयति मल्लिकाः ।

ग्रीष्मश्रियं साध्वपश्यं तां दृशोररतिं घ्नतीम् ॥ १०२ ॥

भावार्थ—

जे श्रीष्मनी इतनी लक्ष्मी शस्रदाने पुष्प आयेछे अने जे मल्लिकाना

पुष्पने विकसित करे छे ते द्रष्टिनी अरतिने नाश करनारी श्रीभम इतुनी
लक्ष्मी सारी नीने भाश जेवामां आवी. १०२

विशेषाथ—शिरावे: अे अधिकरणकारक विभक्ति दर्शावीछे.

दुमूलान्युपसर्पद्रिर्गिरिनिर्झरशीकरैः ॥

धारागृहसुखं तत्रायत्नसिद्धिमनारतम् ॥ १०३ ॥

भावार्थ—

पृथ्वीना मुक्षीआमां प्रसरता पर्वतना अरशाना भिदुओवडेत्पां यत्नः
कर्था वमर सिद्ध थयेता इतारातु सुख लभेसा भणतुं छतुं. १०३

विशेषाथ—दुमूलानि उप०, अे कर्मधारक दर्शाव्युं छे.

यत्र ज्योतिर्विमानानि घनौघोह्यरुणद्धि खम् ॥

प्रजा गा गोग्धि सस्यं वार्याचते चातकौऽबुद्धम् ॥ १०४ ॥

उद्यत्तत्कंदलानां प्रियं नामानि पृच्छति ।

यत्र जंबूजतः पक्कफलान्ववचिनोति च ॥ १०५ ॥

त्रिकृतेऽसूत्रवांजोदं यस्यां विरहिणीजनः ॥

जातिर्वयति योद्धासं स्फूर्तिं वहति चापगा ॥ १०६ ॥

ब्रुवती बर्हिणां नादैः सोत्कर्षमृतुषु प्रजाः ।

सा तत्रोपस्थिता प्रावृट् केतकीः शासती स्मितम् ॥ १०७ ॥

कलापकम्

जेमां भेधनोऽरक्षुः ज्योतिषीना विमानं अमे आकाशने इधते। हते।
प्रभाओ पृथ्वी पासेथी धासतुं होहव करता हता अने यातकं पक्षी तेमनी
पासे जलनी याचना करतो हते। जेमां लोडो। ते डाले उअता अं कुरना नाम
पोताना प्रियजनने पुछता हता अने जंभु पृक्षना इक्षंयुथी अेकडा करता हता।
जेमां विरहिल्ली स्त्रियां भेध पासे प्राणु याये छे हरेकं नति उल्लास पासे छे
अने नदी स्फूर्ती पासे भेधना नादथी सर्व इतुओमां पोतानो उल्लिषेन प्रजने
ज्यावती अने डेतनीना पुष्पने हासयतुं शासन करती अेवी वर्षा इतु। त्यो
भासे थर्, १०४-१०५-१०६-१०७.

वि०—प्रजागा दोग्धि शस्यं, चातकः अंबुदं वार्याचते, पृच्छति, अवचिनोति
मिक्षते, नयति, वहति, व्रजती शासती अे अधां द्विकर्मक धातुभ्याना प्रयोग दर्शा
व्या० छे.

पद्मदंभितवत्पद्मा यत्प्राक् चंद्ररुचोऽजयत् ।

युतौ तस्यांगनास्यस्य हरेते स्वांतिकं श्रियम् ॥ १०८ ॥

हंसोऽधिशेते यत्पद्मं पयोऽध्यास्ते यदच्छताम् ।

मद्वोकैःसह यत्क्रौंचान्मदश्रीरधितिष्ठति ॥ १०९ ॥

इक्षूनज्जिनिविष्टा यद्भ्रुः काष्ठान्यनूषिवान् ।

सप्तच्छदानध्यवात्सीत्पुष्पश्रीर्यदतर्किता ॥ ११० ॥

दीव्यन्ति हंसाः किंजल्कैर्यद्विसानि च तद् ध्रुवम् ।

विश्वस्योपवसन्तिदूनतद्वनं शरदावसत् ॥ १११ ॥ कलापकम्

भावार्थ—

पद्मना इंडवादी पद्मा (लक्ष्मी अने स्त्री) अे पूर्वे भुजथी चंद्रनी
कान्तिभ्याने छती लीधी छती तेथी अत्यारे ते पद्म अने चंद्र साथे मदी ते
सभीना भुजथी शोभा पोतानी सांनिध्य छरण करता छता. हंस पद्म उपर
रहेता छता, जल निर्भताने धारण करता छतुं, मद् लक्ष्मी महुान् वृषलोनी
साथे द्वैय पक्षीभ्यामां आवी छती. अधे रस हाष्टने छोडी छक्षु इंडमां पेसता
छते. पुष्पानी लक्ष्मी अकस्मात् सप्तपुष्पना वृक्षांमां अधिवास करती छती.
हंस पक्षीभ्यांकिंजल्कनी साथे डीडा करता छता, जेना गिस-रेसाया जगतना
वृक्षांमां आवी रहेला छता अेवी रीते शरद इतुवडे ते वन वृक्षांमां निवा-
सकरी रह्युं छतुं. १०८-१०९-११०-१११

विशेषार्थ—अडिंथी शरद् रतुनुं वर्णन दर्शाने छे पद्म, अच्छताम्, क्रौंचान्,
इक्षून, काष्ठानि, सप्तच्छदान्, किंजल्कैः, विसानि विश्वस्य दून अे शरद विल-
क्षितना जुदा जुदा उदाहरणुं आपेला छे.

अंगरागीकृतस्याढ्यैर्दिने कश्मीरजन्मनः ।

क्रोशं विस्तारयत्येष सौगंध्यं हैमनोऽनिलः ॥ ११२ ॥

भाषार्थ—

धनाढ्य पुत्रोऽप्ये द्विवसे अंगराग करेला केशरना सुगंधने हेमंत इतने भवत ओक केश सुधी इलावतो हुतो. ११२

वि०—क्रोशं, सौगंध्यं, अे द्विकर्मक प्रयोगतुं उदाहरणुं दर्शोव्युं छे.

रत्यै कृपित्वा विश्लिष्ट इवेदानी स्मरः शरान् ॥

रतिप्रियेषु द्वंद्वेषु मृदुता धनुषाक्षिपत् ॥ ११३ ॥

भाषार्थ—

रति उपर कोप करीने लुडो भाडयो होय तेम कामदेव रतिप्रिय अेवा ओडलानी उपर पोताना कामल धनुष्यवर आणुं देकवा लाओ. ११३

विशेषार्थ—रत्यै, द्वंद्वेषु, धनुषा, अे करकना उदाहरणुं दर्शोव्या छे.

शिशिरे लवलीपुष्पाण्यवाचिन्वत कामिनः ।

कामे चोपात्तपुष्पास्त्रे धन्विनोऽन्येऽन्यजन् धनुः ॥ ११४ ॥

भाषार्थ—

शिशिर इतुमां कामीओ लवली (चारोणी) ना पुष्पने ओकठा करता हुता अ्यारे कामदेवे पुष्प इप अओो लीधा अेटले भीज धन्वीओअे पोतानुं धनुष्य छोडी छीधुं हुतुं. ११४

पुष्पांतराणि संत्यज्य हिमक्लिष्टानि षट्पदाः ।

मधूनि विकचे कुंदपात्रे नूधृते जुंजते ॥ ११५ ॥

भाषार्थ—

लभराओो हिम पडवाथी करमाड गयेला भीज पुष्पाने छोडी प्रकुलित उासर पुष्प इप पात्र के जेने लूमिअे धरीराजेधुं छे तेमांथी मधु-भकरंठने पीता हुता. ११५

उच्चैर्ऋतुगणः सोऽयं वने तत्र मयेक्षितः ।

नैको न द्वौ न बहवः स्तोतुं यं कवयःकृमाः ॥ ११६ ॥

भाषार्थ—

ते वनमां तं सर्वं इतुगणुने ऽथि प्रकारे ज्ञेयो हुतो जेतुं वधुन करवाने
अक, जे, के अहु इविज्या पञ्च सभर्थ नथी. ११६

सुराःसर्वेनराः सर्वे तिर्यचः संज्ञिनोऽपि च ।

देवं सेवंत्यहंपूर्वं वयं पूर्वमितीरिणः ॥ ११७ ॥

भाषार्थ—

सर्व देवता, सर्व मनुष्या, तिर्यच्य अने संज्ञीत्येवाहु पत्तो 'अम पत्ता'
अम पत्ता देवनी सेवा करे छे. ११७.

विशेषार्थ—अहंपूर्वं वयंपूर्वं, अ प्रयोग दर्शाये छे.

हा काम धियागद्वेषौ हेकषायाः क वः सदृक् ।

नक्त्या गुरुषु दृश्योऽन्यइत्यारटति मोहराद् ॥ ११८ ॥

भाषार्थ—

हे काम, तने धिकार छे. हेराग द्वेष, हेकषाया, तभने धिकार छे. तभारा
जेवा गुरुने विषे लडितवउ थीजे जेवा याज्य क्यां छे ? आ प्रभाषे मोह
राम ऽथि स्वरे पाकार करे छे. ११८

विशेषार्थ—अहिं वः अ पद्यर्थमां द्वितीया दर्शापी छे.

देवांग्री स्वर्णपद्मेषु न्यस्यन् दृग्ज्यो दिशन्मुदम् ।

अपेतोऽघाद्देशनोर्व्याः पूर्वद्वाराविशत्प्रजुः ॥ ११९ ॥

भाषार्थ—

सुवर्णना कमल ऽथि पर जेयरञ्ज मुक्ता, दृष्टिओने हर्ष आपता, अने पा-
पक्षी हर थतां जेवा प्रभु देशनानी भूमिना पूर्व द्वारवउ प्रवेश करता हवा. ११९

चैत्यद्रुं त्रिः परीत्याघामांतं त्रिभुवनावबेः ।

तीर्थं नत्वास्तपूर्वास्यः सिंहपीठे चतुर्मुखः ॥ १२० ॥

भाषार्थ—

ત્રણ ભુવનની પૃથ્વીમાં ન સમાય તેવા ચૈત્યવૃક્ષને ત્રણ પ્રદક્ષિણા કરી પછી તીથને નમી પૂર્વ તરફ મુખ રાખી અને સિંહાસન ઊપર ચોમુખ થઇ પ્રભુ રહેતા હતા. ૧૨૦

વિશેષાર્થ—ચૈત્યવૃક્ષ, અમાંતં, એ કારકના ઉદાહરણ છે.

અસાધવઃ કલૌ દેવે સાધવો નિપુણા ગુરૌ ।

સત્ત્યા ઇહૂનિવાચર્વન્ વાચઃ શાંતરસાઃ પ્રજ્ઞોઃ ॥ ૧૨૧ ॥

ભાવાર્થ—

કલિ-કલહમાં અસાધુ, દેવમાં સાધુ અને ગુરૂમાં નિપુણ એવા સભ્યજનો પ્રભુની શાંતરસવાદી વાણીને ધક્કુ (સેજી) ની જેમ ચુંસતા હતા. ૧૨૧

વિ૦—કલૌ, દેવે, ગુરૌ એ અધિકરણ કારકના ઉદાહરણ છે.

પરિ શ્રૈવેયકેન્ન્યોપાનુત્તરેન્ન્યો દિવૌકસઃ ।

આ લોકાંતાત્પ્રજ્ઞોર્વાપિ યજ્ઞસ્તત્રાગતા જગુઃ ॥ ૧૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રૈવેયક વિમાન તથા અનુત્તર વિમાનમાંથી ત્યાં આવેલા દેવતાઓ લોકાંત સુધી વ્યાપ્ત થયેલા પ્રભુના યજ્ઞને ગાતા હતા. ૧૨૨

વિ૦—પરિ, અપ અને આ એ ઉપસર્ગ યોગે અપાદાન કારકના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

અર્થાદિ ઉત્તરો યસ્ય પૂર્વોગ્રીષ્માદૃઢઃ સઘ્વા ।

પુષ્પેન્ન્યો નેતરચ્ચાપં યસ્ય નાન્યા રત્તેઃ પ્રિયા ॥ ૧૨૩ ॥

ત્તિન્નો યઃ સર્વદેવેન્ન્યો નર્ત્તે યં મંમનક્રમઃ ।

ઋતે મુનિન્ન્યસ્રૈલોક્યં યેન જિગ્યે ચરાચરમ્ ૧૨૪ ॥

ઉત્તરસ્યામિતો યેષાં વાસઃ સ્વનિકષા ધ્રુવમ્ ।

મહર્ષયસ્તેઽપિ લોકે પ્રથિતા યેન નિર્જિતાઃ ॥ ૧૨૫ ॥

वैजारं समया स्वर्गिमुक्तपुष्पोत्करच्छलात् ।

पतन्तीवेषवस्तस्य हस्तात्प्रज्जुन्नयश्लथ्रात् ॥ १२६ ॥

भाषार्थ—

जे अर्थथी उत्तर (अर्थनी पछी) आवे छे, श्रीभ ३तुनी पैलानो ३तु (वसंत (जेना भित्र छे, पुष्प शिवायतुं जेने भीछुं धनुष्य नथी रतिथी भीछु जेने प्रिया नथी, जे सर्व देवताथी भित्र छे, जेना शिवाय मंडन (शृंगार) ना कम नथी, जेछे मुनिया शिवाय आ अरावर (स्थावर जगम ३प) त्रैलोक्य छती लीछुं छे अने अर्द्धथी उत्तर दिशाभां आकाशनी नजिक जेमना निश्चे निवासं छे अया ते महर्षिओ पछु जेछे जित्ती लीपेला प्रसिद्ध छे अया कामदेवना प्रभुना लयथी शिथिल थयेला हाथमांधी वैभार पर्यतनी नजिक देवताओअे नापेला पुष्प राशिनो भिषथी जेछे आछु पडी जता होय तेम लागे छे. १२३-१२४-१२५-१२६

वि०—उत्तर, पूर्व, इतर, अन्य, भिन्न. ऋते, अे शब्दना योगे अपादान कारकना उदाहरणु आध्या छे. इतः, निकषा, समया, हस्तात् अे कर्म अने अपादानकारकना उदाहरणु दर्शाव्या छे.

गंगां सिंधुं चांतरास्ते वैताढयं दक्षिणेन या ।

सा ज्ञारतोर्वी सर्वापि तत्रागात्स्वामिसेवया ॥ १२७ ॥

भाषार्थ—

गंगानदी अने सिंधुनदीनी अंतरभां अने वैताढय पर्यतनी दक्षिणभां जे भरत क्षेत्रनी भूमि छे, ते सर्व भूमि (तेना लोक) त्यां प्रभुनी सेवा भारे आवी छती. १२७

वि०—गंगां, सिंधुम्, वैताढयम्, अे अंतरा अने दक्षिणेन अे शब्दने अगे थयेला कर्म कारकना उदाहरणु दर्शाव्या छे.

(हरणीवृत्तम्.)

अकृशयशसं हा प्राणेश विधेर्लक्षितानि धिक्

विगलितफलैः प्राणैरर्थांतरेण तमश्च कः ।

इतिरटदरिखैणे विज्ञापनात्र जवत्यसौ

व्यरचि मयका देवे देवः प्रमाणमतः परम् ॥ १२७ ॥

ભાવાર્થ—

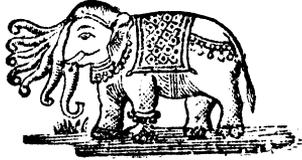
“ મોટા યશવાલા પ્રાણનાથને અને વિધિ દેવની લીલાને ધિક્કાર છે. આજે નિશ્ચલ પ્રાણવડે શું વલવાતું છે? ” આ પ્રમાણે જેના શત્રુઓની સ્ત્રીઓ પો-કાર કરે છે એના આપ દેવ-મહારાજાની આગલ મેં આ પ્રમાણે વિજ્ઞાપિ કરી, હવે તેવું શું કરવું તે આપની મરણ. ૧૨૮

વિશેષાર્થ—હા, અન્તરેણ એ અન્યથ યોગે કારકના ઉદાહરણ દર્શાવેલ છે.

इति श्री जिनप्रभमूरिविरचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गहृत्तिद्रव्याश्रयः

महाकाष्ठे वनपालकज्ञतो नाम

तृतीयः सर्गः ।

चतुर्थः सर्गः ।

इत्थमुद्यानपालस्य महीपालो निशम्य गाम् ।

साधुर्जिनमज्जिस्वांतमज्जिप्रीतिं परामधात् ॥ १ ॥

भावार्थ—

आ प्रभाषे उद्यानपालना वचन सोलणी राज्ञ श्री जिन लगवत प्रत्ये दृश्यमां परम प्रीतिने प्राप्त थयो.

विशेषार्थ—अभिस्वांतं, अभिप्रीतिम् अये उपसर्गं अभि थोये कर्मकारक दर्शावेक्षे छे.

सौंगमंगमज्जिव्यंजन्पुलकं स्फारतां पुनः ।

बजार प्रतिचेतोनु नेत्रं परि मनोरथान् ॥ २ ॥

भावार्थ—

ते राज्ञ अंगमां पुलकावदीने विस्तारथी प्रगट करतो थके चित्त अने नेत्र प्रत्ये मनोरथ धारणु करवा लायो. २

वि०—अंगम्, अंगम्, प्रति, परि, अये वीप्सा, अने अण्यययोगे कारकना उदाहरणु दर्शाव्या छे.

वर्णं वर्णं प्रति प्रीतः सोऽञ्जूत्परि पदं पदम् ।

वाक्यं वाक्यं चानु तस्य वचः सुप्रियशांसिनः ॥ ३ ॥

भावार्थ—

ते प्रत्येकवर्णु अने हरेक पदे प्रसन्न थछ गयो. प्रिय कहुनारा अया तेना प्रत्येक वचन प्रत्येक वाक्यने प्रियथी अनुसरता हुता. ३

वि०—प्रति, परि, अनु, अये अण्यययोगे वीप्सा (द्विर्भाव) ना इप दर्शाव्याछे.

अदारिचमनुप्रीतिं प्रतिज्ञोगं विधिं परि

साधु तस्मै ददौ दानं पार्थिवः पारितोषिकम् ॥ ४ ॥

દારિદ્ર્યનો નાશ કરે તેવું; પ્રીતિ સંપાદન કરનાર અને ઉપભોગ વિધિ-
માં ઉપયોગી એવું પારિતોષિક (ધનામ) નું ઉત્તમદાન રાજ્યે તે ઉદ્યાન
પાલને આપ્યું. ૪

વિ૦—અનુ, પ્રાતે, પરિ એ અવ્યય યોગે થતાં કર્મ કારકના ઉદ્દાહરણ દર્શા-
વ્યા છે.

યદ્ગ્નટાન્ પ્રતિ યદ્ગ્નસ્થાન્ પરિ સ્યાત્તદ્વદૌ સતુ ।

રાજ્ઞઃ પ્રસાદલલ્લઘ્યંતા નનુ સ્યાદિતિ હિ સ્થિતિઃ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ—

સુભદાને અને દ્વારપાલોને જે ઘટે તેવું રાજ્યે આપ્યું કારણ કે, રાજની
સ્થિતિ પ્રસાદ (મેહરઆ) ની લબ્ધિ-લાભ સુધી હોય છે. ૫

વિ૦—પ્રતિ, પરિ એ અવ્યય યોગે કર્મકારક દર્શાવેલ છે.

વદાન્યાઃ શ્રેણિકમનૂપકલ્પતુમિવ ડુમાઃ ।

નત્વાનિર્યાન્ સ ઇત્યૂચ્ચે વસિતોઽનુ નવાં શ્રિયમ્ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ—

નવીન લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થયેલો અર્થો રાજ્યને નમીને નીકલતાં આ પ્રમાણે
કહેતો હતો કે, કલ્પવૃક્ષની આગલ જેવા બીજા વૃક્ષ છે, તેમ શ્રેણિક રાજ્યની
આગલ બીજા ઉદાર પુરુષો છે. ૬

વિ૦—અનુ, ઉપ, એ અવ્યય યોગે કર્મકારક રૂપ દર્શાવ્યા છે.

જિનેઙ્ગમનોત્થાયાં મુદિ દાનઙ્ગવોઽન્નવત્ ।

નપસ્વાર્યામિવ ડોસો રાજ્ઞો હર્ષસ્તદાધિકઃ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રીજિનેન્દ્રના આગમનથી થયેલા હર્ષમાં ખારીના માપ ઉપર જેમ
દ્રોણનું માપ થાય તેમ રાજ્યને અધિક હર્ષ થયો હતો ૭

વિ૦—નપસ્વાર્યામ્, એ ઉપ યોગે કારકનું ઉદ્દાહરણ દર્શાવ્યું છે. ખારી અને
દ્રોણ એક જાતના ધાન્યના માપ છે.

નૃત્યા અધિશ્રેણિકે તમાગમોદંતમર્હતઃ ।

મગધેષ્વધિ તસ્યાજ્ઞાવિજ્ઞાઃ પૌરાનજિજ્ઞપન્ ॥ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રેણિક રાજાના સેવકો તે અર્હુતના આવવાને વૃત્તાંત તેની આજ્ઞા જાણી મગધ દેશમાં સર્વ લોકોને જણાવતા હતા. ૯

વિશેષાર્થ—અધિ શ્રેણિકે, મગધેષુ અધિ, એ અધિ અભ્યયના મોગે અધિ-કરણ કારક દર્શાવેલ છે.

અધોભયંસ્તે સર્વેઽય માગાદ્ગ્રામં પુરાય વા ।

ગચ્છેજ્જણશિલાધ્વાનમન્યસ્થાનં હૃદાપિ મા ॥ ૯૭ ॥

ભાવાર્થ—

“ આજે સર્વને ગામ કે નગર જવાનું નથી, સર્વને ગુણસિલ ઊદ્યાનને માર્ગે જવાનું છે. તે શિવાય બીજે સ્થાને હૃદયથી પણ જવું નહીં. ” આ પ્રમાણે તેઓએ આધોપણા કરવા માંડી. ૯

વિશેષાર્થ—ગ્રામં, પુરાય, અધ્વાનમ્, એ કર્મ અને અપાદાન કારકના વિકલ્પે ઉદ્ધારણ દર્શાવ્યા છે.

ત્યક્તસિંહાસનો ગત્વાઽન્નિનાથં કતિચિત્ક્રમાન્ ।

બોધિરત્નં મન્યમાનચ્ચિર્નત્વેશં નૃપોઽસ્તવીત્ ॥ ૧૦

ભાવાર્થ—

સિંહાસન છોડી પ્રભુની તરફ કેટલા એક પગલા ચાલી બોધિરત્નને માનતો એવો રાજા પ્રભુને ત્રણવાર નમી નીચે પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા લાગ્યો. ૧૦

વિશેષાર્થ—અભિનાથમ્, ક્રમાન્, એ કર્મકારકના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કુગુરૂન્નતૃણં મન્યે ન તૃણાય કુદૈવતાન્ ।

ન શ્વાનં મોહરાજં ચ ન શુને તદ્નટવ્રજમ્ ॥ ૧૧ ॥

નાન્નં નાવં શ્ટંગાલંવા મન્યેઽઘ્યાહં દુરાગમાન્ ।

ત્વદાગમાય સ્વસ્ત્યસ્તુ મોહાયાલં નમોઽસ્તુ તે ॥ ૧૨ ॥

હે સ્વામી, હું કુચુરને અને કુદેવને તૃણના જેવા પણ ગણતો નથી, મોહ રાજને અને તેના મુલકોને ધાન જેવા પણ માનતો નથી, આજે હું દુષ્ટ શાસ્ત્રોને અન્ન, નાવ કે શીયાલ જેવા પણ માનતો નથી. તમારા આગમનું કલ્યાણ હો અને મોહથી શર્ચું. હે પ્રભુ, તમને નમસ્કારહો. ૧૨-૧૨

સ્મૃતા અપ્યગ્નયે સ્વાહા વષટ્ પ્રાચીનવર્હિષે ।

સ્વધા પિતૃન્નય इत्येते मंत्रास्त्राणाय न क्रमाः ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ—

અગ્નયે સ્વાહા, પ્રાચીનવર્હિષે (ઇંદ્રાય) વષટ્ પિતૃભ્યઃ સ્વધા, એ સંત્રો સ્મરણ કર્યા હોય તો પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ થતા નથી. ૧૩

વિશેષાર્થ—સ્વાહા, વષટ્, સ્વધા, એ શબ્દ યોગે સંપ્રદાન કારકના ઉદ્ઘાટન રણ દર્શાવ્યા છે.

स्यात्पुंसां श्रेयसे दारु यूपायेव जिनेऽ यत् ।

तस्मै सचेताः को नाम त्वत्तीर्थाय न मन्यते ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

હે જિનેંદ્ર, યજ્ઞના સ્તંભને જેમ કાષ્ટ તેમ જે પુરૂષોને કલ્યાણ અર્થે છે, તેમ તમારા તીર્થને ક્યો સચેત પ્રાણી માન આપે નહીં. ૧૪

વિ—યૂપાય, શ્રેયસે, તીર્થાય, એ સંપ્રદાન કારકના ઉદ્ઘાટન દર્શાવ્યા છે.

यच्च संपद्यते दुग्धं दध्ने तव वचस्तथा ।

श्रुताय कल्पते मोहयुधे संनह्यतां सताम् ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

જેમ દુધ હાડીને માટે થાય છે, તેમ તમારું વચન મોહની સાથે યુદ્ધમાં તૈયાર થતાં એવા સત્પુરૂષોને શાસ્ત્રને માટે થાય છે. ૧૫

વિ —દધ્ને, શ્રુતાય, મોહયુધે એ સંપ્રદાન કારકના ઉદ્ઘાટન દર્શાવ્યા છે.

तपस्यत्यपि मोक्षाय त्यागस्यैकाश्रये त्वयि ।

कृतावज्ञा लोहिनीव तन्नितापाय जायते ॥१६॥

भावार्थ—

भोक्षणे भाटे तपस्या करता अने त्यागना अेक आश्रय ३५ अेवा तभारे विषे, णणे अवज्ञा क्शअेदी होय तेभ राती विजली तापने अर्थे थाय छे. १६.
वि०—तपस्यति, एकाश्रये त्वयि, तापाय, अे अघिकरणे अने संप्रदान कर-
कना उदाहरण ३५ दर्शाव्या छे.

समित्कुशाय गंतारोऽप्यृषयस्त्वन्मतातिगाः ।

पाठाय मुक्त्यै चोद्युक्ता अप्यज्ञाः प्रतिभ्रान्ति मे ॥१७॥

भावार्थ—

समिध् काष्ठ अने दूर्धने भाटे वनभां जनारा अने पाठ तथा मुक्तिने भाटे
विजभाल अेवा पण रुषिअे तभारा भतने उदेलधन करनारा होवार्थी भने
अज्ञानी आगे छे. १७

वि०—समित्कुशाय, पाठाय मुक्तये, मे प्रतिभ्रान्ति, अे अथा लुदा लुदा करकना
उदाहरण आध्या छे.

न तैः सह सुराः सार्द्धं न तैर्दैत्या न ते नराः ।

स्पर्द्धिते प्रथते लोके येषां त्वद्द्विद्यया यशः ॥१८॥

भावार्थ—

जेभनुं यश तभारी विद्यार्थी लोकभां प्रथ्यात थाय छे, तेअोनी साथे
द्वयताअे, दैत्ये अने भनुअे स्पर्धा करी शक्ता नथी. १८

विशेषार्थ—अडिं सह अव्यय योगे करण करक दर्शावेल छे.

अद्दणा काणः पदा खंजो न स स्यात्त्वयि यो नतः ।

नाक्कि काणं किमप्यस्य चाद्दणोननार्यसंगयोः ॥१९॥

ભાવાર્થ—

જે ભમને નમ્યો નથી, તે આંખે કાણો અને પગે લુલો છે. જો તેના જે નેત્ર અનાર્થ સંગ વાલા હોય તો તેની એક પણ આંખ કાણી નથી એમ નહીં-અર્થાત્ કાણી છે. ૧૯

વિ०—અક્ષણા કાણઃ, પદાલ્બંજઃ, એ અંગવિકારે તૃતીયાના ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

શિખાયા યે પરિવ્રાજો જરાન્નિસ્તાપસાશ્ર યે ।

મુક્તિં પ્રતિ શ્રમો વ્યર્થસ્તેષાં ત્વન્મતવિદ્ધિષામ્ ॥૧૦૥॥

ભાવાર્થ—

જે શિખાથી પરિવ્રાજ-સંન્યાસીઓ છે અને જે જરાથી ઓલખાતા તાપસ છે, તેઓ તમારા મતના દ્વેષી હોવાથી તેઓનો મુક્તિ પ્રત્યેનો શ્રમ વ્યર્થ છે. ૨૦

વિ०—શિખાયાઃ, જટાભિઃ, એ કરણુ કારકનાં ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

इहस्थस्यापि मे ज्ञक्तिश्चेत्त्वयेश प्रतीष्यते ।

पुण्यानि तद्विपकानि विपक्वाइव शालयः ॥१०७॥

ભાવાર્થ—

હું ઈશ, હું અહિં રહ્યો છું, તે છતાં તમે જો મારી ભક્તિ મહણુ કરશો તો પાકેલી શાળાની જેમ મારા પુણ્ય પકવ થયા છે. ૨૧

स्तुत्वेति देवं नत्वाच वंदिष्वग्रे पठत्सुच ।

नद्युत्सवतूर्यौघेऽचालीन्मज्जनमंરૂપમ્ ॥१०८॥

ભાવાર્થ—

એવી રીતે પ્રભુની સ્તુતિ કરી અને નમસ્કાર કરી, અંદી જન આગળ ઓલતાં અને ઊત્સવના વાજત્રોનો સમૂહ વાગતાં તે રાજા સ્નાનમંડપ પ્રત્યે આદ્યો. ૨૨

વિ०—વંદિષુ પઠત્સુ, તૂર્યૌઘે નદતિ, એ અધિકરણુ કારકના ઉદાહરણુ દર્શાવ્યા છે.

યચ્છત્રેણ તમીક્ષસ્વ યો માણિક્યકિરીઘ્યજૂત ।

સ રાજેતિ જનૈર્ગચ્છત્રન્યોન્યસ્યૈષ દર્શિતઃ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—

“જેને છત્ર છે અને જેને માથે માણિક્યનો મુગટ છે, તેને જુઓ, તે રાજા છે.” આ પ્રમાણે આસતા રાજાને લોકો પરસ્પર બતાવતા હતા. ૨૩

વિ૦—છત્રેણ, એ ઉપલક્ષણે તૃતીયા વિભક્તિનું ઉદાહરણ છે.

શિશૂનાં કંદતાં સ્ત્રીષુ સુદતીષુ ચ યદ્વિષઃ ।

જગમુર્વનં સોડ્યમિતિ શ્રુતીઃ શ્રુશ્રાવ સ વ્રજન્ ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

“જેના શત્રુઓ આલોકે અને સ્ત્રીઓ રેતાં છતાં તેમનો અનાદર કરી વનમાં આદ્યા ગયા છે, તે આ રાજા” એમ સાંભળ્યો તે રાજા આસતો હતો. ૨૪

વિશેષાર્થ—શિશૂનામ્, સ્ત્રીષુ, એ અનાદરે પછી અને સપ્તમીના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

તતઃ સ્નાનગૃહં પ્રાપ્ય વિધિવત્કૃતમજ્જનઃ ।

દ્યોસ્વામીવ જુવઃ સ્વામી સોત્કર્ષામિપુષત્તિષમ્ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ—

પછી સ્નાનગૃહમાં આવી વિધિથી જેણે સ્નાન કરેલું છે એવો તે રાજા સૂર્યની જેમ ઉત્કર્ષવાદી કાંતિનું પૌષણ કરતો હતો. ૨૫

ચંદ્રચંદનલિપ્તાંગો વસાનઃ શુભવાસસી ।

નિશીશ્વર ઇવોર્વીજ્ઞાકૃ જૂજુજામીશ્વરો વજ્રૌ ॥૨૬॥

ભાવાર્થ—

ચંદ્ર જેવા ચંદનથી અંગને લેપ કરી બે શુદ્ધ વસ્ત્ર પહેરતો તે રાજાઓનો રાજા ચંદ્રની જેમ શાસતો હતો. ૨૬

લક્ષિતોઽધિપતિઃ પૃથ્વ્યાઃ સેવ્યો નૃપતિર્નિર્નૃષુ ।

દ્વાયાદ ઇવ કલ્પદેરિંદ્રો વા રત્નજૂષણૈઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

તે પૃથ્વીના અધિપતિ અને રાજ્યમાં સેવવા યોગ્ય એવો રાજા જાણે કલ્પ-
વૃક્ષને ભાગદાર હોય અને સ્તનાભૂષણથી ઇંદ્ર હોય તેવો દેખાવા લાગ્યો. ૨૭

શ્રિયાં શ્રિયઃ પ્રસૂતો નુ પ્રતિઙ્ગૂરજયે સતામ્ ।

અન્વિતૌ મંત્રિસામંતૈઃ ધર્મે નીતૌચ સમ્હિન્નિઃ ॥૨૬॥

પ્રસૂતસ્યાત્રિનેત્રે શ્રીમુખશ્ચત્રેણ શોન્નિતઃ ।

પ્રતિઙ્ગૂર્નયમાર્ગસ્ય મંરુપાન્નિરગાહ્વહિઃ ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

જાણે લક્ષ્મીઓની લક્ષ્મીથી પ્રસૂચ્યો હોય તેવો, સત્પુરુષોને અભય કરવામાં
જામીન રૂપ, ધર્મ તથા નીતિમાં સાક્ષી એવા મંત્રી સામંતવડે યુક્ત; અત્રિન્ય
નેત્રમાંથી જન્મેલા ચંદ્રની શોભા મુખમાં ધારણ કરનાર, છત્રથી શોભિત, અને
નીતિ માર્ગનો જામીનરૂપ એવો તે રાજા મંડપની બાહરે નીકળ્યો. ૨૮-૨૯.

નાકિષ્વિંદ્ ઇવ શ્રેષ્ઠો નૃણાં સેચનકદ્વિપમ્ ।

આરુહ્યાર્હંદનસ્ય હેતોઃ પ્રાસ્પિત પ્રાર્થિવઃ ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓમાં ઇંદ્રની જેમ પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ એવો રાજા સેચનક નામના હાથી
ઉપર બેસી અર્હંતને વાંદવાને ચાલ્યો. ૩૦.

વિ—નાકિષ્ઠુ, નૃણામ્, હેતોઃ એ ઝરક વિલકિતઓના ઉદાહરણ છે.

શ્રીષ્વિવ ત્યાગજ્ઞોગાઢ્યાઃ સ્ત્રીણાં શ્લાઢ્યાઃ પતિવ્રતાઃ ।

તાદૃશ્યોઽમૂરિતિ સ્તુત્યાઃ પૌરૈર્દેવ્યોઽસ્ય ચાચલન ॥૨૯॥

ભાવાર્થ—

“જેમનો ત્યાગ (દાન) અને ભોગ થાય તેવી લક્ષ્મીઓ જેમ લક્ષ્મી-
ઓમાં શ્લાઢ્ય છે, તેમ સ્ત્રીઓમાં પતિવ્રતા સ્ત્રીઓ શ્લાઢ્ય છે, તેવી આ સ્ત્રીઓ
જે” આ પ્રમાણે નગરના લોકોથી સ્તુતિ કરવા યોગ્ય એવી શ્રેણિક રાજાની સ્ત્રીઓ
પણ સાથે ચાલતી હતી. ૩૧.

અહોહી સેવમાનાનાં યુધ્યમાનેષુ જિત્વરઃ ।

શ્લાઘ્યઃ સ્યાત્તદ્દુર્ણાશ્વામી ઇતીઙ્ઘૈઃ પ્રથિતં ઋદૈઃ ॥૩૨॥

ભાવાર્થ—

“ સેવા કરનારની ઉપર દ્રોહ ન રાખે અને યુદ્ધમાં વિજય મેલવે તે શ્લાઘા કરવા યોગ્ય થાય અને તેના ગુણ વ્યાપે છે ” આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરવા યોગ્ય સુભટો પ્રખ્યાત કરવા લાગ્યા. ૩૨

યેષાં રૂપં જના દૃષ્ટ્વા ધિયાતીં સ્મરસ્ય ચ ।

યૈર્ગુરૌઃ સ્મર્યતે ધર્મશ્રેણતે યે નૃપશ્રિયઃ ॥૩૩॥

રણેડરિર્યત્પ્રહારાત્તો જ્ઞાનાતિ સ્મ દિવં નિશઃ ।

શૌર્યં દયંતે નીતેશ્ચ યે નાથંતે જગંતિ યાન્ ॥૩૪॥

નાથંતે યજ્ઞૈર્લૌઘસ્ય જનતા તેઽન્નયાદયઃ ।

કુમારાસ્તત્સમીપસ્યોપસ્કર્તુમુપતસ્થિરે ॥૩૫॥ વિશેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેમનું રૂપ જોઈ લોકો ઈંદ્ર અને કામદેવને યાદ કરે છે, જેઓ ગુરુનો ધર્મ સ્મરણ કરે છે, જેઓ રાજ્યલક્ષ્મી ઉપર સત્તા ભોગવે છે, જેના પ્રહારથી પીડિત એવો શત્રુ રણમાં દિવસને રાત્રિ બાણે છે, જેઓ નીતિ પાસેથી શૌર્ય મેલવે છે, જેની પાસે જગત યાચના કરે છે, અને સમૂહ જેમના ગુણ સમૂહની પ્રાર્થના કરે છે, એવા તે અભય કુમાર વિગેરે કુમારો તેમની પ્રભુની સમીપ જવા તૈયાર થઈ આવ્યા. ૩૩-૩૪-૩૫

ન રોગા અરુજન્ યસ્યા યંતોપસ્કુરુતે ચ યામ્ ।

કીર્તિરન્નમુઞ્ઞર્તુર્ન કીર્તિરુજ્જ્ઞતિ નાપિ યામ્ ॥૩૬॥

પ્રતિજ્ઞાન્ દ્વિઙ્ઘ ઋટાનાંચ પટ્ટી નાટયિતું રણે ।

નજ્ઞાસયતિ હસ્તાઘ્રૈર્વીરુધઃ શાઘિનાં ચ યં ॥૩૭॥

નર્વીપૃષ્ઠં પાદપાતૈર્ધાના ઇવ પિનષ્ટિ યા ।

જયાશાયાશ્ચ શત્રૂણાં સાનેકા મજતાચલત્ ॥૩૮॥

ભાવાર્થ—

જેને રોગ પીડતા નથી, મહાવત જેની માવજત કરે છે, જેની આગલ ઐસવત હાથીની કીર્તિ છોડતી નથી, રણમાં શત્રુઓના સમોવડિયા હાથી ઓને નચાવવામાં જે ચતુર છે જે પોતાની સોંઠના અગ્રભાગથી લતાઓને અને વૃક્ષોના સમૂહને ઊંખેડે છે અને જે ચરણના પાતથી ધાણીની જેમ પૃથ્વીના પૃષ્ઠને અને શત્રુઓની જ્યની આશાને ફડી નાખે છે, તેવા અનેક હસ્તિઓના સમૂહ ચાલવા લાગ્યાં ૩૬-૩૭-૩૮

વિ૦—રુઙ્ ઉપસ્કુ, રુઙ્ગામ્ પિષ્ એ દ્વિયાપદ યોગે જે કારક વિભક્તિ મુકાય છે, તે દર્શાવી છે.

સંતાપયંત જગ્યાઃ સંતાપયંતઃ ક્રમાં સ્વરૈઃ ।

વર્ષાસુ કર્કટ ઇવ રણેડરીન્ જ્વરયંતિ યે ॥૩૯॥

યેડલં પ્રહર્તુમિંજશ્વં નિપ્રહર્તુમિનાર્વતામ્ ।

નિહંતુમરતિં ઋતુઃ પ્રક્તિ હંતું દ્વિષાં રતેઃ ॥૪૦॥

યાનારુહ્યોક્ત્રાયંતિ યોદ્ધારો યુધિ વિદ્વિષામ્ ।

યશસાં તમિવાશ્વૌઘાસ્તે સંનદ્ધાઃ પ્રતસ્થિરે ॥૪૧॥ વિશે-

ષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે પોતાની ખરીઓથી પૃથ્વીને સંતાપ કરે છે, જે વર્ષાકાલમાં કાકડીની જેમ રણમાં શત્રુઓને જ્વર લાવે છે, જે ઇંદ્રના અર્ધને, સૂર્યના ઘોડાઓને, પોતાના સ્વામીની અરતિ (પીડા) ને અને શત્રુઓની રતિ (પ્રીતિ) ને હણવાને સમર્થ છે, યુદ્ધમાં જેમની ઊપર આરક થઇ યોદ્ધાઓ શત્રુઓને હણે છે એવા જાણુ યશના સમૂહ હોય તેવા અશ્વોના સમૂહ તૈયાર થઇને ચાલવા લાગ્યાં. ૩૯-૪૦-૪૧

આસિકા યત્ર યોધાનાં જેત્વણાં વૈરિસંહતેઃ ।

શસ્ત્રૈઃ શસ્ત્રાણ્યૂઢવદ્ધિર્યુત્ક્રીમાં કૃતપૂર્વિણામ્ ॥૪૨॥

रथाः प्रस्मिन्तंवत्स्ने रचिताश्चासुकारुत्तिः ।

कुर्वतः केकिनो नेमिस्वनेरुद्ग्रीवनादिनः ॥४३॥ युग्यम् ।

भावार्थ—

जेभां शस्त्राने वहुन करनारा, शस्त्रोधी पूर्वे युद्ध कीटा करनारा शत्रुओना समूहने जितनारा योद्धाओती जेभां जेउक छे अने जे उत्तम कारीगराओ रथेला छे ओया रथा पोताना ध्वनिथी भयूर पक्षीओने ठीयी श्रीवा ठरी ओलावता बालता थया. ४२-४३

स्तुवानस्तद्धिनं प्रीतिं जग्मिवान् सुशामादधिः ।

अवीरैर्दुर्जयं मोहं जित्वा ब्रह्मान्निलाषुकः ॥४४॥

निनंसुरर्धं ड्याणां षष्णां वेत्तारमीश्वरम् ।

द्विषंतमाधेव्याधिं च प्रौक्तैकाधिकषडनयम् ॥४५॥

सुजन्मानः सौम्यदैवा यैरयकः प्रणंस्यते ।

वार्त्तयन्निति सर्वद्व्या पौरवर्गः प्रचेलिवान् ॥४६॥

भावार्थ—

ते द्विसन्ती स्तुति करते, प्रीतीने धारण करते, सुख पावतो, अधीर पुश्चाधी दुःखे जित्ती शकाय तेवा मोहने छती अह (अह्वयर्थ) नी अलि-
लाषा करते, छ द्रव्यना अर्थने कहेनारा, आधि तथा व्याधिनो द्वेष करनारा अने सात नयने कहेनारा ध्विर-प्रभुने नमयानी ध्विषा करते, “जेओ ओ प्रभुने प्रणाम करी, तेओना जन्मने धन्य छे.” ओम वार्त्ता करते नगरना दोड़ोना वर्ग पोतानी सर्व समृद्धि साथे त्यां बाल्यो. ४४-४५-४६

वि०—स्तुवानः, जग्मिवान्, आदधिः, अभिलाषुकः, निनंसुः, अयकः, प्रचे-
लिवान्—ओ नाम उपरथी अनेला जुहा जुहा प्रत्ययांतना ३५ दर्शाव्या छे.

अन्यपुंसामगम्यो युद्ध स्वपुंजिः पुद्भिरंजितैः ।

प्रशान् कम्प्रेतरानंदो वांठन् शांतिं निजैनसाम् ॥४७॥

भाषार्थ—

धनुष्यमां कुशल, अलीङ्ग (णीकणु नहीं तेवा) लोकोनुं स्थान इप युद्धमां
विजय भेणवतारा अने धनुषनी पण्यना धातथी जेमनी आंगदीआमां कडो-
रना धर्ध गध छे अया पुत्रप्राथी ते परिवारिन थयो हुतो. ५१

अग्निष्टुतोऽग्निष्टोमं ये यजन्ते स्वर्गकाम्यया ।

आयुष्टोमं चायुष्याय ज्योतिष्टोमं च तेजसे ॥५१॥

स्वर्गायुर्वृद्धितेजांसि तृणयंस्तान् जमानसौ ।

मेनेऽग्नीषोमरुग् जैनं ज्योतिष्टोमं श्रिया विदन् ॥५२॥ यु-

ग्मम् ।

भाषार्थ—

अग्निनी स्तुति करनारा जेओ स्वर्गनी ध्वछाथी अग्निष्टोम यज्ञ करे छे,
आयुष्यने भाटे आयुष्टोम यज्ञ करे छे अने तेजने भाटे ज्योतिष्टोम यज्ञ करे
छे, तेओने, स्वर्ग, आयुष्यनी वृद्धि अने तेजने तृणनी जेम गणुतो अने
सक्षमी वउ. अग्नि तथा यद्रना जेनी कांतिवाला जैनना तेजना समूहुने गणुतो
ते राजा नउ भानतो हुतो. ५२-५३

वि०—अग्निष्टुतः, अग्निष्टोमं, आयुष्टोमं, ज्योतिष्टोमं, अग्नीषोमरुग् अ जे बुद्धि

बुद्धि नाम उपरथी अनेका इप दर्शाव्या छे.

ऋषीणां स्मरणायैव दर्पणार्येण कर्मणाम् ।

मुष्णुतोच्चमृणं नृणां पात्राध्यैण सुपर्वणाम् ॥५४॥

सुखितस्तोतृकेणार्केणारिध्वान्तेऽयवृंहणे ।

जगच्चक्रुःकेण रूपोत्कर्षेण जयता सुरान् ॥५५॥

मोद्गराजस्य जैत्रेण श्रीपूर्णेनोत्सुकोऽर्हता ।

जङ्गे मेरुशिरष्केण धैर्यवादे पतिर्नृणाम् ॥५६॥

ભાવાર્થ—

મુનિઓને સ્મરણ કરવા યોગ્ય, ગર્વથી કર્મવડે પૂજવા યોગ્ય, લોકોના ઊંચા ઋણને નાશ કરનાર, દેવતાઓને પૂજના પાત્ર રૂપ, સુખીની સ્તુતિ કરનાર, પાપ-શત્રુરૂપ અધકારમાં સૂર્યરૂપ, જગતના નેત્રરૂપ, રૂપના ઉત્કર્ષથી દેવતાઓને જિતનારા, મોહરાજને જિતનારા, લક્ષ્મીથી પૂર્ણ અને ધૈર્યના વાદમાં મેરૂપર્વતના મસ્તક જેવા શ્રી અર્હત પ્રભુમાં રાજા ઉત્સુક થયો. ૫૪-૫૫-૫૬ વિશેષાર્થ—અહિં અર્હતા એ તૃતીયા કારકના નિયમથી દર્શાવી છે.

મિથ્યાદૃશાં મુખચ્છાયામૃહ્યા ગચ્છન્ વજ્રજ સઃ ।

મલક્રિયાં મરુતસ્ય યથા સૂર્યણસ્વાગ્રજઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

સમૃદ્ધિથી ચાલતો તે રાજા મરુત રાજના યજ્ઞની ક્રિયાને જેમ સૂર્યણુખાનો મોટો ભાઈ રાવણ ભાંગે તેમ મિથ્યાત્વીઓના મુખની છાયાને ભાંગતા હતા. ૫૭ વિ.૦—ઋહ્યા, એ કારક નિયમથી તૃતીયા આવેલી છે.

વિષ્વગૃહીચી નદીવોર્ધીજનજનુઃ પ્રચેલુષી ।

આશાપૂર્તૌ દૃશાં કામાનઙ્ગાહી સાન્નવચ્ચમૂઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

ચારે તરફ ફેલાતી નદીની જેમ તે રાજાની ચાલતી તે સેના દૃષ્ટિઓની આશાઓ-દિશાઓ પૂરવામાં કામધેનુ રૂપ થતી હતી. ૫૮

વિશેષાર્થ—વિષ્વગૃહીચી, પ્રચેલુષી, કામાનઙ્ગાહી એ સ્ત્રીલિંગના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શ્રીમતી ધ્વજિની તસ્ય ધર્ત્રી સિંધોઃ સસ્વીપદમ્ ।

અજીજનજ્જનાનંદં યાંતી દાક્ષીનપાશિનિમ્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

સિંધુ નદીની સખીના પદને ધારણ કરતી અને વેગથી ચાલતી તે રાજાની સેના લોકોને અતિશે આનંદ આપતી હતી. ૫૯

वि०—सिंधोः सखीपद्मं ये डारक विलङ्कित साथे अलुक् समास दर्शनेलछे.

खरुज्जिर्मजुज्जिर्वाजिपंक्तिज्जिर्भूलिरुद्धता ।

मधुधूलीव मेनेहः पित्तशांतिपटुर्जनैः ॥६०॥

भावार्थ—

लोको तीव्र अने सुंदर जेवा अश्वोनी पंक्तिज्जिमे उडाउल धूलि मधु-
भकरंदनी धूलिनी जेम पापइप वित्तने शांत करवाभां समर्थ जेवी मानवा
दाज्या. ६०.

नो ननांदा नदुहिता न याता नापि च स्वसा ।

न माता न पिता तादृग्यादृग् ज्ञातसुतस्य गीः ॥६१॥

श्रोतव्या तद्भियः सप्त चतस्रश्च गतीर्घृती ।

समितीः पंच तिस्रश्च गुप्तीर्वक्त्री कदानु सा ॥६२॥

इति जलपन्मृगाक्षीणां गणो नुन्नः शुभ्रेहया ।

गत्यालस्योऽपि वेगेनाचालयञ्चरणोत्पले ॥६३॥

भावार्थ—

ज्ञातपुत्र श्री वीर प्रभुनी जेवी वाणी छे, तेवां ननुं, दीक्षी, दसणी-
जेडाणी, जेन, माता अने पिता पणु नथी. सात लय अने चार गतिने
हणुनारी तथा पांच समिति अने त्रसु गुप्तिने डडेनारी ते वाणी क्यारे
सांभली शु? आ प्रभाजे शुभ ध्विजथी प्रेराजेले मृगाक्षी-स्त्रीजेतो समूह.
याजवाभां आणसु हुतो तथापि वेगवडे पोताना चरणु कमलने यलावतो.
हुतोः ६१-६२-६३.

विशेषार्थ—गतीः घृती, समितीः गुप्तीः वक्त्री जे डारकविलङ्कितता उडाउरणु
दर्शाव्या छे.

इतिश्रि सुत्रु कंठास्तहाहं वक्त्रजितग्लु तत् ।

कांत्यातिरि स्त्रैणमीक्षामासुः खे सस्पृहं सुराः ॥६४॥

ભાવાર્થ—

અતિશય લક્ષ્મીવાસુ, સુંદર બ્રહ્મી ધરનાર, કંઠના માધુર્યથી હાહા ગાધર્યને પરાસ્ત કરનાર, મુખથી અંદ્રને જિતનાર અને કંતિથી લક્ષ્મીને ઉદ્ધા-
ધન કરનાર તે સ્ત્રીઓનું વૃંદ દેવતાઓ આકાશમાં સ્પૃહાથી જતાં હતા. ૬૪
વિશેષાર્થ—અતિશ્રિ, સુધુ, વિગેરે સ્ત્રેણ ના વિશેષણો સમાસાંત પદના ઉદા-
હરણ રૂપે દર્શાવ્યા છે.

ગચ્છન્મહોત્સવે નામ પૌરકૈરવશીતગુઃ ।

સસેનઃ સહવામોરુનિષ્પત્તોલિરજૂન્નપઃ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

નગર જનરૂપ પોયણામાં અંદ્ર સમાન અને સેના અને સ્ત્રીઓની સાથે
મહોત્સવવડે ચાલતો એ રાજા દોઢી વગરનો થયો હતો. ૬૫
વિ०—શીતગુઃ, સસેનઃ, સહવામોરુઃ, નિષ્પત્તોલિઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા
છે અહિં દોઢીવગરનો એટલે સર્વ પરિવાર સાથે લેવાથી તેના રાજદ્વારમાં દોઢી
રહી ન હતી.

इति कारकपादः समाप्तः ।

સૈન્યાનામિતિ બાહુલ્યે સંમર્દઃ પુરનિર્ગમે ।

બજૂવ નામ્ના યુક્તાર્થઃ સમાસ ઇવ લક્ષણે ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

એવી રીતે સૈન્ય ધણું હોવાથી જેમ ધણાં નામનો ઘટિત અર્થવાલો સમાસ
(સંક્ષેપ અથવા સમાસ) થાય તેમ નગરમાંથી નિકલવામાં સંમર્દ (ભીડ)
થતો હતો. ૬૬

વિ०—અહિં સમર્દને સમાસનું દર્શાવે આપ્યું છે. ધણાં નામનો ઘટિત અર્થ-
માં સમાસ થઈ જાય છે. તેમ ધણાં સૈન્યના લોકોનો નગરમાંથી નીકલવામાં
સંમર્દ થાય છે.

कैठेकालवलैस्तत्र कलेरुरसिलोमभिः ।

न्यषेधि जनतां राजपुरुषैर्नयकाम्यया ॥६७॥

भावार्थ—

कैठमां काल लावे तेवा अलवासा अने कलहुथी छाती ठीपर इयांटीवाला राज पुरुषा न्यायनी आतर त्यां लोकाने अरकावता हुता. ६७

विशेषार्थ—कैठकालः, उरसिलोमभिः अे अलुक् समासना उदाहरणु दर्शा-
व्या छे.

सखिप्राप्त श्वानंदो विद्वदीड्यो द्विदंतकः ।

हित्वा युवासं जूत्याज्जोद्वैवञ्जो नु स गोमतः ॥६८॥

भावार्थ—

सखा-भित्रने प्राप्त थयो ह्याय तेम आनंदवालो, विद्वानेने स्तुतिकरवा-
श्याय अने शत्रुआने मृत्यु इप अेवो ते राज स्वर्गना वास छोडी पृथ्वी
ठीपर आवेलो इंद्र ह्याय तेम समृद्धिथी शासतो हुतो. ६८

वि०—सखिप्राप्तः, विद्वदीड्यः, द्विदंतकः, गोमतः, अे समासांत पदना उदा-
हरणु दर्शाव्या छे.

दीर्घश्वारायणो व्यासः पारासर्यश्च नेश्वरौ ।

नीलोत्पलदृशोऽस्यारिकृष्णसर्पौषधेः स्तुतौ ॥६९॥

वर्चरायां कृष्टमतीकृतायामस्य नैकशः ।

विन्नप्ररूढा भुज्यंते जनैर्लोहितशालयः ॥७०॥

धाम्नार्जुनःकार्तवीर्य एष ज्ञानजुदाश्रयः ।

स्थाम्ना रामो जामदग्न्य इति पौरास्तमस्तुवन् ॥७१॥वि-

शेषकम् ।

ભાવાર્થ—

‘ નીલકમલ જેવા નેત્રવાલા અને શત્રુ રૂપ કાલા નાગના ઐષધ રૂપ એ રાજાની સ્તુતિ કરવામાં મોટા ચારાયણ (નારાયણ) વ્યાસ અને પરાશરના પુત્ર વ્યાસ તે અને રામર્થ નથી. ” હુલથી ખેડલી એ રાજાની પૃથ્વીમાં છેદીને ઊગેલી અનેક લોહિત (રાતી) શાળિને લોકે ખાય છે. એ રાજા તેજ વડે સહસ્રાર્જુન જેવો છે, જ્ઞાન જશુનારાઓના આશ્રય રૂપ છે અને બલવડે જમદગ્નિના પુત્ર પરશુરામ જેવો છે ”—આ પ્રમાણે નગર જનો તેની સ્તુતિ કરતા હતા. ૬૯-૭૦-૭૧

વિશેષાર્થ—નીલોત્પલદશઃ, અરિકૃષ્ણસર્પૌષધેઃ, છિન્નપરુઢાઃ, ઇત્યાદિ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

નરેન્દ્રઃકૃષ્ણસર્પૈવા નીલોત્પલમિવાંશુમાન્ ।

ક્ષાત્રં રામજામદગ્ન્ય ઇવૈષ ન્યગ્રહીન્મદમ્ ॥૭૧॥

ભાવાર્થ—

વાદી જે મકૃષ્ણ સર્પને, સૂર્યજેમ નીલકમલને અને પરશુરામ જેમ ક્ષત્રિય સમૂહને ગ્રહણ કરે તેમ તે મદને ગ્રહણ કરતો હતો. ૭૨

વિશેષાર્થ—કૃષ્ણસર્પ, નીલોત્પલમ્ એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે. અહિં વાદી ત્રિગેરેના દ્રષ્ટાંતથી મદને ગ્રહણ કરવામાં એવો અર્થ થાય છે કે, તે મદને દયાવતો હતો.

દૃષ્ટનષ્ટીકૃતારાતિર્ધર્મવીરો નવાર્કરુક્ ।

સર્વાર્થિનાં કલ્પવૃક્ષઃ કેવલજ્ઞાનશાલિજ્ઞાક્ ॥૭૨॥

જરત્કૂર્મ્ ઇવોર્ધીધૃક્ પુરાણપુરુષોપમઃ ।

તૃતીય ઇવ સપ્તર્ષિઃ પ્રત્નૂતધીષણો નૃપઃ ॥૭૩॥

પૂર્વેષુ કામસંપાદી ગ્રામેશાહ્નુઠતઃ પુરઃ ।

સંજ્ઞાવયન્ દૃશા પાપદૈવતેષુ પરાઙ્મુખઃ ॥૭૪॥

याज्ञिककितवप्रायान् मन्वानोऽणकनापितान् ।

शस्त्रीश्यामैश्वन्नदिको मायूरातपवारणैः ॥७६॥

नृव्याघ्रपूर्वपुरुषनिष्णवर्त्मनिदेशकः ।

मध्यलोकपतिर्वीरपुरुषैः परिवारितः ॥७७॥

वपुषापरकंदर्पः स्थाम्ना मध्यमपांशुवः ।

बिन्नप्रथमकल्पेऽ इवाज्ञां चरमार्हतः ॥७८॥

जघन्यपुरुषैःसंगमसमानधिया त्यजन् ।

पश्यन् श्रेणीकृतांस्तूर्यत्रिकनिष्णान् ययौ पथि ॥७९॥

सप्तजिः कुलकम् ।

भावार्थ—

शत्रुओंने दृष्ट नष्ट (जेथेला अने तरत नाश पावेलो) करनार, धर्मवीर, नवीन सूर्यना जेवी कांति वालो, सर्व याचकेने कल्पवृक्ष समान, केवल ज्ञानीओंने लज्जनार, वृद्ध कूर्म (कायभा) नी जेम पृथ्वीने धरनारो, पुराण पुश्च (विष्णु) ना जेवो, त्रीज सप्तर्षि (अंगिरा-भृगु) ना जेवी धृष्टी शुद्धि वालो, पूर्व पुश्चोभां मनोरथ संपादन करनारो, पेतानी आगल आलो-टता ग्राम पतिओंने द्रष्टिथी संभावना करतो, पापी देवताओंथी विमुक्त रडे-नारो, याज्ञिक तथा कपटी जुगारीओंने नीचनापितना जेवा माननारो' शस्त्र जेवा श्याम भयूर उत्रेथी दिशाओंने आच्छादन करतो, पुश्चोभां व्याघ्र जेवा पूर्व पुश्चोना मार्गने दर्शावतो, मध्य लोक (भूलोक) ने पति, वीर पुश्चोना परिवार वालो, शरीर वडे कामदेव जेवो, अलवडे अर्जुन जेवो, पेला देव लोकना इंद्रनी जेम अरम-छेला तीर्थंकर श्रीवीर प्रभुनी आज्ञाने धारण करतो, नीच पुश्चोना संग असमान शुद्धिथी छोटो अने श्रेष्ठिअध थयेला नृत्य, गीत अने वाद्य वगाडनारा लोकेने जेतो ते राज मार्गमां आसतो हुतो. ७३-७४-७५-७६-७७-७८-७९

વિશેષાર્થ—દૃઢનષ્ટીકૃતારાતિઃ, જરત્કર્મઃ, પુરાણપુરુષોપમઃ, પ્રમૂતર્ધાષિણઃ, યાજ્ઞિકક્રિતવપ્રાયાન, અગકનાપિતાન, નૃવ્યાઘ્ર, એ બુદા બુદા વિચિહવાલા સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

કેચિત્કૃતાકૃતસ્નાનાઃ કૃતાપકૃતમંરુનાઃ ।

ચુક્તાપચુક્તાંબૂલા અશિતાપાશિતૌદનાઃ ॥૮૦॥

ગતપ્રત્યાગતં કેચિદ્દૃષ્ટા વંદારુમન્વગુઃ ।

ક્ષિષ્ટાક્લેશિતમોહાસ્તં ક્ષણાચ્ચાતાનુયાતિકાઃ ॥૮૧॥યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

કોઇએ સ્નાન કર્યું અને ન કર્યું અને કોઇએ આભૂષણ પહેર્યા અને ન પહેર્યા, કોઇએ તાંબૂલ ખાધું અને ન ખાધું, કોઇ ભાન જમ્યા અને ન જમ્યા તેમ કોઇ વંદાર (વંદના કરનાર) ને ત્યા જઇ પાછો આવેલો જોઇ મોહને નાશ કર્યો ન કર્યો તેમ ક્ષણમાં તેની પછવાડે જવા લાગ્યા. ૮૦-૮૧

વિ૦—કૃતાકૃત કૃતાપકૃત ચુક્તાપચુક્ત અશિતાપાશિત ગતપ્રત્યાગતમ્ ક્ષિષ્ટાક્લેશિત યાતાનુયાતિકાઃ, એ સમાસાંત પાકથો દર્શાવ્યા છે.

ક્રયાક્રયિકયા નાર્યઃ ફલાફલિકયા કૃતમ્

કિં નઃ પુટાપુટિકયા માનોન્માનિકયાપ્યલમ્ ॥૮૨॥

ઇતિ બ્રૂવાણા વિપણીર્મુસ્કાન્વીયુર્વણિક્સુતાઃ ।

પૃતનાં સજ્જના નંતું મહર્ષિ પરમેશ્વરમ્ ॥૮૩॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

“ખરીદી અખરીદી કરવાથી અર્થનથી, પુલાપુલી કરવાથી સર્થ, પડીએ પડીઆ કરવાતું આપણે શું કામછે? માપમાં એહા વધુ કરવાને જરૂર નથી,, એમ બોલતા વણિકના પુત્રો બજાર છોડી સેનાને સબજ કરતાં મહર્ષિ પ્રભુને વંદના કરવા પાછલ ચાલ્યા. ૮૨-૮૩-

રાણીઓ પણ ધનાઢ્ય લોકોની સખીઓ જેવી પ્રાયે લાગતી હતી પણ આગલ ચાલતા કેટલાક એક નપુંસક પુરુષોથી વીંધાઇને માર્ગમાં ચાલતી હતી ૮૭

વિ૦—યુવતિપ્રાયાઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

ગોઘૃષ્ટિગોવષ્કયિણીગોવેદ્જોવશાકુલાન્ ।

સગોધેનૂન્ વ્રજાન્ વીદ્યાહૃપ્યન્નૃપમતલ્લિકા ॥૮૮॥

ભાવાર્થ—

એક વેતરી, બે વેતરી, દુઝણી અને ઉત્તમ એવીગાયોથી આકુલ એવક અને ગાયના ધણ સહિત એવા નેહુડાને બેઠ રાજઓમાં શ્રેષ્ઠ એવો શ્રેષ્ઠિક રાજ હુર્ષ પામ્યો. ૮૮

વિ૦—ગોઘૃષ્ટિ, ગોવષ્કયિણી, ગોવેદ્, ગોવશા, એ ગો સખ્દ સાથે સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

સ્ફાયતેંહઃ કુદ્વક્સંગૈરગ્નિસ્તોક ઈવેંધનૈઃ ।

દીપ્તદિગ્જૈર્જયમિવ મૃગધૂર્ત્વધૂરુતૈઃ ॥૮૯॥

કઠશ્રોત્રિયકાલાપાધ્યાપકેષુ પ્રવક્તૃષુ ।

મિથ્યાદૃષ્ટિષુ દત્તાશીઃ ષ્વપિનાપ્રીયતૈષ તત્ ॥૯૦॥ યુ-

મમ્ ।

ભાવાર્થ—

ધંધણુથી જેમ અગ્નિનો સમૂહ વધે અને પ્રદીપ્ત દિશાઓમાં થયેલા શ્વગાલની સખીઓના રાખ્દથી જેમ ભય વધે તેમ કુદ્વક્ષિ મિથ્યાત્વના સંગથી પાપ વધે છે. તેથી કઠ શાખાના વેદ ભણેલા કલાપ વ્યાકરણ બળુનારા અધ્યાપક અને ઉત્તમ વક્તાઓ આશિષ આપતા હતા પણ તેઓ મિથ્યાત્વી હોવાથી રાજ ખુશી થતો નહોતો. ૮૯-૯૦

વિ૦—દીપ્તદિગ્જૈઃ, મૃગધૂર્ત્વધૂરુતૈઃ, કઠશ્રોત્રિય૦ દત્તાશીષ્ણુઃ, એ સમાસાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

तत्सैन्ययुपलसति युवजने युवजरन्नकोऽप्यासीत् ।

जनता युवपलिताञ्जूकेवलमुच्छलितवलरजसा ॥९१॥

प्राथम्य—

ते विलास करत्त युवान लोडोना सैन्यभां डोड पण युवान वृद्ध नहते।
अने जनसमूहभां जे युवानना पलिया मेलो थया हुता ते मात्र वीरता
सैन्यना रज वडे इरीनेज थया हुता. ९१

विशेषार्थ—युवजने, युवजरन्. युवपलिता जे सभासांत पडे दर्शोव्या छे.

वीरप्रकांमवैरिप्रतापज्ञोज्योष्णञ्जुक् चिरं जीयाः ।

युग्यायतञ्जुजयुगलडुतकांचन पीतरक्तरुचे ॥९२॥

जय शुक्ल शुक्लगुणगण कुमारपंमितवरेण्यसचिवयुता।

ज्ञानासारकुमार श्रमणाशापोग्रशरविसर ॥९३॥

त्वयि नृपतौ निःस्वानस्वनगलिततुरगगर्जिणीगर्जे ।

नोच्चावचरिपुकुलमुच्चनीचविधुराय नवति नृवः ॥९४॥

न मयूरव्यंजनकतां न चात्रव्यंसकत्वमुद्धति ।

कांबोजमुद्रवन्नचकुरूपतां देव कोऽपि नृत्यस्ते ॥९५॥

समरेषु पूर्वकायेऽपरकाये विद्धिषा निशितशस्त्रैः ।

मध्यमकायाधरकायोत्तरकायेषु तवन्नटैर्ब्रणिताः ॥९६॥

ईश्वराकिंचनकुलमध्याह्नार्कद्युतेऽर्जजरतीयम् ।

न तव न्नटैर्युधिकृतमर्द्धपिप्पलीव द्विषः क्रमैः ॥९७॥

आर्यार्द्धमपिस्तुतये तव कृतमघनाशिकवितुरीशः स्यात् ।

कुंतति खलु गदविकृतिं पिप्पल्यर्द्धमपि विधिवदुपयुक्तम्

जलस्थलव्योमवरांशदायिनश्चतुर्थजिह्वां तव जुंजते द्विषः।
जिह्वाचतुर्थेऽप्यशिते ज्वज्जुजस्मृतौ न तेषां वपुषः कचि-
त्पुषिः ॥ एए ॥

द्वितीयसैन्येन रणे रिपूणां तुरीयसेनापि न जीयते ते ।
जुनक्ति यो जारतजूद्वितीयं तस्यासि यत्स्थामतुरीयशा-
ली ॥ १०० ॥

के कोटितुर्याश्रिंनि तुर्यकोटीकोटीतृतीयेप्सितृतीयकोटिम् ।
दातुं न शक्ता जुवने वदान्यास्त्वमेव वांशधिकवित्तदस्तु
॥१०१॥

संग्रामसीम्नि जुजयोस्तव वर्षजातजोगींऽयोरिवजयं-
करयोरवार्ये ।

वीर्यान्ले स्वमसुहृत्कृतिपाललोकः अष्टाकपालमिव देव
हस्तिर्जुहोति ॥१०२॥

कमलाश्रयो विधिरिवासि मुरजिदिव जैत्रचक्रनृ ।
एकग नमापतिवद्विदितः सतां त्रिपुरुषीमयो जवान् ॥१०३॥
योगश्रितो मोह इव हमागतः सते जवाजीत इव प्रसी-
दतु ।

अश्लीलतात्यस्तगिरः स्तुतिव्रता जोगावलीरित्यपठंस्तदग्रतः
॥ १०४ ॥

भावार्थ—

वीर पुत्रोभां श्रेष्ठ, शत्रु ज्ञाना प्रताप इय लोचनभां जठराग्नि इय, धिंसरी-
द्वेषा लांभा लुब्धवाला अने तपेला सुपर्णना जेवी पीडी अंतिलेला छे राज,

તમે ચિરકાલ જય પામે. ઊજવલ ઊજવલ ગુણોના સમૂહવાલા પંડિત અભય કુમાર મંત્રી સાથે રહેનારા, કાર્તિકેયને ભંભાવાવની જેમ અમાર કરનારા, મુનિઓની આશાને પાલનારા અને ઊગ્રબાણુને શેકનારા હે રાજ, તમે જય પામે નિશાનના શબ્દથી ગર્હિણી ઘોડિઓના ગભને ગલિત કરનારા એવા તમે રાજ બતાંજ શત્રુના ઊંચ નીચ કુલ પૃથ્વીમાં વિધુર થઈ જાય છે. હે દેવ તમારો કેાઇ સેવક મયૂરતું ધૂં પછું અને વિદ્યાર્થીનું ધૂર્તપછું વહન કરતો નથી. તમારા સુભટોએ રણ સંગ્રામમાં પોતાની તીક્ષ્ણશસ્ત્રવાળા શત્રુઓની પૂર્વ કાયા, અધર કાયા, મધ્યમ કાયા, અધર ભાગની કાયા અને ઉત્તર ભાગની કાયા વીંધાઇ નાંખી છે. ધનાઢ્ય અને નિર્ધન લોકોના કુલમાં મધ્યાહ્ન સૂર્ય જેવી કાંતિવાલા હે રાજ, અર્ધી પીપલીની જેમ શત્રુઓને પોહાયવામાં સમર્થ એવા તમારા સુભટોએ યુદ્ધમાં અર્ધા વૃદ્ધ જેવું કામ કર્યું નથી. હે ઈશ, કવિ તમારી સ્તુતિ માટે કવિએ અર્ધી આર્યા કરી હોય તે પણ પાપને નાશ કરનાર થાય છે. એક અર્ધી પીંપર વિધિથી ઉપયોગમાં લીધી હોય તે તે રોગના વિકારને છેદી નાખે છે. જલ, સ્થલ અને આકાશના ઉત્તમ ભાગ આપનારા એવા તમારા શત્રુઓ ચોથી (હલકી) ભીક્ષા ખાય છે. તે ભિક્ષા ખાતાં પણ તમારી ભુજનું સ્મરણ થવાથી તેમના શરીરમાં કાંઈપણ પુષ્ટિ થતી નથી. રણમાં તમારા શત્રુઓની બીજી સેના (અધિસેના) થી તમારી ચોથી સેના (પેદા સેના) પણ છતાતી નથી. જે આ ભરતક્ષેત્રની બીજી ભૂમિ ભોગવે છે, તેના તમે ચતુર્થ બલથી શોભનારા વીર છે. કોટીના ચોથા ભાગના અર્ધી એવા યાચકને કોટીના ચોથા ભાગની કોટીના ત્રીજા ભાગને પણ આપવાને કેટલાકએક દ્વાતાર સમર્થ નથી અને તમે તે ઈચ્છાથી અધિક દ્રવ્ય આપનારા છે. વર્ષાના ધવેલા સર્પ હોય તેવા ભયંકર એવા તમારા ભુજથી અચાર્ય એવો વીર્ય રૂપ અગ્નિ સંગ્રામના સીમાડામાં પ્રગટ થતાં તેમાં તમારા શત્રુઓ અષ્ટાકપાલની જેમ પોતાના આત્મા રૂપ હૃદિને હોમી દે છે. હે રાજ, તમે અગ્નાની જેમ કમલા શ્રિત છે, વિષ્ણુની જેમ વિજ્યચક્ર ધરનારા છે અને શંકરની જેમ એકલા ફરનારા છે તેથી તમને ત્રિપુરૂષ (બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને શંકર) મય રૂપે સત્પુરૂષોએ જાણ્યા છે જે પૃથ્વીમાં

૧ એક જાતનો હોમવાનો પુરોહસથી એલખાનો ભાગ. તે આઠ કપાલ (ખોપરીઓ) નો બનેલો હોય છે. ૨ બ્રહ્મા કમલ-ઉપર રહે છે અને રાજ કમલા-લક્ષ્મીના આશ્રિત છે.

રહેલો મોક્ષ હોય તેવા અને જાણે સંસારથી ભય પામ્યા ન હોય તેવા પર્વ-
તનો આશ્રય કરી રહેલા તે પ્રભુ તમને પ્રસન્ન થાઓ. ” આ પ્રમાણે અન્દીલ
(અપશબ્દ) વગરની વાણીવાલા અન્દીજનો તે રાજની આગલ ભોગાવણી
કહેતા હતા. ૯૨-૯૩-૯૪-૯૫-૯૬ ૯૭-૯૮-૯૯-૧૦૦-૧૦૧-૧૦૨-૧૦૩-૧૦૪

વિ૦—વીરપ્રકાંઠ ઈત્યાદિ સમાસાંત પદના રૂપ દર્શાવ્યા છે. મયૂરવ્યંમક,
છાત્રવ્યંમક, કાંત્રોજમુહ, પૂર્વકાય, અપરકાય, મધ્યમકાય, અધરકાય, ઉત્તર-
કાય, અર્દ્ધજરતીયમ્ અર્ધપિપ્પલી, પિપ્પલ્યર્દ્ધ, વર્ષજાત, અષ્ટાકપાલમ્, યોગ-
શ્રિતઃ ક્ષમાગતઃ, ઈત્યાદિ વ્યાકરણમાં પ્રસિદ્ધ સમાસાંતપદના ઉદાહરણ દર્શાવ્યાં છે.

કુગતિપતિતાન્ દુઃખપ્રાપ્તાન્ કૃપાતિશયેન યઃ

શિવપુરગમી સૌરવ્યાપન્નાન્ કરોતિ હિતોક્તિન્નિઃ ।

મધુકરતુલાગામી તસ્ય પ્રજ્ઞોઃ પદપંકજે

નૃપતિરતરન્માર્ગે ચિન્નદ્રવાદ્ધિતિતીર્થુતામ્ ॥૧૦૫॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુ દુર્ગતિમાં પડેલા અને દુઃખને પ્રાપ્ત થયેલા પ્રાણીઓને અતિશય
હયા લાવી હિત વચન કહી મોક્ષ રૂપનગરમાં જનારા અને મુખી કરે છે, તે
પ્રભુના ચરણ કમલમાં ભમરાની તુલનાને પામતો અને આ સંસારરૂપ
સાગરને તરવાની ઈચ્છા ધારણ કરતો શ્રેણિક રાજ માર્ગને તરી ગયો. અર્થાત
માર્ગ ઉલ્લંઘન કરી પ્રભુની નજીક આવ્યો. ૧૦૫

વિશેષાર્થ—કુગતિપતિતાન્, દુઃખપ્રાપ્તાન્, સૌરવ્યાપન્નાન્, એ દ્વિતીયા તત્પુ-
રૂપના ઉદાહરણ દર્શાવ્યાં છે.

અથ તસ્યાહ્ન ઇવાહઃ સંક્રાંતાઃ પ્રટ્ ચરાચરમુહૂર્તાઃ ।

વૃદ્ધિં ક્ષમાણિ કર્તું નાસીરાણ્યુપસમવસૃતિ પ્રાપુઃ ॥૧૦૬॥

૩ યોગશ્રિતઃ ના અર્થમાં યોગ—એટલે સમાધિયોગ અથવા યઃ જે અગશ્રિતઃ
પર્વતનો આશ્રય કરી રહેલ એમ અર્થ પણ થાય.

भावार्थ—

द्विपत्नी जेम तेना द्विसे संक्रमण थनां छ अरायर मुदूर्त वृद्धि करवाने समर्थ अने अश्रसर थर्ध समवसरणुनी समीप प्राप्त थया. १०६

विशेषार्थ—अहःसंक्रांताः उपसमवसृति. अे सभासांत पढ दर्शाव्या छे. द्वि-
वसने मुदूर्त होय छे. तेम राजने छ मुदूर्त घटाव्या छे.

उत्रत्रयमीद्वय विज्ञोः सोऽखद्वाहूढनृपतिदत्तकरः ।

राजावततारगजान्मासप्रमितः शशीवजनवंथः॥१०७॥

भावार्थ—

प्रभुना त्रणु छत्र जेध पांसे उभेला राजअे जेने हाथना रेडो आये
छे अेवो अने भावना अंदनी जेम दोडोने वंदन करवा योग्य अेवो ते राम
हाथी उपरथी उतरी पडयो. १०७

वि०—खद्वाहूढ, मासप्रमितः अे सभासांत पढ दर्शाव्या छे.

सर्वाहः खेलिनो ये दंमगिरिकाणशंकुलाखंदाः ।

क्रीमां प्रोज्झितवंतो बाला यत्प्रेक्ष्य तेऽपि शमिनः स्युः

॥ १०८ ॥

भावार्थ—

दंड वउ पर्यतने सुडीथी जेम कुटका करे तेम इरनारा अने आयेो द्विपस
अेलनारा जे आसको छे ते पणु जे प्रभुना त्रणु छत्रने जेध डीडा छोडी धर्ध
शमतावाला थाय छे. १०८

विशेषार्थ—सर्वाहःखेलिनः, शंकुलाखंदाः, अे सभासांत पढ दर्शावेल छे.

बंधौ वयः पूर्ये श्वातिनघ्नः शत्रावपिस्याद्यदुपेत्य लोकः।

धर्मार्थ इत्यात्मसमानशेषजीवांश्च पश्यत्यविवेकिनोपि

॥ १०९ ॥

भावार्थ—

જે સમયસરણમાં આવીને લોક વધોવૃદ્ધ બંધુની જેમ શત્રુમાં પણ નમ્ર
પ્રાય છે અને અવિવેકી એના પણ સમગ્ર જીવને ધર્મવંચ અર્થે પોતાની સમાન
જીવે છે. ૧૦૯

વિ०—વયઃ પૂર્ણઃ ધર્માર્થઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

વચનાત્ત્વકલહવિકલ્પો ગુરુભિશ્રદ્ધીરસદ્દશવાગ્નિપુણઃ ।

યત્ર જનો વિષયાંચિતવિચ્છેદો નપુષ્પકેતુજિત્ ॥૧૧૦॥

ભાવાર્થ—

વચન રૂપ શસ્ત્રના કલહથી રહિત, ગાંધે યુક્ત દુધ જેવી વાણી બોલવામાં
નિપુણ, વિષય રૂપ વિષથી રહિત અને કામદેવને જિતનારા એવા જ્યાં લોકો
છે. ૧૧૦

વિ०—વચનાત્ત્વકલહવિકલ્પઃ, ગુરુભિશ્રદ્ધીરસદ્દશવાગ્નિપુણઃ એ સમાસાંતપદ
દર્શાવ્યા છે.

કાકૈઃ પાતવ્યા શોણિતૈર્વાહનીચૈઃ

ચક્રે ચ શ્રોતઃ કાકપેયં નૃપૌઘૈઃ ।

સંગ્રામેડરીણાં શસ્ત્રઘાત્યંગરૂઢૈ

યદ્દૃષ્ટા સદ્યસ્તેડપિ શાંતિં વ્રજંતિ ॥ ૧૧૧ ॥

ભાવાર્થ—

જે રાજાઓના સમૂહે રણ-સંગ્રામમાં શત્રુઓના શસ્ત્રથી હુણેલા અંગમાંથી
નીડળેલા રૂંચિર વડે કાકપક્ષી પીચે તેવી નદી અને કાકપક્ષીને પીચા થોડા
પ્રવાહ કરેલો છે, તેવા રાજાઓ પણ જે સમયસરણ બેડને તત્કાલ શાંતિ પામી
ભય છે. ૧૧૧

વિશેષાર્થ—કાકપેયમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

દધ્યોદનગુરુધાનામોદકફલમાપ્ય મિંજરૂપમિવ ।

તત્તદ્યત્રાદભુતકરમવલોક્ય નૃણાં દૃશોર્હયં રમતે ॥૧૧૨॥

ભાવાર્થ—

દહીં, ભાત, ગાળ, ધાણી, લાડ અને ફક્તને પ્રાપ્ત કરી બાળકના રૂપની જેમ તે તે અહ્ભુત કારક બેઠું લોકોની દૃષ્ટિ રમતી હતી. ૧૧૨

વિ.૦—દ્વયોદનગુહ્યાનામોદકફલમ્, એ સમાસાંત પદ છે.

વાણ્પચ્છેદ્યનૃસાક્તીકૃતરિપુસ્તદ્દેશનૌકઃ પ્રજ્ઞોઃ

કુર્વન્મોહમહીપતિં યુધિ બુસોપેધ્યાગ્નિમંદચુતિમ્ ।

નેતા નેત્રસુખં જગજ્ઞનહિત્તં ક્રીતાર્થમેકાસ્પદમ્

શ્રીણાંઘ્રાણવલીન્નવત્પરિમલૈઃ પુષ્પૈશ્ચિતં પ્રાવિશત્ ॥૧૧૩॥

ભાવાર્થ—

જેણે શત્રુઓને આંસુથી ઉદવચ યોગ્ય તુચ્છના જેવી આકૃતિવાસા કરેલા છે અને યુદ્ધમાં મોહ રાજને વિરાંતુ પામેલા અગ્નિ જેવી મંદ કાંતિવાસો કરેલા છે એવો તે રાજ નેત્રને સુખદારી, જગતના લોકોને હિતકારી, લક્ષ્મી-ઓતું એક ક્રીડા સ્થાન અને નાસિકાને સુગંધ આપનારા પુષ્પોથી વ્યાપ્ત એવા એ પ્રજ્ઞના દેશના સ્થાનમાં (સમોશરણમાં) પ્રવેશ કરનાર હતો. ૧૧૩

વિશેષાર્થ—વાણ્પચ્છેદ્યનૃસાક્તીકૃતરિપુઃ, એકાસ્પદમ્ ઘ્રાણવલીભવત્પરિમલૈઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

इति श्रीजिज्जप्रभासूत्रचरित्रे श्रीश्रेणिकचरित्रे दुर्गवृत्तिद्वयाश्रय म-

हाकाव्ये समवसरणप्रयाणवर्णनो नाम चतुर्थः सर्गः ।

॥ પંચમઃ સર્ગઃ ॥

अथ यानानि विश्रम्य बाह्यवप्रे विशांप्रचुः ।

गोरक्षितोंऽगदेवीन्निः पंचधान्निगमं व्यधात् ॥१॥

ભાવાર્થ—

રાજા શ્રેણિક સમવસરણના બાહ્યવપ્રે કીર્ણામાં વાહુનેને રાખીને પોતે ઇદ્રિઓથી રક્ષિત થઈ અંગ દેવીઓ સાથે પાંચ પ્રકારે અભિગમ (વિનય) કરતો હતો. ૧

વિશેષાર્થ—ગોરક્ષિતઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

पुण्यौषधिकमिच्छुः स यूपदाविंश याज्ञिकः ।

श्रियांधामार्थिंदयानां मध्यशालमलंबयत् ॥१॥

ભાવાર્થ—

પુણ્યના ઉપાયને ઇચ્છતો તે રાજા, યાજ્ઞિક (યજ્ઞમાં કૃશલ) જેમ યજ્ઞના સ્તંભના કાષ્ટને ઉદ્ધવન કરે તેમ અર્ચીઓની લક્ષ્મીતું સ્થાન રૂપ એવા વચ્ચલા કિલ્લાને ઉદ્ધવન કરતો હતો. ૨

વિ०—યૂપદાહ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

जिनेंज्ञय प्रदातव्यं विमृशन् स्तुःयुपायनम् ।

परार्था गणयन्जूतीः स्वार्थं धर्मं विज्ञावयन् ॥३॥

दधद् ज्वन्नयं मोहन्नीतिं दुःखन्नयं च सः ।

कुमार्गनिर्गतः पापन्नीतो विब्रच्छुजां धियम् ॥४॥

बंधमुक्तं ज्वापेतं सद्भावापतितः स्मरन् ।

जन्मार्णवोर्म्यपत्रस्तः शरणं जगदीश्वरम् ॥५॥

तत्सामीप्यकृतासक्तिः पिपासुस्तद्वचोरसम् ।

तद्यशः पुष्पगंधालिस्तत्पदस्पर्शलावसः ॥६॥

सम्यक्कात्पतितान् ज्ञूयः स्थाषयन्नाहते मत्ते ।

त्वत्का राज्यस्य कर्त्तव्यान्यार्यकर्त्तव्यतत्परः ॥७॥

उदगूद्वारा प्रविश्यांत्यप्राकारं परिवारयुक् ।

त्रिः प्रदक्षिणायामास श्रीद्वितीयोपमः प्रचुः ॥८॥ षड्भिः

कुलकम् ।

भावार्थ—

श्री जिनद्र प्रभुने स्तुति इप लेट आपवानो विचार करतो, पातानी सभृद्धिने परने अर्थे गणुतो, धर्मआं स्वार्थ गणुतो, संसारने, मोहने अने दुःखने लय राभतो, कुमार्गमांथी नीकलतो, पापथी लय धरतो, शुभाशुद्धि धारण करतो, सद्भावनामां पडेला, जन्म इप समुद्रना तरंगथी त्रास पाभी अंधथी मुक्त अने ससारथी रहित अवा जगदीशना शरणने संसारतो, ते प्रभुनी समीप आसक्ति राभतो, तेमना वयन रसनं पान करवा धरतो, तेमना यशइप पुण्यना सुगंधमां अमर इप थतो, तेमना वरण स्पर्शमां लालसा राभतो, समकितथी पडेलाओने इरिवार आहुतभदमां स्थापित करतो अने राज्य ना कर्त्तव्यवादी आर्थ-पवित्र कर्त्तव्यमां परावण थतो ते लक्ष्मीथी भीजनी दुःखमा वाडो राज उत्तर द्विशाये परिवार सहित प्रवेश करि सभवसरणना छेला डिदलाने त्रण प्रदक्षिण करतो हुवे। ३-४ ५-६-७-८

वि०—भवभयम्, पापमीतः, कुमार्गनिर्गतः, भवापेतम्, सद्भावापतितः, ध्यादि सभासांत पद दर्शाव्या छे.

मुदामुच्चैर्व्यहं जक्तेरतृप्तो राजपूजितः ।

बन्धातेन त्रिः प्रमृष्टे न्यास्यदंघ्री स जूतले ॥९॥

भावार्थ—

હર્ષનું ઉત્તમ સ્થાનક રૂપ, ભક્તિથી અતુષ્ટ, અને રાજઓએ પૂજેલાં તે શ્રેણિકે વચ્ચન છેડાથી ત્રણવાર પૂજેલા પૃથ્વીતલ ઉપર ધોતાના એ ચરણ સ્થાપિત કર્યાં છે.

વિશેષાર્થ—મક્તેરત્ત્તઃ, રાજયૂજિતઃ, એ સમાસાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અક્ષઘૂર્તાક્ષકિતવતીર્થકાકક્રિયોજ્જિતઃ ।

તદ્ગ્રૂપકાગ્રધોરઘ્નોષજૈત્રસ્વરો મુદા ॥૧૦॥

પ્રજોરાસ્યે દ્વશોઃ વ્યસ્ય લલાટઘટિતાંજલિઃ ।

ગુણસ્મૃતિપટુઃ સોઽસ્તૌદિતિ વીરં નરેશ્વરઃ ॥૧૧॥ યુગ્મમ્ ॥

ભાવાર્થ—

અક્ષઘૂર્તઃ (પાશામાં ધુનારા.) અક્ષકિતવ (પાશામાં કપટી જુગારી અને તીર્થકાક (તીર્થમાં કાક પદ્મી જેવા) ની ક્રિયાઓથી સહિત. તે પ્રભુના રૂપમાં એકામ બુદ્ધિવાસે, મેત્રના શબ્દને કિ તે તેવા સ્વર વાલો રાજ હર્ષથી પ્રભુના ચુગ્મ ઉપર એ દષ્ટિ રાખી લલાટ ઉપર અંજલિ ભેડી અને ગુણનું સ્મરણ કરવામાં ચતુર થઈ વીર પ્રભુની આ પ્રમાણે સ્મૃતિ કરવા લાગ્યો. ૧૦-૧૧

(વ૦.—અક્ષઘૂર્ત, અક્ષકિતવ, તાર્થકાક, તદ્ગ્રૂપકાગ્રધોઃ, અબ્દઘોષજૈત્રસ્વરઃ, લલાટઘટિતાંજલિઃ એ સમાસાંત પદના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

વનાંતગ્રીષ્મપક્ષાન્નમૃષ્ટવાગ્વિશ્વસિદ્ધ મામ્ ।

નવચારકઃ વંવાર્તે કૃપાશૌર્ય સુખીકુરુ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

વતના અંતમાં ગ્રીષ્મ ઋતુના પાકેલા આમ ફલ જેવી મધુર વાણીવાલા, વિધિનાં સિદ્ધ થયેલા અને દયામાં ચતુર એના હે પ્રભુ, આ સંસાર ભ્રમણના અવથી પીડિત એવા મને સુખી કરો. ૧૨

(વ૦.—વનાંત, વિશ્વસિદ્ધ, કૃપાશૌર્ય, નવચારક એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

યો જીવસ્તવ સેવાસુ ન તીર્થઘ્વાંકતાં વ્રજેત્ ।

તસ્ય નો લુપ્યતે ધીર્યં ઢાયા શુષ્કૌષ્ઠેરિવ ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

જે જીવ તમારી સેવામાં રહે છે, તે તીર્થઘ્વાંક (તીર્થમાં કાકપક્ષી) પચાને પામતો નથી, તેમજ તેનું વીર્ય શુકાયેલી ઝોપધીની છાયાની જેમ લોપાતું નથી. ૧૩

થિ૦—તીર્થઘ્વાંકતામ્, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવેલ છે.

પૂર્વાહ્નગેયં સામેવ પ્રાતસ્ત્વન્નામ યઃ પઠેત્ ।

માસદેયમૃણં નિઃસ્વમિવ મોહં સ વાધતે ॥૧૪॥

ભાવાર્થ—

પૂર્વાહ્ન કાલે (દિવસના પ્રથમ ભાગે) ગાયા યોગ્ય સોમ (સામવેદ) ની જેમ જે જીવ તમારા નામને પઠે છે, તે માસે આપવનું કરજ જેમ નિર્ધનને આધા કરે તેમ મોહને આધા કરે છે. ૧૪

વિશેષાર્થ—પૂર્વાહ્નગેયમ્, માસદેયમ્, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવેલ છે.

કુતીર્થિકૈર્યદપરરાત્રાલોચિતમુત્તરમ્ ।

પુરસ્ત્વદાદીનાં ગોષ્ટયાં તત્સ્યાત્પૂર્વાહ્નવિસ્મૃતમ્ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

કુતીર્થિકૈ (મિથ્યાત્વીકૈ) જે ઉત્તર રાત્રિના બીજા ભાગે વિચારી રાખ્યા હોય, તે તમો વિગેરેની ગોષ્ટોની અંદર દિવસના પ્રથમ ભાગમાંજ તેમને વિસ્મરણ થઈ જાય છે. ૧૫

વિશેષાર્થ—અપરાત્ર, પૂર્વાહ્ન એ સમાસાંત ખાસ નિયમથી સિદ્ધ થયેલા ૩૫ છે.

પ્રાપ્ય ત્વદ્દર્શનં પ્રીતઃ પ્રાપ્તજીવિકઞ્ચૃત્યવત્ ।

આપન્નમુક્ત્યૈ સિદ્ધાલ્બ્યૈ ન સ્પૃહામુદ્ગ્રહામ્યહમ્ ॥૧૬॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, તમારૂં દર્શન પ્રાપ્ત કરી જેને આજીવિકા મલી હોય તેવા સેવકની જેમ હું પામેલો હું મુક્તિને પ્રાપ્ત કરનારી સિદ્ધાંતની શ્રેણીની સ્પષ્ટ રાખતો નથી. ૧૬

વિ૦—પ્રાપ્તગીવિકા, આપન્નમુક્તયૈ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

શ્રિતસ્ત્વાં તેજસાત્યર્કો વાશ્વોયેન્નચમૂવૃતઃ ।

પરિ યુદ્ધાદ્વિષઃ કર્તું ક્ષમો નિર્ઝીર્ઝવેન્નરઃ ॥૧૭॥

ભાવાર્થ—

તમને આશ્રિત થયેલો પુરૂષ તેજથી સૂર્યને ઊગ્રધન કરનાર, અથવા અને હાથીઓની સેનાથી વીંટાએલો હોય તોપણ શત્રુઓને શણગાંથી દૂર કરવાને સમર્થ અને નિભય થાય છે. ૧૭

વિ૦—અત્યર્કઃ, અશ્વીયેમચમૂવૃતઃ, પરિ યુદ્ધાત્, નિર્ઝીર્ઝઃ એ બુદ્ધા બુદ્ધા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

રાજદંતૈસ્તૃણં ગૃહ્ણંત્યગ્રે તેષાં કુતીર્થિકાઃ ।

યેષાં સ્વાહ્વાદમુજા તે પરિસ્ફુરતિ ચેતસિ ॥૧૮॥

ભાવાર્થ—

જેઓના હૃદયમાં તમારી સ્વાહ્વાદ મુદ્રા સ્ફુરી રહી છે, તેઓની આગલ કુતીર્થિકા પેતાના રાજદંત વડે તૃણ ગ્રહણ કરે છે. ૧૮

વિશેષાર્થ—રાજદંતૈઃ, એ નિયમવાળું સમાસાંત પદ છે. અને દાંતની પંક્તિઓમાં ઉપરની પંક્તિમાં જે મોટા બે દાંત હોય છે, તે રાજદંત કહેવાય છે.

પ્રણતેઙ્ઙઃ ક્ષતારાતિર્દત્તાશીશ્ચારુચેતનૈઃ ।

ગતાંહા ઙ્ગોજ્યમુક્તિશ્રીસ્ત્વં જીયાઃ પૃથુસન્નુણઃ ॥૧૯

ભાવાર્થ—

ભાવાર્થ—

ધંદ્રો જેમને નમેલા છે, શત્રુઓ (અંતઃ શત્રુઓ) જેમણે હુલેલા છે, હિતમ ચેતન-આત્માઓએ જેમને આશીષ આપી છે, જેમના પાપ ગયા છે, મુક્તિની લક્ષ્મી જેમને લોભ્ય છે અને જેમના સદ્ગુણો ઘણાં છે એવા હે પ્રભુ, તમે જય પામો. ૧૯

વિ૦—પ્રણેત્રઃ, ક્ષતારાતિઃ, દત્તાશીઃ ગતાંહાઃ, પૃથુસદ્ગુણઃ એ પદ્યા સમાસાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ્વામિત્રિધય આસન્નદશા ઉપદશા પ્રહાઃ ।

યાંતિ પ્રસન્નિં નંતુસ્તે ક્વયં ચાગુરુઓ જિયઃ ॥૨૦॥

ભાવાર્થ—

હે સ્વામી, તમને નમસ્કાર કરનાર પુરૂષને નવનિધિ અને નવબ્રહ્મો પ્રસન્ન થાય છે અને લય ક્ષય પામી જાય છે. ૨૦

વિશેષાર્થ—આસન્નદશાઃ, ઉપદશાઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

શ્રાહ્ણનામધિકદશાઃ પ્રતિમા વ્રતિનામપિ ।

ત્રિદશાન્મોહહેતૂંશ્વાદિશ ત્રિદશવંદિત ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓએ વાંદેલા હે પ્રભુ, શ્રાવકોની અગીયાર પ્રતિમાને અને વ્રતવાલા મુનિઓના મોહના તેર હેતુઓને આદેશ કરો. ૨૧

વિ —અધિકદશાઃ, ત્રિદશાન્ ત્રિદશ, એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

ન તે દ્વિત્રિગુણસ્તોત્રેડપ્યલં સેંદ્રાઃ સુરા અપિ ।

સપ્રજ્ઞોડપ્યં સ્વિલગ્નંથપ્રૌઠિરપ્યપરોડસ્તુ કઃ ॥૨૨॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, ધંદ્ર સહિત દેવતાઓપણ તમારા એ ત્રણ ગણા સ્તવન કરવામાં સમર્થ નથી તો સર્વઅથની પ્રૌઠતાને પ્રાપ્ત કરનાર ખીજે કયો બુદ્ધિમાન પુરૂષ પણ સમર્થ થાય? ૨૨

વિ—દ્વિત્રિગુણસ્તોત્રે, સેંદ્રાઃ, સપ્રજ્ઞઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

કેશાકેશિ દંતાદંતિ મુષ્ટામુષ્ટિ રણોદયતે ।

ત્વન્નામધ્યાનસોજસ્કા યોઃકૃવંદે જયંત્યરીન્ ॥૨૩॥

ભાવાર્થ—

કેશે કેશ પકડીને, દંડે દંડે મારીને અને મુષ્ટિએ મુષ્ટિ પ્રહાર કરીને થતા ઝેરા યુદ્ધમાં તત્પર થયેલા યોદ્ધાઓના વર્ગમાં તમારા નામનું ધ્યાન કરી બળવાન થયેલા પુરૂષો શત્રુઓને છતી લે છે. ૨૩

નેશો દક્ષિણપૂર્વસ્યા નાર્કશ્ચ વિનૃતસ્તુલામ્ ।

સહૈવ મહસોપ્રેણ ધર્મચક્રસ્ય તે પ્રજ્ઞો ॥૨૪॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, તમારા ધર્મ ચક્રના ઊંચ તેજની તુલના કરવાને અગ્નિ અને સૂર્ય સમર્થ થથી. ૨૪

વિશ્લેષાર્થ—દક્ષિણપૂર્વસ્યાઃ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

કુંદેંદુનલિનૈસ્તુલ્યં તવ દંતાસ્યલોચનમ્ ।

દેવદૈત્યૈઃ સ્તુતં વંદે વાકિત્વષં ચ તમોઽપદમ્ ॥૨૫॥

ભાવાર્થ—

હું નાથ, કેવ અને દૈત્યોએ સ્તુતિ કરેલા ડોલરના પુષ્પ, ચંદ્ર અને કમલ જેવા તમારા દાંત, મુખ અને લોચન તથા તમ-અધિકારને નાશ કરનાર તમારી વાણી અને કાંતિને હું વંદના કરું છું. ૨૫

વિ૦—દંતાસ્યલોચનમ્ વાકિત્વષમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે. દાંતને ડોલરના પુષ્પની, મુખને ચંદ્રની અને લોચનને કમલની તુલના આપેલી છે. તમ એટલે વાણીપક્ષે અજ્ઞાન અને કાંતિપક્ષે અધિકાર એમ બંધુ.

પ્લહન્યપ્રોઘઙ્ગાપિ ત્વદ્ધ્યાતુર્ન જિયે દ્વિપઃ ।

યસ્યોલૂચલમુશલે પાદદંતોપમાક્રમે ॥૨૬॥

ભાવાર્થ—

જેના ચરણ ખાંણીયા જેવા અને દાંત મુશલ જેવા છે, તથા જે પીંપલા

અને વડના વૃક્ષને ભાંગનારો છે એવો હાથી પણ તમારું ધ્યાન કરનારને ભયને અર્થે થતો નથી. ૨૬

વિ०—પુષ્પન્યગ્રોધ, ઝૂલ્મલમુશલ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

શંખદુંદુન્નિવીણાસ્તે પુરતો વાદયંતિ યે ।

વાસુદેવાર્જુનૌ દેવ સ્વકીર્ત્યા તેઽતિશેરતે ॥૨૭॥

ભાવાર્થ—

હું દેવ, જેઓ શંખ, દુંદુભિ અને વીણા તમારી આગળ વગાડે છે, તેઓ પાતાની કીર્તિથી વાસુદેવ-કૃષ્ણ અને અર્જુનને ઉદ્ધેધન કરે છે. ૨૭

વિ०—શંખદુંદુભિવીણાઃ, વાસુદેવાર્જુનૌ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલા છે,

નરનારાયણૌ જિષ્ણોઃ શૌર્યેણાધિરણાંગણમ્ ।

તસ્ય નિઃપ્રતિપક્કં સ્યાદ્યસ્તવોપાંઘ્રિ સેવતે ॥૨૮॥

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ તમારા અરણ્યને સેવે છે, તે પુરૂષ રણભૂમિના આંગણમાં નર તથા નારાયણને શૌર્યથી જિતનારો થવાથી તેને કોઈ પ્રતિ પક્ષી રહેતું નથી. ૨૮

વિ०—નરનારાયણૌ અધિરણાંગણમ્, નિઃ પ્રતિપક્ષમ્ ઉપાંઘ્રિ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે

દુર્મોહરાજં ત્વદ્ધર્મં સુલોકમતિવિપ્લવમ્ ।

અન્નૂદિતિ મહાવીર ન્વર્યાં વિહરતિ ત્વયિ ॥૨૯॥

ભાવાર્થ—

હું મહાવીર પ્રભુ, તમે પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવાથી, મોહરાજ વગરના સારા પ્રકાશવાલો અને વિદ્ય રહિત તે ધર્મ થતો હવો. ૨૯

વિ०—દુર્મોહરાજમ્, સુલોકમ્, અતિવિપ્લવમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

સચક્રં ઘત્ત મા યેનાન્યાયુધં ન સ્તીરિણઃ ।

મોહયોઘાઃ પ્રણેશુસ્ત્વન્નાનુરૂપં યુધ્ધિ વ્યધુઃ ॥૩૦॥

ભાવાર્થ—

“અક સહિત ધારણ કરે નહીં. આપણું આયુષ્ય અન્ય છે” આ પ્રભાણે કહેતા એવા મોહના યોધાઓ તમારાથી નાશી ગયા, તે યુદ્ધમાં સારું કર્યું નહીં. ૩૦

વિ૦—સચક્રમ્ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

યથાનિધિવ્રતોદ્યુક્તાઃ અનુજ્યેષ્ઠં પુરસ્સરાઃ ।

અનુતીર્થં સ્થિતાઃ સાત્મપ્રતિજીવં દયાપરાઃ ॥૬૧॥

સર્વિંદુસારાધ્યેતારઃ શિષ્યાસ્તે જગવન્નિમે ।

સ્તુતાઃ કર્વીંદૈઃ સતૃણાન્ન્યવહારીતરૈર્ન કૈઃ ॥૬૨॥ યુગમમ્ ।

ભાવાર્થ—

હે ભગવન, યથા વિધિવ્રતમાં ઊંચોગી, જ્યેષ્ઠ વડરાને આગલ કરી વર્તનારા, તીર્થને અનુસરીને રહેલા, આત્મ સમાન પ્રત્યેક જીવે દયાલુ અને સમગ્રશ્રેષ્ઠ અધ્યયન કરનારા એવા તમારા શિષ્યોને તજ્જસહિત સમગ્ર ખાધ જનાસથી જુદા એવા કયા કર્વીંદોએ નથી વખાણ્યા ૩૧-૩૨.

વિ૦— યથાવિધિ, અનુજ્યેષ્ઠમ્, અનુતીર્થમ્, સાત્મપ્રતિજીવમ્, સર્વિંદુસાર, સતૃણામ્યવહારીતરૈઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

સમાં જૂમિં પદન્યાસૈઃ કુર્વતીઃ કરિણાં ઘટાઃ ।

સમં પદાતિં વિદ્રાણસ્ત્વત્પુરો લજ્જતે નરઃ ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

તમારી આગલ પદાતિ (પેદલ પણાને) ધારણ કરનાર પુરૂષ ચરણ ન્યાસથી પૃથ્વી ને સરખી કરનારી હાથીઓની ઘટાને પ્રાપ્ત કરે છે. ૩૩

વિ૦—તમારી આગળ પેદલ ધનારો હાથીઓની ઘટા વાલી સમૃદ્ધિ ને પ્રાપ્તકરે છે.

સુષમં તસ્ય વિષમં દુઃષમં નિઃષમં તથા ।

પ્રદક્ષિણં યઃ કુરુતે ત્વન્મૂર્તિં સર્વકામદામ્ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

સર્વ કામનાને આપનારી તમારી પ્રતિમાને જે પુરૂષ પ્રદક્ષિણા કરે છે, તે પુરૂષને વિષમ, દુઃષમ અને નિઃષમ એવું કાર્ય પણ સુષમ-સુખકારી થઇ જાય છે, ૩૪

વિશેષાર્થ—સુષમમ્, વિષમમ્, દુઃષમમ્, નિઃષમમ્, એ જાણવા યોગ્ય વ્યુત્પત્તિ અર્થવાક્યા પદ દર્શાવ્યાં છે.

પ્રરથં મુક્તિનગરપ્રાપ્તેન વિમ્બયત્ ।

વૃથા પરસમં મન્યે ન યત્ર તવ દર્શનમ્ ॥૩૫॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, ભક્તિ રૂપ નગરમાં પોહોવાડવામાં મોટારથને અનુસરનારું તમારું દર્શન ખીજા દર્શનની જેમ વૃથા નથી એમ હું માતું છું. ૩૫

વિ૦—પરસમમ્, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યું છે.

અમૃગાઃ સ્યુર્વનોદેશા યથા મૃગયુણાશ્રિતાઃ ।

તથા વિપન્નવિપદાસ્ત્વદ્વિહારાંકિતા ઝુવઃ ॥૩૬॥

ભાવાર્થ—

જેમ સીકારીએ આશ્રિત કરેલા વનના ભાગ મૃગ વિનાના થઈ જાય છે, તેમ તમારા વિહારથી અકિત થયેલી ભૂમિઓ વિપત્તિ વિનાની થઇ જાય છે. ૩૬

વિશેષાર્થ—અમૃગાઃ વિપન્નવિપદાઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યાં છે.

પ્રત્યસ્થાત્કઠકાલાપમુદ્ગાચ્છેતિ જ્ઞાષિણમ્ ।

ધિક્કુદ્વૃષ્ટિં ન યઃ સ્તૌતિ ત્વત્સિદ્ધાંતાદ્ધિપારગાન્ ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—

કાઠવેદની કઠશાખા પ્રતિષ્ઠા પામી છે અને ઊંચ પામી છે એમ જોલક નારા કુદ્વૃષ્ટિ-મિથ્યાત્વને ધિક્કાર છે કે, જે તમારા સિદ્ધાંત રૂપ સમુદાયે પારપામેલા પુરૂષોની સ્તુતિ કરતો નથી. ૩૭

વિ૦—કઠકાલાપમ્ એ સમાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

નાર્કાશ્વમેઘં પદક્રમકાયનદક્ષિણાઃ ।

ન ચ કાશી કુરુક્ષેત્રં ન ગંગાશોણમેવચ ॥૩૭॥

ન વા ગયા મધુપક્ષં પાપઘ્નં કિંતુ તે વચઃ ।

નૃણાં તદ્વત્યઘં તદ્વાયસ્કારંકાષ્ટલોહવત્ ॥૪૦॥યુગમ્ ॥૩૯॥

ભાવાર્થ—

સુધાર જેમ કાષ્ટને અને હુહાર જેમ લોખંડને છેદે તેમ મુષ્યોના પાપને નાશ કરનાર જેવું તમારું વચન છે. તેવા સૂર્ય, અર્ધમેધયજ્ઞ, વેદના પદ્ધતિ કમનો પાઠ, અચન, દક્ષિણા, કાશી, કુરુક્ષેત્ર, ગંગા, શોણનદ, ગયા, મધુતીર્થ અને વદ્વદ પાપને નાશ કરનારા નથી. ૩૮-૩૯

વિ૦— અર્કાશ્વમેઘમ્ પદક્રમઃ કાશીકુરુક્ષેત્રમ્, ગંગાશોણમ્, ગયામધુપક્ષમ્, તદ્વાયસ્કારં, કાષ્ટલોહવત્ એ સામાસાંતપદ દર્શન્યા છે.

મિથોઽમી કર્મહિત્વારાશસ્ત્રીવ વ્યધનાત્મકમ્ ।

આદીકૃત્યાહિનકુલં શ્રિતાસ્ત્વાં નિત્યવૈરિણઃ ॥૪૦॥

ભાવાર્થ—

આરા કાઠવાનું કામ કરનાર જેમ પોતાનું વીધવાનું કામ છોડી દે, તેમ આ નિત્ય વૈરવાલા સર્પ અને નકુલ વિગેરે પોતાનું પરસ્પર વૈર છોડી તમને આશ્રિત થયેલા છે. ૪૦

વિશેષાર્થ—અહિનકુલમ્ એ સામાસાંત પદ દર્શવેલ છે.

યસ્ત્વાર્ચેદ્વૈરિશંખસ્ય નાદૈર્નૈરિકશાંશ્વિકમ્ ।

રાજ્યદૈર્લક્ષણૈસ્તસ્ય પાણિપાદં વિન્નૂષ્યતે ॥૪૧॥

ભાવાર્થ—

ભેરી અને શંખના નાદ વડે ભેરી શંખના નાદને યોગ્ય એવા તમારી જે પૂજા કરે છે, તે પુરૂષના હાથ પગ રાજ્ય તે આપનારા લક્ષણો (સામુદ્રિક રેખા)થી વિભૂષિત થાય છે. ૪૧

વિ૦—નૈરિકશાંશ્વિકમ્ પાણિપાદમ્ એ સામાસાંત પદ દર્શન્યા છે.

यूकालिक्षं तु हस्त्यश्वं बदरामलकं रिपून् ।

त्वद्ध्याता मन्यते स्याम्ना जृगेंडं रुरोहितम् ॥૪૨॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારું ધ્યાન કરનારો પુરૂષ યોત્સના બલથી હાથી તથા અન્ધને જાં અને લીંબ જેવા માને છે, શત્રુઓને ધોર તથા આંમલાના જેવા ગણે છે અને કેશરીસિંહને ૩૩ તથા રોહિત જાતના મૃગ જેવો માને છે. ૪૨

વિશેષાર્થ—યૂકાલિક્ષમ્ ,હસ્ત્યશ્વમ્ , બદરામલકમ્ , રુરોહિતમ્ , એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

कुशकाशा अपि पुक्ष्ण्यग्रोधास्त्वदनर्चितुः ।

पुक्ष्ण्यग्रोधमपि च कुशकाशं त्वदर्चितुः ॥૪૩॥

ભાવાર્થ—

જે તમારી પૂજા કરેલો નથી, તેને દર્ભ અને કાશડા પણ પીપલા અને વડ જેવા થાય છે અને જે તમારી પૂજા કરે છે, તેને પીપલા અને વડ પણ દર્ભ અને કાશડા જેવા થાય છે. ૪૩

વિ૦—કુશકાશા : કુશકાશમ્ , પુક્ષ્ણ્યગ્રોધા : પુક્ષ્ણ્યગ્રોધમ્ એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

येऽगृध्यंस्तिलमाषे प्रागमी ते रुरोहिताः ।

तिलमाषांस्त्वदैक्रायान्नेच्छंति फलितानपि ॥૪૪॥

ભાવાર્થ—

આ ૩૩ અને રોહિત જાતના મૃગ જે પૂર્વે તલ અને અડદમાં લુબ્ધ થયા હતા, તેઓ અત્યારે તમારી સાથે એકાગ્રતા કરવાથી તે ફલેલા પણ તલ અને અડદને ઇચ્છતા નથી. ૪૪

વિ૦—તિલમાષે તિલમાષાન્ , એવિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

त्वडूपस्तिमिते हंसचक्रवाकेऽत्र नोह्यते ।

अमी हंसचक्रवाकाश्चित्रस्था इति कैर्त्रमः ॥૪૫॥

ભાવાર્થ—

તમારા રૂપમાં સ્તબ્ધ થઈ ગયેલા હંસ તથા ચક્રવાક પક્ષીને જોઈ “આ હંસ તથા ચક્રવાક પક્ષીઓ ચિત્રમાં રહ્યા છે” એમ કોને ભ્રમ નથી થતો? ૪૫
વિશેષાર્થ—હંસચક્રવાકમ્ , હંસચક્રવાકાઃ એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસના પદ દર્શાવ્યા છે.

દ્વદ્વધિઘૃતમિવ સ્નિગ્ધં ચેતસ્ત્વયીશ ચઃ ।

વાદ્માધુર્યાદ્ધિઘૃતે હસંસ્ત્વાં સ્તૌતિ તં સ્તુમઃ ॥૪૬॥

ભાવાર્થ—

હૃદય, તમારે વિષે દહીં અને ધીના જેવું સ્નિગ્ધ (મૃદુ-સ્નેહુ મરેહુ) ચિત્ત ધારણ કરતો અને પોતાની વાણીના માધુર્યથી દહીં અને ધીને હસી કાઢતો જે પુરૂષ તમારી સ્તુતિ કરે છે, તે પુરૂષની અમે સ્તુતિ કરીએ છીએ. ૪૬

વિ०—દધિઘૃતમ્ , દધિઘૃતે એ વિકલ્પે સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

યત્ત્વદન્યજુષાં પુંસાં સુખદુઃખં જ્ઞવેત્ક્રમાત્ ।

લિહન્જલાગ્રી શીતોષ્ણૌ સુખદુઃખે જ્ઞજેન્ન કઃ ॥૪૭॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારાથી બીજાને સેવનારા પુરૂષોને અનુક્રમે સુખ તથા દુઃખ થાય છે. શીત અને ઊષ્ણ એવા જલ તથા અગ્નિ ચાટનારા કયો પુરૂષ સુખ તથા દુઃખને ન પામે? ૪૭

વિ०—સુખદુઃખમ્ , સુખદુઃખે , એ વિકલ્પે દ્વંદ્વ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

સ્વાદુતાં નિંદતિ દધિપયસોર્મધુસર્પિષોઃ ।

રાગદ્રેષૌ ગજાશ્વૌ વા દસૌ હંત્રી તવેશ ગીઃ ॥૪૮॥

ભાવાર્થ—

હૃદય, હાથી અને અર્ધ જેવા ગર્વિષ્ટ રાગ તથા દ્રેષને હણનારી તમારી વાણી દહીં, દૂધ, મધ અને ધીના સ્વાદને નિંદે છે. ૪૮

વિ०—દધિપયસોઃ મધુસર્પિષોઃ, રાગદ્વૈષૌ, ગજાશ્વૌ એ દ્વંદ્વ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

પંચવ્રતાઠ્યાનરૂપં તવ પંચાંગવં વિજ્ઞો ।

દશવિસ્તૌહગમને શ્રેયઃશ્રીણાં ચતુષ્પથમ્ ॥૪૯॥

ભાવાય—

હે વિજ્ઞ, પંચમહાવ્રતનું કથન રૂપ તમારું પંચાંગ મોક્ષજ્ઞવામાં કલ્યાણની લક્ષ્મીઓના ચોક (ચોરા) જેવું છે. ૫૯

વિશેષાર્થ—પંચાંગવમ્, ચતુષ્પથમ્, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

દાનાયાર્હિદ્યતિશ્રાહ્ણસ્ત્રિપાત્વં દેશિતં ત્વયા ।

સત્કૃતં સત્ત્રિજુવનં યત્ત્રિલોકીશ તારયેત્ ॥૫૦॥

ભાવાય—

હે ત્રણલોકના સ્વામી, તમે અર્હિત, યતિ અને આવક એ ત્રણ પાત્ર દાનને માટે કહેલા છે, તેનો બે સત્કાર કરે તો તે ત્રણ જુવનને તારે છે. ૫૦

વિશેષાર્થ—ત્રિપાત્રમ્, ત્રિજુવનમ્, ત્રિલોકી એ સંખ્યાવાચક શબ્દ સાથે સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

વ્રમંતિ ચતુરાશીશ ચતુરાશં ગુણાસ્તવ ।

અષ્ટકર્મીમિવદૃષ્ટમષ્ટકર્મજુહઃ સતામ્ ॥૫૧॥

ભાવાય—

હે ચતુરાશિ (ચાર પ્રકારની જીવની ગતિના શશિ) સ્વામી, સત્ય પુરુષોના આઠ કર્મનો દ્રોહ કરનારા તમારા ગુણ જાણે આઠ કર્મને જીવાને ભમતા હોય તેમ ચારે દિશાઓમાં ભમે છે. ૫૧

વિ०—ચતુરાશી, ચતુરાશમ્, અષ્ટકર્મીમ્, એ સંખ્યાવાચક ૫૬ સાથે સમાસના બિદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

જ્ઞાનગ્રામણિદૃષ્ટિં ત્વામુપાસીનો વિજ્ઞાલધીઃ ।

રંજોરુજ્ઞાર્યઃ કલ્યાણીપ્રધાનો જાયતે જનઃ ॥૫૨॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, જેની દષ્ટિ જ્ઞાન વડે મુખ્ય છે એવા તમારી જે વિશાલ બુદ્ધિ વાલો પુરુષ ઊપાસના કરે છે, તે કદલી સ્તંભ જેવા સાદોલવાલી જેને સ્ત્રી છે અને કલ્યાણ રૂપ સ્ત્રી જેને પ્રધાન છે એવો થાય છે. પર

વિ०—જ્ઞાનગ્રામણિદૃષ્ટિમ્, વિશાલધીઃ, રંધોરુમાર્યઃ, કલ્યાણીપ્રધાન : એ પુંવહ્ભાવ વાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

ये ज्ञेयवृत्तयो ज्ञेयामिवाज्ञायां रतास्तव ।

कल्याणीपंचमाः पंचगतीः सम्यग् विदंति ते ॥५३॥

ભાવાર્થ—

દ્રોણી (કુંડી) ઊપર વૃત્તિવાલા જેમ દ્રોણીમાં તત્પર રહે તેમ તમારી આજ્ઞામાં જે તત્પર રહે છે, તે પુરુષો પાંચ કલ્યાણ વાલા થઈ પાંચ ગતિઓ ને સારી રીતે જાણી શકે છે. ૫૩

વિ०—કલ્યાણીપંચમાઃ, પંચગતીઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

कल्याणदशमीकस्त्वं ज्ञानोत्पत्याज्जिनूयते ।

वलक्षपक्षे राघस्य महतीजक्तिभिः सुरैः ॥५४॥

ભાવાર્થ—

વૈશાખ માસના શુક્લ પક્ષમાં જેના કેવલજ્ઞાનની ઉત્પત્તિના કલ્યાણ કની દશમીએ મોટી ભક્તિવાલા દેવતાઓ સ્તુતિ કરે છે. ૫૪

વિ०—કલ્યાણદશમીકાઃ, મહત્તીભક્તિભિઃ, એ સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

मङ्किंश्च शिवाचार्य शौर्यरूपवतीप्रियः ।

चतुर्थीबुद्धिरुद्धाघो जवेत्वदर्शनान्नरः ॥५५॥

ભાવાર્થ—

મદ્ર દેશના ત્રિશલા જેના માતા છે અને શિવા જેમના સ્ત્રી છે એવા હે પ્રભુ, તમારા દર્શનથી પુરુષ શુરવીર અને રૂપવતી સ્ત્રીવાલો, એથા પ્રકાશની બુદ્ધિવાલો, અને આનંદી થાય છે. ૫૫

વિ०—મદ્રિકાંત્ર, શિવાભાર્ય, સૈર્યારૂપવતીપ્રિયઃ, ચતુર્થીબુદ્ધિઃ એ પુંવદ્ ભાવના નિયમવાલા સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

સાક્ષાદાનંદિકાવૃત્તૌ પ્રાપ્તે ત્વદ્દર્શનેડ્યુના ।

ગતીનાં પંચમીમાનિન્યચ્ચાન્નૂનૃગતિર્મમ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

હમણા સાક્ષાત આનંદિ પૃત્તિવાલુ તમાર્ ૩ દર્શન થતાં આને મારી મનુષ્ય ગતિ ચાર ગતિઓમાં પાંચમી ગતિને માનમારી થઇ છે. ૫૬

વિ०—મતિ ચાર હોય છે પણ તમારા દર્શનથી મારી ગતિ બધે પાંચમી નવી ગતિ હોય તેવી લાગે છે. આનંદિકાવૃત્તૌ, પંચમીમાનિની, એ પુંવદ્ ભાવના આસ નિયમવાલા સમાસાંત ગિત્વહરણ દર્શાવ્યા છે.

શ્રેયસ્કરતયા જીવજારે યઃ પંચમીયતે ।

નવાંજોધૌ જ્ઞેકજ્ઞાર્યાઃ સ્યુસ્તે ત્વં યૈ ન વંદિતઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, જે તારા જ્ઞાણને કારક હોવાથી જીવ શશિમાં પાંચમી ગતિ જેવું આચરે, કહે છે, એવા તમને જેઓએ વાંધા નથી તેઓ આ સંસાર રૂપ સાગરમાં ડૂબ્યા જેવા થાય છે. ૫૭

વિશેષાર્થ—પંચમીયતે, મેક્રમાર્યાઃ એ પુંવદ્ ભાવના નિયમ ત્રિષે સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

અવાકજ્ઞાર્યા અશુષ્કજ્ઞાર્યાઃ સ્યુસ્ત્વન્નતેર્નરાઃ ।

ત્રિવૌષ્ઠીજ્ઞાર્યકાઃ પાઠે બહ્વૃચીમાતૃકાર્થિકાઃ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમને નમસ્કાર કરવાથી પુરૂષો ઉત્તમ સ્ત્રીવાલા, પુષ્ટસ્ત્રીવાલા, મિલનના જેવા હોઠવાલી સ્ત્રીઓ વાલા અને ભણવામાં ઘણી ઋયાવડે અધિક એવા થાય છે. ૫૮

વિશેષાર્થ—અવાકમાર્યા, અશુષ્કમાર્યા, ત્રિવૌષ્ઠીમાર્યકા, બહ્વૃચીમાર્યકા

ધિકાઃ એ પુનઃસ્થાવના નિયમવાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

ये कषायवृह्तिकाश्वानेयीवृत्तयश्च ये ।

लोहनौका इवागाधे मग्नास्ते त्वत्पथश्च्युताः ॥१९॥

ભાવાય—

કષાય વધારનારા અને હુલકી વૃત્તિવાલા જે પુરૂષો તમારા માર્ગમાંથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય, છે તેઓ લોહાના નાવની જેમ અગાધ એવા લવસાગરમાં ડૂબી જાય છે. ૫૯

વિ૦—કષાયવૃહ્તિકા , આનેયીવૃત્તય ; એ સામાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

त्वन्मातुरग्रे वासिष्ठयाः कान्या वाशिष्ठमानिनी ।

तस्याश्चाग्रेऽनवद्यांग्याः कानवद्यांगमानिनी ॥२०॥

ભાવાર્થ—

વાસિષ્ઠી (ઉત્તમ અથવા વસિષ્ઠ ગાત્રની) એવા તથા માતૃશ્રી ત્રિશલાની આગલ પોતે વાસિષ્ઠી છે એમ માનનારી બીજી સ્ત્રી કોણ માત્ર છે અને નિર્દોષ અંગવાલા તે માતાની આગલ પોતે કોણ અંગવાલી છે એ માનનારી કોણ સ્ત્રી છે ? ૬૦

વિ૦—વાસિષ્ઠમાનિની , અનવદ્યાંગમાનિની એ પુનઃસ્થાવના નિયમવાલા સમાસાંત પદ દર્શાવ્યા છે.

चतुर्थबुद्धिसंयुक्ता दुर्गजार्याश्रिते हरे ।

कथं रमेरंस्त्वां वीक्ष्यानंदिकश्रीनिकेतनम् ॥२१॥

ભાવાર્થ—

આનંદિક (નંદિવર્ધન)ની લક્ષ્મીના સ્થાન રૂપ એવા તમને જોઈને ચોથા પ્રકારની બુદ્ધિએ યુક્ત એવા પુરૂષો દુર્ગ ભાર્યા-દુર્ગાને આશ્રિત રહેલા શંકર ને વિષે કેમ કરી આનંદ પામે ? ૬૧

વિ૦—ચતુર્થબુદ્ધિસંયુક્તા , દુર્ગભાર્યાશ્રિતે , એ સામાસાંત પદ દર્શાવેલ છે.

पीनस्तनसुरस्त्रीत्त्रिरहोच्यैवा विज्ञाति ते ।

त्रिजगन्नेत्रविश्रामखर्द्धा वृन्दारिका तनूः ॥६१॥

भाषार्थ—

पुष्ट स्तनवादी इवतानी स्त्रीभ्यो क्षोभ पात्रे ज्येष्ठी, त्रय जगतना विश्राम करवाभां अर्द्धा (आरला) इप अने वंदन कराती तमारी आ भूर्ति शास्त्रे छे. ६२

वि०—पीनस्तनसुरस्त्रीभिः, त्रिजगन्नेत्रविश्रामखर्द्धा अे साभासांत पद दर्शाव्या छे.

ब्रह्मबंधुदारिकायां श्रोत्रियो वा महात्मनाम् ।

गर्ह्यो महाकविरपि स्यात्त्वदन्यस्तुतौ रतः ॥६३॥

भाषार्थ—

ब्रह्मबंधु, वेदने जलुनार अने महाकवि होय पण जे ते तमाराथी भीज कोठनी स्तुति करवाभां तत्पर थाय ते महात्माअ्याने निदवा योग्यछे. ६३
वि०—त्वदन्यस्तुतौ अे सभासांत पद छे.

महाविशिष्टैराज्यश्रीरिव यैः शांतिरेधते ।

ज्वयस्त्वत्प्राप्य यान् हृष्यत्यर्षीवाश्रान् महाकरान् ॥६४॥

ये असंते महामोहं महाघासमिद्वर्षजाः ।

ते जयंत्युपदेशास्ते महद्भूतेंदुजामलाः ॥६५॥ युग्मम् ।

भाषार्थ—

महा समर्थ पुत्रोपार्थी जेम राज्यलक्ष्मी वृद्धि पात्रे तेम जेअ्याथी शांति वृद्धि पात्रेछे अेवा जे उपदेशने प्राप्त करी मोटा अर्थ ने द्रव्यने प्राप्त करनार अयायक पात्रेछे. अलद जेम मोटा घासना आस करे तेम जे महा मोहने आस करे छे, तेवापूर्व अंद्रनी कांत जेवा निर्मलतमारा उपदेश जय पात्रे छे. ६४-६५

वि०—महाघासम्, महद्भूतेंदुजामलाः, अे सभासांत पद दर्शाव्या छे.

अविघ्नहेतुरजितोऽनंतश्रीरुजोऽनघः ।

कगागमेष्वनुदयस्त्वमनूर्मोहकृत्किषु ॥६६॥

भाषार्थ

अविघ्नना हेतु इप, कोठथी नदी, अताअेला, अनंत लक्ष्मीवाला, श्रेण

રહિત અને પાપવર્જિત એવા તમે મોક્ષ વિષે નારા વચન કહેનારા કૃત્સિત શાસ્ત્રીમાં ઉદ્ય પામતા નથી. ૬૬

વિ०—અવિગ્રહેતુઃ, અનંતશ્રી, અરુજઃ, અનઘઃ, કગાગમેષુ, મોક્ષકૃત્તિષુ એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

કામ્લં કાલવણં કોણં ત્રોજ્યં વહ્નિમિવેશ તે ।

વૃત્તં કાપુરુષાકુણં સતાં દીપયતિ શ્રુતમ્ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ

હેઘશ, જરા આમ્લ (ખાટું) જરા ખાઈ અને જરા ઉતુ એવું ભોજન જેમ જરગ્નિ ને પ્રદીપ કરે, તેમ નારા પુરૂષોએ નહીં આચરેલું તમારું સદ્વૃત્ત સત્પુરૂષોના શાસ્ત્રને પ્રદીપ કરે છે. ૬૭

વિ०—કામ્લમ્, કાલવણમ્, કોણમ્, કાપુરુષ એ સમાસના ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

કુચ્યત્કુપુરુષૈઃ સ્ત્રીણામ્કોચ્યઃ કાક્ષિવીક્ષિતઃ ।

રતિં કવોષ્ણનિઃશ્વાસાં કદુષ્ણાશ્રુમુચં વ્યધાઃ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ

કૃત્સિત પુરૂષોને ક્ષોભ કરનારા, સ્ત્રીઓના કટાક્ષ અવલોકનથી નહીં ક્ષોભ પામનારા એવા હે પ્રભુ, તમેએ જરા ઉષ્ણ નિઃશ્વાસ નાખતી અને જરા ઉષ્ણ અશ્રુને છાડતી એવી રતિને કરી છે. ૬૮

વિ०—કુપુરુષૈઃ, કાક્ષિવીક્ષિતઃ, કવોષ્ણનિઃશ્વાસાં, કદુષ્ણાશ્રુમુચમ્ એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

દેમેષ્ટિકચિતં સૌધં મૃગાક્ષીમલિધારિણીઃ ।

શ્વીકતૂલવત્ત્યક્ત્વા ધન્યમન્યા ધનાધિધાઃ ॥ ૭૦ ॥

જવાન્ રેવતીમિત્રૈતુ ચલરોહિણી મિત્ર ત્રોઃ ।

અસંગં ગંગદત્તૈહિ આઢ્વયંતઃ સખીન્નિજાન્ ॥ ૭૧ ॥

वाहनैर्द्विगुणकर्णैर्दात्राकर्णैस्नेकशः ।

पिष्टकर्णैरष्टकर्णैर्ध्वंगुलाकर्णकैर्वृताः ॥ ७१ ॥

जत्क्या विमुक्तोपानत्का अनृताषट्पदा अपि ।

नानानीवृद्भवा मर्माविधो दुःकर्मविद्विषः ॥ ७२ ॥

यशः परि तद्वानांबु प्रावृषो नीरुचः श्रिया ।

श्रेयस्काम्यावशात्त्वद्गोः काम्ययोपनयन्त्यमी ॥ ७३ ॥ पंच

जिःकुलकम् ।

भावार्थ—

सुवर्णुनी धरावाला मेहुलने अने भालाना लारवासी भृगाक्षी श्रीआने धवि-
डाना इनी जेम छोडी आत्माने धन्य मानतारा हे देवती भीत्र आव्य, हे
रोहिणी मित्र आव्य. हे गंगदत्त अही आव्य, अमपिताना मित्राने जेला-
पता; अमला डान वगरता दातरडा जेवा डान शिवायना, पिष्ट जेवा डानवाला
आठ डानवाला अने जे आंगलना डान वगरता अनेक बाहुनेथी वीरायेला,
सक्तिथी उपापनने छोडता, असत्यभां अमर इप नही तेवा विविध देशना
रहेवासी, भर्मेने नही वीधनारा दुष्ट कर्मेना द्वेषी शायशने भाटे दान इप जलना
वर्षा डाल जेवा अने लक्ष्मीथी कांतिवाला आ धनवतो इट्याजुने भाटे तभारी
वाणीनी धन्धाथी अहि आवेछे. ७१ ७२ ७३ ७४

विशेषार्थ—हेमेष्टिकचितम्, मालधारिणीः, इषिकतूलवत्, धन्यमन्याः,
द्विगुणाकर्णैः, दात्राकर्णैः, पिष्टकर्णैः, अष्टकर्णैः, ध्वंगुलाकर्णैः, विमुक्तोपान-
त्काः, अनृताषट्पदाः, मर्माविधः, दुःकर्मविद्विषः, श्रेयस्काम्यावशात्, त्वद्गोः
काम्यद्या अ जेव जेव विअडवाला सभासांत पद दर्शाव्या छे.

व्यूढोरस्क पयस्कल्पवाक्यं त्वां देवतांतैरैः ।

तुल्ययंतो विदुर्नादा हेमायस्याशयो मिदाम् ॥ ७५ ॥

भावार्थ—

હે પ્રભુ, દૃઢ્યમાં ગયેલા દૂધ જેના જેવા વાક્યોછે, એવા તમને જેઓ ધીજા દેવતાની સાથે સરખાવેછે. તેઓ સુવર્ણ અને લોઠાના આશયના ભેદને જાણતા નથી. ૭૫

વિ०—વ્યૂઠોરસ્ક, પયસ્કલ્પ, દેવતાંતરૈઃ, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

જગન્માનસલોહાયસ્કાંતે શ્રેયસ્કરે ત્વયિ ।

તૃષ્ણાજાસ્વપ્પયસ્કંસે નિવિશન્તે દૃશઃસતામ્ ॥ ૭૬ ॥

ભાવાર્થ—

જગતના મનરૂપ લોઠામાં અયસ્કાંત (લોહ ચુંબક) જેવા, કટ્યાણ કરનારા અને તૃષ્ણા રૂપ સરોવરના જલને શોષનારા તમારે વિષે સત્પુરુષોની દ્રષ્ટિઓ પ્રવેશ કરેછે. ૭૬

વિ०—જગન્માનસલોહાયસ્કાંતે, શ્રેયસ્કરે, તૃષ્ણાજાસ્વાપ્પયસ્કંસે, એ સમાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

યાવત્કાંચનકુંજાયસ્કુંજયોસ્તાવદંતરમ્ ।

ત્વદાગમાન્યાગમયો ઝૃવનાંજોજ જ્ઞાસ્કર ॥ ૭૭ ॥

ભાવાર્થ—

જગત રૂપ કમલમાં સૂર્ય જેવા હે પ્રભુ, સુવર્ણના કુંભને અને લોઠાના કુંભને જેટલું અંતર છે, તેટલું અંતર તમારા શાસ્ત્રને અને અન્ય શાસ્ત્રનેછે. ૭૭

વિ०—કાંચનકુંભાયસ્કુંભયોઃ, ત્વદાગમાન્યાગમયોઃ એ સામાસાંત ૫૬ દર્શાવ્યા છે.

જીયાદ્ગીર્મોહદત્તાશ્વયંત્રણાયસ્કશા તવ ।

અયસ્કર્ણાવ જઘ્નીયા દુર્વાદિહૃદયવ્યધે ॥ ૭૮ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ મોહથી ગર્વીષ્ટ એવા પુરુષ અશ્વને નિયમમાં રાખનારી આબુખ જેવી તમારી વાણી જ્ય પામો, જે વાણી દુષ્ટ વાદીઓના દૃઢ્યને વીંધવા માટે લોઠાના ભાલા જેવીછે. ૭૮

वि०—मोहदप्ताश्वयंत्रणायस्कंशा, अयस्कणीं अे सभासांत ५६ दर्शांथा छे.

स्वःकृतयैर्महाश्रेयस्कामैर्वा त्वं नमस्कृतः ।

पुरस्कृता पूर्णकामैस्तैर्यशस्यात्रत्यक्षुवि ॥ ७९ ॥

भाषार्थ—

महा कल्याणनी धिष्ठावाला जे पुश्चांजे तमने नस्कार करेलाछे, पूर्ण कामथी पूज्य अेवा ते पुश्चांजे यश करवा लायक अह्नीनी भूमिमां स्वर्ग करेलुं छे. ७९

वि०—महाश्रेयस्कामैः, नमस्कृतः, पुरस्कृता अे सभासांत ५६ दर्शांवेळ छे.

इति समासपादःसमाप्तः ।

तारकं शैववत्कर्णमिव मध्यमपांशुवः ।

द्वितीयं पांडुपत्यं वा हिमंभमवधीः स्मरम् ॥ ८० ॥

भाषार्थ—

शिवना पुत्र कार्तीकेये जेभ तारकासुते भार्यो, अर्जुने जेभ कर्णुते भार्यो अने भीमे जेभ द्वि उंभने भार्यो, तेभ तमे कामदेवने भारेला छे. ८०

वि०—शैव, अे तद्वितना अपत्यार्थनुं ३५ दर्शांथुं छे.

पांशोरपत्यमाद्यं यः सच्चरित्रैर्निरस्यति ।

जामदग्न्य इव ह्यात्रवंशं तमपि पातयन् ॥ ८१ ॥

पाराशर्यो मुनिरिव महाज्ञारतमग्रथत् ।

जामदग्न्य इवाज्ञीक्षणमहत्रविधिदीहितः ॥ ८२ ॥

गार्ग्यवात्स्यगार्ग्यिनामायनचारायणानृषीन् ।

कौंजायन्यब्राध्नायन्यौ सर्तीं कौंजायनीं जयन् ॥ ८३ ॥

शौत्रेयशोचेयवैष्टपुरेयात्रेयकौंजिषु ।

ઔપબાહવિવાહવ્યૌબૈંદવાવોપવિંદવૌ ॥ ૮૪ ॥

દાક્ષે દાક્ષાયણે પારાસરે કૌંજાયનેષુ ચ ।

પ્રજ્ઞવિવ્યુર્યધાનક્તં કાકાપત્યેષુ કૌશિકઃ ॥ ૮૫ ॥

યસ્ત્વયા કાઙ્ગવેયોવા સૌપર્ણેયેન મારિતઃ ।

કીલાલણો દાશરથિનેવ મારીચનામકઃ ॥ ૮૬ ॥ ષદ્ધિઃ

કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે પાંડુના પ્રથમ પુત્રને પોતાના સમ્યચિત્રોથી પરાસ્ત કરેછે. જે જમ-દગ્નિના પુત્ર દુરશુરામની જેમ તે ક્ષત્ર વંશને પણ પાડીનાખેછે. પરાશરના પુત્ર વ્યાસની જેમ જેણે મહાભારતને શુદ્ધ્યુંછે. ષરશુરામની જેમ જે વારં વાર અક્ષત્ર વિધિમાં દીક્ષિત થયેલછે. રૂષિ એવા ગર્ગના પુત્ર વત્સના પુત્ર, ગાર્ગ્યના પુત્ર, નાડાયન, ચારાયણ, કુંભયનના પુત્ર, બ્રાધનના પુત્ર અને સતી કુંભ-યનની પુત્રીને જેણે જિતી લીધાછે. શુક્લા, શુચિવિષ્ટપુરા અત્રિ, કુંજ, ઉપખાહુ, ખાહુ, ષિંદુ, ઉપશિંદુ, દક્ષ, દાક્ષાયણ, પારાસર અને કુંભયનના પુત્રોને વિષે રાત્રે કાકપક્ષીના બચ્ચા ઉપર ધુડપક્ષીની જેમ જે સમર્થ થયાછે. ગરુડ જેમ સર્પ ને મારે અને દશરથના પુત્ર રામ જેમ મારીચ નામના રાક્ષસને મારે તેમ તમે કામદેવને માર્યોછે. ૮૬

વિશેષાર્થ—જામદગ્ન્યઃ, પારાશર્યઃ, માર્ગ્ય, વાત્સ, ગાર્ગ્ય, નાડાયન, ચારાયણ, કૌંજાયન્ય, બ્રાધનાયન્ય, કૌંજાયની, શૌભ્રેય, શૌચેય, વૈષ્ટપુરેય, અત્રેય કાંજિ, ઔપબાહવિ, વાહવિ, બૈંદવિ, ઔપવિંદવિ, દાક્ષ, દાક્ષાયણ, પારાસર, કૌંજાયન એ તદ્ધિત પ્રત્યના રૂપ દર્શાવ્યા છે. કાઙ્ગવેયઃ, સૌપર્ણેયેન દાશરથિના એ તદ્ધિત પ્રત્યના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શ્રી ત્રૈશલેય હરિદ્યુતે કૌસુંજરુગ્નશ ।

ન યૌવતેયસ્ત્વત્તુલ્ય ઉપસર્ગસહઃ પરઃ ॥ ૮૭ ॥

ભાવાર્થ—

હરિદ્રા (હલદલ) જેવી કાંતિવાલા અને કમુ'થી રંગના નખવાલા હે ત્રિશલાના પુત્ર, તમારા જેવો યુવતિનો પુત્ર ઉપસર્ગને સહન કરનાર નથી. ૮૭

विशेषार्थ—त्रैशलेय , कौमुंभरुग्नरव , यौषतेयः , अे तद्धित प्रत्ययांत ३५
दर्शांयाः छे. ८७.

अहः पौषं निशा पौषी यथा सर्वार्थसिद्धये ।

संपनीपद्यते पुंसां नाममूर्तिश्च ते तथा ॥ ८८ ॥

भाषार्थ—

जेम पोष भासनेो द्विस अने पोष भासनी सत्रि सर्व अर्थनी सिद्धि
अछे थायछे, तेम तभारी मूर्ति पुइपने सर्व अर्थनी सिद्धि आछे थायछे. ८८

विशेषार्थ—पौषम्, पौषी, अे तद्धितप्रत्ययांतः३५ दर्शांया छे.

मघा विशाखाज्जरणीकृत्तिकास्विव यात्रया ।

त्वदन्यसेवयात्रैव सिद्धिं नाश्रुवते नराः ॥ ८९ ॥

भाषार्थ—

मघा, विशाखा, ज्जरणी, अने कृत्तिका नक्षत्रांमां यात्रा करवाथी जेम सिद्धि
मलती नथी तेम पुइचे तभाराथी भीजनी सेवावउ सिद्धिने प्राप्तयतां नथी ८९.

यौवनाहिमुखा नम्र त्रैदशा जैहवृत्तयः ।

आर्षवर्त्मजुषो धन्याः शिष्टयास्ते परमार्हताः ॥ ९० ॥

भाषार्थ—

यौवनथी विभुष, देवताओअे नभेला, शिक्षावृत्ति करनारा, अने मुनि
मार्गने सेवनारा ते तभारा उत्तम परम आर्हता ने धन्यछे. ९०.

विशेषार्थ—त्रैदशाः, भैक्ष, आर्ष, आर्हताः अे तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शांया छे.

यैः श्रितश्चाहुषो धर्मस्त्वं स लक्षणसंपदा ।

तेऽन्यानुपाहसन्न वैयाकरणश्र्वांदसानिब ॥ ९१ ॥

भाषार्थ—

जेओअे लक्षणः संपत्तिवउ अक्षुना धर्मइये तभने आश्रित करेछे अर्थात
तभनेज नेत्रता विषयमां करेछे, तेओ वैयाकरणो जेम वेद लक्षणाते हसे
तेम भीज देवताओअे हसेछे. ९१.

વિશેષાર્થ—વૈયાકરણાઃ , છાંસદાન એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શબ્દસ્યેવ શ્રાવણત્વં તવાસાધારણં મહઃ ।

નલૂલ્લવ્રીહિવચ્ચ નિસ્તુષા ગુણસંપદઃ ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

શબ્દનો ધર્મ જેમ શ્રવણ ક્રિયા ૩૫ છે, તેમ તમારૂં અસાધારણ તેજ છે. અને ખાંણીયાની ડાંગરની જેમ તમારી ગુણ સંપત્તિ નિસ્તુષ એટલે ઉચ્ચ છે. ૯૨

વિશેષાર્થ—શ્રાવણત્વં એ તદ્વિત પ્રત્યયતું ૩૫ છે. અહિં ખાંણીયામાં ખાંડે-લી ડાંગર જેમ નિસ્તુષ (છોદ્ધાવગરની) થાય છે, તેમ ગુણસંપત્તિ ઉચ્ચ છે.

ત્વદ્રક્તસ્તૈસૃકં વચ્ચં દાર્ષદં સૃચ્ચતુઃસમમ્ ।

ચાતુરિશવિકાન્અશ્વાન્ રથાંશ્ચોપન્નુનક્તિ ના ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ—

તમારો ભક્ત પુરૂષ કોમલ, મજબૂત અને ચોરસ વસ્ત્રને, ઉત્તમ અશ્વોને અને રથોને ભોગવે છે. ૯૩

વિશેષાર્થ—તૈસ્તકમ્ , દાર્ષદમ્ , ચાતુરિશવિકાન્ , એ તદ્વિત પ્રત્યયના ૩૫ આધ્યા છે.

ચાતુર્દશં રક્ષણ્વ દુર્દર્શં ત્વત્પદાશ્રિતમ્ ।

આક્ષિકાશ્ચ ઋટાશ્વેશ ચૂતં યુધિ ચ મન્વતે ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થ—

પાશામાં કુશલ એવા જુગારીઓ અને સુભટો જુગારમાં અને યુદ્ધમાં તમારા ચરણને આશ્રિત એવા પુરૂષને ચતુર્દશના રાક્ષસની જેમ દુર્દર્શ (દુઃખે દેખી શકાય તેવો) માને છે. ૯૪

વિશેષાર્થ—ચાતુર્દશં , આક્ષિકાઃ , એ તદ્વિત પ્રત્યયના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ન દાધિકં ન સાર્પિષ્કં રુચ્યં મારિચકં ન ચ ।

સ્યાદશેચકિનાં યદ્દુર્ધિયાં ત્વદ્વચસ્તથા ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ—

અરુચિવાલા પુરૂષને જેમ દહીં, ઘી અને મરીચનો પદાર્થ રૂચે નહીં,

तेभ दुष्ट लुद्धिवासा पुत्रघोने तमात्रं वचन इत्यनुं नथी. ६५

विशेषार्थ—दाधिकम्, सार्पिष्कम्, मारिचकम्, अरोचकिनाम्, ऐ तद्धित प्रत्ययांत इप दर्शांया छे.

स्तुत्वा गुणांतं कस्तेऽगात् कः कांमष्टविकोंऽ बुधिः ।

किं तु को न वञ्चूव त्वां स्तोता स्तावनिकोंहसाम्

॥ ए६ ॥

भाषार्थ—

तमारी स्तुति करीने क्यो पुत्रप गुणुना अंतने प्राप्त थयोछे! हाथे तर-
नारो क्यो पुत्रप शमुदने तरे? तमने स्तुति करनार क्यो पुत्रप पापने दूर कर-
नार नथी थयो? ६६

विशेषार्थ—स्तावनिकः, ऐ तद्धित प्रत्ययनुं इप छे.

त्वद्धर्मानः शाकटिकं दुःखराशिर्न पातयेत् ।

व्यथयत्यथवा नाथ नकफः शार्ङ्गवेरिकम् ॥ ए७ ॥

भाषार्थ—

हे नाथ तमास धर्मइप गाडा उपर भेसनारने दुःखनो राशि पाडी नाअते
नथी अथवा शृंगवेर—अपधीने सेवनारा पुत्रघने कइ पीडा करतो नथी. ६७

विशेषार्थ—शाकटिकम्, शार्ङ्गवेरिकम्, ऐ तद्धित प्रत्ययना इप दर्शांया छे.

तांबूलिको वा तांबूलीं वाणीं यः पाति यत्तव ।

जायते तद्यशःशंखवादने शांखिको न कः ॥ ए८ ॥

भाषार्थ—

जेभ तांबूल आनारो पुत्रप तांबूलनुं रक्षण करे तेभ जे पुत्रप तमारी
वाणीनुं रक्षण करेछे, ते पुत्रघना यशइप शंखने वगडवाने क्यो पुत्रप शांखिक
(शंख वगाडवाभां यतुर) थतो नथी. ६८

वि०—तांबूलिकः, शांखिकः ऐ तद्धित प्रत्ययांत इप दर्शांया छे.

स्यां ज्ञानारिकस्त्वद्धारमहारत्नस्य यत्परः, ।

લાક્ષિકાણ્યપિ રત્નાનિ કાર્ષાપણિકતાં દધુઃ ॥ ૧૫૬ ॥

ભાવાર્થ—

હે પ્રભુ, તમારી વાણીરૂપ મહા રત્નને હું શ્રેષ્ઠ એવો ભંડારી થાઉં તેમ પછી મારા ભાગ્યની કિંમતવાલા રત્નને તેની આગલ કોડીની કિંમતના થઇ જાય. ૯૯.

વિ०—માંડારિકઃ, લાક્ષિકાણિ, કાર્ષાપણિક, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે. ૯૯

ન ચાક્રિકો ડ્યૌજસિકો નચ સાહસિકો હરિઃ ।

યસ્મિન્સ્તદગ્નિનઃ કર્મ કૌદ્વાલિક ઇવ ક્ષિતિમ્ ॥ ૧૦૦ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ કોદાલી વાલો પુરૂષ પૃથ્વીને હેટ તેમતમે કર્મને ભેદા છે, તે તમારી આગલ ચક્રવર્તી પણ પરાક્રમી નથી અને વાસુદેવ પણ હિંમતવાન નથી ૧૦૦.

વિ०—ચાક્રિકઃ, ડ્યૌજસિકઃ, સાહસિકઃ, કૌદ્વાલિકઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

દ્વિજૈરાંજસિકૈઃ કીર્ણા નાવ્યાંજ્ઞા ઋજુવાલિકા ।

પુણ્યા નદી સા યત્રાજ્ઞદતુલ્યં જ્ઞાનમીશ તે ॥ ૧૦૧ ॥

ભાવાર્થ—

હે ઇશ, જે સ્થાને તમને અતુલ્ય જ્ઞાન (કેવલ જ્ઞાન) થયેલું હતું, તે સ્થાને જલના પક્ષીઓથી વ્યાપ્ત, નાવથી તરવા યોગ્ય જેતું જલ છે એવી ઋજુવાલિકા નામે પુણ્ય-પવિત્ર નદી થયેલી છે. ૧૦૧.

ન વિશ્યોઽસૌ ગુડેનૈવ યોઞ્ઞિયેતે તિ નીતિમાન્ ।

અજૈષીજ્ઞયકર્મણ્ય શમેનૈવાંતરાનરીન્ ॥ ૧૦૨ ॥

ભાવાર્થ—

“ગાલથી મરે ત્યાં સુધી છેરથી ન માર્યાં” એવી નીતિ અણુનારા તમે એ વિજય કર્મમાં પ્રવીણ એવી શમતાવડે કરીનેજ અંતરના શત્રુઓને જિતી લીધા છે. ૧૦૨.

વિ०—વિશ્યઃ, જયકર્મણ્ય, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

शिष्याणावपि सर्व्वीयत्वाच्छालीये प्रज्जल्पति ।

के नामैतिकायनीयौपगवीयादयो बुधाः ॥ १०३ ॥

भावार्थ—

सर्व्वहितकारी पण्डाथी अथवा सर्व्वज्जुनार पण्डाथी शबलता अवेत्तभावे शिष्याणु क्षुब्धसु शिष्य न्यारे थोलेछे, त्यारे अतिक, आयनीय अने औरथ गवीय विगेरे विद्वानो तेनी आगल डालु मात्र छे. १०३

वि०—सर्वायि, शालीय, ऐतिक, आयनीय, औपगवीय अे तद्धितांत ३५ दर्शांया छे.

राण्यं गव्यं वचो मेध्यं सुगव्यो वृषकेतनः ।

राजा चमव्यश्च यथा साधव्यस्त्वं प्रजो तथा ॥ १०४ ॥

भावार्थ—

हे प्रजु, जेभ गायते भाटे धास, पवित्र वचन, सास वृषलपालो शकर, अने उत्तम सेनापालो राजा सारेछे, तेभ तमे उत्तम साधुपाला छे. १०४

वि०—गव्यम्, सुगव्यः, चमव्यः, साधव्यः अे तद्धित प्रत्ययना ३५ दर्शांया छे.

यथापि चव्यः कर्पासोऽंगारियं दारु वा जवेत् ।

सतां तत्त्वावबोधाय तावकीनं वचस्तथा ॥ १०५ ॥

भावार्थ

जेभ याववा थोअ कपास अने अंगारने भाटे काष्ठ होथ तेभ तभाइ वचन सत्पुत्रेणोने तत्व थोधने भाटे थायछे. १०५

वि०—अंगारियम्, तावकीनम् अे तद्धित प्रत्ययांत ३५ दर्शांया छे.

राजवद्वर्द्धते स्मायं स्तौतीमं देववज्जनः ।

दध्रेऽग्नेनाग्निवत्तेजोऽस्मै दत्तेऽर्घं न कोऽर्कवत् ॥ १०६ ॥

पलायामास दारिड्यं झगस्मान्निधिनाथवत् ।

महर्षिवद्वृत्तमस्य स्थिता श्रीरत्र विष्णुवत् ॥ १०७ ॥

સ્થિરઃ સુમેરુવડ્તનોકરવડ્તનવાનયમ્ ।

જ્ઞાસંતેઽસ્યાંધવતત્રાંતરીયાસ્વામુપાસ્તિ ય : ॥ ૧૦૮ ॥

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ તમારી ઊપાસના કરેછે, તે ચંદ્રની જેમ વધેછે. દેવતાની જેમ લોકો તેની સ્તુતિ કરેછે. તે અગ્નિની જેમ તેજને ધારણ કરેછે. સૂર્યની જેમ તેને કોણ અંધ આપતું નથી? કુબેરની જેમ તેનાથી દારિદ્ર પલાયન થાયછે. તેનું સદ્વૃત્ત મહર્ષિના જેવું છે. તેનામાં વિષ્ણુની જેમ લક્ષ્મી રહેલી છે તે સુમેરૂ પર્યતની જેમ સ્થિર છે. રત્નાકર-સમુદ્રની જેમ તે રત્ન વાલો છે અને અન્યમતવાલાઓ તેને અંધના જેવા ભાસેછે. ૧૦૬-૧૦૭-૧૦૮

વિ०—ત્રાંતરીયાઃ, આતદ્વિત પ્રત્યયનું ૩૫ દર્શીવ્યું છે. અહિં અયમ્ ધત્યાદિ સાતે વિભક્તિઓના એક વચન દર્શીવ્યા છે.

શુક્લવં શુક્લતાજ્ઞાજા ગોત્વં ગોતાવતામિવ ।

તવૈવાન્વચવદ્વિશ્વે મહાવીરત્વમીદ્વયતે ॥ ૧૦૯ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ શુક્લતાને ભજનારા પુરૂષોમાં શુક્લવપશુ અને ગોપણને ધરનારાઓમાં ગાવ જેવામાં આવેછે, તેમ વિશ્વમાં તમારાજ અન્વચ (વંશ) વાણું મહાવીર પશુ જેવામાં આવેછે. ૧૦૯

વિ०—શુક્લવં શુક્લતા, ગોત્વમ્, ગોતા, મહાવીરત્વમ્ એ તદ્વિત ભાવ પ્રત્યયના ૩૫ દર્શીવ્યા છે.

પાઠકત્વં ત્રિદંડિત્વં બ્રાહ્મણ્યં યોગલીનતા ।

શૌક્લ્યં ચ જાઠ્યમેવ ત્વન્માર્ગનાનાત્વમીયુષામ્ ॥ ૧૧૦ ॥

ભાવાર્થ

તમારા માર્ગમાં વિવિધ પ્રકારને પ્રાપ્ત થયેલા પુરૂષોમાં પાઠકપણું, ત્રિદંડી પણું, બ્રાહ્મણપણું, યોગલીનપણું શુક્લપણું અને જડપણું રહેલું છે. ૧૧૦

વિ०—પાઠકત્વમ્, ત્રિદંડિત્વમ્, બ્રાહ્મણત્વમ્, યોગલીનતા, શૌક્લ્યમ્, જાઠ્યમ્ એ ભાવ પ્રત્યયના ઉદાહરણ દર્શીવ્યા છે.

गोमानुत्ककुदावर्तिहयाढयः शशिनिर्मलः ।

आयुष्मान् रूपवान् व्रीहिशाली किंवान्नतेऽर्चकः ॥ १११ ॥

भाषार्थ—

हे प्रभु, तमने पूजनारे पुश्य आयोवालो, जींयी डेडवाला अमेधी सुक्त, व'दनेवा निर्मल, आयुष्यवालो, रूपवंत अने व्रीहि-डंगरथी शालित अवे थायछ. ते शुं वालो नथी थतो? १११

वि०—गोमान्, आयुष्मान्, रूपवान् अे तद्धित भत्वर्थीय प्रत्ययना उदाहरणु दर्शांया छे.

जास्वन् यशस्वन्, लक्ष्मीवन्, मरु त्वत्पूज्य पुण्यवन् ।

अमायीत्वत्पदौ मूर्ध्ना स्पृशन् शीर्षेह नापरः ॥ ११२ ॥

भाषार्थ

तेजस्वी, यशस्वी, लक्ष्मीवान्, देवताने पूज्य अने पुण्यवंत अेवा हे प्रभु, तभारा अरण्यने भस्तकथी स्पृश करतो अेवा प्राणी आलोडभांभाया-दपरथी सहित होतो नथी. ११२

वि०—भास्वन्, यशस्वन्, लक्ष्मीवन्, पुण्यवन्, अे तद्धित प्रत्ययना संशोधनना इप दर्शांया छे.

वज्री मेधाव्यमायावी यशस्वी त्वामयं स्तुते ।

स्रग्वी कटकवलयी स्तनकेशवतीवृतः : ११३ ॥

भाषार्थ—

बुद्धिमान्. मायावी नही, यशस्वी, भालावालो, उडा तथा कंकणवालो अने स्तन तथा केशवाली स्त्रीअेधी वी'राअेलो आध'द तभारी स्तुतिकरेछे. ११३

वि०—वज्री, मेधावी, अमायावी, यशस्वी, स्रग्वी, कटकवलयी, अे तद्धितना अस्त्यर्थ प्रत्ययना उदाहरणु दर्शांया छे.

स्यात्काकतालुकी कुष्टी पिशाचक्यतिसारकी ।

अलीकी वातकी दुःखी न सुखी जातु ते त्रिषन् ॥ ११४ ॥

ભાવાર્થ—

તમારો દ્વેષ કરનારો પુરૂષ કાક પક્ષીનેવા તાલવાવાલો, કોડીઓ ધિરભ-
થના વલગાડવાલો, અતિસાર (ઝાડ) ના રોગવાલો, ખોટું ચાલનારો, વાયઝ
અને દુઃખી થાયછે, તે કદિપણ સુખી થતો નથી. ૧૧૪

વિ०—કાકતાલુકી , કુષ્ઠી , પિશાચકી , અતિસારકી , અલીકી , વાતકી
દુઃખી , સુખી એ તદ્દિતાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વાહુવહ્યપ્યુરુવહ્યજ્જક્તસ્ત્વયિ જૂતલે ।

લુવેદ્દાલઃ પંચમીવ ત્વદ્ગ્નેઃ પતિતો રણે ॥ ૧૧૫ ॥

ભાવાર્થ—

તમારો અભક્ત અથવા તમારી ભક્તિથી પતિત થયેલો પુરૂષ બાહુન
બલવાલો હોય તેમજ ધણું બલવાલો હોય તોપણ તે રણમાં પૃથ્વીઉપર
પંચમ બાલકની જેમ અથડાયછે. ૧૧૫

વિ०—વાહુવહી , ઉરુવહી , પંચમી એ તદ્દિત પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વી કશીવ તરુણઃ સર્વવીજીવ કર્ષકઃ ।

નૃપઃ સર્વધનીવ ત્વં જ્ઞાસિ સર્વગુણઃ પ્રજ્ઞો ॥ ૧૧૬ ॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, સર્વગુણવાલો એવા તમે સર્વ સંપન્ન અને ચાતુર્યવાલા તરુણ
પુરૂષની જેમ, સર્વ બાળવાલા ખેડુતની જેમ અને સર્વ ધનવાલા રાજાની
જેમ શોભાયમાન લાગોછો. ૧૧૬

વિ०—સર્વી , કશી , સર્વવીજી , સર્વધની એ તદ્દિત પ્રત્યયના રૂપ દર્શાવ્યા છે

મુશીલિનો વર્ણિવરાઃ શૌન્નીર્યાત્કરિધર્મિણઃ ।

બ્રહ્મવર્ણિતયા વધ્યસર્વજીવાઃ સુતાસ્તવ ॥ ૧૧૭ ॥

ભાવાર્થ—

હું પ્રભુ, તમારા પુત્રો ઊત્તમ શીલવાલા, બ્રહ્મચારીઓમાં શ્રેષ્ઠ, પરાક્રમથી
હસ્તીનાજેવા ધર્મવાલા અને બ્રહ્મપણાવડે સર્વજીવ જે મને અવધ્ય છે એવા છે. ૧૧૭

વિ०—મુશીલિનઃ , કરિધર્મિણઃ , બ્રહ્મવર્ણી એ તદ્દિતના અસ્ત્યર્થ પ્રત્યયન
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

सगहस्त्यंकुशं दंतिगतिं श्रीपद्मिनीरविम् ।

दयाञ्जः पुष्करिण्याञ्जं ज्ञानिकास्त्वामुपासते ॥ ११८ ॥

भावार्थ—

सगहस्प हस्तिभां अंकुशसभान, हस्तीना जेवी गतिवाला, श्री (भोक्ष लक्ष्मी) रूप कमलिनीभां सुर्यरूप अने ह्यास्प जलनी वापिकाजेवा तभारी विपासना ज्ञानी पुत्रेण करेछे. ११८

वि०—हस्ती, दंती, अे तद्धितना इन्नंत रूप दर्शाव्या छे.

मायाद्य दामवति दामिनि सोमिनि स्वां

गीतेः कलां सफलयेति सखीर्वदत्यः ।

मायंत्यमूर्दिविषदां रसिका युवत्य

स्त्वां यामिनीशविशदैश्वरितैरुदारम् ॥ ११९ ॥

भावार्थ—

“हुमालावादी, हुमालिनी, हुसोमिनि, आजे गायन करे अने तभारी गायनकलाने सफल करे” अेभ सखीअेने कहेती अेवी हंयताअेनी रसिक युवतिअे अंक्षना जेवा विभवल अरत्रवउ विहार अेवा तभने गायछे. ११९

वि०—दामवति, दामिनि, सोमिनि, अे तद्धित प्रत्ययांत रूप दर्शाव्याछे.

संज्ञावद्भिरसंख्यगोचरशिवोत्साही स्तुता वीणिनि

गीतः किंपुरुषैः स्तुतौ मुखरयन् वीणावर्ती देवताम् ।

मुष्टया चूलिदशाधरीकृतसुरः कुशकितौ कर्मणाम्

संज्ञावद्भिरिधीरकर्मणि मयि त्वं वीर तन्याः कृपाम्

॥ १२० ॥

भावार्थ—

असंज्ञी एवने अगोचर, भोक्षभां विज्ञाही, संज्ञावाला वीणाधारी पुत्रेणअे स्तुति करेला, किन्नरोअे गायेला वीणाधारिणी देवी (सरस्वती) ने स्तुति करावन्तर, पंच मुष्टि दोत्यवादी दशाधी देवताने पञ्च नीत्याकरनास

અને કર્મના કલેશને અપાવામાં તત્પર એવા હેવીર, પર્વત જેવા દૃઢ કર્મવાલા
એવા મારી ઊપર તમે કૃપા કરો. ૧૨૦

વિ०—સંગ્રાવદ્ધિઃ, અસંગ્ની, વીણિભિઃ, વીણાવતીમ્, એ તદ્ધિત પ્રત્યયના ઉદા-
હરણુ દર્શાવ્યા છે.

સ્તુત્વા વીરજિનં ત્રયોદશગુણસ્થાનસ્થિતં શ્રેણિકઃ

સાષ્ટશ્લોકશતેન પંચમગતાવિત્યદ્વિતીયોત્સુકઃ ।

પ્રાણંસીઙ્ગિગતાં તૃતીયનયનં રાજચતુર્ધારક

પ્રાંતં પાવિતદુષ્ટરાશિજનુષં પંચાંગસંસ્પૃષ્ટ્નૂઃ ॥૧૨૧॥

ભાવાર્થ—

પાંચ અંગ વડે ભૂમિને સ્પર્શ કરતો એવો શ્રેણિકરાજ તેરમે ગુણ ઠાંચે
રહેલા શ્રી વીર પ્રભુની એકસોને આઠ શ્લોક વડે સ્તુતિ કરી પાંચમી ગતિ
માં અદ્વિતીયોત્સુક થઈ જગતના ત્રીજાનેત્રરૂપ, એથા આરાના પ્રાંત ભાગને
શોભાવનાર અને છઠા રાશિના જન્મને પવિત્ર કરનાર એવા પ્રભુને પ્રણમ
કરતો હવે. ૧૨૧.

વિધિનાથોત્થાય ચતુર્વિંશતિતમમન્વજિહ્વપદેવમ્ ।

મુનિજનન્નક્ત્યૈ નૃપતિઃ શુન્નદં રવિયોગમિવ વિંશમ્

॥ ૧૨૨ ॥

ભાવાર્થ—

પછી રાજ શ્રેણિક વિધિથી બેઠો થયો અને તે પછી શુભદાયક વીશમાં
સૂર્યયોગની જન્મ એવીશમાં તીર્થકરને મુનિજનની ભક્તિભાટે વિજ્ઞપ્તિ
કરી. ૧૨૨

વિ०—વિશ્વમે રવિયોગ શિવ નામે છે. તે અહિ સમજવો.

કાષ્ઠિત ઇવ યશો દિશાં દશાનાં,

ન વહતિ પૂરણમેષુ સચ્ચરિત્રઃ ।

ગુણિકતિપયથઃ સ ગૌતમાદ્યા

નિતિ વિમૃશન્નિઘિલાન્ મુનીન્ વવંદે ॥ ૧૨૩ ॥

ભાવાર્થ—

“ હશદિશાઓનું યશ કહુતા હોય કે, એમના સત્ ચરિત્રોવડે એમને વિષે પૂરણ રીતે વહન કરતું નથી તેથી તે ગુણીઓમાં કેટલામાં છે? ” આવો વિચાર કરી તે શ્રેણિકરાજ ગાતમ વિગેરે બધા મુનિઓને વંદના કરતો હવે. ૧૨૩

વિ०—કર્તિપયઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવેલ છે.

યજુણઋદ્ધેઃ કલાકદાપ્યેકશતતમી ન ધૃતાન્યતર્ષિનાર્ષૈઃ ।
ન સહસ્રતમી ન લક્ષતમ્યપ્યજ્જિલીના મુનયસ્તમેનમેતે

॥ ૧૨૪ ॥

ભાવાર્થ—

ધીજી તીર્થકરોએ જેમના ગુણની સમૃદ્ધિની એક સોમી, હજારમી કે લાખમી કલાપણ કદિ ધારણ કરી નથી, તે આ પ્રભુમાં મુનિઓ દીન થઈ રહ્યા છે. ૧૨૪

વિ०—શતતમી, સહસ્રતમી, લક્ષતમી એ તદ્દિત પ્રત્યયના સીલિંગે ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યોડ્યં શલાકા પુરુષસ્ત્રિષ્ઠત્રિંશજ્જનૈઃ સ્વીકૃતસંયમોડ્બ્દે ।
ત્રિંશત્તમેકેવલ લાન્નકાલો વર્ષે ગમી સોક્ષમમી શ્રિતાસ્તં

॥ ૧૨૫ ॥

ભાવાર્થ—

જે આ શ્રીવીરપ્રભુ ત્રેંશઠમાં શલાકા પુરુષ છે, ત્રીશ પુરુષોએ જેમની પાંસેથી સંયમ સ્વીકારેલો છે એને ત્રીશમે વર્ષે જેમનો કેવલ જ્ઞાનના લાભનો કાલ છે પછી એક વર્ષે એકે જવાના છે તે પ્રભુને આ સર્વે આમિત થયેલા છે. ૧૨૫

વિ०—ત્રિષ્ઠઃ, ત્રિંશત્તમે, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ફાલ્ગુનધવલનવમ્યાં ત્રિષ્ઠિરસ્યાં તિષ્ઠૌ પ્રથિતતીર્થઃ ।

षष्ठीमाब्दगजगतिर्विहरति भुवि यः श्रितास्तममी ॥१२६॥

ભાવાર્થ—

ત્રેસદ્ભાં શલાકા પુરૂષ એવા જે પ્રભુ કાલ્યુન માસની શુકલનવમી ની તિથિએ તીર્થને પ્રવર્તાવી છવર્ષના ગજેદના જેવી ગતિવડે પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરે છે, તે પ્રભુને આ મુનિઓ આશ્રિત થઈ રહ્યા છે. ૧૨૬.

વિ०—ત્રિષષ્ઠીઃ ષષ્ઠીમાબ્દઃ, તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इत इह धर्म इदानीमधुना श्रीरत्र शमत एतर्हि ।

अत्रेत्यं क्रियते स्तुतिरर्चाविधिरेतथाच सुरैः ॥१२७॥

ભાવાર્થ—

“આ લોકમાં એમનાર્થીક ધર્મ છે, હમણાં અહિં લક્ષ્મી પણ એમની શમતાથી છે ” આ પ્રમાણે દેવતાઓ તેમની સ્તુતિ અને પૂજાવિધિ કરે છે. ૧૨૭.

વિ०—ઇતઃ, इह, इदानीम्, अधुना, एतर्हि, अत्र, इत्थम्, एतथा એ બુદ્ધા બુદ્ધા અવ્યયના પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

शिष्याः स्ततोऽस्यर्जुन्योऽमी ते सर्वतोऽधिका न कथम् ।

द्याज्यांचबंधुताज्यां मुक्ता बहुतकषायतो वियुताः ॥१२८॥

ભાવાર્થ—

જે આ તેમના શિષ્યો છે તે સર્વથી અધિક કેમ ન હોય ? કારણ જેઓ એ બંધુતાથી મુક્ત છે અને બહુ કષાયથી રહિત છે. ૧૨૮.

વિ०—બંધુતાભ્યામ્ બહુતઃ કષાયતઃ એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

બંધુતા એટલે બંધુનો સમૂહ તથા બંધુપણું એ એ પ્રકારે બંધુતા કહેલી છે.

न यत्र रोहंति गुणैर्निजैः कृणं जक्तेरहितान्मनसो मनीषिणः ।

बहुत्र चर्याचतुरा बहुभुताः सर्वत्रवित्तास्त इमे मुदे मयि

॥ १२९ ॥

भाषार्थ—

विद्वानो ભક્તિ રહિત એવા મનને ક્ષીધિ પોતાના ગુણવડે પણ જ્યાં ક્ષણવાર આરૂઠ થતા નથી, તેવા બહુ પ્રકારે ચર્ચા કરવામાં ચતુર, બહુશ્રુત અને સર્વ જાણનારા એવા તેઓ અમારે હર્ષનેમાટે થાઓ. ૧૨૯

વિ०—વહુત્ર, સર્વત્ર, એ તદ્વિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

રાજંતિ પાર્શ્વતો ઋતુરાદિતો મધ્યતોઽતતઃ શુભઃ ।

હૃદ પૃષ્ઠઃ કૃતઋવા હૃદિ મુખતશ્ચ પ્રસત્તિઞ્જાજોઽમી

॥ ૧૩૦ ॥

ભાષાર્થ—

આદિ મધ્યે અને અંતથી શુદ્ધ એવા આ પુરૂષો, સંસારને પૃષ્ઠ કરતા અને હૃદય તથા મુખમાં પ્રસન્નતા ધરતા થતા પ્રભુની પડખે શોભે છે. ૧૩૦

વિ०—પાર્શ્વતઃ, આદિતઃ, મધ્યતઃ, અંતતઃ, પૃષ્ઠઃ મુખતઃ એ તસ્ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કુત્રાવાધિઃ કુતોઞ્જોઃ કુહ કુપથકથા કાઠ્યમેષાં પ્રણા-
માન્

મુક્તા રાત્રેર્દિયામી વિદધતિ શયનં નાન્યદા સર્વદૈતે ।

વૃત્તિઃ કાર્યે તદેષાં ઋવતિ खलु महासद्गुणानां यदाज्ञा

સંશ્લિષ્ટાશ્ચૈકદૈતે શુચિગુણનિવહૈરાશ્રયૈર્નો કદાચિત્

॥ ૧૩૧ ॥

ભાષાર્થ—

“ અભોધિ ક્યાં છે ? ભીતિ કોનાથી છે ? કુમાર્ગની કથા કયે સ્થાને છે ? અને પાપ ક્યાં છે ? ” આ પ્રમાણે વિચાર અને એમના પ્રજ્ઞામને છાડી રાત્રિના એ પહોર શયન કરે છે. અન્યદા તેઓની વૃત્તિ તેમના સદ્ગુણોમાંજ છે. અને જમની આજ્ઞાને તેઓ વળગી રહ્યા છે. ઉત્પલ ગુણના સમૂહ રૂપ આશ્રય વિના તેઓ કઠિપણ રહેતા નથી. ૧૩૧

एतर्हि धन्योऽस्म्यधुना कृतार्थः श्रीमानिदानीमनमं
यदैतान् ।

यदा तदात्वायति साधु रक्षाप्येषां ब्रुवे किं प्रणतेस्त-
दानीम् ॥ १३२ ॥

ભાવાર્થ—

હમણા હું ધન્ય છું; અધુના કૃતાર્થ અને શ્રીમાન છું કે આ મુનિઓને હું નમ્યા છું. જ્યારે માત્ર સાધુને રાખ્યા હોય તેથી પરિણામે સાફ હોય છે, તે તેમને પ્રણામ કરવાની શી વાત કરવી. ૧૩૨

વિ०—एतर्हि, अधुना, इदानीम्, यदा, तदा, એ પ્રત્યયાંત અવ્યયોના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

न परुन्न परारि तथा न चैषमोऽपीतरेद्युरन्नवदहो ।

मम मुनिपदवंदनतः शुन्नोदयो यादृगद्य सद्योऽन्नूत् ॥ १३३ ॥

ભાવાર્થ—

અહો, મુનિના ચરણને વંદના કરવાથી મારા શુભનો ઉદય જેવો તાર્કા-
ળ આને થયો છે, તેવો પાર પરાર કે ધીમ દિવસે થયો નહોતો. ૧૩૩

વિ०—परुन्, परारि, एषमः इतरेद्युः अहो, अद्य, सद्यः, એ પ્રત્યયાંત અવ્ય-
યોના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

यत्पूर्वेद्युः स्वप्नमैक्षिष्युदारं संजातानि श्रेष्ठनैमित्तिकानि ।

न्नङ् ज्ञाव्यादेशिनोचे परेद्युः काकोलोऽरौत्पूर्वदिश्युत्तरेद्युः

॥ १३४ ॥

तव ज्ञावि परेद्यविः शमित्यं दिवि वागन्यतरेरुक्ततायत्द्यु।

शकुनैरधरेरुद्युत्थितं यच्छुन्नदैः सर्वमिदं ममाद्य सत्यम्

॥ १३५ ॥ युग्मम् ।

भाषार्थ—

अं पूर्व दिवसे उत्तम स्वप्न ज्ञेयं ह्युं। पील पशु भारे श्रेष्ठ शुक्ल
थया ह्यता। परदिवसे शुभ पक्षीओअे लक्ष्म वाक्य कथ्ये ह्यता। उत्तर दिवसे
कडोस पक्षी पूर्वदिशाभां ओद्युं ह्युं। वली अन्यदिवसे आकाशभांथी ओवी
वाणी धर्ष ह्यती के, आवते दिवसे तारे सुभ आववानुं छे; अने पील
शुभ पक्षीओअे अन्य दिवसे जे ह्यभाव कथ्ये ह्यता। अे अथुं आजे भारे
सत्य थयुं १३४-१३५

वि०—पूर्वेद्युः, उत्तरेद्युः परेद्यवि, अन्यतरेद्युः, अधरेद्युः, अे प्रत्ययांत अन्य-
यना ३५ दृशांया छे।

उन्नयेद्युरनाशुषो व्रतं जगृहे येन चितं च केवलम् ।

उन्नयद्युरथोपदृह्यते सुगतेर्वर्त्म शिवं यियासता ॥१३६ ॥

तमिमं प्रणमामि नक्तितोऽहं शिरसा कर्हि कदा स्तवी-
मि वा तम् ।

शरणं व्रजितास्मि यर्हि तं चापचितिस्तर्हि ममैमसां
नवित्री ॥ १३७ ॥

महितास्मि यदामुनींस्तदेवानघमन्यर्हि न जातु जीवि-
तं मे ।

इति ज्ञावजमेव मेऽन्यदा नूच्युन्नमेतर्हिनु तत्क्रियावि-
शिष्टम् ॥ १३८ ॥

उपविश्य कृतांजलिः पुरस्ताद्सयिष्यामि तिरोयदास्य
नर्तुः ।

श्रवसी खलु तर्हि मेऽर्हणीयं कृणामिति ज्ञावयति स्म
ज्ञावनां सः ॥१३९॥ कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

જેને ઉભય કાલે વ્રત અને કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્તિ થયા હતા. મોક્ષમાં જવાની ઇચ્છા કરનારા જે પ્રભુને ઊભયરીતે સુગતિનો માર્ગ દેખાયા હતા; તે પ્રભુને હું ભક્તિથી મસ્તક વડે પ્રણામ કરું છું. હવે તેમનું સ્તવન ક્યારે કરું જ્યારે હું તેમને શરણે જાઉં, ત્યારે મારા પાપનો ક્ષય થશે. જ્યારે હું મુનિઓને વંદના કરીશ ત્યારે નિર્ગપાપ થઈશ. તે શિવાય મારું જીવિત નથી. મારી ભાવના અને ક્રિયા ત્યારેજ સફલ છે અન્યથા નથી. હું પ્રભુ આગલ અંજલિ જોડી એસીને મારા શ્રવણને ઉપદેશ લઈ તું કરીશ ત્યારે મારો સમય પૂજવા યોગ્ય થશે. આ પ્રમાણે તે ભાવનાને ભાવતો હતો. ૧૩૬-૧૩૭-૧૩૮-૧૩૯.

વિ०—ઉમયેશુઃ, ઉમયશુઃ, કહિં, કદા, યાહિં, તાહિં, અન્યાહિં, એ અન્યયરૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિનયાદ્યગ્રાર્થવાગથ સોઽસ્તોદ્ બહુધાર્યચંદનાદ્યાર્યાઃ ।

પાપેન સર્વશાનાશ્ચેતોદ્વિધાબંધનાદમૂર્ઢન્યાઃ ॥૧૪૦॥

ભાવાર્થ—

વિનયથી ચતુર્થ વાણી વાલા તે પુરૂષ સર્વથા પાપથી રહિત અને ચિત્તના એ પ્રકારના બંધન વગરની એવી પૂજ્ય વંદન બાલા વિગેરે આર્યાની આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો હતો. ૧૪૦

વિ०—ચિત્તને એ પ્રકારેના બંધ સંસાર તથા સ્વાર્થને લઇને થાય છે અથવા દ્રવ્ય અને ભાવથી પણ એ પ્રકારના થઇ શકે.

દ્વૈધમચટુલા દ્વેધા તદર્પકાઃ પંચધાશ્રવાહિરતાઃ ।

ત્રિધા શબ્દયવિમુક્તાસ્ત્રિયથા ત્રૈધમસમાનાઃ ॥૧૪૧॥

એકધ્યં મુનિવૃત્તં જિનોક્તમશબલમમૂર્ધુવં દધતિ ।

કથમિત્થમિતરશ્રાસાં કુર્યુર્વિનયં હ્યનેકધા વિબુધાઃ

॥ ૧૪૨ ॥ યુગમ્ ।

भाषार्थ—

ये प्रकारे अचपल, ये प्रकारे अर्पण करनार, पांच प्रकारे आश्रवथी रहित. त्रणु प्रकारे शक्य रहित. अने त्रणु प्रकारे असमान अेवीं अे य'हन आला विगेरे सतीअे। श्री जिनलगव'ते कहेला निर्मण मुनिवृत्तने धारणु करे छे. अन्यथा देवताअे। अनेक प्रकारे तेभने। विनय केअ करे? १४१-१४२

वि०—अहिं द्वैधम्, द्वैधा, पंचधा, त्रिधा, त्रैधम्, एकध्यम्, कथम्, इत्यम्, इतरथा, अनेकधा, अे तद्धित प्रत्ययांत अन्यथेना ३५ दर्शांया छे. ये प्रकारे अचपल—अेटले भन तथा कायाभांयचपल नहीं. आश्रव पांच प्रकारना छे अने शक्य त्रणु प्रकारना कहेला छे त्रणु प्रकारे असमान—अेटले भन, वचन अने कायाथी क'र्धनी समान नहीं तेना।

आसां स्तुति द्यतितरां कुगतिं सतांस

मुञ्चैस्तरां दिशति हंतितमां तमांसि ।

ना स्याम्यहं पटुतरोऽस्मि न जातु पंगु

रारोहणे पटुतमः पृथुज्जा नरः स्यात् ॥१४३॥

भाषार्थ—

अे महा सतीअे। स्तुति नकारी गतिने। नाश करेछे, सत्पु'षे।ने उ'शु सुभ आपे छे, अने अधकारने हूर करे छे, उ' पणु अेथी विनाश थधश नहीं, सर्व रीते समर्थ थउं छुं. तेअज तेनाथी पु'ष कद्विपणु पंगु हातो नहीं। कद्विपंगु हाय ते यडवाभां अतिशे समर्थ अने. भाठी क'तिवाले थाय छे. १४३

वि०—द्यतितराम्, उञ्चैस्तराम्, हंतितमाम्, पटुतरः पटुतमः अे तसम् तमाम्, तर अने तम प्रत्येना ३५ दर्शांया छे.

एताः प्रत्यतनुः करोतु सुजटोऽप्युञ्चैस्तरां किंतराम्

मोहस्यापि जगज्जयैकपटिमा कुर्यादहो किंतमाम् ।

યશ્વાસાં પદપંકજં નમતિ પૂર્વાહ્નેતરાં સાદરમ્
લક્ષ્મ્યાસૌ પરિરચ્યતે સપદિ પૂર્વાહ્ને તમામબ્જવત્ ॥૧૪૪॥

ભાવાર્થ

એ મહાસતીઓ પ્રત્યે કામદેવરૂપ સુભટ ઉચ્ચે પ્રકારે શું કરી શકે ? અર્થાત્ કાંઈપણ કરી શકે નહીં તેમજ જગતને છતવાનું મોહનું ચાતુર્ય પણ તેઓને શું કરી શકે ? અર્થાત્ કાંઈપણ કરી શકે નહીં. જે પુરૂષ એ મહા સતીઓના ચરણકમલમાં પ્રાતઃકાલે નમે છે, તે પુરૂષ પ્રાતઃકાલે કમલની જેમ તત્કાલ લક્ષ્મીથી ભેટાય છે. એટલે લક્ષ્મી તેને પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૪૪

વિ०—ઉચ્ચૈસ્તરામ્, કિંતરામ્, કિંતમામ્, પૂર્વાન્હેતરામ્, પૂર્વાન્હેતમામ્.

શ્રેષ્ઠાઃ સતીનાં તપસા ગરીયસાં નિધાનકલ્પાઃ શિવદેશ્ય-
સંયમાઃ ।

ષીયૂષદેશીયગિરઃ સુધા અમૂર્જયંતિ રૂપં બુધરૂપવર્ણિતાઃ

॥ ૧૪૫ ॥

ભાવાર્થ—

સતીઓમાં શ્રેષ્ઠ, મોટી તપસ્થાની નિધાન રૂપ, મોક્ષને યોગ્ય સયમ-
લાક્ષી, અમૃત જેવી વાણી બોલનારી અને દેવતાઓએ જેમનું રૂપ વર્ણન
કરેલું છે એવી એ સતીઓ દેવતાના અમૃતને અને રૂપને છતે છે. ૧૪૫

વિ०—નિધાનકલ્પાઃ, શિવદેશ્યઃ ષીયૂષદેશીયઃ એ કલ્પ, દેશ્ય અને દેશીય
પ્રત્યયોના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિજ્ઞન્તિ દેશીયમહો મૃગાંકલેખાયિતં કા ન વપુઃ શ્રિયાસુ

શ્રુતસ્ય કા નાંતમિયાય દેશ્યં તતાર કલ્પં ન ચ કા જ-

વાલ્ધિમ્ ॥ ૧૪૬ ॥

ભાવાર્થ—

તેઓમાં પોતાના શરીરની ઉત્તમ શોભાવડે દેશીય એવું ચંદ્રલિખાવું

आयस्व कथं सती नथी धारण्य करती ? दृश्ये अवा शास्त्रना अंतने कथं सती
नथी प्राप्त थध ? अने कल्प (आयार) तथा संसार ३५ समुदने कथं सती
नथी तरी गध ? १४६

वि०—देशीयम्, देश्यं, कल्पम्, अे प्रत्ययना उदाहरण्य दृशीव्या छे.

प्रव्रजिता विषयसुखं मत्वा सुखपाशमाढयचर्य इमाः ।

मिथ्यादृष्टि चरणां अर्घां संवर्द्धयंति बत बहुभाः ॥१४७॥

भावार्थ—

उत्तम संभृद्धिवादी अा महासतीअो विषयसुखने शुद्ध सुख भाणी
दीक्षा लध आदी नीकली छे. ते विषयो मिथ्यादृष्टिना आयस्वने प्रयत्नसिना
अहुवार वधारे छे. १४७

वि—सुखपाशम् आढयचर्यः, अे प्रत्यांत ३५ दृशीव्या छे.

चतृतका अपि मोहराजरुप्या नरकचरा तिथयोऽपि पाप-
वृत्तैः ।

पदवंदनमद्वपशोऽप्यमृषां विदधाना वशयंति मोक्षलक्ष्मीम्

॥ १४८ ॥

भावार्थ—

मोक्ष राजना ललका सेवक थयेला अने पाप आयस्वधी नरकना
अतिथि थयेला पुत्रो पण्य अे महा सतीअोना यस्वभां वदना करतां मोक्ष
लक्ष्मीने वश करे छे. १४८

वि०—मोहराजरुप्याः, नरकचर० अल्पक अे प्रत्यांत ३५ दृशीव्या छे.

इति चूरिशः स रचितायिका स्तुतिः

प्रशशंस शंखशतकाद्युपासकान् ।

अणुशो व्रतानि दधतो जयंत्यमी

पदशः पगः श्रुतगिरामनेकशः ॥ १४९ ॥

ભાવાર્થ—

એ પ્રમાણે ધણે પ્રકારે સ્તુતિની રચના કરનારા શાબ્દશતક વિગેરે ઉપાસકોની પ્રશંસા કરી પદે પદે અનેક શાસ્ત્રની વાણીને પઠનારા અને અહુ વ્રતને ધારણ કરનારા એ પુરુષો જય પામે છે. ૧૪૮.

વિ०—ભૂરિશઃ, અણુશઃ, પદશઃ, અનેકશઃ એ 'શમ્' પ્રત્યયના ઉદાહરણ દર્શાવ્યા છે.

યઃ પંચશોડશ્ચારાન્ન વ્રતેષુ રહ્યતિ સુરૈર્નતો ગણશઃ ।

કતિગુણો ગુણૈર્ન વર્ણ્યઃ શ્રમણોપાસકગણઃ સોડ્યમ્

॥ ૧૫૦ ॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓના ગણે નમેલો જે શ્રમણોપાસકનો ગણ વ્રતની અંદર પાંચ અતિચારનો ત્યાગ કરે છે, તે આ શ્રમણોપાસકનો ગણ કયા ગુણો વડે વર્ણવ્ય કરવા યોગ્ય નથી? અર્થાત વર્ણન કરવાને યોગ્ય છે. ૧૫૦.

વિ०—પંચશઃ, ગણશઃ, એ શમ્ પ્રત્યયાંત ૩૫. દર્શાવ્યા છે.

સ્તૌસ્ત્યમૂન્ન મઘવા કતિકૃત્વઃ

શ્લાઘતે ફણિપતિર્ગણકૃત્વઃ ।

કીર્તયંતિ સ્વચરા બહુકૃત્વૌ

વર્ણયંતિ બહુધા ચ મુનીંજઃ ॥ ૧૫૧ ॥

ભાવાર્થ—

ઇંદ્ર કેટલીકવાર એની સ્તુતિ નથી કરતો? અર્થાત ધણીવાર કરે છે. શેષનામો ધણીવાર તેની પ્રશંસા કરે છે, ખેચરો તેનું બહુવાર કીર્તન કરે છે અને મુનીંદ્રો બહુ પ્રકારે તેનું વર્ણન કરે છે. ૧૫૧.

વિ०—કતિકૃત્વઃ, મણકૃત્વઃ, બહુકૃત્વઃ, બહુધા એ કૃત્વસ્ અને ધા પ્રત્યયના ઉદાહરણના દર્શાવ્યા છે.

यावत्कृत्वोऽर्हद्रिसारव्यायि ताव
त्कृत्वो ज्ञावावश्यकं कुर्वतेऽमी ।
ब्राह्मयानां त्रिः सप्तसंख्यैर्गुणैः स्वै
रेषां कीर्त्तिश्चन्द्रज्ञासां द्विरुक्तिः ॥ १५२ ॥

भावार्थ—

श्री अर्हंत प्रभुએ જેટલીવાર ભાવ આવશ્યક કરવા કહેલા છે, તેટલી-
વાર એ કરે છે. અને યોતાના એકવીશ ગુણોએ યુક્ત એવા તેઓની કીર્તિ
ચંદ્રની કાંતિની પુનરૂક્તિ રૂપ છે અર્થાત્ ચંદ્રની કાંતિ તેની આગલ પુનરૂક્તિ
જેવી છે. ૧૫૨

ધિ૦—યાવત્કૃત્વઃ, તાવત્કૃત્વઃ, ત્રિઃ, દ્વિઃ, એ કૃત્વસ્ અને સ્ પ્રત્યયના ઉદા-
હરણ દર્શાવ્યા છે.

દધતશ્વતુસ્ત્રીણિ મૃદ્ધિવ્રતાન્યમી
ગૃહમેધિતાં પાપમર્યાં વિચિન્વને ।
અશક્ત સૌવર્ણમહીધરસ્થિરા
મલવર્જિતાઃ સ્વર્ણમયાંબુજા ઇવા ॥ ૧૫૩ ॥

ભાવાર્થ—

એઓ ગૃહસ્થના બાર પ્રતને ધારણ કરે છે અને તે ગૃહસ્થપણાને પાપમય
ગણે છે તેમ સુવર્ણના કલમની જેમ મલ રહિત અને સુવર્ણના પર્વત (મેરુ)
ની જેમ સ્થિર રહે છે. ૧૫૩

કૌલત્યસૂપાદિવ મૌજસૂપઃ
કાર્પાસવસ્ત્રાત્કૃમિજાંશુકં વા ।
દિરામયં મૃન્મયતો યથામી
ગુણાધિકા હંત જયંતિ મત્તઃ ॥ ૧૫૪ ॥

ભાવાર્થ—

કલથીની દાળથી જેમ મગની દાળ અધિક છે, કપાસના વસ્ત્રથી જેમ રેશમી વસ્ત્ર અધિક છે અને મૃદમય પાત્રથી જેમ હિરણ્ય પાત્ર અધિક છે તેમ મારાથી ગુણવડે અધિક એવા તેઓ જય પામે છે. ૧૫૪

વિ०—કૌલત્ય, મૌર્ય, કાર્પાસ, હિરણ્યમય, મૃન્મય એ પ્રત્યયાંતરૂપ દર્શાવ્યાં છે.

શ્રાઘાન્ સ્તુત્વેત્યકૃત સુલસામુખ્યદેશાર્થિકાણામ્
સ્તોત્રં સ્ફીતીન્નવદમલધીસ્વીકૃતૌચિત્તવૃત્તિઃ ।

હૃષ્યન્નેતિ જ્ઞવંતિ સુજનો નીરજીન્નાવમિચ્છુ

દૈઘ્વા યોગ્યા નવમતિચરઃ સ્યાત્પુનર્નો કદાચિત્ ॥૧૫૫

ભાવાર્થ—

એવી રીતે શ્રમણોપાસકે શ્રાવકોની સ્તુતિ કરીને તેમણે મુલસા વિગેરે આર્થ સ્ત્રીઓનું સ્તોત્ર કરવા માંડ્યું અને તે વિષે વિસ્તાર પામતી નિર્મલ શુદ્ધિને સ્વીકાર કરવાને ચિત્ત વૃત્તિ પ્રવર્તી. સજ્જન પુરૂષ રજોગુણે રહિત થવાને હર્ષ પામે છે. યોગ્ય માણસને જોઇ સજ્જન કદિપણ અવજ્ઞા કરવામાં તત્પર થતા નથી. ૧૫૫

વિ०—નીરજીભાવમ્, એ પ્રત્યય ઉપરથી સિદ્ધ થયેલું ૩૫ છે.

અનરૂજ્ઞવંતિ સુમનીજ્ઞવંતિ વિરહીજ્ઞવંતિ ચ યજોઞ્ઞિઃ ।

ચક્ષુઃ કૃતજિનવચસાં નરાઃ સતીનાં વિલોકનાદાસામ્

॥ ૧૫૬ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રી જિન વચનને ચક્ષુથી જોનારી એ સતીઓના દર્શન કરવાથી પુરૂષો ષશવડે નિર્દોષ, ઉત્તમ મનવાલા અને પ્રકાશમાન થાય છે. ૧૫૬

વિ०—અનરૂજ્ઞવંતિ, સુમનીજ્ઞવંતિ, વિરહીજ્ઞવંતિ એ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યાં છે.

एतासु दृष्टमात्रासु कस्य चेतो न शांतरससात्स्यात् ।
वर्षासूपनतासूदकसात्संपद्यते न किं लवणम् ॥१५७॥

भावार्थ—

એ સતીઓ માત્ર જોવામાં આવે તો કેાનું ચિત શાંતરસને આધીન થાય ? વર્ષાઋતુ પ્રાપ્ત થતાં શું લવણ જલને આધીન થાય ? અર્થાત્નથાય ૧૫૭
વિ०—શાંતરસસાત્, ઉદકસાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

આસાં ચ મિત્રસાત્કૃતશત્રુઃ શીલપ્રજ્ઞાવતો નિયતમ્ ।
અપિ વહ્નિરાત્મસાત્કૃતશિવશ્રિયાં વારિસાદ્ભવતિ ॥૧૫૮॥

ભાવાર્થ—

મોક્ષની લક્ષ્મીને આત્માને આધીન કરનારી એ સ્ત્રીઓના શીલનો પ્રભાવથી શત્રુ મિત્રના જેવો અને અગ્નિ જલના જેવો થઇ બધ છે. ૧૫૮
વિ०—મિત્રસાત્કૃત૦, આત્મસાત્કૃત૦, વારિસાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પુત્રત્રાકૃતવિજ્ઞવા અર્થિત્રાન્નૂતસંપદન્વયજાઃ ।

એકપતિત્વાઃ સંપન્નયૌવનાઃ પુણ્યવત્ય ઇમાઃ ॥૧૫૯॥

ભાવાર્થ—

પુણ્યવંત એવી એ સતીઓ પોતાના વૈભવને પુત્રના આધીન કરનારી છે. જેમણે પોતાની સંપત્તિ યાચકોને આધીન કરેલી છે એ એવા પુરુષોના વંશમાં ઊત્તર થયેલી અને એક પતિને આધીન તથા યૌવન વડે સંપન્ન છે. ૧૫૯
વિ०—પુત્રત્રાકૃત૦ અર્થિત્રા,૦ એકપતિત્વા,૦ એ ત્રા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ગૃહકાર્યે સ્યુઃ પતિસાદ્ ગુરુસાદામુત્રિકે જ્ઞવેયુર્યાઃ ।

તાઃ કથમિમા ન વંદ્યાઃ શ્રુતસાત્સંપદ્યમાનધિયઃ ॥૧૬૦॥

ભાવાર્થ—

જે સ્ત્રીઓ ગૃહકાર્યમાં પતિને આધીન રહેનારી, પરલોકના કાર્યમાં ગુરુને

આધીન રહેનારી અને જેમની બુદ્ધિએ શાસ્ત્રને આધીન છે તે સ્ત્રીએ
વંદન કરવા યોગ્ય કેમ નહોય ? ૧૬૦

વિ०—પતિસાત્, ગુરુસાત્ શ્રુતસાત્ એ સાત્ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પટપટાન્નવદષ્ટદિગ્મંતરૈર્યુધિ યદશ્વસ્તુરપ્રતિશબ્દિતૈઃ ।

પટાપટાકુરુતે પરિતોઽવરં પટપટાસ્તુ કથં ન મહીતલમ્

॥ ૧૬૧ ॥

મુન્નટજ્ઞાત્કૃતલક્ષ્મણત્તેપટત્ પટદિતિ પ્રકરિષ્ણુરણાનકમ્ ।

ત્તદપયાત્યદસીયદ્દેશોક્તિતં પદવલં મરુતેવ ધુતં રજઃ ॥

૧૬૨ ॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

યુદ્ધમાં જેના અધીની ખરીઓના પ્રતિધ્વનિથી આઠ દીશઓના અંતર
લાગમાં પટપટ શબ્દ થાય છે, અને તેથી આકાશમાં પણ આરે તરફ પટપટ
શબ્દ થાય છે તો બધી પૃથ્વી પટપટ શબ્દમય કેમ ન થાય ! બધી જેમાં
સુભટાની ખર્જીલતા ઝંકાર કરી રહી છે અને રણના આનંદ નામના વાળએ
પટ પટ શબ્દ કરી રહ્યા છે એવું શત્રુઓનું સૈન્ય જો એ પવિત્ર સ્ત્રીઓની
દષ્ટિએ પડ્યું હોય તો પવનવડે જેમ રજ ઉડી જાય તેમ તે ઉડી જાય છે. ૧૬૨

વિ०—પટપટાં પટપટાકુરુતે પટપટાં જ્ઞાત્કૃતં પટપટત્ એ પ્રત્યયાંત ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

મુદમુર્ચિરાદ્વિતીયાકૃતા તૃતીયાકૃતા ચ કૃષિકસ્ય ।

શંબાકૃતા ચ વીજાકૃતા ચ દદતે યથા મમ તથૈતાઃ ॥ ૧૬૩ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ ખેડુતને પેલે, બીજે, ત્રીજે એમ અનુક્રમે બીજ શીંગ વિગેરે થઈ
વિશેષ લાભ આપે છે, તેમ તે સ્ત્રીઓ અનુક્રમે અને પણ વિશેષ લાભ આપે છે ૧૬૩

વિ०—દ્વિતીયાકૃતા, તૃતીયાકૃતા, શંબાકૃતા, વીજાકૃતા એ પ્રત્યયાંત ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

સ્તુત્વેતિ સંઘાવયવાન્ સસંઘં
 જ્ઞત્યોપતસ્થે સ્તુતિન્નિઃ ફલઃ૨૧૧ ।
 ક્ષેત્રં પરાપ્ય દ્વિગુણાકૃતંવા
 કો વીજવાપે સમયાકરોતુ ॥ ૧૬૪ ॥

ભાવાર્થ—

આ પ્રભાણે સંઘના અવયવ રૂપ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને આલિકાની સ્તુતિ કરી તે સળ પછી ક્ષેત્રની સમૃદ્ધિ માટે ભક્તિવડે સંઘની સ્તુતિ કરવા પ્રાપ્ત થયો. ક્ષેત્રને પ્રાપ્ત કરી ખીજ વાવવા વખતે ખમણા લાલને માટે કોણુ ઠરાવ કરે ? અર્થાત તેમાં ખમણા લાલ થવાનોજ. ૧૬૪

વિશેષાર્થ—દ્વિગુણાકૃતમ્, સમયાકરોતુ, એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નિષ્પત્તાકૃતરાગયોધમમૃતક્ષેત્રં સપત્તાકૃત
 પ્રૌઠ્ઠેષ્ઠજ્ઞટં સુખાકૃતજમદુઃખાકૃતાનન્યજમ્ ।
 શ્રદ્ધોજ્યસ્થિતિ નિઃકુલાકૃતલુલ્લત્કાર્પાસનિઃ સારતા
 નીતૈકાંતમતં નમો જ્ઞમવતે તીર્થં પ્રિયાકુર્વતે ॥૧૬૫॥

ભાવાર્થ—

રાગરૂપ યોદ્ધાને જેણે નિરાધાર કરેલ છે, જે અમૃતમુ ક્ષેત્રરૂપ છે, પ્રૌઠ્ઠ એવા દ્વેષરૂપ સુસારને જેણે શૂન્ય કરેલ છે, જે જગતને મુખી કરે છે, જે દુર્મતિઓને દુઃખી કરે છે, જેની સ્થિતિ-મર્યાદા ક્ષોભ પામવા યોગ્ય નથી અને જેણે એકાંત મતને પ્રવૃત્તિ રહીત અને કપાસના છર્ણુ સુત્રાઉ વસ્ત્રતા જેવો નિઃસાર કરેલો છે એવા તીર્થને પ્રિય કરનારા શ્રી સંઘ ભગવાનને નમસ્કાર છે. ૧૬૫

વિશેષાર્થ—નિષ્પત્તાકૃત, ૦ સપત્તાકૃત, ૦ સુખાકૃત, ૦ નિઃકુલાકૃત, ૦ એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

શૂલાકૃત્ય નિજપત્તાપશિખિના પ્રાવાદુકાન્માંસવ
 ભસ્ત્યાકૃત્ય જયશ્રિયં સરન્નસં યસ્મિન્ રણાયોદ્યતે ।

જ્ઞાકાર્ય શિરાંસિ મોહસુજ્ઞટાસ્ત્રાસેન મજ્ઞકૃત

શ્મશ્રૂજ્ઞૂચ દુડુવુઃ પ્રતિદિશં સંઘાય તસ્મૈ નમઃ ॥૧૬૬॥

ભાવાર્થ—

જે સંઘ પોતાના પ્રતાપ રૂપ અગ્નિ વડે વાદીઓને દગ્ધ કરી અને વેગથી જ્યલક્ષ્મીને માંસની જેમ પોતાની કરેછે અને જેથી રણમાં તૈયાર થતાં મોહરૂપી સુભટા ત્રાસથી પોતાના મસ્તક મુઝાવી અને દાદીમુઝ ઉતરવી પ્રત્યેક દિશામાં નાશીભય છે, તેવા સંઘને નમસ્કાર છે. ૧૬૬

વિ०—શૂલાકૃત્ય, સત્યાકૃત્ય, મદ્રાકાર્ય, મદ્રાકૃત, ૦ એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

उपराजमिवोपगम्यज्जव्यः श्रयते नाविनयं समीपमस्य ।

हरवत्त्रिपुरीं दहन त्रिलोकीं शमितोऽनेन शमांबुजिः

स्मराग्निः ॥१६७ ॥

ભાવાર્થ—

રાજાની જેમ જેની સમીપ લવ્ય જન જઇ શકેછે અને જેની સાંનિધે ધુરૂષ અવિનયનો આશ્રય કરતો નથી એવા સંઘે શંકરની જેમ ત્રિપુરને દહન કરનાર કામદેવ રૂપ અગ્નિને શમતા રૂપ જલવડે શમાવી દીધો છે. ૧૬૭

વિશેષાર્થ—ઉપરાજમ્, ત્રિપુરીમ્, એ સમાસાંતપદ દર્શાવ્યા છે.

आस्ते पृथ्वी मणितृषदिनी रत्नगर्जापि रूढा

यादोरत्न प्रज्व उदधिर्द्वैत रत्नाकरोऽपि ।

वंद्योऽनूपैर्जयति दिविषत्पुंगवैर्दैत्यराजैः

संघश्चायं नियतमगुणानाश्रयो जूर्गुणानाम् ॥ १६८ ॥

ભાવાર્થ

મણિરૂપ પાષાણ વાલી પૃથ્વી રત્નગર્ભા નામે પ્રખ્યાત છે અને જલજંતુ તથા રત્નની ઉક્તિનું સ્થાનરૂપ એવો સમુદ્ર રત્નાકર કહેવાય છે તેવી રીતે

ઉત્તમ દેવતાઓને, અસુરેદ્રાને અને નરેદ્રાને વંદન કરવા યોગ્ય એવો, અગુ-
ણના આશ્રયે રહિત અને ગુણુ સ્થાનરૂપ એવો આ સંઘ જય પામે છે ૧૬૮
વિશેષાર્થ—મણિદ્વપદિની, દિવિવત્સુંગવૈઃ એ વ્યાકરણના ખાસ રૂપ દર્શા-
વ્યા છે.

શ્રુતાંજોજાદિત્યો યદકૃત ચતુર્વિંશજિનરાટ્
ત્રિચત્વારિંશેઽવ્દે જ્ઞયદનુજશૌરિર્જનિદિનાત્ ।

શ્રિયાં સૌઘં રત્નત્રયશુચિ નતં પાર્થિવશતૈ

સ્તુલ્યસ્થૈર્યં તત્કુપથમથનં તીર્થમવતાત્ ॥૧૬૯॥

ભાવાર્થ—

શાસ્ત્રરૂપ કમલમાં સૂર્ય સમાન અને ભયરૂપ દેવોમાં વાસુદેવરૂપ એવા
ઓવીશમાં પ્રભુ મહાવીર સ્વામીએ પોતાનાજ જન્મદિવસથી ત્રેતાલીશમે
વર્ષે જે કરેલું છે, લક્ષ્મીકું જે સ્થાન છે, જ્ઞાન દર્શન અને આરિતરૂપ ત્રણ
રત્નોથી જે પવિત્ર છે, સૈકડા સળઓએ જે નમેલું છે અને જેની સ્થિતતા
અતુલ્ય છે એવું તે કુમતને મથન કરતાઈ તીર્થ (સંઘ) અમારી રક્ષા કરે. ૧૬૯

વિશેષાર્થ—ચતુર્વિંશે૦ ત્રિચત્વારિંશે, એ પ્રત્યયાંતરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યઃ પૌનઃ પુનિકાન્નવન્નમણતો વિન્યત્સદૈકાગ્રધીઃ

સાયં પ્રાતિકનૈશિકાહ્નિકવિધૌ વાહ્યાંતરદ્વેષિજિત્ ।

સોઽયં દુર્નયકાઙ્કેવયગરૂઢઃ સંસારનાઝ્યાંબુનૌ

ર્ગવ્યક્તીરયશોઞ્જરો વિજયતે શ્રીસંઘજ્ઞદ્વારકઃ ॥૧૭૦॥

ભાવાર્થ—

જે વારંવાર થતા ભ્રમણથી સદા ભય પામે છે, સવાર, સાયંકાલ અને
રાત્રિના આહ્નિકની વિધિમાં જે સર્વદા એકાગ્ર ધુદ્ધિવાલો છે, બાહ્યર અને
અંદરના શત્રુઓને જે જીતનારો છે, જે દુર્નયરૂપ સર્પમાં ગરૂઢ સમાન છે
અને આ સંસારરૂપ અગાધ જલમાં જે નાવ સમાન છે, ગાયના દૂધના જેવા
યશવાલો તે આ સંઘરૂપ ભદ્રારક વિજય પામે છે. ૧૭૦

વિ०—પૌનઃપુનિકાત્, પ્રાતિક, નૈશિક, વાહ્ય, આંતર, કાર્દવેય, નાવ્ય, અને
મઘ્ય એ તદ્દિત પ્રત્યયા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મુંચંતોઽપ્યશનં ઘ્યહં ત્ર્યહમથો માસં વધવ્યક્રિયા

વૈમુઠ્યં વધતોઽપિ લૌકિકઞ્ચૈષિપ્રષ્ઠાઃ શિવસ્યાર્ચને ॥

વાત્રવ્યૌપગવૌહુલોમિવિદન્તૃકામંફલેયાદયો

વાસિષ્ઠીસુતસંઘલંઘનપરાઃ કાર્પણ્યમેવાસ્થિતાઃ ॥૧૭૧॥

ભાવાર્થ—

એ દિવસ, ત્રણ દિવસ અને એક માસ સુધી અશન-લોબનને છેડી-
દેતા વધની ક્રિયાથી વિમુખ રહેતા અને શિવપૂજન વિષે લૌકિક કૃષિઓમાં
શ્રેષ્ઠ ગણાતા એવા પણ બાહ્ય, ઔપગવ, ઔહુલોમિ, વિદલત અને કામ-
સ્થેય વિગેરે બ્રાહ્મણ રુષિઓ વસિષ્ઠ ગોત્રવાલી ત્રિશલાના પુત્ર મહાવીર
પ્રભુના સંઘતું ઉદ્ધિધન કરવામાં તત્પર થયાથી કૃષણતા સાથેજ રહેલા છે. ૧૭૧

વિ०—ઘ્યહમ્, ત્ર્યહમ્, વધવ્ય, વૈમુઠ્ય, લૌકિક, વાત્રવ્ય, ઔપગવ, ઔહુ-
લોમિ, કામંફલેય, વાસિષ્ઠી, કાર્પણ્ય એ બુદ્ધા બુદ્ધા પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સંઘ ણ વૃજિનાઞ્ચિજનીવનષ્ણેષ્વપરૈહૈમનોનિલઃ ।

પૂર્વવાર્ષિક શ્વાંબુદો મહાન્ કસ્યનાવહતિ લોચનોત્સવમ્

॥ ૧૭૨ ॥

ભાવાર્થ—

પાપકૃપ કમલિનીના વનને ફહુન કરવામાં હેમંત રતુના પશ્ચિમ પવન
નવા જેવો આ સંઘ વર્ષરતુના પૂર્વ મોટા મેઘની જેમ કોના નેત્રને ઉત્સવ
ન કરે ? અર્થાત્ કરે ૧૭૨

સુપાંચાલિકઃ પાર્થિવાવિપ્લવં વાર્ષિપંચાલિકં ચ ।

શ્રિષ્ઠામિ સૌજ્ઞાગ્યસૌહાર્દમૂમેર્હરત્યસ્ય તીર્થસ્ય ઞ્ચર્તુઃ

પ્રતાપઃ ॥ ૧૭૩ ॥

ભાવાર્થ—

જેમ પાંચાલ દેશનો રાજા અર્ધ પંચાલના ઉપદ્રવને હરીલે, તેમ સૌભાગ્ય તથા સુદૃઢભાવના સ્થાનરૂપ એવા આતીર્થ (સંઘ) રૂપ પતિને પ્રતાપ ઉપદ્રવને હરીલે છે. ૧૭૩

વિ૦—સુપાંચલિકઃ, પાર્થિવઃ, આર્દ્રપંચલિકમ્. સૌભાગ્ય, સૌહાર્દ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વૈયર્ચ્યમજ્ઞાતૃજનુર્નયંતો હિત્વાસતીર્થે સ્તુવતે કુતીર્ધામ્ ।

સંત્યજ્ય ઝોજ્યં યદિવાતિમૃષ્ટં સક્તુસૈઘવઃ

॥ ૧૭૪ ॥

ભાવાર્થ—

વ્યર્થપણ અજ્ઞાન જન્મને ગુમાવતા એવા પુરુષો આસતીર્થને છાદી ખીબા તીર્થની સ્તુતિ કરે છે, સાથેજ અને લવણ ખાનારો પુરુષ અતિ મધુર ભોજનને છાદીદહ સાથવાત્રી ઇચ્છા શું તથી કરતો ? અર્થાત કરે છે. ૧૭૪

વિશેષાર્થ—વૈયર્ચ્યમ્, સાક્તુસૈઘવઃ, એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુણૈઃ પયો નિંદતિ દૌઘસૈઘવમ્

ઝવઃચિવૈયર્ચ્યમષોહતે ચ યઃ ।

નિયમ્ય સૌવશ્ચિવદસ્થિરં મનઃ

સ્મરંતિ તં સંઘમઘચ્છિદે વિદઃ ॥ ૧૭૫ ॥

ભાવાર્થ—

જે પોતાના ગુણવડ-દુષ્ટતા સમુદ્રનો વયની નિંદા કરે છે અને જે સંસારની પીડા સંબંધી વ્યગ્રતાને દૂર કરે છે તેવા સંઘને વિદ્વાનો સુખવાલા અસ્થિર મનને નિષમમાં રાખી પાપનો છેદ કરવાને આરે સ્મરણ કરે છે ૧૭૫

વિશેષાર્થ—દૌઘસૈઘવમ્ વૈયર્ચ્યમ્ સૌવશ્ચિવન્, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દાઘ્યશ્વિરશ્વ ઇહ જાન્વગુણેન દઘ્ને
 માઘ્વશ્વિરંચતિ રુચિં મધુને ચ યદ્દત્ ।
 શ્રીવર્હમાન ઇવ તત્રજ્ઞવાંસ્તયૈષ
 તજ્ઞઃ સ્પૃહાં વહતિ સિદ્ધિ સુખાય સંઘઃ ॥૧૭૬॥

ભાવાર્થ—

જેમ દાઘ્યશ્વિ જાતનો અથ પોતાની ઉત્પત્તિના ગુણને લઈ દહીં ઉપર રૂચિ કરે છે અને માઘ્યશ્વિ જાતનો અથ મધ ઉપર પ્રીતિ કરે છે, તેમ શ્રી વર્હમાન પ્રભુની જેમ તેમનાથી ઉત્પન્ન થયેલા એ પૂજ્ય સઘ સિદ્ધિ સુખને માટે સ્પૃહા કરે છે. ૧૭૬

વિ०—દાઘ્યશ્વિઃ, માઘ્વશ્વિઃ, એ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દૌવારિક્યં દઘદધિપતેઃ શાસને તીર્થમેવં
 સ્તુત્વા જિષ્ણુઃ સજલજલદં સૌવરશ્રીવિલાસૈઃ ।
 સૌવશ્રદ્ધાપુલકિતવપુઃ સંઘસૌવસ્તિકોઽસા
 વાસાંચક્રે મગધનૃપતિર્વાસવસ્યાનુપૃષ્ટમ્ ॥૧૭૭॥

ભાવાર્થ—

અધિપતિના શાસનના દ્વારપાલપણાને ધારણ કરતો અને સ્વરના વિલાસથી જલવાલા મેઘને પરાભવ કરતો તે મગધ રાજા એવી રીતે તીર્થ-રૂપ સંઘની સ્તુતિકરી સ્વશ્રદ્ધાથી શરીરને પુલકિત કરતો અને સંઘનું કલ્યાણ કહેતો તે ઇંદ્રની પછયાડે બેઠો. ૧૭૭

વિશેષાર્થ—દૌવારિક્યમ્, સૌવરશ્રીવિલાસૈઃ, સૌવશ્રદ્ધાઞ્, સૌવસ્તિકઃ, એ તદ્દિત પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति तद्धित प्रकरणम् ।

इति श्रीजिनप्रभसूरिचिते श्री श्रेणिकचरिते दुर्गवृत्तिव्याश्रयमहाकाव्ये
 तीर्थकरतीर्थस्तुतिवर्णनो नाम पंचमः सर्गः ॥६॥

॥ षष्ठः सर्गः ॥

विवेकिनो यां परस्मै पदाय स्पृहयालवः ।

नतात्मने पदान्युच्चैः प्रयच्छंतीमुपासते ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—

પરમ પદની સ્પૃહાવાલા વિવેકી પુરૂષો, નમન કરનારને ઊચ્ચ આપનારી જેની ઊપાસના કરેછે. ૧

વિ०—પરસ્મૈપદ, આત્મનેપદ એ પ્રત્યયના નામની સૂચના આપી છે.

શ્રાદ્ધધર્મઃ સાધુધર્મશ્ચેતિ ધર્માવુજ્જૌ મતૌ ।

પ્રથમોમધ્યમસ્તત્રોત્તમ શ્વાન્યો યયોચ્યતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ—

શ્રાવકધર્મ અને સાધુધર્મ એમ બે ધર્મ કહેલાછે. તેમાં પ્રથમનો શ્રાવક ધર્મ મધ્યમ છે અને બીજો સાધુધર્મ ઊત્તમ છે, એમ જ કહે છે. ૨

વિ०—પ્રથમ, મધ્યમ, અને ઉત્તમ, એ શબ્દોથી પ્રથમ પુરૂષ, મધ્યમ પુરૂષ અને ઉત્તમ પુરૂષના નામ સૂચવ્યા છે.

पयश्चत्वं चाहं चामूं स्वादिस्नानातिशामहो ।

इति स्तवीति यां नूनं शर्करાપુરતઃ સુધા ॥૩॥

ભાવાર્થ

‘તું અને હું’ જલરૂપ હોએ’ એમ સુધા-અમૃત સાકરની આગલ સ્વાદ અને સ્નાનથી અધિક એવી જેની સ્તુતિ કરેછે. ૩

૧ અહીંથી સરસ્વતીની સ્તુતિ શરૂ થાય છે.

૨૫૬

શ્રેણિકચરિતમ્.

વિશેષાર્થ—અહિં ત્વં, અહમ્, એ પુરુષને લાગતા યુષ્મદ્ અસ્મદ્ના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કલ્પયુસ્ત્વં ચ કોઽસ્થોઽસ્યાઃ પુરોઽહં રોહણશ્ચ કૌ ।

ઇતિ સ્વર્ગગમ્વી ચિંતામણિં પ્રત્યાહ યન્નૃતૌ ॥૪॥

ભાવાર્થ—

જેની સ્તુતિ કરતાં કામધેનુ' ચિંતામણિને કહે છે કે, તું કલ્પયુક્ત, હું અને રોહણગિરિ પણ તેની આગલ કોણ માત્ર છીએ ? ૪

વિ०—નામ, યુષ્મદ્, અષ્મદ્, વિગેરેના પુરુષના સંબંધે રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાસૌ જયતિ નૈવ ત્વમેતાં જેષ્યસિ કર્હિંચિત્ ।

નાજૈષં ચાહમિત્યન્યે યજ્જયે વ્યવદન્મિથ્રઃ ॥૫॥

ભાવાર્થ—

“એ જય પામે નહી. તું અને કદિપણ છતીશ નહીં અને હું તેને છત્યા નથી” આ પ્રમાણે બીજાઓ જેનો જય કરવામાં પરસ્પર વાદ કરે છે. ૫

વિશેષાર્થ—જયતિ, જેષ્યસિ, અજૈષમ્, એ 'જિ' ધાતુના ત્રણે કાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્તવીત્યેષ સ્તવીષિ ત્વં સ્તવીમ્યહમિતીરિણઃ ।

મિથ્રો યદ્દર્શનૈર્ધન્યં મન્યંતે સ્વં મનીષિણઃ ॥૬॥

ભાવાર્થ—

“એ સ્તવે છે, તું સ્તવે છે અને હું સ્તવુ છું” એમ પરસ્પર કહેતાં વિદ્વાનો જેવું વર્ણન કરવાથી પોતાના આત્માને ધન્ય માને છે. ૬

વિશેષાર્થ—સ્તવીતિ, સ્તવીષિ, સ્તવીમિ, એ 'સ્તુ' ધાતુના દરેક પુરુષના એક એક વચનના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

त्वामाहुः शंकरो दत्से त्वं मुदं हंसि पाप्मनः ।

वर्यं वर्त्तामिहे धन्याः कृतार्थाः स्मस्तवस्तवैः ॥७॥

महर्षिर्जिज्ञिः सेव्यसे त्वं त्वया मोहः प्रहन्यते ।

दांतारिर्जवती नद्यादिति यां स्तुवते सुराः ॥८॥ युग्मम्

भावार्थ—

“ तमने सुभ करनारा कहेछे, तमे हर्ष आपोछो, पापने हलोछो, अमे तमाइं स्तवन करवाथी धन्य अने कृतार्थ छीये, महर्षिआ तमने सेवेछे, तमे आहने हलोछो अने शत्रुआने इमन करनारा तमे आनंद पात्रो ” आ प्रभाषे देवताआ जेनी स्तुति करेछे. ७-८

त्वद्भवन्ति ध्यानतो ये मद्व्रवन्ति न जातुरे ।

इति यां प्रतिजल्पपाकं पापं संजाव्यते न कैः ॥९॥

भावार्थ—

“ जेआ ध्यानथी तारा जेवा थायछे अने कदिपक्ष ध्यानथी भारा जेवा थता नथी ” आ प्रभाषे जेनी प्रत्ये कहेनारने पापने संभव कोषु न कहे? अर्थात् तेआने पापने संभव छे. ९

विशेषार्थ—त्वद्भवन्ति, मद्व्रवन्ति अे ३५ दर्शाव्या छे.

एहि मन्ये चातुरेण याप्ययानेन यास्यसि ।

यातस्त्वंत्वत् पितापीति प्रहस्यन्ते च यत्पराः ॥१०॥

भावार्थ—

“ अहि आव्य, हुं धाइंहुं के तुं आतुर अेवा थाप्य-वाहनना प्रया-स्यथी जधरा अने तारो पिता पक्ष गयेलो छे ” आ प्रभाषे जेमां परायण रहे नास पुइषानुं हास्य थायछे. १०

विशेषार्थ—कहेवानी मतलभ अेवी छे के, सरस्वतीमां परायण अेवा पुइषाने हास्यमां कहेवाय छे के, तने सम्मानथी वाहन मलवानुं अने तेना पिताने मलेकुं छतुं अहिं एहि, मन्ये, यास्यसि, अे धातुना ३५ दर्शाव्या छे.

પુણ્યં પાપં જગન્નાવદાતયા દીયતે યયા ।

પંચત્રિંશદતિશયા ધીયંતેઽન્યયજ્ઞાંસિ ચ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

બિજવલ એવા જે પુણ્ય તથા પાપી જગતને પ્રહુણ કરેછે અને જેનાથી પાંત્રીશ અતિશય તથા અન્યના યજ્ઞને ધારણ કરેછે. ૧૧

વિ०—દીયતે, ધીયંતે, એ ધાતુના ૩૫ ઈશાંબ્યા છે.

મુક્ત્યૈ ચ જ્ઞવત્યન્તિ તમઃ સ્વતેજસિ જુહોત્યરીન્ ।

દીવ્યત્યાયોજનં શાંતિં સુધાંત્રોઘૌ સુનોતિ યા ॥૧૨॥

તુદતે કર્મમર્માણિ રુણઙ્યસ્વિલસંશયાન્ ।

તનોતિ વક્તુરામ્ભવં યા ક્રીણાતિ ગુણૈર્યજઃ ॥૧૩॥

યાં ચિંતયંસ્તત્ત્વતયાચોરયત્કુદ્દશાં યજઃ ।

સરસ્વત્યા તયા શાસ્તા પ્રાસ્તાવીદ્ય દેશનામ્ ॥૧૪॥ કુ-
લકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે મુક્તિને અર્થે થાયછે, અંધકારને ભક્ષણ કરેછે, પોતાના તેજમાં શત્રુઓને હોમીએ, યોજનસુધી શાંતિ પ્રસારેછે અને અમૃતના સમુદ્રમાં ગાલેછે. વક્તી જે કર્મના મર્મને પીડેછે, અથા સંશયને રૂંધે છે, વક્તાનું આમપણું વિસ્તારેછે અને ગુણવડે યજ્ઞને ખરીદેછે. તેમ જે જેનું તત્વપણું ચિંતન કરનારે પુરૂષ કુદ્દષ્ટિઓના યજ્ઞને ચોરી લેછે તેવા તે સરસ્વતીવડે શાસ્ત્રન કરનારા તે ભગવંત દેશના આપવા લાગ્યા. ૧૨-૧૩-૧૪

ધર્મોઽસ્તિ હૃદિ યસ્યૈનસ્તસ્ય નશ્યતિ સશ્રિયા ।

સંયુજ્યતે ગુણસ્તસ્મિન્ સ્વેતતે સમવૈતિ ધીઃ ॥૧૫॥

ભાવાર્થ—

જેના હૃદયમાં ધર્મ છે, તેનું પાપ નાશ પામેછે, તે લક્ષ્મીસાથે ભેદાયછે, તેનામાં ગુણ વસેછે અને બુદ્ધિ એકઠી થાયછે. ૧૫

वि०—अस्ति, नश्यति, संयुज्यते, स्वेतते, समवैति, अ० धातुना. णुदा. णुदा
३५ दर्शांया छे.

लुप्यन्तेऽस्विधूगंमपत्रवद्ध्योऽश्रुविंदुज्जिः ।

यत्र तज्जायते राज्यं धर्माद्धीजादिवांकुरः ॥१६॥

भाषार्थ—

जेनी अंदर शत्रुनी स्त्रीअना गंड स्थलनी पत्रवद्धी (पील) दोपा-
बछे अेषुं राज्य भीजथी जेम अंदर थाय तेम धर्मथी प्राप्त थायछे. १६

विशेषार्थ—लुप्यन्ते, जायते, अ० धातु ३५ दर्शांया छे.

अयं जनो धर्मेणैव प्राप्तः प्राप्स्यति च श्रियम् ।

जिना अगच्छन्निर्वाणं कृष्णश्राह्मिन् नविष्यति ॥१७॥

भाषार्थ—

अम जन धर्मथीज लक्ष्मीने प्राप्त थयोछे अने प्राप्त थशे. श्री जिना
सगवंत निर्वाणने पाम्या छे अने कृष्ण अर्हुत प्रलु थशे. १७

वि०—प्राप्स्यति, अगच्छन्, भविष्यति अ० णुदा. णुदा. डालना. धातु३५
दर्शांया छे.

तस्थुः स्थास्यन्ति तिष्ठन्ति तेषां जगति कीर्त्तयः ।

आराध्यते स यैर्धर्मो यं स्म सार्वः प्रचकृते ॥१८॥

भाषार्थ—

जे धर्मने श्री सर्वज्ञ प्रलुअे उहेलोछे, ते धर्मने जेअो आराधेछे, तेअोनी
श्रीर्ति जगतमां रहेली छे, रहेशे अने रहेछे. १८

वि०—तस्थुः, स्थास्यन्ति, तिष्ठन्ति अ० स्था धातुना त्रणे डालना ३५ दर्शांया छे

वश्यतां सिद्धयः प्रेयुर्मुक्तिश्रीः संनुताज्जवत् ।

अनश्यत्क्लेशसंज्ञारः कस्य कस्य न धर्मतः ॥१९॥

ભાવાર્થ—

ધર્મથી કોને સિદ્ધિઓ વશ થઈ નથી? સુકૃતિની લક્ષ્મી કોને પ્રાપ્ત નથી થઈ? અને કોના કલેશનો ભાર નાશ નથી પામ્યો. ૧૯

વિ०—પ્રેયુઃ, અમવત્, અનશ્યત્ એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

અસેવિષ્યંત ચેદર્મં નૃતિર્યગનારકાઃ પુરા ।

નાન્નવિષ્યન્નમી નામ નાનાનર્ષનિકેતનમ્ ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—

પૂર્વે નર, તિર્યચ અને નારકીઓએ જો ધર્મને સેવ્યો હોત તો તેઓ વિવિધ પ્રકારના અનર્થનું સ્થાન નથાત. ૨૦

વિ०—અસેવિષ્યન્ત, અમવિષ્યન્ એ ક્રિયાતિપત્તિ ના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ જીયાત્સ જ્ઞવં જેન્ના સ ત્રિલોકયા મહિષ્યતે ।

શ્રુતોપદેશઆર્યાણામધર્મં યો ન સેવતે ॥૨૧॥

ભાવાર્થ—

આર્ય પૂજ્યના ઉપદેશને સાંભળી જે પુરુષ આ ધર્મને સેવતો નથી, તે જ્ઞ પામશે, સંસારને ભેદશે અને ત્રણ લોકથી પૂજશે. ૨૧

વિશેષાર્થ—જીયાત્, જેન્ના, મહિષ્યતે, એ આશીર્વાદાર્થ તથા ભવિષ્યકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इह नृत्यन्ति नर्तक्यो हैमाः स्तंजा इहासते ।

दृश्यन्त इत्यामंतुकेभ्यो न कैर्धर्मजुषां गृहाः ॥२१॥

ભાવાર્થ—

“ અહિં નર્તકીઓ નૃત્ય કરે છે અને અહિં સુવર્ણના સ્તંભ છે ” આ પ્રમાણે ધર્મી પુરુષોના ધરને આહરથી આવેલા મિજમાનોને કોણ નથી ખતાવતા? અર્થાત્ ખતાવે છે. ૨૨

વિશેષાર્થ—નૃત્યન્તિ, આસતે, દૃશ્યન્તે, એ બુદા બુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आगाः कदा दृष्टुममुमागच्छाम्येष हे सरवे ।

कदा यास्यसि त्वं स्वाहृत्सोः साफट्टयायैष यामि ज्ञोः ॥१३॥

इत्यालपन् मिथो मर्त्या यदालोकमलोलुपाः ।

राजाधिराज्यं धर्मेणैवायुस्ते नरतादयः ॥१४॥ युग्मम् ।

भावार्थ—

हे मित्र, अने जेवने तुं क्यारे गयो हुतो ? सभा, आ हुं आपुंछुं. नेत्रतुं साक्ष्य करवाने तुं क्यारे जडश ? अरे भाई, आ हुं जजिंछुं ” अं। प्रभाषे लोकैः जेवना दर्शनमां लुब्ध थध परस्पर कहेता हुं तेवा भरत विगेरे धर्म पडेज राजधिराज्यने प्राप्त थया हुता. २३-२४

वि०—आगाः, आगच्छामि, यास्यसि, यामि, अयुः अं जुदा जुदा धातु ३५ दर्शांया छे.

नाहं कलिंगान् जगाम सुप्तस्तु विललाप यत् ।

तन्मिथ्येति गिरासौधिक् बटुर्वचयते जगत् ॥१५॥

ददाह पौलस्त्यपुरीं यथा किल मरुत्सुतः ।

असावुर्वीमतिवैरिराजधानीं तत्राददत् ॥१६॥

रात्रिशेषे मिथः प्रश्ने सुप्तासुप्ता द्विषोऽस्य ते ।

अत्रावसमिहावासमित्याहुर्नयविदुताः ॥१७॥

ह्योऽपश्याम स्त्रियं रम्यां साध्वद्याश्रौष्म काकलीम् ।

सर्वेऽध्याह्वादमयं ह्योवाचुंक्ष्महि ज्ञोजनम् ॥ १८ ॥

आगमाम व्रजांस्तत्र स्वैरं क्षीरमपाम च ।

ह्यागमाम वने रंतुं तस्याहो रतियोग्यता ॥ १९ ॥

चेदाश्लेह्याम तां मृद्धीमाप्स्याम जनुषः फलम् ।

सोऽरिश्चेत्प्राप्स्यतेऽनूनस्तन्नूनं मारयिष्यते ॥ ३० ॥

अथ श्वो वा गमिष्यन्ति सैन्या हंतुं द्विप्रच्चमूम् ।

जीव्यादित्याशास्यमानः प्रेष्यः श्वो व्रजिता ह्ययम् ॥३१॥

मासेन गन्तेतः सार्धः पार्थिवः श्वश्चलिष्यति ।

इत्यादिविक्रासक्ता धर्मं संचिनुयुः कथम् ॥३२॥ अष्टजिः

कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

“હું કલિંગમાં ગયો નથી. સુતા સુતા જે વિલાપ કર્યો, તે મિથ્યા છે”
વિકાર છે કે, આ પ્રમાણે વાણી કહી આ બટુક જગતને છેતરે છે “ જેમ હુ-
નુમાને રાવણની નગરી લંકાને બાળી નાખી તેમ મોટી બુદ્ધિવાલા આ
રાજાએ શત્રુની રાજધાનીને બાલી નાખી છે ” પરસ્પર વાત કરવામાં રાત્રિનો
શ્લેષ ભાગ થઈ જતા સુતાને સુતા એવા આ રાજના શત્રુઓ “હું અહિં
રહ્યો છું, હું ત્યાં રહ્યો છું” એમ ભયથી કહેતા હતા. ગયે દિવસે અમે રમ-
ણીય સ્ત્રીને જોઈ હતી. આજે અમે સારા કાકડી સ્વરને સાંભલ્યો હતો.
અને ગયે દિવસે અમે સર્વ ઇંદ્રિયોને આહ્વાદ આપનાર ભોજન જમ્યા હતા.
ત્યાં પ્રજાની અદર અમે ગયા અને સ્વેચ્છાએ દુધ પીધું પછી અમે વનમાં
કંડા કરવાને આવ્યા અહા! તેની રીતે કરવાની ચોગ્યતા કેવી છે! જે અમે તે
કોમલ સખીને આલિંગન કરીશું તો અમે જન્મનું ફલ પ્રાપ્ત કરીશું. જે તે
શત્રુ આવશે તો ન્યૂનતા રહિત એવો તે તેને મારશે. આજ કે કાલે સૈનિકો
શત્રુની સેનાને મારવા આવશે ‘તે જીવે’ એમ આશા રાખતો સેવક આ-
વતી કાલે ક્ષય પામશે. અહિંથી કાફલો એક માસે જશે ને રાજ આવતી
કાલે આલશે. આવી વિક્રમા કરનારા પુરૂષો ધર્મને કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરે?
૨૫-૨૬-૨૭-૨૮-૨૯-૩૦-૩૧-૩૨

વિ०—નાહં કલિંગાન્ જગામ, સુત્તઃ વિલલાપ, તે પરોક્ષ ભૂતના ઉદાહરણ
દર્શાવ્યા છે.

વંચયતે, દદાહ, અદહત્, અવસમ્, અપશ્યામ, અશ્રોષમ, અમુંક્મહિ, આમ-

माम, अपाम, आश्लेश्याम, आश्याम, प्राप्स्यते मारयिष्यते, गमिष्यन्ति, जीव्यात्
त्रजिता. गता, चलिष्यति संचिनुयुः, अे णुदा णुदा धातुना णुदा णुदा कालना
३५ दर्शाव्या छे.

यावत्स्नामस्ततो देवपूजां चैत्येषु कुर्महे ।

वयस्य त्वर्यतां कालापक्रमो जायते पुरा ॥३३॥

कहिं पश्यामि वंदिष्ये कहिं कर्हिंचितास्मि च ।

कदा सेवे कदा स्तोष्ये कदा ध्यातास्मि चार्हतः ॥ ३४ ॥

कदा साधून्ननामाहं ववंदे कहिं ञक्तितः ।

कदोपास्थिषि ञक्ताद्यैः प्रतिलाञ्जितवान्कदा ॥३५॥

कश्चैत्यमागमद्ः क आगच्छन्मुनिञ्जक्तये ।

एवंविधान्निर्धर्मः स कथान्निः पुंन्निरर्ज्यते ॥ ३६ ॥

चतुर्भिः कलापकम् ।

भाषार्थ—

“ हे मित्र, प्रथम आपणु स्नान करीजे ते पछी चैत्यमां देवपूजा
करीजे, त्वराकर्य कालना अतिक्रम थछ जय छे ” “ हुं श्री अर्हंत प्रभुने
क्यारे जेधशि, क्यारे वंदना करीश ? क्यारे पूजा करीश ? क्यारे तेमनी सेवा
करीश, क्यारे स्तुति करीश अने क्यारे तेमनु ध्यान करीश ? ” “ हुं अर्ह-
ज्याने क्यारे नमस्कार करे, क्यारे लज्जितथी वंदना करे, अने क्यारे ल्यात पाणी
विजरे तेमने वोहोरापु ” “ तभाराभांथी चैत्यमां कोणु गयेल छे ? अने मुनिनी
लज्जित भाटे कोणु आवेल छे ? ” आवी कथाओ करी पुइषो धर्म उपार्जन
करे छे. ३३-३४ ३५-३६

वि०—स्नापः, कुर्महे, त्वर्यताम्, पश्यामि, वंदिष्ये, अंचितास्मि, सेवे, स्तोष्ये,
ध्यातास्मि, ननाम, ववंदे, उपास्थिषि, आगमत्, आगच्छत्, अे णुदा णुदा
धातुओना णुदा णुदा कालना ३५ आपेला छे.

कोऽस्मज्ज्यं ञवतां पाद्यं दाता कोऽर्थं प्रदास्यति ।

को ददात्यशनं मृष्टं सत्पात्रेज्यो घृतप्लुतम् ॥३७॥

कतरो वां ऋवं दाता दत्ते गा दास्यतेऽशुकम् ।
 दाता वः कतमो मुक्ता दत्तेऽश्वान् हेम यास्यति ॥३७॥
 उत्पाटयान्यद्मिपि शोषयाण्यपि वारिधिम् ।
 अपि मूर्ध्ना गिरिं त्रिधां नास्मि दानस्तुतौ त्वत्तम् ॥३८॥
 योऽदाज्ञावो क्वात्यर्थान् दातान्नं दास्यते गृहान् ।
 सोऽधाज्ञ्यं शमाप्नोति स्वर्गता ब्रह्म यास्यति ॥३९॥
 तद्दानं कुरु जायस्व दीर्घायुर्धाम च श्रियाम् ।
 इति याज्ञाचाटुकाराः कथं धर्माय दातृषु ॥४१॥ पंचजिः
 कुलकम् ।

भाषार्थ—

“तभाराभांथी अमने कोण पाध (पग धोवातुं जल) आपशे ? द्रव्य
 कोण आपशे ? सत्पात्रने धी वउ लरपूर अेवुं भिष्टात्र कोण आपशे ? तभारा
 येभांथी पृथ्वी कोण आपशे ? गाय अने वस्त्र कोण आपशे ? तभारा भांडुथी
 भाती कोण आपशे ? अथ तथा सुवर्ण कोण आपशे ?” हुं पर्वतने उपाडुं,
 समुद्रने शोपी लठी अने भस्तक वउ पर्वतने लेडुं तथापि दाननी स्तुति कर-
 वामां समर्थ थधश नही. जे गाये आपे, द्रव्य आपे, अन्न अने धर आपे
 ते राज्य पाभशे, सुण भेलवशे, स्वर्गं जशे अने ब्रह्मने प्राप्त करशे. तेवा
 दानने आप; दीर्घायु था अने लक्ष्मीतुं स्थान ३५ था.” आ प्रभाणु यायनानी
 पुशाभत करनाराओ दातारना धर्मने भाटे केम थाय ? ३७-३८-३९ ४०-४१

वि०—दाता, प्रदास्यति, ददाति, दत्ते, दास्यते, दास्यति, उत्पाटयानि, शोष-
 याणि, त्रिधाम्, अदात्, आप्नोति, गता, यास्यति, जायस्व, अे जुदा जुदा
 धातुना जुदा जुदा कालना ३५ दर्शांया छे.

पश्येज्ञानृपतीन्पश्येऽर्मेण प्राप्तसंपदः ।

अर्चयेज्जिनचैत्यानि श्रूश्रूषस्व गुरोः क्रमौ ॥ ४२ ॥

आस्तां गृहे कानने वासीत हिंस्रो न धर्मजाक् ।
 तश्चेत्सर्वज्ञूतानि रक्त्वं स्वं ज्वररक्तसः ॥४३॥
 गृहिव्रतानि ते दद्यां ददान्युत मुनिव्रतम् ।
 बोधये बोधयेयं स्वं परानित्युग्रह स्पृहाम् ॥४४॥
 प्रेषितस्त्वं कुसमयान् श्टणवन्नायतनं व्रजेः ।
 प्राप्तस्त्वत्काल एतादम् वचनं वर्जयेन्नवान् ॥४५॥
 प्राप्तस्ते समयो स्तत्रयं स्वीकुरुतां जवान् ।
 विदध्याऽधर्म्यकर्माणि प्रार्थयेच्च स्वनिर्जराम् ॥४६॥
 निमंत्रयेत वात्सल्यत्सप्रेमा मंत्रयेत यः ।
 स पृच्छेत सुहृत्वेनाधीच्छेत्साधर्मिकान् सवित् ॥४७॥
 यो विधत्स्व विधत्स्वेति विधत्ते संघपूजनम् ।
 स लुनीहि लुनीहीति कर्मवल्लीर्वीविष्यति ॥४८॥
 तिर्यत्कमट दुर्योनिमट स्वन्नमटेत्यटेत् ।
 नासौ क्रियापरोऽधीष्वेत्यध्वैत यः श्रुतम् ॥ ४९ ॥
 अधीष्वमधीष्वमिति चेदाधीष्व जिनागमम् ।
 तद्धुनीत लुनीतेति लुनीथ ज्वकाननम् ॥५०॥
 माकृध्वं पापकर्माणि मागमिष्यः कथामथम् ।
 कुधीर्वो मास्तु दुखं मास्मज्जवन्मास्म जूद्धवः ॥५१॥
 आज्ञां जैनीमिमां ज्वया मास्म धत्त हृदः पृथक् ।
 इति मार्गोपदेष्टारो धर्मं तन्वंति दातरि ॥ ५२ ॥ एकाद-
 शजिः कुलकम् ।

ભાવાર્થ—

“ધર્મથી જે મને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ છે એવા ઇંદ્રને અને રાજ્યએને જે, જિન ચૈત્યની પૂજા કરવી. ગુરૂના ચરણની સેવા કર્ય. ઘેર રહે કે વનમાં રહે પણ જે હિંસા કરનાર હોય તે ધર્મી નથી. સર્વ પ્રાણીઓની રક્ષા કરવી. પોતાના આત્માને સંસાર રૂપ રાક્ષસમાંથી બચાવી લ્યે. હું તને શુદ્ધસ્થના વ્રત આપું? કે મુનિવ્રત આપું? હું આત્માને બોધ કરું અને બીજાઓને બોધ કરાવું” આવી સ્પૃહા રાખ્ય. કુમતિના શાસ્ત્રને સાંભળતો તું ઘેર જઈશ નહીં. જે તેને પ્રાપ્ત થઈ જા તો તત્કાલ એવા વર્જન છોડી દેજે. તને સમય પ્રાપ્ત થયો છે તો હવે જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર રૂપ ત્રણ રત્ન અંગીકાર કર્ય. ધર્મ સંબંધી કર્મ આચર, અને આત્માને નિર્જરાની પ્રાર્થના કર્ય. જે વાત્સલ્યથી નિમંત્રણ કરે, અને પ્રેમ સહિત વિચાર કરે તે જ્ઞાનવાન શ્રાવક સુદૃઢપણાથી પુછે અને સાધર્મિક જનની ઇચ્છા કરે. જે ‘કરો કરો’ એમ કહે તો સાંધ પૂજા કરે, તે ‘છેદા છેદા’ એમ કર્મ રૂપ વહીઓને છેદી નાખશે. જે ‘ભણા ભણા’ એમ શ્રુત જ્ઞાનનું અધ્યયન કરે તે ‘તિર્યંચમાં, દુર્યોનિમાં અને નરકમાં ભટક’ એમ ભટકે નહીં. તમે ‘ભણા ભણા’ એમ જિનાગમને ભણા તો ‘છેદા છેદા’ એમ સંસાર રૂપ પવનને છેદા. પાપ કર્મ કરો નહીં, કથાનો છેદ કરો નહીં, તમારામાં કોઈ કુબુદ્ધિવાલો ન થાઓ. તમોને દુઃખ ન થાઓ તેમ સંસાર ન થાઓ.” આવી શ્રી જિન ભગવંતની આજ્ઞાને હે ભવિજનો, તમારા દૃઢ્ય-માંથી જુદી કરશો નહીં. આ પ્રમાણે સન્માર્ગને ઉપદેશ કરનારાઓ ઘાતારમાં ધર્મને વિસ્તારે છે. ૪૨-૪૩-૪૪-૪૫-૪૬-૪૭-૪૮-૪૯-૫૦-૫૧-૫૨

વિ૦—પश्य, पश्येत्, अर्चयेत्, श्रुश्रूषस्व, आस्ताम्, आसीत्, रक्षेः, रक्ष, दद्याम्, ददानि, बोधये, बोधयेयम्, उद्धह, व्रजेः, वर्जयेत्, स्वीकुरुताम्, विद्-ध्यात्, प्रार्थयस्व, निमंत्रयेत्, मंत्रयेत्, पृच्छेत्, अधीच्छेत्, विधत्स्व, विधत्ते, लुनीहि, लविष्यति, अट, अटेत्, अधीष्व, अध्यैत्, अधीष्वम्, अधिष्वे, लुनीत्, लुनीथ, कृध्वम्, अगमिष्यः, अस्तु, मास्मभूत्, यत्त, એ જુદા જુદા ધાતુના જુદા જુદા કાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

वर्त्तमाना नृणां चित्ते प्राप्तकोटिरधर्मधीः ।

सप्तमीं नयति क्षोणीं धर्मधीः पंचमीं गतिम् ॥ ૫૩ ॥

ભાવાર્થ—

મનુષ્યના દૃઢ્યમાં રહેલી અધર્મ બુદ્ધિ કોટીને પ્રાપ્ત થઈ તેને સાતમી

पृथ्वीभां (नरकभां लुभिभां) लघु ऋय छे अने धर्म युद्धि पांचमी गतिभां
लघु ऋय छे. ५३

वि०—नयति अे नी धातुनुं ३५ दर्शावेल छे.

यो ह्यस्तनीमद्यतनीं श्वस्तनीं च तिथिं सदा ।

सिषेवे सेवते सेविष्यते धर्मं जिनोदितम् ॥५४॥

परोक्षा अपि तस्याशीर्वादाः शासनदैवतैः ।

क्रियातिपत्तिं रक्षंतो न्रविष्यन्ति समीरिताः ॥५५॥ युग्मम्

भावार्थ—

जे पु३षु गछ कालनी, आञ्जनी, अने आवती कालनी धितिभां सर्वदा
श्री जिन कथित धर्मने सेवतो हुतो, सेवे छे सेवशे, ते पु३षने शासन देवताअे
कहेला परोक्ष अेवापणु आशीर्वादा क्रियातिपत्ति (क्रियाना उद्धेधनधी)
रक्षणु करनारो थशे. ५४-५५

वि०—अहि ह्यस्तनी विगेरे शब्दोथी ह्यस्तन, अद्यतन अने श्वस्तन कालना
अनुक्रमे सिषेवे, सेवते अने सेविष्यते अे ३५ दर्शाव्या छे तथा परोक्ष अने
क्रियातिपत्ति अे कालना नाम दर्शाव्या छे.

जेदृषां तैस्तारानीन् षमाद्याः सार्वधातुकम् ।

ये विभ्रतितरां धर्मपरिणामं महाशयाः ॥५६॥

भावार्थ—

जे महाशयो धर्मना परिणामने धारणु करे छे, ते सर्व धातुभां व्यापक
अेवा अंतरना छ शत्रुअेने जितनारा पु३षाभां मुभ्य छे. ५६

वि०—विभ्रतितराम्, अे तराम्, प्रत्यय साथे धातु३५ दर्शावेल छे सार्वधा-
तुकम् अे वडे धातु प्रत्ययना अेक भागने दर्शावेल छे.

इत्याख्याते प्रथमः पादः ।

सार्वेरदेशि धर्मोऽयमहिंसाप्रत्ययः परः

योऽमुं जुगुप्सते न्रूयो दुःखानि स तितिक्षते ॥५७॥

ભાવાર્થ—

સર્વજ્ઞ પ્રભુએ આ અહિંસા પ્રતીતિવાલો ધર્મ ઉત્કૃષ્ટ કહેલો છે, જે એ ધર્મની વારંવાર નિંદા કરે તે દુઃખને સહન કરે છે. ૫૭

વિ०—જુગપ્સતે, તિતિક્ષતે એ ગુપ્ અને તિજ્ ધાતુ ઉપરથી અનેસા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

વિચિકિત્સતિ નો ધર્મે યોઽઘવ્યાધિચિકિત્સકે ।

ચિકિત્સત્યાંતરાંરાતીન્ ક્ષેત્રરૂઢતૃણૌઘવત્ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

પાપ રૂપ વ્યાધિની ચિકિત્સા (વૈદ્ય) કરનાર ધર્મને વિષે જે વિપરીત ભાવ પામતો નથી તે ક્ષેત્રમાં ઊગેલા ધાસના ઢાલોની જેમ અંતરના શત્રુઓની ચિકિત્સા કરે છે. ૫૮

વિ०—ચિકિત્સતિ એ કિત્ ધાતુનું રૂપ દર્શાવેલ છે તેની આગલ વિ ઉપસર્ગ લાગતાં જે અર્થ થાય તે પણ દર્શાવ્યો છે.

મીમાંસતે યો દીદાંસુઘિયા તત્ત્વં પ્રતીષિષન્ ।

ધર્મ શીશાંસતે તસ્મિન્ સ્વાયુધાનિ મનોજરાટ્ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

ધર્મ પ્રતીતિ કરવાની ઇચ્છા વાલો થઇ જે તત્વનો શંકા ભરેલી યુદ્ધિથી વિચાર કરે છે, તેની ઉપર કામદેવ પોતાના આયુધની શિક્ષા કરવા ઇચ્છે. ૫૯

વિ०—મીમાંસતે, દીદાંસુ, પ્રતિષિષન્, શીશાંસતે, એ ખાસ ધાતુના નિયમ-સિદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ધીનિશાતઃ શ્રુતાચ્યાસૈરવદાતમનાઃ સુખી ।

અબ્રીજ્તસો માનયિતા માનાર્હાન્ સ્યાદહિંસયા ॥૬૦॥

ભાવાર્થ—

અહિંસાથી માણસ યુદ્ધને તીક્ષ્ણ કરનાર અભ્યાસથી ઊભવલ મન વાલો, સુખી, અબ્રીજ્તસ અને માન્ય પુરુષોને માન આપનાર થાય છે. ૬૦

વિ०—નિશાનઃ, અવદાન, માનાયિતા એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કર્તુમિચ્છતિ કાંતે સ્મ સ્વઃશ્રીર્ધાઃ સ્મ વુવૂર્ષતિ ।

પ્રાચકીષહરં સિદ્ધિવધૂર્જીવદયાપરમ્ ॥ ૬૧ ॥

ભાવાર્થ—

હયાણુ એવા પુરૂષરૂપ વરને સ્વર્ગ લક્ષ્મી પતિ કરવાને ઇચ્છે, શુદ્ધિ તેને વરવા ઇચ્છે અને સિદ્ધિવધૂ પ્રિય કરવા ઇચ્છે. ૬૧

વિ०—વુવૂર્ષતિ એ વૃ ધાતુનું ઇચ્છાર્થ રૂપ દર્શાવ્યું છે.

તે જ્ઞાવિદુઃસ્વા હિંસાં યે ધર્માયાહુઃ શ્રુતીરિતામ્ ।

નદીકૂલં પિપતિષન્સ શ્રયેદ્યો સુમૂર્ષતિ ॥૬૨॥

ભાવાર્થ—

જેઓ વેદમાં કહેલી હિંસાને ધર્મને અર્થે કહે છે, તેઓને ભવિષ્યમાં દુઃખ થાય છે. જે મરવાની ઇચ્છા રાખે તે પડવાની ઇચ્છાએ નદીના તીરને આશ્રય કરે છે. ૬૨

વિ०—પિપતિષન્, સુમૂર્ષતિ, એ ધાતુના ઇચ્છાર્થ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પુત્રીયતાં સ્યાત્પુત્રાય સુક્તયે જોગમિચ્છતામ્ ।

દયા પ્રજા સુખીયતી સ્તુત્યાર્ચ્યં પદમિચ્છતામ્ ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

હયા પુત્રની ઇચ્છા રાખનારાને પુત્રને અર્થે થાય છે, ભોગની ઇચ્છા રાખનારાને ભોગને અર્થે થાય છે અને સ્તુતિ વડે પૂજવા યોગ્ય એવા પદની ઇચ્છા કરનારાને પ્રજા સુખ આપે છે. ૬૩

વિ०—પુત્રીયતાન, સુખીયતી, એ નામ ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વરિચ્છતાં સ્વર્ગકરં મુક્તિદં મોક્ષકામ્યતામ્ ।

અહિંસાવ્રતમાસાદ્ય કિમિચ્છંતુ વિવેકિનઃ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

સ્વર્ગની ઇચ્છા કરનારાને સ્વર્ગ આપનારૂં અને મોક્ષની ઇચ્છા કરનારાને

બોક્ષ આપનાં અહિંસા પ્રત પ્રાપ્ત કરી વિવેકી આવકો શેની ઇચ્છા રાખે? ૬૪

વિ૦—મોક્ષકામ્યતામ્ , એ કામ્યચ્ પ્રત્યયનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

નેદં કામ્યંતિ યે વાલા સ્વઃ કામ્યંતિ ચ હિંસયા ।

ચિંતારત્નં તૃણીયંતિ સુધીયંતિ વિષે ચ તે ॥૬૫॥

જે મૂર્ખ લોકો હિંસા વડે સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખે છે, તેઓ સ્વર્ગની ઇચ્છા રાખતા નથી. તેઓ ચિંતારત્નને તુલ્ય જેવું ગણે છે અને ઝરતે અમૃત માને છે. ૬૫

વિ—કામ્યંતિ, તૃણીયંતિ, સુધીયંતિ એ નામ ઉપરથી અનેલા થાતુના ૩૫ છે.

હોડાં ચક્રે કુશ્રુતેષુ ક્લીવાંચક્રેઽસુમદ્વધે ।

ગહ્નજ્ઞાંચક્રે દયાયાંયઃ પૂર્વજન્મનિ માનવઃ ॥૬૬॥

સ્મરાયતે સ રૂપેણાપ્સરાયંતે તદ્દગનાઃ ।

જેતું નૌજાયતેઽન્યસ્તં સક્રૌધાગ્રૌ પયસ્યતે ॥૬૭॥

માધુર્યેણ પયાયંતે તઙ્ગિરઃ સોઽર્કતિ ત્વિષા ।

અકૃત્યે ક્લીવતે સસ્વે ગહ્નજ્ઞતે ન તુ હોમતે ॥૬૮॥

તંવરીતું ઝૃશાયંતે શ્રિયા ધીરુન્મનાયતે ।

વિપદો દુર્મનાયંતે ઝૃશીઙ્ગવતિ ચોર્જિતમ્ ॥૬૯॥

તસ્ય ચ સ્ફાયતે કીર્તિર્નચ વેહાયતે મનઃ ।

દિશઃ પટપટાયંતે તદીયાશ્વચુરારવૈઃ ॥૭૦॥

હરિતો લોહિતાયંતે તત્પ્રતાપાગ્નિહેતિઙ્ગિઃ ।

બ્રામ્યંતિ તદ્દ્વિષોઽરણ્યેલોહિતાયમુખાઃ શ્રમાત્ ॥૭૧॥

નાજ્ઞાનાઙ્ગહનાયંતે કાષ્ટાયંતે ન લોઙ્ગતઃ ।

પાપાયંતે ન કામાન્ન કહ્લાયંતે પ્રજાઃ ક્રુધા ॥૭૨॥

कृच्छायंते न शबराः सत्रायंते त लुब्धकाः ।
 वनं रोमंघ्रायितैणा नीतास्त्रासं तदाङ्गया ॥७३॥
 कष्टाय सपसे क्रामंस्तं स्तौत्यपि ऋषिव्रजः ।
 रोमंघ्रं वर्त्तयन् कीट इवारिस्तेन मन्यते ॥७४॥
 उष्मायंते बाष्पायंते फेनायंते लुगंति च ।
 पातितांबुधि तेनेत्थं दुःखायंते द्विषन्नृपाः ॥७५॥
 तेन ये कलहायंते बैरायंते च मत्सरात् ।
 शब्दायंते सशोकं ते सुखायंते न जातुचित् ॥७६॥
 तपस्यंतोऽपि शंसंति नमस्यंति सुरा अपि ।
 चित्रीयमाणाः शौर्येण वरिवस्यंति तं नृपाः ॥७७॥
 दोष्णोः के रणकंदूयां विघ्नते तद्गुजेक्षणो ।
 अन्योऽन्याकलहद्ब्राह्मीश्रीवासः स महीयते ॥७८॥
 ते वर्णयन् न हृष्येत्को हलयन्निव कर्षकः ।
 त्वचयन्निव चर्मार्थी कृतज्ञः कृतयन्निव ॥ ७९ ॥ चतुर्द-
 शजिः कुलकम् ।

भावार्थ—

जे मनुष्य घेताना पूर्व जन्ममां कुशास्त्रने विषे अनाइर करे, प्राणीनी
 हिंसां नपुंसक जेवो थाय अने इयांमां प्रगल्भ थाय, ते मनुष्य इपमां
 कामदेव जेवो थाय छे. तेनी स्त्रीओ अप्सरा जेवी थाय छे. तेने जितवांमां
 भीजे पराकभी थतो नथी. कोधइय अग्निमां ते जलतुं आयरणु करे छे. तेनी
 वाष्पी भादुर्धथी दुधना जेवी होय छे. कांतिवडे ते सूर्यना जेवो थाय छे. ते
 नगारा कृत्यमां नपुंसक थाय छे, हृदयमां प्रगल्भ थाय छे अने अनाइर पाभतो
 नथी. तेने परवाने लक्ष्मीओ उतायल करे छे. शुद्धि तेने माटे उतिसुक थाय
 छे, विपत्ति कथवाय छे अने उभ्रता वधे छे. तेनी कीर्ति वधे छे, हृदय स्पृ-

હાવાહુ' થતું નથી. તેના અશ્વની ખરીઓના શબ્દથી દિશાઓમાં પટપટાટ થઈ રહે છે. તેના પ્રતાપ રૂપ અગ્નિની જવાલામય ખગુથી દિશાઓ સાતી થાય છે, તેના શત્રુઓ શ્રમથી સતા મુખવાલા થઈ અરણ્યમાં ભંગે છે, તેની પ્રભા મોહથી ગંહન થતી નથી, લોભથી કાષ્ટ જેવી થતી નથી, કામથી પાપી થતી નથી અને ક્રોધથી પ્રબલિત થતી નથી. તેની આજ્ઞાથી ભિક્ષુ લોકો કષ્ટ આપતા નથી, પારધીઓ સીકાર કરતા નથી, અને વનમાં વાગોલતા મૃગલાઓ ત્રાસ પામતા નથી. કષ્ટ રૂપ તપને આવરતો રૂષિઓનો સમૂહ તેની સ્તુતિ કરે છે. તેનાથી શત્રુ કીડાની જેમ વાગોલતા થઈ જાય છે તેના શત્રુ રાજ્યો સમુદ્રની જેમ વ્યાધિ, ગરમી, ક્ષીણ અને લુઠનનું આવરણ કરે છે. અને દુઃખી થાય છે. તેઓની સાથે જે કલહ કરે અને મત્સરથી વૈર કરે તેઓ શોક સહિત શબ્દ કરે છે અને કદિ સુખી થતો નથી. તપસ્યા કરનારા તાપસ્યો તેની પ્રસન્ના કરે છે, દેવતાઓ પણ તેમને નમે છે અને સૌર્યથી આશ્ચર્ય પામેલા રાજાઓ તેને પસંદ કરે છે. તેની ભુજા બેવામાં આવે તો પછી પોતાની ભુજામાં યુદ્ધ કરવાની ખુજલી કોણુ ધારણ કરે ? પરસ્પર કલહ નહીં કરનારી સરસ્વતી અને લક્ષ્મીના નિવાસરૂપ તેજ્ય પામે છે. હલ વડે ખેડનાર ખેડુતની જેમ ચર્મ મેલવનારા ચર્મકારની જેમ અને કૃતજ્ઞ થનાર કૃતજ્ઞ પુરૂષની જેમ તેનું વર્ણન કરનાર ક્યો પુરૂષ હર્ષ ન પામે ?

૬૬-૬૭ ૬૮-૬૯-૭૦-૭૧-૭૨-૭૩-૭૪-૭૫-૭૬-૭૭-૭૮-૭૯

વિ૦—હોઠાંચક્રે, ક્લીવાંચક્રે, ગ્લમાંચક્રે, સ્મરાયંતે, અપ્સરાયંતે, ઓજાયંતે, પયસ્વતે, પયાયંતે, અર્કંતિ, ક્લીવતે, ગ્લમતે, હોઠતે, મૃશાયંતે, ઉન્મનાયંતે, દુર્મનાયંતે, મૃશીભવતિ, ઈંદ્રાયંતે, પટપટાયંતે, લોહિતાયંતે, ગહનાયંતે, કાષ્ટાયંતે, પાપાયંતે, કક્ષાયંતે, કૃણાયંતે, સત્રાયંતે. કષ્ટાયતપસે, ઉષ્માયંતે, વાષ્પાયંતે, ફેનાયંતે, લુઠંતિ, દુસ્વાયંતે, કલહાયંતે, વૈરાયંતે, શબ્દાયંતે, સુસ્વાયંતે, તપસ્યંતે, નમમ્યંતિ, ચિત્રીયમાણાઃ, વરિવસ્વાંતિ, મહાંયંતે, હલયન્, ત્વચયન્, કૃતયન્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા નામ ઉપરથી અનેલા ધાતુરૂપ વિભેદે દર્શાવ્યા છે.

તદહિંસાવ્રતં જ્ઞવ્યા જ્ઞવંતો વિવ્રતાં સદા ।

અતીચારૈર્મિશ્રયિત્વા મૈતન્મલિનયંતુ ચ ॥૮૦॥

વિતસ્તિતકચાન્ન્યક્ત્સ્નાતસંવસ્ત્રિતાંગકઃ ।

જૂષાંશુસંવર્મિતશ્ચ સ્વં કલ્પં કોઽવચૂરયેત્ ॥૮૧॥ યુગમ્ ।

भाषार्थ—

हे लंघो, ते भटे तत्रे सर्वदा अहिंसा प्रतने धारणु करे अने अती-
चारथी मित्र करी ते प्रतने भलिन करे नही. जेणे केश ओढया होय, अंग-
योली स्नान कर्यु होय, सास पत्र पहिर्या होय अने जे आभूषणना कीर-
णुथी अकथित थये होय तेवो कथे पुत्रप पिताना वेपने अगडे ? ६०-६१

वि०—विभ्रताम्, मलिनयंतु, वितस्तित, अभ्यक्त, स्नात, संवस्त्रित, संवर्षि-
त अवचूस्येत्, अे धातु उपरथी अनेला जुद्ध जुद्ध ३५ दर्शाव्याछे.

धर्मयंतु शूद्रणयंतु शास्त्राभ्यासैः स्वशोमुषीम् ।

व्रतयंतु पयो मूढाः शूद्रान्नं व्रतयंतु वा ॥७१॥

वेदापयंतु गत्रेभ्यः श्रुतीरर्थापयंतु च ।

क्रियाः सत्यापयंतु स्वाः प्रापयंतु जर्भं प्रति ॥७२॥

अतिहस्तयता राज्ञोपश्लोक्यतां चसादरम् ।

न चेज्जीवदयां कुर्युर्नलंघेरन् ज्जबार्णवम् ॥७३॥ त्रिजिर्वि-
शेषकम् ।

भाषार्थ—

मूढ लोको शास्त्रना अव्यासकडे पितानी बुद्धिने धर्मिक करे अने सुधारे
पयोप्रत मळणु करे, शूद्रणु अन्न छोडी देवाणु प्रत ले, विद्यार्थीअने वेद
अणुवे, वेदना अर्थ करे पितानी क्रिया सत्य करे, अने ते लोको प्रत्ये अणुभावे
तथा समर्थ राज्ञो तेमनी आदर साथे स्तुति करे पणु जे तेमो अणुदया
नही करे तो तेमो संसार सागरने ओलांगथे नही. ६२-६३-६४

ब्रूयाद्यः सूनुतं शश्वन्मोहस्तं नान्निषेणयेत् ।

रूपयन्ति श्रियः प्रेम्सोपप्रयाति स्व सद्गतिम् ॥७५॥

भाषार्थ—

जे ह भेश सत्य ओले, तेनी उपर मोह अडार्थ करतो नथी, लक्ष्मीओ
प्रेमथी तेने दीपावे छे अने ते सद्गतिने पात्रेछे. ६५

વિ०—ઘ્રૂયાત્, અભિષેષયેત્, રૂપયંતિ, પ્રયાતિ એ ધાતુના વિવિધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

આત્માનં કર્મસંશ્લિષ્ટં વિશ્લેષયતિ સત્યવાક્ ।

અવતૂલયિતાશ્લેષઙ્વ્યસંપૃક્તવસ્તુવત્ ॥૫૬॥

ભાવાર્થ—

જેનો સંપર્ક જુદા કરેલો છે એવા દ્રવ્ય સાથે મલેલી વસ્તુની જેમ સત્ય વચન બોલનારો માણસ ખોટાના આત્માને કર્મના સંપર્કથી જુદા કરે છે. ૮૬

વિ—વિશ્લેષયતિ, અવતૂલયિત, એ ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કંઠે હસ્તયમાના શ્રીસ્તસ્યાધત્તે વરસ્રજમ્ ।

હંતિ પાદયમાનોઽરીન્ સનરોઽલીકવાગ્ર યઃ ॥૫૭॥

ભાવાર્થ—

જે સત્યવચન બોલનારો હોય તે પુરૂષના કંઠમાં લક્ષ્મી હાથવડે વર-માલા આરોપણ કરે છે. અને શત્રુઓને મારી નાખે છે. ૮૭

વિ०—હસ્તયમાના, આધત્તે, પાદયમાનઃ, એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પરિપુચ્છયમાનોઽમૃગેન્ સત્યવાદિનઃ ।

મદોત્પુચ્ચાયમાનેઽન્નમપ્યરણ્યં ન ઝીતયે ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

જેમાં ઊંચ એવા મૃગેન્ ઊંચુ પુછ કરી રહ્યા હોય અને હાથીઓ મદથી પુછાં ફેરવતા હોય, તેવું અરણ્ય પહુ સત્યવાદીને કાપને અર્થે થતું નથી ૮૮

વિ०—પરિપુચ્છયમાન, ઉત્પુચ્ચાયમાન, એ નામ ઉપરથી અનેલા ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ઝાત્તિ સંઝાન્ડયમાનઃ પુણ્યાઝીવ ઈવ ક્ષિતૌ ।

સંઝીવરયમાણો વા ઝિઠ્ઠુઃ સત્યં વઢન્ બુઢઃ ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

સત્ય ખોલનાર વિદ્વાન પુરૂષ છૂર્ણ અને તુટેલા વસ્ત્ર પહેરનાર ભિક્ષુક-
હોય અથવા ઊત્તમ કરીયાણાવાલો વેપારી શુદ્ધસ્થ હોય પણ તે પૃથ્વી
ઉપર પુણ્યવાન પુરૂષ હોય તેમ શાસ્ત્રે છે. ૮૯

વિ०—સંભાંડયમાનઃ, સંચીવરયમાણઃ એ નામ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ભાવાર્થ—

કારીષોઘ્યોપયેદગ્નિઃ શ્રુતિર્માઘે નિશાસુ યાન્ ।

યાન્ ત્રિષ્ટાવાસયેત્તેઽપિ મૃષાવાચઃ કુદ્દક્ત્યા ॥૯૦॥

જેઓને માધ્માસની રાત્રિઓમાં વેદ ડાહ્યાના અગ્નિનું સેવન કરાવે છે
અને ભિક્ષુક વાસ કરાવે છે, તેઓ કુદ્દષ્ટિ પણાવડે મિથ્યા વચન ખોલનારા છે. ૯૦

વિ०—અઘ્યોપયેત્, મિષ્ટાવાસયેત્ એ નામ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વ્યાસાઃ કંસં ઘાતયંતિ યે સીતાં હારયંતિ યે ।

રાત્વિં વિવાસયંત્યાશુ યેઽર્થકામકથાપરાઃ ॥૯૧॥

અવંત્યાઃ પ્રસ્થિતં માહિષ્મત્યામુક્તમયંતિ યે ।

સૂર્યં પુષ્પેણ ચંદ્રં યે યોજયંતિ ધનાશયા ॥૯૨॥

લોકસ્થિતિં કારયંતુ ચોરયંતુ નૃણાં મનઃ ।

અચિંતયંતસ્તત્વાર્થં કથં તે સત્યજ્ઞાપિણઃ ॥ ૯૩ ॥ ત્રિ-

ત્તિર્વિશેષકમ્ ॥

ભાવાર્થ—

અર્થ તથા કામની કથાઓમાં તત્પર એવા જે વ્યાસ કંસનો ઘાત કરાવે
છે, જેઓ સીતાનું હરણ કરાવે છે, રાત્રિયે વિષમ્વાસ કરાવે છે જેઓ ધતની
આશાથી ઉજ્જયિની નગરીથી ચાલેલા સૂર્યને માહિષ્મતી નગરીમાં ઉગાડે
છે અને ચંદ્રનો પુષ્પ નક્ષત્રની સમથે યોગ કરાવે છે, તેઓ ભલે લોક મર્યાદા
કરાવે, અને ભલે લોકોના મનને ચોરીલે પણ તત્વાર્થને નહીં ચિંતવતા એવા
તેઓ સત્યવાદી કેમ કહેવાય ? ૯૧-૯૨-૯૩

વિ૦—ઘાતયંતિ, હારયંતિ, વિવાસયંતિ, ઉદ્ગમયંતિ, યોજયંતિ, કાસ્યંતુ, ચોસ્યંતુ, અર્ચિતયંતઃ, એ પ્રેરકના જુદા જુદા ધાતુઓના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વાચયંતઃ સ્વપરહિતાનિ સ્કંદિતાનિ સ્કંદિતાશ્રવાઃ ॥

આત્મયંતઃ સર્વજીવાંસ્તે દાંતાઃ સત્યવાદિનઃ ॥૬૪॥

જેઓ પોતાનું તથા પારકાનું હિત કહે છે, જેઓ આશ્રવને શેકી બીભના આશ્રવ શેકાવે છે અને જેઓ સર્વ જીવોને પોતાના ગણે છે તેઓ ઇન્દ્રિયોનો કમન કરનારા અને સત્યવાદી છે. ૯૪

વિ૦—વાચયંતઃ, આત્મયંતઃ, તે ધાતુઓના પ્રેરક તથા નામ ધાતુના ૩૫ છે.

ન ગુણાનગુણાન્ સત્યગિરાં મૂર્ખોઽપિ જ્ઞાષતે ।

નાગાલોહયિતાપીજં શ્વેતયેદયવાશ્વયેત્ ॥ ૬૫ ॥

ભાવાર્થ—

ગુણ હોય તેને અણુ કહેવામાં મૂર્ખાણુ સત્યવાણી બોલે છે. હાથીના મહાબલ હાથીને શ્વેત કરે અથવા અધના જેવું આચરણ કરાવે. ૯૫

વિ૦—આલોહયિતા, શ્વેતયેન્, અશ્વયેન્ એ ધાતુ પ્રક્રિયાના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મૃષોકૈરાહ્યન્ સત્યપટિષ્ટૈર્નાજ્ઞિનંદયતે ।

કસ્તસ્યૌચિત્યપટિમા યઃ પરીયાન્ ચલુ સ્તુતૌ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

સત્ય બોલવામાં સમર્થ એવા પુરુષે અસત્ય વચનવાલા નામવડે બોલાવે તે પસંદ કરતા નથી. જે સ્તુતિમાં ચતુર હોય, તેની ચોચતાનો અહિમા શો કહેવાય ? ૯૬

વિ૦—પટિષ્ટૈઃ, પટિમા, પટીયાન્ એ પટુ શબ્દ ઉપરથી અનેક્ષા ૩૫ છે.

સેવ્યઃ પુમાંસં સ્રજયન્ ગુણાપુષ્પૈઃ સુગંધિજ્ઞિઃ ।

જ્ઞાસયન્નીશયન્ સત્યવાદી ધર્મિષ્ઠસેવિતઃ ॥૬૭॥

लाघार्थ—

युञ्जथ सुगंधी पुष्पवत् पुञ्जने भासा पहेरायते, प्रकाशित इरतो,
अर्थे यदायते अने धर्मिष्ठ पुञ्जाये सेवेदा सत्यवादी पुञ्ज सेववा योग्य
छ. ६७

वि०—स्रजयन् भासयन् ईशयन् अे धातुपरथी अनेदा ३५ दर्शाव्या छे.

अदिमानं करो त्यात्तद्दृढिन्नः कर्मसंततेः ।

पुंसां प्रसार्यते खयातिमस्तेयं कृशयत्यधम् ॥ ९८ ॥

लाघार्थ

अस्तेय (चोरी न करी ते) दृढताने ब्रह्मण्ड करनारी लोकोनी कर्मनी
संततिने कामल करे छे, ज्याति विस्तारे छे अने पापने कृश करे छे. ९८

वि०—अदिमानम्, दृढिन्नः, कृशयति, अे प्रत्ययांत नाम- तथा धातुना
३५ दर्शाव्या छे.

दुष्टांस्ते ऋजयंत्यृषीर्ब्रिंशयंति स्वसंगमे ।

तान् परिव्रढयंति स्वकांताः स्तैन्यं त्यजंति ये ॥ ९९ ॥

लाघार्थ—

अस्तेय चोरीना त्याग करेछे तेअो दुष्ट लोकोने सरस करे छे, संगभमां
समृद्धिना नाश करेछे अने स्वर्गनी श्रीअो तेअोने आदिगन करेछे. ९९

विशेषार्थ—ऋजयंति, अंशयंति, परिव्रढयंति अे नाम उपरथी अनेदा धातु
३५ दर्शाव्या छे.

गयाधाने वृहयंति पुंसामस्तेनताव्रतम् ।

दुःखजाण्वल्यमानाग्निवारिदं च विदुर्जनाः ॥ १०० ॥

लाघार्थ—

अस्तेय-अहताहानतुं प्रत पुञ्जने छाया आपयामां वृक्षतुं आचरन्
करे छे अने लोको तेने दुःखरूप प्रवृत्तित अग्निमां मेध समान कहेछे. १००

વિશેષાર્થ—કુક્ષ્યતિ, જાડ્વલ્યમાન એ નામ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી અને-
ધારૂપ દર્શાવ્યા છે.

આરાર્યતે ન તિર્યક્ત્વં નાધોગતિમટાઢ્યતે ।

સોસૂચ્યતે ન સુરસ્ત્રીજ્ઞોગા ન્ન સ્તેયવર્જકઃ ॥૧૦૧॥

ભાવાર્થ—

ચોરીને વર્જનારો પુરૂષ તીર્યચપણ પ્રાપ્ત થતો નથી, અધોગતિ પામતો
નથી દેવતાની સ્ત્રીઓના ભોગ પામતો નથી તેમ નહી અર્થાત પામે છે. ૧૦૧
વિશેષાર્થ—આરાર્યતે, અટાટયતે, સોસૂચ્યતે એ યદ્ પ્રક્રિયાનારૂપ દર્શાવ્યા છે.

જાતો મૃદે હિ જ્ઞવ્યાનાં શોઙ્ગમાનાન્ નૃશં ગુણાન્ ।

દિશઃ પ્રોણોનૂયમાનાંસ્તસ્ય સોસૂચ્યતે જનઃ ॥૧૦૨॥

ભાવાર્થ—

ભવ્ય પ્રાણીને ઘેર ઉપત્ત થયેલા લોકો અત્યંત શોભાયમાન અને દિશા
ઓમાં પ્રસરતા તેવા (અચોર) પુરૂષના ગુણને અતિશે સૂચવે છે. ૧૦૨

વિશેષાર્થ—પ્રોણોનૂયમાનાન્, સોસૂચ્યતે એ યદ્ પ્રક્રિયાના ધાતુના પ્રત્યયાંત
તથા મૂલરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અદ્વિશ્ચંક્રમ્યમાણો વા શાસ્યમાનેવ રાક્ષસી ।

શુની મોમૂચ્યમાણેવ જ્ઞિયે દૃષ્ટાપિ ચૌરિકા ॥૧૦૩॥

ભાવાર્થ—

દૃષ્ટાએલા સર્પની જેમ, શિક્ષા કરવામાં આવતી રાક્ષસીની જેમ અને
અતિ મૂત્ર કરતી કુતરીની જેમ ચોરી જેવામાં આવી હોય તેપણ ભયને
અર્થ થાય છે. ૧૦૩

વિ०—ચંક્રમ્યમાણઃ, શાસ્યમાના, મોમૂચ્યમાણ એ યદ્ પ્રક્રિયા ઉપરથી થયેલા
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ત્રપાં લોલુપ્યતે વેદ્યેવાર્યાન્ દંદહ્યતેઽગ્નિવત્ ।

ચંચૂર્યતે દંદશુક ઇવ રંઘેષુ તસ્કરઃ ॥૧૦૪॥

ભાવાર્થ—

ચાર વેશ્યાની જેમ લગ્ન લોપે છે, અગ્નિની જેમ પૂજ્ય જનને ખાલે છે અને રક્ષ-છિદ્રમાં ડાંસની જેમ ચોરી કરવા પ્રેરે છે. ૧૦૪

વિ૦—લોલુપ્સતે. દંદહતે, સંર્ષૂયતે એ ચક્ પ્રક્રિયાતું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

જંજવ્યતે સોઽકૃત્યાનિ કુલ્યાં જેમિલ્યતે સ્થિતિમ્ ।

સાસઘતે વૈધુમુક્તો ન સદ્ઞયો રોચતે જૃશમ્ ॥૧૦૫॥

ભાવાર્થ—

તે ચાર અકૃત્યનો ભાગ કરે છે, કુલની સ્થિતિને ગળી બધા છે, અંધુ જનથી મુક્ત થઈ સીદાય છે અને સત્પુરુષોને ક્યતા નથી. ૧૦૫

વિશેષાર્થ—જંજવ્યતે, જેમિલ્યતે, સાસઘતે એ ચક્રંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પરાર્થગ્રહણે यस્ય ધીર્જાગતિં પુનઃ પુનઃ ।

યંચઞ્ચમાનઃ શ્વેવાસૌ કૈર્નલઞ્ચો વિઠંવનામ્ ॥ ૧૦૬ ॥

ભાવાર્થ—

જેની બુદ્ધિ ખીબના દ્રવ્યને લેવામાં ભગત રહે છે, તે મૈથુન કરતાં એવા શ્વાનની જેમ કોનાથી વિડંબના ન પ્રાપ્ત થાય? ૧૦૬

વિ૦—યંચઞ્ચમાનઃ એ ચક્રંત ધાતુ ૩૫ ઉપરથી અનેલું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

ગોપાયતસ્તદસ્તેયવ્રતં ધીરૈઃ પનાયિતમ્ ।

યદ્વિચ્છેદ્યાધર્મં બ્રહ્મ પણાંયંતિ ચ યોગિનઃ ॥૧૦૭॥

ભાવાર્થ

ધીર એવા શ્રીજિન ભગવંતે પ્રવર્તાવેલું, તે અદત્તાદાન-અચોરીના વ્રતને પાલન કરનારા યોગીને અધર્મનો નાશ કરી બ્રહ્મચર્યવું વ્રત પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૦૭

વિ૦—પનાયિતમ્, પણાંયંતિ એ ' પળ્ ' ધાતુ ઉપરથી થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે,

ઠાયાતરું વા ધૂપાયત્તપનાતપતાપિતાઃ ।

શીલં શ્રયત ઞવ્યાશ્વેદ્દતીયધ્વે ઞવાટને ॥૧૦૮॥

ભાવાર્થ—

હે ભવ્ય પ્રાણીઓ, જે તમારે સંસારમાં ભટકવાથી મુક્ત થવું હોય તે સૂર્યના સંતાપ કરનારા તડકાથી પરિતાપ પામેલા લોકો જેમ કાયાદાર વૃક્ષનો આશ્રય કરે તેમ શીલનો આશ્રય કરો. ૧૦૮

વિ૦—ધૂપાયત્, શ્રયત, ઋતીચઘ્વે એ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યામકામયમાનોઽસૂન્ન પણતે વિષયાતુરઃ ।

તાં ઘત્તાબ્રહ્મવિરંતિ વણાયમિષ વાણિજાઃ ॥૨૦૯॥

ભાવાર્થ—

જેની ઇચ્છા નહીં કરનાર પ્રાણી વિષયાતુર થઇ પોતાના પ્રાણને મુખાવે છે, તેવી અબ્રહ્મ (અબ્રહ્મચર્ય) ની વિરતિને વેપારી જેમ વ્યવહારને ધારણ કરે તેમ ધારણ કરો. ૧૦૯

વિ૦—અકામયમાનઃ પણતે, વણાયમ્, એ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલં ગોપ્તા બ્રહ્મગુપ્તિગોપાયાનિપુણોઽન્ન યઃ ।

ગોપાયિતા સ્વં સોઽકીર્ત્તેઃ સ જ્ઞવાંતમૃત્તીયિતા ॥૨૧૦॥

ભાવાર્થ—

બ્રહ્મ ગુપ્તિનું રક્ષણ કરવામાં નિપુણ એવો જે પુરૂષ શીલનું રક્ષણ કરે, તે અપકીર્ત્તિમાંથી પેશતાનું રક્ષણ કરનાર અને સંસારના અંતને પ્રાપ્ત કરનાર થાય છે. ૧૧૦

વિ૦—ગોપ્તા, ગોપાયા, ગોપાયિતા, ઋતીયિતા એ ધાતુ ઉપરથી સિદ્ધ થયેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

શીલશ્રિયઃ કામયિતા કમિતા સ્યાત્સુખશ્રિયામ્ ।

અર્ચિતા ચ તમપારં વિવક્તેરજુગુપ્સિતમ્ ॥૨૧૧॥

ભાવાર્થ—

શીલ લક્ષ્મીની કામના વાલો પુરૂષ મુખ લક્ષ્મીને પ્રિય અને વિવેકના તે અનિંદ્ય પારને પામનારો થાય છે. ૧૧૧

वि०—कामयिता, कर्मिता, अर्चिता, अे कम् अने ऋ धातु उपरथी अनेला ३५ दर्शाव्या छे.

चिकीर्षन्ति सुखीयंतः संगमं ये परस्त्रियः ।

हंतायुःकाम्यया कालकूटं कवल्यन्ति ते ॥१११॥

भावार्थ—

जेअो परस्त्रीना संगम सुभी थवा करवा धव्छे, तेअो आसुष्यनी धव्छाथी कालकूट विपनुं लक्ष्य करेछे. अे केवा भेदनी वात ? १११

वि०—चिकीर्षन्ति, सुखीयंतः, आयुःकाम्यया, कवल्यन्ति अे धातु अकियना तथा ते उपरथी थता ३५ दर्शाव्या छे.

परस्त्रियः कामयन्ते ये पणायन्ते च मन्मथम् ।

पापच्यते तानोजायमानो नरकपावकः ॥११२॥

भावार्थ—

जेअो परस्त्रीनी धव्छा करे अने कामदेवने पधारेछे तेअोने उम अेवा नरकध्व अग्नि अतिशे आलेछे. (पडावेछे.) ११२

वि०—कामयन्ते, पणायन्ते, पापच्यते, ओजायमानः अे धातु तथा ते उपरथी अनेला ३५ दर्शाव्या छे.

कासांचक्रे न सस्तस्य धीश्र्वकासांचकार च ।

स लुलुपांचकारारीन् लोलुयाम्भस चारतिम् ॥११३॥

स स्वाचकार त्रैलोक्यं पलायामास ज्जीस्ततः ।

न दरिडांचकारौजस्तस्य कापि महात्मनः ॥११४॥

नाशिषः को दयांचक्रे तस्मै मोहमियेष सः ।

आसांचक्रे धुरि सतां वीक्षांचक्रे च सत्यथम् ॥११५॥

वृज्झांचञ्चूव सुगतौ कर्माण्यसुवोष सः ।

યશોઞ્જિઃ પ્રોર્ણનાવાશાઃ સ્વમાનર્ચગુણર્જિઃ ॥૧૧૭॥

ઝષાંચકાર તેજોઞ્જિઃ સ્વલાંસ્તત્વં વિવેદ સઃ ।

વિષયાણાં વિદામાસ પર્યતપરિતાપિતામ્ ॥૧૧૮॥

તસ્યાંતર્જાગરામાસુરધ્યાત્મોપનિષદ્ભવાઃ ।

જાવતઃ સ જજાગાર બ્રહ્મચર્યં બજાર યઃ ॥૧૧૯॥ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરેછે, તે તેનામાં નીતિ પ્રકાશેછે, તેની શુદ્ધિ પ્રદીપ્ત થાયછે, તે શત્રુઓના નાશ કરેછે, તે અરતિને છેદેછે, તે ત્રણ લોકને પોતાના કરેછે, તેનાથી ભય નાશી જાયછે, તે મહાત્માનું પરાક્રમ ક્યાંઈપણ અડકતું નથી, તેને કોણ આશીષ નથી આપતું ? તે મોક્ષને ઇચ્છેછે. તે સત્યુચ્ચારમાં અચ્છાગે ઝેસેછે, તે સન્માર્ગને ઝેરેછે, તેને સદ્ગતિમાં છોડી દેછે, તે કર્મરૂપ જંગલને બાલી નાખેછે, તે દિશાઓને યશથી વ્યાપ્ત કરેછે, તે ગુણની સમૃદ્ધિથી પોતાને વ્યાપ્ત કરેછે, પોતાના તેજથી તે દુર્જનેને આલેછે, તે તત્વને જાણેછે, ‘વિધાય છેવટે પરિતાપ કરનારા છે’ એમ તે સમજેછે, તેના દૃઢ્યમાં અધ્યાત્મ જ્ઞાનના અંશ જાગત થાયછે અને તે પોતે ભાવથી જાગત રહેછે. ૧૧૬-૧૧૫-૧૧૬-૧૧૭-૧૧૮-૧૧૯

વિશેષાર્થ—કાસાંચક્રે, ચક્રાસાંચકાર, લુલુચાંચકાર, લોલુચાગમ સ્વાચકાર, પલાયામાસ, દરિદ્રાંચકાર, દયાંચક્રે, इयेष, આમાંચક્રે, ईसांચક્રે, उ-ज्ज्ञांभवूव, उवोष, પ્રોર્ણનાવ, આનર્ચ, ઝષાંચકાર, વિવેદ, વિદામાસ. જાગરામાસુઃ, જજાગાર, बभार એ જુદા જુદા ધાતુઓના પરાક્રમ ભૂતકાલના રૂપદર્શી વ્યા છે.

न कीर्त्तिं विज्जरामास न विज्ञाय स दुर्गतेः ।

गुरोर्न जिहयामास न जिहाय कुलस्थितेः ॥१२०॥

दुर्ग्रयोऽग्नौ जुहाव स्वं जुहवामास पूर्वजान् ।

न शीतजारं विज्जरांबन्नुवाह्यमपीह यः ॥१२१॥ युग्मम् ।

ભાવાર્થ—

જે પુરૂષ અદ્ય પણ શીલના ભારને ધારણ કરતો નથી, તે કીર્તિને ધારણ કરતો નથી, તે દુર્ગતિથી બીતો નથી, તે સુરથી શરમાતો નથી, તે કુલ સ્થિતિથી લગ્ન પામતો નથી. તે પોતાની જાતને અપયશ રૂપ અગ્નિમાં હોમો છે અને પોતાના પૂર્વજોને હોમાવે છે. ૧૨૦-૧૨૧.

વિશેષાર્થ—વિભરામાસ, વિભાય, જિન્હયામાસ, જિન્હાય, જુહાવ, જુહાન્મા-માસ, વિભરાંત્રમૂવ એ ધાતુના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સ્વઃશ્રીરીઠ્ઠાંબ્રૂવેઠ્ઠામાસ સિદ્ધિવધૂશ્ચ તમ્ ।

નહાંચક્રે તૃણં યઃ સ્ત્રીર્જોગાનુજ્ઞાંચકાર યઃ ॥૧૨૧॥

ભાવાર્થ—

જે સ્ત્રીઓને તૃણ સમ્મન ગણે છે અને ભોખતે ઠાડી કે છે, તેને સ્વર્ગની લક્ષ્મી ભેવે છે અને સિદ્ધ રૂપ વધૂ નિરખે છે. ૧૨૨

વિશેષાર્થ—ઈક્ષાંત્રમૂવ, ઈક્ષામાસ, જહાંચક્રે, રજ્ઞાંચકાર એ પરોક્ષ ભૂતકા-લના ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

સર્વદ્યસ્તાનુદ્ધોદુમીઠ્ઠાં વ્યતિબ્રૂવિરે ।

તૈરીષામાસિરે દોષા ઈદ્દામાસેઽમૃતાય સઃ ॥૧૨૨॥

વિદાંકરો તુ કસ્તેષાં ગુણાંતે વેતુ તાન્ન કઃ ।

યેઽચારીષુર્બ્રહ્મચર્યં તઞ્ઞીલયત તદ્દુઘાઃ ॥૧૨૩॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેઓ બ્રહ્મચર્ય પાલે છે, તેઓને સર્વ સમૃદ્ધિએ પ્રાપ્ત થાય છે, તેઓ દાપને દૂર કરે છે, તેઓ મોક્ષની ઇચ્છા રાખે છે, તેમના ગુણને કોણ બહુી શકે? અને તેઓના ગુણ કોણ ન બહુ? હે પ્રાણ પુરૂષો, એવા તે બ્રહ્મચર્યનું શીલન કરે. ૧૨૩-૧૨૪

વિ०—વ્યતિબ્રૂવિરે, ઈષામાસિરે, ઈદ્દામાસે, વિદાંકરોતુ, વેતુ, અચારીષુઃ શીલયત એ બુદા બુદા કાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

અસ્ફાહ્નીદ્વિષકઠાં યોઽ સ્ફાહ્નીદ્વૈરમિયત્તયા ।

બૌચિતિર્યાં પરામ્નાહ્નીમૂર્ગાં સ્પૃશત માસ્મ તામ્ ॥૧૨૫॥

ભાવાર્થ—

જે વિષની કક્ષાને સ્પર્શ કરાવે છે, જેનાથી અમુક પ્રમાણનું વૈર સ્પર્શ કરે છે અને ઉત્તમ પ્રકારની યોગ્યતા જેને શુદ્ધ કરી શક્તી નથી, તેવી મૂર્ખા (મોહ) ને સ્પર્શ કરે નહીં. ૧૨૫

વિ०—અસ્ફાહ્નીત્, અસ્ફાહ્નીત્, અમ્નાહ્નીત્, સ્પશત એ ધાતુના ખાસ નિયમ સિદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ વ્યમાહ્નીદિમં લોકં વ્યમૃક્ષ્ણ તથાપરમ્ ।

જ્વપંકાત્સ્વમક્રાંહ્નીદાક્રાહ્નીત્સર્વસંપદઃ ॥૧૨૬॥

સતાં સ ચેતાંસ્યાકૃદ્દતાર્પ્સીત્પ્રશમામૃતૈઃ ।

સંતોષસ્તુનાત્વાર્પ્સીન્નાતૃપ્ત્વુશલાર્જને ॥૧૨૭॥

નાદાર્પ્સીત્તસ્ય જ્ઞાવાર્શિવારોઽ ડાપ્સીદ્યશોત્તરઃ ।

અદૃપ્ત્વ ગુણગ્રામ્મો નાશ્લિક્ષ્ણ્યં પરિગ્રહઃ ॥૧૨૮॥ વિશેષ-

કમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેને પરિગ્રહનો સંપર્ક થયો નથી, તે પુરૂષ આ લોકને વિચાર્યો છે અને પરલોકને પણ વિચાર્યો છે. તેણે પેતાના આત્માને આ સંસાર રૂપકાદૃવમાંથી કાઢ્યો છે. તેણે સર્વ સંપત્તિઓને આકર્ષી છે. તેણે સત્પુરૂષોના દ્વંદ્વ યેન્યા છે. તે સ્થિતા રૂપ અમૃતવડે તૃપ્ત થયો છે. સંતોષ તેને પ્રાપ્ત થયો છે. કુશલતા મેલવવામાં તે તૃપ્ત થયો નથી. તેનો અંતરના શત્રુઓનો સમૂહ ગર્વિષ્ઠ થતો નથી. તેનું યશ પ્રસરેલું છે. અને તેના શુભનો સમૂહ ગર્વ પામ્યો છે. ૧૨૬ ૧૨૭ ૧૨૮

વિ०—વ્યમાહ્નીત્, વ્યમૃક્ષ્ણ, અક્રાંહ્નીત્, આક્રાહ્નીત્, આક્રુક્ષત્, અતાર્પ્સીત્, અત્રાપ્સીત્, અતૃપ્ત્, અદાર્પ્સીત્, અદ્રાપ્સીત્, અદૃપ્ત, અશ્લિક્ષ્ણ્ય એ નિયમ નાલા ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સન્નિઃ સ મૈત્રીમાંકુક્કદકોષીત્પુણ્યસંકથામ્ ।
 અન્નુક્તાશં યશોઽધુક્કદધાક્ષીજ્જુલકાનનમ્ ॥૧૨૯॥
 સ નાંતશ્વહુષાઝાક્ષીત્કાયલ્લેશાનશિશ્રિયત્ ।
 હૃદો વ્યડુહુવન્નાધિસ્તસ્ય બોધસ્ત્વસુસ્ત્રધત્ ॥૧૩૦॥
 ન સોઽચકમત શ્રેયઃ સ્વં વશોઽચીકરજ્ઞિયામ્ ,
 કલ્કૈરાશયિષાતાં ચ તસ્ય લોકાવુજ્ઞાવપિ ॥૧૩૧॥
 તસ્યાશ્વયીદ્વિશોઽકીર્તિર્નયઃ ક્ષયમશિશ્વયત્ ।
 તસ્વામૃતં નાદધત્સોઽધાસીદુર્વાસનાવિષમ્ ॥૧૩૨॥
 મૂલં ઝવડોરસિચત્સ સૌજન્યમપાસ્થત ।
 તસ્યાખ્યજ્જુલવતાં યઃ સચાલીકમવોચત ॥૧૩૩॥
 ડુર્નામજ્ઞિઃ કોનાહત્તં કર્મલેપત્સ્તમાલિપન્મ ।
 યસ્યાંસેવંતોપચિતાસ્તૃષ્ણાઃસીધુમયા મનઃ ॥૧૩૪॥ ષઙ્ગિઃ
 કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેના મનને મદિરા રૂપ વૃદ્ધિ પામેલી તૃષ્ણાઓ સેવન કરે છે, તેણે
 સત્પુરુષોની સાથે મૈત્રીને તોડી છે, પુણ્યની કથાને દૂર કરી છે, દુઃખ ભોગવ્યું
 છે, યશ ભાલ્યું છે, ગુણ રૂપ વનને હાલન કર્યું છે, તેણે અંતર ચક્ષુથી ભ્રમ્યું
 નથી, કાર્યાના કલેશનો અક્ષય કર્યો છે, તેના હૃદયમાંથી આધિ દૂર થયો નથી,
 તેના બોધ ખરી ગયો છે, તે પોતાનું શ્રેય ઇચ્છતો નથી, પોતાના આત્માને
 તેણે ભયને વશ કરેલો છે, તેના આ લોક અને પરલોક બંને મલિન થઈ ગયા
 છે, તેની અપકીર્તિ દિશાઓમાં ફેલાયેલી છે, તેની નીતિ ક્ષય પામી છે, તે
 તત્ત્વરૂપ અમૃતને ધારણ કરતો નથી, તેણે દુષ્ટ વાસના રૂપ ઝરને પીધું છે,
 સંસાર રૂપ વૃક્ષના મૂલને સિંચન કર્યું છે અને સૌજન્યતાને દૂર કરી છે. જે
 તેને ગુણવાન કહે, તે મૃષાવાદ કરે છે, તેને દુષ્ટ નામથી કોણ બોલાવતું નથી ?
 અને કર્મના લેપ તેને લિપ્ત કરે છે. ૧૨૯-૧૩૦-૧૩૧-૧૩૨-૧૩૩-૧૩૪.

વિ०— આકુંક્ષત્, અકોષીત્, અમુક્ત, અમુક્ષત્, અખોક્ષીત્ અદ્રાક્ષીત્, અસિ-
શ્રિયત્, વ્યવદુદ્રાત્, અસુસ્રવત્. અચકમત, અચીકરત્, આશયિષાતામ્, અશ્વપીત્
અશિશ્વયત્. અદધત્, અધામીત્, અમિચત્, અપાસ્યત, આરવ્યત્, અવોચત, અઙ્કિન્,
આલિપન્, અસેવંત, એ ભૂતકાલના જુદા જુદા નિયમવાલા ધાતુ ૩૫
દર્શાવ્યા છે.

યશોઽલિપત દિગ્જિત્તીસ્તસ્યાલિપ્ત નન્નસ્તલમ્ ।

સોઽસિક્ત શ્રીલતાં મોહમાહૂતાહ્વાસ્ત મન્મથમ્ ॥૧૩૫॥

દ્યાવાપૃથિવ્યૌ તસ્યૈવાવિપ્સાતાં કીર્ત્તિચંદનૈઃ ।

સ એવારાધ્યતાં ચાસીઘોઽન્નૂદર્થપરાઙ્મુખઃ ॥૧૩૬॥ યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે દ્રવ્યથી વિમુખ રહે, તેનું યશ દિશાઓની લીલામાં લિપ્ત થયેલું છે અને આકાશમાં વાપેલું છે. તેણે લક્ષ્મીરૂપ લતાનું સિંચન કરેલું છે, મોહને અને કામદેવને તેણે યોડાવ્યા છે. તેની કીર્ત્તિરૂપ ચંદન વડે સ્વર્ગ અને પૃથિવી લિપ્ત થયેલા છે અને તેનીજ આરાધના કરે. ૧૩૫-૧૩૬

વિ—અલિપત, અલિપ્ત, અસિક્ત, આહૂત, આહ્વાસ્ત, અલિપ્સાતામ્, એ ધાતુ ૩૫ જુદા જુદા પ્રકારે દર્શાવ્યા છે.

અપુષ્પનાશ્રુષન્ વિદ્યામશ્વિતન્નચુતન્ ગુણાઃ ।

પ્રાસરદ્ધીરુદસૃપત્કાંતિરારન્ કલાઃ પ્રથામ્ ॥૧૩૭॥

પ્રતાપોઽસિષ્ટુષ્ણાંશુદીપ્તિમાર્ષીતમઃ શમમ્ ।

પ્રાસાર્ષીત્તસ્ય સૌજ્ઞાગ્યં યોઽરૌત્સીત્તર્ષલાલસામ્ ॥૧૩૮॥

યુગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેણે વૃક્ષાને કૂંધી છે, તેણે વિદ્યાને પાપણ કરેલી છે, અને વધારેલી છે, તેના ગુણ પ્રકાશ્યા છે તેની યુદ્ધ પ્રસરેલી છે, કાંતિ પ્રકાશિત થઈ છે અને કલાઓ વિસ્તાર પામેલી છે, તેના પ્રતાપ સૂર્યની કાંતિને ધારણ કરે છે, તેનું અધિકાર શક્તિને પામેલું છે અને તેનું સૌભાગ્ય પ્રસરેલું છે. ૧૩૭-૧૩૮

वि०—अपुषन्, आशुषन्, अश्वितन्, अद्युतन्, प्रासरत्, उदसृपत्, आरन्, असिषत्, आषीत्, प्रासाषीत्, अरौत्सीत्, अे आस नियम सिद्ध धातु ३५ दर्शाव्या छे.

सोऽरुधत्कुगतिद्वारमजारीत्तत्त्वसंविदम् ।

कर्माण्यजरदस्तंजीद्विकारान् योऽस्तजत्तृषम् ॥१३९॥

भाषार्थ—

जेणे तृष्याने शेकेली छे, तेणे दुर्गतितुं द्वार अ'ध करेकु'छे, तत्वज्ञानने जमा-
व्यु छे, कर्मनी जरया करीछे अने विकारेने स्तमित कथां छे. १३९

वि०—अरुधत्, अजारीत्, अजरत्, अस्तंभीत्, अस्तभत्, अे भूतकालना
विकल्पे थतां धातु ३५ दर्शाव्या छे.

दिशोऽश्वदृश्वयीद् व्योमाभ्रोचीदब्धिं स्वरभ्रुचत् ।

पातालमम्लुचन्न्यामम्लोचीदग्लुचज्जिरीन् ॥१४०॥

अग्लोचीत्स्वर्नदीगर्वमग्लुचीत्कुंदविभ्रमम् ।

काद्योतिष्ठ न तत्कीर्त्तिनैर्ग्रन्थं प्रत्यपादि यः ॥१४१॥

भाषार्थ—

जेणे निग्रन्थपङ्क्तं स्वीकारेकु' छे, तेनी कीर्त्तिआ दिशाआभां आकाशभां
समुद्रभां, स्वर्गभां, पाताणभां, वनभां पर्वताभां व्याप्त थयेली छे. ते कीर्त्तिआ
स्वर्गनी गंगाना गर्वने ज्ञानिपभां'ये छे अने उलरना पुष्पना विलास
प्राप्त करेलाछे तेनी कीर्त्ति कथां प्रकाशित नथी थछे? अर्थात् सर्वत्र प्रकाश-
मान थछे. १४०-१४१

वि०—अश्वत्, अश्वयीत्, अभ्रोचीत्, अभ्रुचत्, अम्लुचत्, अम्लोचीत्, अ-
ग्लुचत्, अग्लोचीत्, अग्लुचीत्, अद्योतिष्ठ, प्रत्यपादि अे श्वि, भ्रच्, ग्लुच्,
द्युत् अने पाद् धातुना जुद्ध जुद्ध ३५ दर्शाव्या छे.

आदिदीपिष्ठ यस्येदं यमपंचतयं हृदि ।

सोऽदीपि तपसां पूज्योऽजनिष्टेषोऽजनि श्रियाम् ॥१४२॥

ભાવાર્થ—

જેના હૃદયમાં આ પાંચ વ્રત પ્રકાશી રહેલા છે, તે તપવડે પ્રકાશમાન થયે છે, પૂજ્ય થયેલ છે અને લક્ષ્મીઆને પ્રિય થયેલો છે. ૧૪૨

વિ०—આદિદીપિષ્ઠ, અદીપિ, અજનિષ્ઠ, અજનિ, એ 'દીપ્' અને 'જન્' ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एतच्चस्तत्त्वतोऽबोधि सोऽबोधिष्ठ हिताहितम् ।

अबुद्ध ज्ञववैरस्यमपूरि यशसा जमत् ॥१४३॥

ભાવાર્થ—

જેણે એ તત્વથી જાણ્યું છે, તે હિત અહિતને સમજ્યો છે. તેણે સંસારનું વિરસપણું જાણ્યું છે અને યશવડે જગતને પૂર્યું છે. ૧૪૩

વિ०—અબોધિ, અબોધિષ્ઠ, અબુદ્ધ અને અપૂરિ એ 'બુધ્' ધાતુના જુદાજુદા ૩૫ અને પૂર્ ધાતુનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

केषां स्वर्गापवर्गाशां नापूरीष्टेदमंजसा ।

योऽताप्येतदतायिष्ठ स जिनाज्ञां जगत्रये ॥१४४॥

ભાવાર્થ—

એનાથી કેાની સ્વર્ગ તથા મોક્ષની આશા પ્રવાસ વિના પૂરી નથી થઈ? જેણે તે વ્રત વિસ્તાર્યું, તેણે આ ત્રણ જગતમાં શ્રી જિન ભગવંતની આજ્ઞા વિસ્તારી છે. ૧૪૪

વિશેષાર્થ—અપૂરિષ્ઠ, અતાયિ, અતાયિષ્ઠ એ જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

श्रद्धयापालि येनेदं तेनास्थायि शिवाध्वनि ।

तस्याप्यायि विधौ रागोऽप्यायिष्ठ च दमक्रिया ॥१४५॥

ભાવાર્થ—

જેણે આ પાંચ વ્રત શ્રદ્ધાથી પાલ્યા છે, તે મોક્ષના માર્ગમાં રહ્યો છે, તેના રાગ વિધિ-ક્રિયામાં વધ્યો છે અને ઇંદ્રિયોને દમન કરવાની ક્રિયા વધી છે ૧૪૫

વિ—અપાલિ, અસ્થાયિ, અપ્યાયિ, અપ્યાયિષ્ટ, એ ધાતુઓના બુદ્ધે બુદ્ધે પ્રકારે થતા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

येनेदं पाद्यते न स्म सोऽन्ववातस कर्मजिः ।

तेनान्वतस दुःखाप्तौ तत्रास्निह्यत नो गुणैः ॥१४६॥

ભાવાર્થ—

જેણે આ પાંચ વ્રત પાલ્યા નથી, તેને કર્મોએ તપાવેલો છે, તે કુખની પ્રાપ્તિમાં પશ્ચાત્તાપ પામેલો છે અને તેની ઉપર ગુણો, સ્નેહ કરતા નથી. ૧૪૬.

વિશેષાર્થ—પાલ્યતે, અન્વવાતસ, અન્વતસ, અસ્નિહ્યત એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

तप्यंते षट्त्रिंशत्तानेन वनेषु मुनयस्तपः ।

गृहिणोऽनुतपंतेवा तत्रवेन्न ज्वच्छिदे ॥१४७॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ વ્રત વિના મુનિઓ વનમાં તપ કરે અથવા ગૃહસ્થ લોકો તપ સ્થા કરે, પણ તે સંસારના છેદનને અર્થે થતું નથી. ૧૪૭.

વિશેષાર્થ—તપ્યંતે, અનુતપંતે, એ ' તપ્ ' ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

महाव्रताव्हां दीव्यंति पंचैतान्यनगारिणाम् ।

अगारिणां तु तान्येव त्रासंतेऽणुव्रतारव्यया ॥१४८॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ વ્રત અનગાર-સાધુઓને મહાવ્રતના નામથી પ્રકાશે છે અને ગૃહસ્થોને તેના તેજ અણુવ્રતના નામથી પ્રકાશે છે. ૧૪૮.

વિ०—દીવ્યંતિ, ત્રાસંતે એ ' દીક્ ' અને ' ત્રાસ્ ' ધાતુના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

न त्रास्यंते सातिचारा व्रताः शुद्धस्तु ज्ञान्यमी ।

व च्લાसंते वनैश्वन्ना च्લાस्यंते तान्विनार्कज्ञाः ॥१४९॥

ભાવાર્થ—

તે વ્રત અતિચાર સહિત શાભતા નથી, એ શુદ્ધ હોય તો શાભે છે. સૂર્યની કાંતિઓ વનમાં ઠંકાએલી શાભતી નથી પણ તે વિના શાભે છે. ૧૪૯
વિશેષાર્થ—આસ્યંતે, ધાંતિ, ખ્લાસ્યંતે, ખ્લાસંતે, એ બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારના ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एषां च मूलं सम्यक्तं यत्त्यक्तानां कुदैवतैः ।

ब्राम्येन्मनः कुतीर्थेषु ब्राम्येत्कुगुरुषु ब्रामેત્ ॥૧૫૦॥

ભાવાર્થ—

એ પાંચ વ્રતનું મૂલ સમ્યક્ત્વ છે જેનો ત્યાગ કરનારા પુરુષોનું મન કુદૈવમાં, કુતીર્થ-ધર્મમાં અને કુગુરુમાં ભમે છે. ૧૫૦
વિ०—બ્રામ્યેત્, બ્રમ્યેત્, બ્રમેત્ એ 'બ્રમ્' ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ ગણના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

आक्रामति मनः सौघं यस्य सम्यक्त्वदीपकः ।

क्राम्येत्तमो न तत्राढ्यं क्रामेदमंगलं नहि ॥૧૫૧॥

ભાવાર્થ—

જેના મન ૩૫ મેહુલમાં સમ્યક્ત્વ ૩૫ દીવો રહેલ છે તેમાં ગાઠ અધકાર અને અમંગલ રહેતા નથી. ૧૫૧
વિ०—આક્રામતિ, ક્રામ્યેત્, ક્રામેત્ એ ક્રમ્ અને ક્લમ્ ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ પ્રકારના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

दर्शने यस्यतो लष्येत्संगं श्रीनिर्वृतिर्लषेत् ।

त्रस्येज्ञगस्त्रसेद्वेषस्तुद्येन्મોહસ્તુટેદ્રવઃ ॥૧૫૨॥

ભાવાર્થ—

દર્શન ઊપર યત્ન કરનાર મનુષ્યનો સંગ કરવાને લક્ષ્મી અને શ્રી ક્ષુદ્ર છે તેનાથી રાગ અને દ્વેષ ત્રાસ પામે છે અને તેનો મોહ તથા સંસાર તુટી જાય છે. ૧૫૨

वि०—यस्यतः, लष्येत्, लषेत्, त्रस्येत्, त्रसेत्, तुट्येत्, तुटेत् अे जुडा
जुडा प्रकारना धातु ३५ दर्शाव्या छे.

संयसंतोऽपि मुक्त्यै ये न संयस्यंति ते वृथा ।

ये ज्वोपायमृच्छंति ते शिवौपायिकं विना ॥१५३॥

भावार्थ—

जे मुक्तिने यत्न करेछे, ते वृथा यत्न करता नथी. जेव्हा संसारना उपाय
यने प्राप्त करेछे, तेव्हा मोक्षना उपाय विनाता छे. १५३

वि०—संयसंतः, संयस्यंति अे जुडा जुडा धातुना ३५ दर्शाव्या छे.

प्रीतिं सुनोति यस्तत्त्वे कुग्रहा नाक्षुण्वंति तम् ।

संवेगोऽकृति तत्त्वे यः स तद्गत्यरुचापलम् ॥१५४॥

भावार्थ—

जे तत्त्व उपर प्रीती गाजेछे, तेने नकाराग्रह पीडता नथी. जे तत्त्वमां
संवेग लावेछे, ते धृष्टियानी व्यपसताने छे छे. १५४

वि०—सुनोति, अक्षुण्वंति, अकृति, तक्षति अे जुडा जुडा धातु ३५ दर्शा-
व्या छे.

संततंतोऽपि वाग्निस्तं जजयंति कुतीर्थिकाः ।

शृण्वन् जिनेक्तीस्तक्ष्णोति योऽहस्वाहमहोप्रताम् ॥१५५॥

भावार्थ—

जे श्रीजिन वचनने सांभलता धृष्टियानी भाटी उभताने छाटी नाजेछे,
तेने कुतीर्थीओ [अन्यभतीओ] वाग्नीवउ छासतां थडापणु लजेछे. १५५

वि०—संततंतः, तक्ष्णोति अे ' तक्ष् ' धातुना जे प्रकारे ३५ दर्शाव्या छे.

साधर्मिकान् यो धिनोति यः कृषोत्यप्रजावनाम् ।

रुणद्धि योऽनायतनाद्योगांस्तीर्थं तनोति सः ॥१५६॥

भाषार्थ—

जे साधर्मी अंधुअने तुम करे, जे अप्रत्यापनको छेद अने जे अना-
यनवादि योगने इधे ते तीर्थने विस्तारेछे. १५६

वि०—धिनोति, कृणोति, रुणद्धि. तनोति अे जुद्धजुद्धा प्रकारना ३५ दर्शाव्याछे.

शासनत्रिदशानां स क्रीणाति स्वगुणैर्मनः ।

तच्छक्त्याः सस्रुनीयादप्यवनीं तनुयाज्जिरीन् ॥१५७॥

स्तंज्नाति वारि स्तज्ज्नाति वह्निं स्तुंज्नाति कुंजरान् ।

स्तुंज्नाति तस्करान् स्कंज्नात्यरीन् स्कंज्नात्यरेमुखम्

स्कुंज्नाति पंचास्यमपि स्कुंज्नाति च रुजां चयम् ॥१५८॥

षट्पदी ।

प्रीणीहि ह्यमां मृदानारीन् सानंदं स्थायितां त्वया ।

इति शासनदेवीभिस्तिस्मिन्नाशीः प्रयुज्यते ॥१५९॥

तस्यापकीर्त्या न क्रोशतुरीयमपि ज्ञूयते ।

न क्लृणः स्थायते विघ्नैस्त्रीलोकी चास्यते गुणैः ॥१६०॥

तस्य नोदयपाकोऽपि सुप्यते ज्ञाग्यसंपदा ।

दूयते स्वयमेवांहोवद्वी दुःखैरजेदि च ॥१६१॥

स्वयं व्रतेन कर्त्तव्यं शीघ्रेण सत्करः स्वयम् ।

तस्यार्यैः प्राप्यमाणश्च मार्गः प्रापयते मुदम् ॥१६२॥

श्रीवाग्देव्यौ तदीयेऽंगेऽन्योन्यमाश्लिष्यतो रसात् ।

नात्मानं हंति तस्यात्मा स्वहितोपायविद्यतः ॥१६३॥

मनोवृत्तिं कृष्णं धत्ते वैरास्यासिश्चिनत्यघम् ।

ब्रूते कथां स्वयं तस्य नाञ्जीकरत कुस्थितिम् ॥१६४॥

ગ્રાઘીતે તદ્યશઃ પુષ્પમાલા મોદમયી સ્વયમ્ ।

સ ગચ્છતિ ક્રમાન્મોહં યઃ સ્યાદર્શનનિશ્ચલઃ ॥ ૧૬૫ ॥

નવજિઃ કુલકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે દર્શનમાં નિશ્ચલ હોય, તે પોતાના ગુણવરે શાસન દેવતાઓના મન ખરીદ કરે છે, સોમની શક્તિવરે તે પૃથ્વીને નાની કરે છે તથા પર્વતોને લઘુ કરે છે. જલને, અગ્નિને, તથા હાથીઓને, સ્તંભિત કરે છે. ચોરને, શત્રુઓને અને શત્રુના મુખને સકોચાવે છે. સિંહને અને રોગના સમૂહને હુલાવે છે “તુ” પૃથ્વીને પ્રસન્ન કર્યું, શત્રુઓને ચોળી નાખ્ય અને આનંદ સહિત રહે ” આ પ્રમાણે શાસનદેવીઓ તેને આશીર્વાદ આપે છે તેની અપકીર્તિ ચાર કોશ પણ હોતી નથી. તેના વિધ્નો ક્ષણવાર ટકી શકતા નથી, અને તેના ગુણાથી ત્રણ લોક વાસિન થાય છે. તેને ઉદ્યતુ પરિણામ હોયું નથી, તેની ભાગ્ય સંપત્તિ સુતી નથી, તેની પાપ રૂપ લતા પોતાની બેલેજ છેદાય છે અને તેના કુખ બેઠી જાય છે. તેને વ્રત પોતાના થાય છે, શીલ સ્વયમેવ આવે છે અને આર્યજનો એ માત્ર કરેલો તેના માર્ગ હુર્ષ આપે છે. લક્ષ્મી અને સરસ્વતી રસથી તેના અંગઉપર પરસ્પર આલિંગન કરે છે. તેના આત્મા આત્માને હણતો નથી કારણકે, તે પોતાના હિતનો ઊપાય જાણે છે. તેની મનોવૃત્તિ કૃપા ધારણ કરે છે. વૈરાગ્ય રૂપ ખર્જ તેના પાપને છેદે છે, કથા પોતેજ તેને કથે છે અને તેની નહારી સ્થિતિ કરાવતી નથી. તેની મુગધી યશરૂપ પુષ્પની માલા મુગધ આપે છે અને અનુકરે તે મોક્ષે જાય છે. ૫૭-૫૮-૫૯-૬૦-૬૧-૬૨-૬૩-૬૪ ૬૫

વિ૦—ક્રીणाति, खुनीयात्, तनुयात्, स्तंभ्नाति, स्तंभ्નોति, स्तुंभ्નોति
स्तुंभ्नाति, स्कंभ्नाति, स्कंभ्નોति, स्कुंभ्નોति, स्कुंभ्नाति, प्रीणीहि, मृदान,
स्थीयताम्, प्रयुज्यते, भूयते स्थीयते, वास्यते, सुस्पते, लूयते, अभोदि, प्रापयते,
आश्लिष्यते, धत्ते, छिनत्ति, ब्रूते, अचीकरत्, प्रीति, એ જુદા જુદા ધાતુ રૂપ
દર્શાવ્યા છે.

प्रत्याचष्ट कुतीर्थं यो रोचते वर्द्धते दृशा ।

स पराजयते जावरिपूत्रिविशते शिवम् ॥ १६६ ॥

ભાવાર્થ—

જે કૃતીર્થનો નિવેધ કરે, દર્શનવડે રૂચિ કરે અને વધે, તે ભાવ શત્રુઓનો (કામ, ક્રોધાદિકનો) પરજય કરેછે અને ભોક્ષને ભોગવેછે. ૧૬૬

વિ०—પ્રસાચ્છ, રોચતે, વર્દ્યતે, પરાજયતે, નિવિશતે એ જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સમ્યક્લોદ્દીપને દેવપૂજાદાનતપોવિધૌ ।

જાગૃધ્વં ચ ષટ્પદાયમાના ગુરુપદાંબુજે ॥૧૬૭॥

ભાવાર્થ—

ગુરુના ચરણ કમલમાં ભ્રમર જેવા થઈ સમક્ષિતને ઊદ્દીપન કરવા અને દેવપૂજા, દાન તથા તપસ્યા કરવામાં જાત્રા ધાઓ. ૧૬૭

વિ०—જાગૃધ્વમ્, ષટ્પદાયમાનાઃ એ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી અનેલ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સ દરિદ્રાતિ ન ક્વાપિ ધારયત્યર્થસંપદઃ ।

ગુણાન્ ધારયતે ધત્તે સંદધાતિ યશઃ શુચિ ॥૧૬૮॥

પચતેઽરીન્પ્રતાપેન બાહ્યાન્ પચતિ ચાંતરાન્ ।

યો જિનાન્ યજતે ઙ્ઞૈર્યોવા યજતિ જાવતઃ ॥૧૬૯॥ યુ-
ગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે શ્રીજિન ભગવંતને દ્રવ્યથી અને ભાવથી પૂજેછે, તે ક્યારે પણ દરિદ્રી થતો નથી. તે દ્રવ્ય સંપત્તિને ધારણ કરેછે. પોતે ગુણને ધારણ કરેછે. પવિત્ર યજ્ઞને વિસ્તારેછે. પ્રતાપવડે બાહ્યરના તથા અંતરના શત્રુઓને સંધી નાંખેછે. ૧૬૮-૧૬૯

વિ०—દરિદ્રાતિ, ધારયતિ, ધારયતે, ધત્તે, સંદધાતિ, પચતે, પચતિ, યજતે, યજતિ એ જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

देवार्चिता शोषयते द्विषो व्रीहीनिवातपः ।

समुज्वलास्तस्य परिवारयंते वपुःप्रज्ञाः ॥१७०॥

भावार्थ—

द्वेषपूज करनार प्राणी सूर्यनो तडको जेम डंगरनुं शोषणु करे तेम शत्रु ओतु शोषणु करेछे. तेना शरीरनी उज्ज्वल प्रभा आरे तरङ्क प्रसरैछे. १७०

वि०—शोषयते, परिवारयंते अ धातु इप दर्शांया छे.

‘देवार्चिता’ अ शब्दभां ‘अर्चिता’ अ धातु उपरथी प्रत्ययांत इप दर्शावेळ छे.

घत्ते जिनार्चा कडयाणं कुरुते विपदां ह्यम् ।

सौजाग्यं तनुते केऽस्याः पुरः कल्पडुमादयः ॥१७१॥

भावार्थ—

जिनपूज कडयाणुने धारणु करेछे, विपत्तिओना नाश करेछे अने सौजाग्य विस्तारेछे तेनी आगल कल्पवृक्ष विगेरे कोणु मात्र छे. १७१

वि०—घत्ते, कुरुते, तनुते अ जुदा जुदा धातु इप दर्शावेळ छे.

स्वं वित्तं वपति क्षेत्रे यः स्वं तीर्थं प्रज्ञावयन् ।

प्राक्तनं स्वमधर्मं स इहाप्यपवदत्यहो ।

इहैव स्वं यशः शुभ्रं तनोति गुणसंपदा ॥१७२॥

भावार्थ—

जे पोतातुं द्रव्य क्षेत्रभां यावे अने पोताना तीर्थनी प्रसाधना करे ते पोतातुं पूर्वतुं पाप हर करेछे. अने आ लोकभां शुभ्र संपत्तिवडे पोतातुं उज्ज्वल यश विस्तारेछे. १७२

वि०—वपति, अपवदति, तनोति, अ जुदा जुदा धातु इप दर्शांया छे.

सुस्मूर्षध्वं मास्म मंत्रान् दिदृक्षध्वं स्ममा निधीन् ।

जिज्ञासध्वं मास्मयोगान् शुश्रुषध्वं स्म मासुरान् ॥१७३॥

આશુશ્રૂપત સર્વાર્થસાધનં કેવલં તપઃ ॥

ત્રિવર્ગશ્રીર્વસીતું યઃ પ્રતિશુશ્રુષતિ ક્ષણાત્ ॥૨૭૪॥ યુગ્મમ્ ॥

ભાવાર્થ—

જે ક્ષણમાં ધર્મ, અર્થ અને કામની લક્ષ્મીને પરવાની પ્રતિજ્ઞાથી તેઓ સર્વ અર્થને સાધનાર કેવલ તપની સેવા કરે. તે મંત્રોત્તુ સ્મરણ કરવાની ઇચ્છા કરે નહીં, દ્રવ્યના નિધિને જોવાની ઇચ્છા કરે નહીં, યોગને જાણવાને ઇચ્છા નહીં અને દેવતાની સેવા કરવા ઇચ્છા નહીં. ૧૭૩-૧૭૪

વિ०—સુસ્મૂર્ષધ્વમ્, દિદક્ષધ્વમ્, જિજ્ઞાસધ્વમ્, શુશ્રુષધ્વમ્, આશુશ્રૂષત, પ્રતિશુશ્રુષતિ એ જુદા જુદા ધાતુના ઇચ્છાર્થ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

હિત્વા તપો દ્વાદશઘા મુક્તિયન્ ગચ્છદન્યતઃ ।

યોઽનુજિજ્ઞાસતિ સ્વાંતં સોઽયોતાર્થી વિશેષતઃ ॥૨૭૫॥

ભાવાર્થ—

બાર પ્રકારનું તપ છોડી મુક્તિની ઇચ્છા કરનારે જે પ્રાણી ખીજ તરફ જતા એવા પોતાના દૃઢ્યને અનુજ્ઞા કરવાની ઇચ્છા કરે તે અર્થી થઇ વિશેષથી પ્રકાશે છે. ૧૭૫

વિ०—મુક્તિયન્, અનુજિજ્ઞાસતિ, એ નામ ધાતુ તથા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નાદોઽનુકુર્યાત્કલ્પદ્રુઃ પરાકુર્યાજ્ઞદાનદઃ ।

ન્નિદ્યતેઽદઃ સ્વયં ક્લેશાન્ જવં ચાતિક્ષિપત્યદઃ ॥૨૭૬॥

ભાવાર્થ—

તે તપ કલ્પવૃક્ષને અનુસરતું નથી, તે રોગને દૂર કરે છે, તે પોતાની ભૂલે કલેશને ભેદે છે અને સંસારને ઊડાડી મુકે છે. ૧૭૬

વિ०—અનુકુર્યાત્, પરાકુર્યાત્, ન્નિદ્યતે, અતિક્ષિપતિ એ જુદા જુદા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પટલીં પ્રતિક્ષિપતિ કર્મણા

મન્નિક્ષિપતીં કુયોનિષુ નરાંસ્તપોવિધિઃ ।

प्रवहन्मदां परिवहन्मरुज्जवां ।

परिमृष्यति द्विपघटां न केसरी ॥ १७७ ॥

भावार्थ—

એ તપસ્યાનો વિધિ લોકોને નહારી ચોનિમાં ફેંકનારી કર્મની શ્રેણીને દૂર કરે છે. જેને મદ ઝરતો હોય, જે પવનના જેવો વેગ ધારણ કરતી હોય તેવી ગજેંદ્રની ઘટાને કેશરીસિંહ સહન કરતો નથી. ૧૭૭

વિ०—પ્રતિક્ષિપતિ, અભિક્ષિપતીમ્, પરિમૃષ્યતિ એ ધાતુ તથા ધાતુ ઉપરથી અનેલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

उपरमति कुबोधः प्राणिनां यत्प्रसादा

द्विरमति ज्वज्जीतिर्दुष्कृतान्यारमंति ।

परिरमत विदग्धास्तत्र धर्मे मयोक्ते

त्वस्तिमुपरमध्वं येन निर्वाणलक्ष्मीम् ॥ १७८ ॥

भावार्थ

હું ચતુર પુરુષો જેના પ્રસાદથી પ્રાણીઓનો નહારો બોધ વિરામ પામે છે, સંસારનો ભય સમે છે અને દુષ્ટતા નાશ પામે છે, તેવા મારા કહેલા ધર્મને વિષે તમે રમણ કરો કે જેથી સત્વર મોક્ષ લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત થાઓ. ૧૭૮

વિ०—उपरमति, विस्मति, आरमंति, परिरमत, उपरमध्वम् એ 'रम्' ધાતુના ઉપસર્ગ સાથે બુદ્ધા બુદ્ધા અર્થવાલા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

इत्याख्याते द्वितीयः पादः

इति श्री जिनप्रभसूरिचिरचिते श्री श्रेणिकचारित्रे दुर्गवृत्तिध्याश्रय

महाकाव्ये देशनावर्णनो नाम षष्ठः सर्गः ।

॥ સપ્તમઃ સર્ગઃ ॥

ધર્મમિત્યં જગન્નાથેઽન્નિદધાનેઽથ પર્ષદિ ।

મગધેશો દદર્શૈકં ગલત્કુષ્ટિનમાગતમ્ ॥૧૮॥

ભાવાર્થ—

આ પ્રમાણે જગત્પતિ શ્રી ભગવંત પર્ષદામાં ધર્મ કહેતા હતા, તેવામાં મગધ દેશના રાજા શ્રેણિકે એક ગલત કોડ વાલા પુરૂષને જોયા. ૧

અજિઘાંસદ્શોઃ પ્રીતિં સ રાજ્ઞોઽપ્યજુગુપ્સિવોઃ ।

સ્વદેહાદાદિટહૂરે ગલત્પૂયાન્ન મદ્ધિકાઃ ॥૧૯॥

ભાવાર્થ—

જુગુપ્સા (નિંદા) નહીં કરનારા એવા પણ રાજાની દૃષ્ટિની પ્રીતિને નાશ કરાવા તેણે ઇચ્છા કરી. જેમાંથી પણ ગળે છે એવા પોતાના દેહમાંથી પણ તે માખીઓને ઉડાડતા નહતા. ૨

વિ૦—અજિઘાંસત્, આદિટત્, એ ધાતુ ઉપરથી પ્રેરકના ૩૫. બનેલા છે. અ-જુગુપ્સિવોઃ એ પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવેલ છે.

इयाय दिदरिद्रासद्देदकांतिः प्रतिक्षणम् ।

सामीप्यं स जिनेंस्य द्वेष्यतां चार नूनुजः ॥२०॥

ભાવાર્થ—

ક્ષણે ક્ષણે જેના દેહની કાંતિ દારિદ્રને પામે છે એવો તે પુરૂષ શ્રી જિન ભગવંતની સમીપ પ્રાપ્ત થયો અને શ્રેણિક રાજાના દ્વેષપણને પણ પ્રાપ્ત થયો. ૩

વિ૦—इयाय, दिदरिद्रासत् ० આર એ ' इ ' दरिद्रા અને ऋ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

अथ नाथं प्रणम्यासामास कुष्टी पदोः पुरः ।

प्रज्ञोः साधारणो तीर्थे के नात्मानमनेनिजुः ॥४॥

भावार्थ—

पक्षी ते कुष्टी प्रभुने प्रणाम करी तेभना यरलुनी आगल येडो। प्रभुना सर्व साधारण्ये वा तीर्थभां कोषु पोताना आत्माने पवित्र न् करे ? अर्थात् करेण. ४

वि०—आसामास, अनेनिजुः, अे ' आम् ' अने ' निज् ' धातु ७परधी भनेला ३५ दर्शाव्यां छे.

विहाय शंकां श्रीखंभुवैरिव नवैर्नवैः ।

अचर्चयत्प्रज्ञोः पादौ ज्ञूयः पूरसैरसौ ॥५॥

भावार्थ—

ते शंका छोडी ह्यः नवनवा श्रीभउ बंदनना रसनीःजेम पोताना. प३धी प्रभुना यरलुने वारंवार अर्थवा लाये।. ५

वि०—अचर्चयत् अे चर्च धातुनुं ३५ दर्शाव्युं छे.

तद्दृश्य श्रेणिकः कुक्षो दध्यावाः कोऽपि दुर्नयः ॥

जनं जनं यः प्रीणाति श्लाघ्य यस्य गुणा गुणाः ॥६॥

पदे पदे सुपर्वाणो महिमां यस्य कुर्वते ।

परिग्रैवेयकेऽनुत्तरेऽन्यः परिपर्यमी ॥७॥

यस्यावदानमेकैकं गीयतेऽभ्यधि नंदनम् ।

नपर्युपरि शैलेऽज्ञान धोऽधोऽधीन सुरासुरैः ॥८॥

भावार्थ—

ते जेथ श्रेणिक राजने कोध अडये। तेषु विचार्युं के, आः डेवा अविमथ

થાય છે. જે પ્રત્યેક માણસને પ્રસન્ન કરે છે, જેના ગુણે અતિ વખાણવા યોગ્ય છે. દેવતાઓ સ્થાને સ્થાને જેનો મહિમા કરે છે. ઐવેયક અને અનુત્તર વિમાનમાં, નંદનવનમાં, પર્વતોની ઉપર અને સમુદ્રોની નીચે જેનું એક એક ઉલ્લેખ ચરિત્ર ગાવામાં આવે છે. ૬-૭-૮

વિશેષાર્થ—અધ્યધિ, ઉપર્યુપરિ, અધોઽધો એ અભ્યયોના યોગે વીપ્સા (બેરૂપ) અને પછીના અર્થમાં બીજી વિભક્તિ દર્શાવી છે.

હા પ્રિયા મે ગતગતા નષ્ટ નષ્ટેતિ મમ્મથઃ ।

જીતજીતો યતો નશ્યન્નપશ્યનૂરતિમારટત્ ॥૯૧॥

ભાવાર્થ—

જેનાથી અતિ ભય પામી નાશતા અને રતિને નહીં જેનો કામદેવ 'અરે' આરી પ્રિયા આદી ગદ્ય નષ્ટ થઇ ગઇ એમ યોગાર કરતો હોતો. ૯

વિશેષાર્થ—ગતગતા, નષ્ટ નષ્ટા, મીતમીતઃ એ વીપ્સા નો અર્થ દર્શાવ્યો છે.

નેંઙ્ઃ પટુપટુઃ સ્તોત્રે પટુપટ્વી ન જ્ઞારતી ।

યસ્ય તં ત્રિજગન્નાથં યદિત્યાશાતયત્યયમ્ ॥૧૦૧॥

ભાવાર્થ—

જેનું સ્વન કરવામાં ઇંદ્ર સમર્થ નથી તેમ સરસ્વતી પણ સમર્થ નથી. તેવા આ જગત્પતિની આ પુરૂષ આશાતના કરે છે. ૧૦

વિશેષાર્થ—પટુપટુઃ, પટુપટ્વી, એ દ્વિરક્તિ (વીપ્સા) ના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

નાયં ચકિત્તચકિતઃ પર્ષદો ન ચ ડુર્ગતેઃ ।

નિગ્રહેઽસ્ય ન શક્રાદ્યાઃ કુતઃ પંક્તિપંક્તિતાઃ ॥૧૦૨॥

ભાવાર્થ—

આ માણસ આ સલાથી કે દુર્ગતિથી ભય પામ્યો નહીં તો તેને શિક્ષા કરવામાં ઇંદ્રાદિક કેમ સમર્થ થાય ? ૧૧

વિં—ચકિત્તચકિતઃ પંક્તિપંક્તિતાઃ એ વીપ્સાના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

प्रियप्रियेण सेवायाः फलं कथमुपेक्षु तम् ।

दृष्ट्वाप्यजिज्ञवं जर्जुस्तिष्ठेत्सुखसुखेन यः ॥११॥

भावार्थ—

स्वामीनां आवा पशालय अतो जेधने पणु के सुभे रहे, तो पछी तेने प्रीतिथी सेवतुं इल केअ प्राप्त थाय ? १२

वि०—प्रियप्रियेण, सुखसुखेन अे पणु वीप्सानी ३५ दर्शांया छे.

मुंक्तेमुंक्तेतरां पापफलमेतर्हि कुष्ठयसौ ।

आराध्यंतु विराध्यैवं जोक्ष्यते जोक्ष्यतेतमाम् ॥१३॥

भावार्थ—

आ कोडीया आराधना करवा योग्य अेवा प्रलुनी आवी विराधना करीने पापतुं इल हभयुअ भोगवशे. १३

वि०—मुंक्तेमुंक्तेतराम्, जोक्ष्यते जोक्ष्यतेतमाम्, अे धातुना वीप्सा ३५ दर्शांया छे.

मम वध्यममुं हंतुं मनो दमदमायते ।

अौचित्यं नारिरिषति किंत्विदं संसदंतरे ॥१४॥

भावार्थ—

माइं मन आ वध करवा योग्य अेवा कोडीयाने भाशवाने धमधमी रहुं छे. पणु आ सलानी अंइर ते योग्यताने छोडी शकतुं नथी. १४

विशेषार्थ—दमदमायते, आरिरिषति अे धातुना आस नियमसिद्ध ३५ दर्शांया छे.

योऽशाश्यते विषं मोहाज्यषेधत्तं न योचिदन् ।

तादृश्यात्सुस्थैमन्योऽपि वस्तुतस्तं स आसिज्ञान् ॥१५॥

भावार्थ—

जे भाइथी (प्रभाइथी) ऊर आतो होय, ते जणुतां छतां जे कोध तेने

વારે નહીં, તે તટસ્થપણથી ચેતાને સારો માનતો હોય પણ વસ્તુતાએ તે તેને એર અવરાવે છે એમ બ્રહ્મવૃં. ૧૫

વિ૦—અશાઙ્યતે, ન્યષેઘત્ , આસિશત્ એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

एकस्तीर्थकरेऽवज्ञामाचचार प्रमादतः ।

शक्तोऽप्यसासह्यतान्यस्तौ द्वावप्याटतुर्जवम् ॥१६॥

ભાવાર્થ—

એક તીર્થકરની અવજ્ઞા કરે અને બીજો સક્તિમાન છતાં પ્રમાદથી તે સહ્ય કરે તો તે અને પણ આ સંસારમાં ભટકે છે. ૧૬

વિ૦—આચ્ચાર, અસાસહ્યત, આટતુઃ એ ખાસ નિયમ સિદ્ધ થયેલા બુદ્ધિ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

कंडूयियिषते द्वेषु य इष्यियिषति प्रज्ञौ ।

तत्रेर्षियिषति स्वामिन्नक्षया यः स न दोषज्ञाक् ॥१७॥

ભાવાર્થ—

જે પ્રભુની ઉપર દ્વેષની ખુબલી આવવાને લીધે ઇર્ષ્યા કરવાની ઇચ્છા કરેછે, તેની ઉપર સ્વામિ ભક્તિને લઇ જે ઇર્ષ્યા કરવાની ઇચ્છા કરે, તે દોષવાન ગણાતો નથી. ૧૭

વિ૦—કંડૂયિયિષતે, ઈર્ષિયિષતિ, એ 'કંડૂયા' અને ઈર્ષ્યા શબ્દ ઉપરથી નામ ધાતુના ૩૫ અનેલા છે.

कत्रीपुपुत्रायिषति पुपुत्रीयिषति द्विजी ।

पुत्रीयिषतो वैश्याशूद्र्यौ व्यवसितं ह्यदः ॥१८॥

पुपुतित्रीयियिषितुं मातुस्तस्यैव तूचितम् ।

नक्षेत्रेषुञ्जिषે द्विષान् ગુરૌ યોઽદિટિષેત ચ ॥૧૯॥ યુ-
ગ્મમ્ ।

ભાવાર્થ—

જે ગુરુના દ્રેષીઓની ઉપેક્ષા કરે છે, તે વ્યવસાય ક્ષત્રાણીને બ્રાહ્મણીને,

वैश्यनी, स्त्रीने अने शूद्रनी स्त्रीने परस्पर पुत्र करवानी छ्छा करावा जेवो छ. तेनी भाताने तो स्वाभिलक्षतां पुत्र करवानी छ्छा करवी योग्य छ. १८-१९

वि०—पुपुत्रायिषति, पुपुत्रीयिषति, पुत्रीयिषति, पुपुतित्रीयिषितुं, अे नामधातु उपरथी प्रेरक तथा छ्छार्थमां थयेला इप दर्शाव्या छे.

अशिश्वायिषमाणत्वं दुर्दितत्वेन मानसम् ।

अश्वायिषमाणं च चापलाकुरुतां वशे ॥२०॥

स्वं मुदिदिषतु ज्ञानामृतैर्माजिजिषत्वघम् ।

नारार्यते जक्ततां चेत गुरौ तन्निखिलंवृथा ॥२१॥ युग्मम्

भावार्थ—

दुःखे दमन करवा योग्य पलाथी अथनी येष्टा करवानी छ्छा करनाइ अने अथनी येष्टा करवा छ्छतुं अेवुं मन लले यपलता वश करे, ज्ञान इप अमृत वउ येताने लुषि आपवानी छ्छा लले करे अने पापनी शुद्धि करवानी छ्छा पलु लले करे तथापि गुरने विषे लक्ष्ति लाव अतावे नही, तो ते अधु वृथा छे. २०-२१

वि०—अशिश्वायिषमाणत्वम्, अश्वायिषमाणं, मुदिदिषतु, माजिजिषतु, नारार्यते, अे नाम धातु उपरथी अनेला प्रक्रिया तथा प्रत्यायांत इप दर्शाव्याछे. तेमज ' मृज् ' अने मृद् धातुना प्रक्रियाना इप दर्शाव्या छे.

यमारर्यन् दिशः प्रोर्णोनूयमानास्त्वषा सुराः ।

इंद्रिद्रायिषमाणाश्च नृपास्तं कोऽवधीरयेत् ॥२२॥

भावार्थ—

कांतिथी दिशाअेने व्याप्त करतां देवताअे अने छ्छतुं आचरण करवानी छ्छा करनार राजअे जेनी पासि प्राप्त थयेला छ, तेवा प्रलुनी कोष अवज्ञा करे ? २२

विशेषार्थ—आरर्यन्, प्रोर्णोनूयमानाः, इंद्रिद्रायिषमाणाः अे धातुइप अने नाम धातु उपरथी अनेला प्रत्यायांत इप दर्शाव्या छे.

एयरुः सांप्रतं सञ्ज्या मञ्जेषफलविघ्नताम् ।

यमः सन्नोत्थितं त्वेनं स्वगृहायाजुहूषतु ॥२३॥

ભાવાર્થ—

આ સભાસદો મારા કોપના ફલમાં વિઘ્નપણાને પ્રાપ્ત થાય પણ સભા-
માંથી ઉઠેલા આ કોડીઆને યમરાજ તે પોતાને ઘેર ભોલાવાની ઇચ્છા કરે. ૨૩
વિ०—एयरुः, आजुहूषतु એ પ્રક્રિયાંત, નિયમસિદ્ધ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

शासतोऽर्हत्प्रत्यनीकं जक्षतीडुं यशोजरैः ।

चकाशति गुणैर्जाग्रत्यर्थेऽनर्थे दरिद्रति ॥२४॥

ભાવાર્થ—

શ્રી અર્હત પ્રભુના શત્રુને શિક્ષા કરનારાઓ પોતાના યશના સમૂહથી
અંદરને હુસે છે, ગુણવડે પ્રકાશે છે, અર્થમાં જાગ્રત થાય છે અને અનર્થમાં
દરિદ્રી થાય છે. ૨૪

વિ०—शासतः, जक्षति, चकाशति, जाग्रति, दरिद्रति, એ ખાસ નિયમસિદ્ધ
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

देदीप्यमानः कोपेन जिघांसुः कुष्टिनं नृपः ।

अचिंचितदिदं यावत्तावन्नाथेन चुक्षुवे ॥२५॥

ભાવાર્થ—

કોપથી પ્રદીપ્ત થયેલા શ્રેણિકરાજ તે કોડીયાને મારવાની ઇચ્છા કરી
જેવામાં આ પ્રમાણે ચિંતવતો હતો, તેવામાં પ્રભુને છીંક આવી. ૨૫

વિ०—देदीप्यमानः, जिघांसुः એ ધાતુના પ્રક્રિયા ઉપરથી પ્રત્યયાંતરૂપ થયેલા
છે અચિંચિત્, चुक्षुवे, એ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

कुठयथाह म्रियस्वेति कमप्यर्थं प्रतीषिषन् ।

चिंतयाशास्यतत्क्रुदः श्रुततर्ज्ञीर्नृपः पुनः ॥२६॥

भाषार्थ—

કોઈપણ અર્થની પ્રતીતિ કરવાની ઇચ્છા રાખી તે કોડીએ ભગવંતને કહ્યું કે, ' તમે મૃત્યુ પામે ' તે વાણી સાંભળી રાજ શ્રેણિક ક્રોધ પામ્યો અને ચિંતાથી વ્યામ થઇ ગયો. ૨૬

વિ०—ઝિયસ્વ, પ્રતીષિષ્વ, આશાસ્યત એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુરૂપ અને ધાતુની પ્રક્રિયા ઉપરથી અનેલ રૂપ દર્શાવેલ છે.

जुहोमि तं स्वरोषाग्रौ चेत्कृती जजनातीतत् ।

स्यात्कृपाचिक्लिदात्मापि दृष्टे न कोप चकनु स ॥३७॥

भाषार्थ—

જે લોકોનું ઊદ્ધવન કરી કૃતાર્થ થાય અને કલ્પિ તેને આત્મા ક્યાથી વ્યામ હોય તેમજ જોવાથી કોપ થાય તેવું કરે, તેને હું મારો કોપ રૂપ અગ્નિમાં હોમી દઉં. ૨૭

વિ०—જુહોમિ, જજનાતીતત્, ચિક્લદ, એ ધાતુ તથા ધાતુના ખાસ નિયમસિદ્ધ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

यश्चराचरकल्पजुर्विपक्षद्विघनाघनः ।

पतापतानां जंतूनां हस्तालंबो ज्वारणवे ॥३८॥

चलाचलाहृदपांडिपटुपटतपःपविः ।

तं प्रत्येष कथं हंत त्रियस्वेति वदावदः ॥३९॥

भाषार्थ

જે સ્થાવર જંગમના કલ્પવૃક્ષ રૂપ છે, જે વિપત્તિ રૂપ અગ્નિમાં મેઘ સમાન છે, સંસાર સાગરમાં પડતા પ્રાણીઓને જે હાથના ટેકા રૂપ છે, અને જે ઇન્દ્રિયાના ગર્વ રૂપ પર્વને તોડવામાં સમર્થ એવા વજ્ર સમાન છે તેવા પ્રભુને આ માણસ ' તમે મૃત્યુ પામે ' એમ કેમ કહી શકે? ૨૮-૨૯

વિ०—ચરાચર૦ ઘનાઘનઃ, પતાપતાનામ્, ચલાચલ૦ પટુપટ, વદાવદઃ એ ધાતુ ઉપરથી દ્વિભાવના પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કિમુ બંજમ્ય તેષાંધીર્જગ્લૌ કિં ઋક્તિકૌશલમ્ ।

વિષયેષ્વાટ ચેતઃ કિં નેજાઃ શાસત્યમું હિ યત્ ॥૩૧૧॥

ભાવાર્થ—

જે ઇંદ્રો પણ આ કુષ્ટીને શિક્ષા કરતાં નથી તે શું તેમની બુદ્ધિ અતિશે ભયી ગઇ છે ? તેમની ભક્તિની કુશલતા શું બ્લાનિ પામી છે ? અને તેઓનું દૃઢ્ય વિષયની અંદર શું ભય છે ? ૩૦

વિ०—બંજમ્ય, જગ્લૌ, આટ, શાસતિ ધાતુના બુદ્ધ બુદ્ધ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ચુશ્ચ્યોત કારુણ્યરસં પશ્યંસ્તિષ્ટેવ યં ન કઃ ।

સ તતાન સાહ્યાદપ્યેષાં હી ડુર્નયં કથમ્ ॥૩૧૨॥

ભાવાર્થ—

જેને જોતાંજ કરુણાનો રસ ચવી જાય અને કોણુ તેની ઉપર થુકે નહીં ? એવા આ કોહીએ પ્રત્યક્ષ રીતે આ સર્વના અવિનયને કેમ વધાર્યો હશે ? ૩૧

વિશેષાર્થ—ચુશ્ચ્યોત, તિષ્ટેવ, તતાન એ ધાતુના પરોક્ષ ભૂતકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

પપ્સૌ શંકાં ચરવાનાસ્માહ્નિં ચિચ્છેદ ચ ત્રપામ્ ।

સૂહિતં નૈષ દધ્યૌ યદ્ ડુઢૌકેડ્યંતિકે પ્રજ્ઞોઃ ॥૩૧૩॥

ભાવાર્થ—

આ કોહીએ જે પ્રભુની સમીપે આંગ્યો, તેણે પોતાનું હિત વિચાર્યું નહીં તે શંકાને ખાઇ ગયો, આપણી વૃત્તિને ખોટી નાખી અને લજ્જાને છદ્દી નાખી. ૩૨

વિ०—પપ્સૌ, ચસ્વાન, ચિચ્છેદ, દધ્યૌ, ડુઢૌકે એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નાપાઙ્ગિરૌઙ્ગટ્કોડમું યશ્ચકારેશિતુઃ પદોઃ ।

ચર્ચી પૂયરસૈરીદ્વિગ્નિજગાદ ચ ડુર્વચઃ ॥૩૧૪॥

भाषार्थ—

जेणे प्रलुना अरुणे पडना रसथी यथित कुर्यां अने जे आपुं दुर्वयन (तमे भरे अेषुं) षोडशे, तेने आपत्ति वउ व्याप्त कोणु न करे ? ३३

विशेषार्थ—औङ्गट्, चकार, निजगाद् अे जुडा जुडा धातुश्च दर्शाव्या छे.

ठिठकारयिषेत्कोऽस्मिन् निंदामधमरिष्टवत् ।

यो जघासौचितीं ज्ञक्तिं जहौ स्वं कल्मषेऽजुहोत् ॥३४॥

भाषार्थ—

नकारा रिष्ट-विघ्ननी जेम आवा भाषुसथी निंदाने कोणु गळु ? जे योग्यतने आध गयो, जेणे लक्ष्मि छोडी दीधी अने पातना आत्माने पापमां ह्यामी दीधो. ३४

वि०—ठिठकारयिषेत्, जघास, जहौ, अजुहोत्, अे षास नियमसिद्ध धातु-श्च अने भूतकालना च्च दर्शाव्या छे.

दग्धस्योपरि गंडेनोत्तस्थे तत्पाप्मनामुना ।

प्रागाशात्य तप्रेणं यदुराशीर्दुडुवेऽधुना ॥३५॥

भाषार्थ—

आ पापी प्रथम प्रलुनी आशातना करी अने ते पछी 'तमे भरे' अेवी दुष्ट आशीष षोडशे, ते दाज्या उपर झेडले। छिया जेवु थयुंछे. ३५

वि०—उत्तस्थे, दुडुवे, अे परोक्ष भूतकालना धातुश्च दर्शाव्या छे. अर्द्धिं
“ दग्धस्योपरि गंडेनोत्तस्थे ” अे न्याय पणु दर्शाव्या छे.

स्वरः चोकूयते यद्वत्तथा चोकूयमानकः ।

कदामयांतं नेयोऽसौ यश्चक्रे मंतुमीदृशम् ॥३६॥

भाषार्थ—

जेम गधेडा लुके, तेम लुकनारा आ कोडीअे जे आवा अपराध कुर्योछे, तेना अंत हुवे आरे क्यारे लापवो ? ३६

વિ૦—ચોકૂયતે, ચોકૂયમાનકઃ એ ખાસ ધાતુ પ્રક્રિયાના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इयायेयतुरप्रीतिं मनो नेत्रे च येन मे ।

स्लेच्छोऽपि यच्च नेयेष कर्म तत्ससृजेऽधुना ॥૩૭॥

ભાવાર્થ—

જે કર્મ જોઇ મારા મનને અને નેત્રને અપ્રીતિ થઇ છે અને જે કર્મ કરવાને મ્હેને પશુ ઇચ્છતો નથી તેવું કર્મ આ માણસે હુમણાંજ કર્યું. ૩૭

વિ૦—इयाय, इयतुः, इयेष, ससृजे એ પરોક્ષભૂતના બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

धिग्गर्हीतममयिथ नाटिथ त्वं मनःसु ना ।

इति वाचापि सज्येषु ही पपाठ न कोऽप्यमुम् ॥૩૮॥

ભાવાર્થ—

અપશોષ છે કે, આ સહ્યોમાંથી કોઇએ આ કોડીયાને કહ્યું નહીં કે, તારા જેવા નિંદ્રા યોગ્ય માણસને ધિક્કાર છે. રોગી થયેલો તું અમારા મનમાં પશુ આવીશ નહીં. ૩૮

વિ૦—अटिथ, आमयिथ, पपाठ એ ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

यौ लब्धवान्यत्र नाट श्रीरांचतुर्यौ जगत्त्रयम् ।

हरिरानर्च यावां बुर्ययोः सर्वत्र कीर्त्तयः ॥૩૯॥

आरतुर्यौ पद्मशोमां स्थित्वा यत्रानृधे गुणैः ।

यत्प्रसत्त्यानशो ज्यैः सुखं यावाशतुस्तमः ४०॥

स्वौजसातिबन्धुवोर्वीं वेवेक्ति स्म न ज्ञાસ્કરાત્ ।

ययोः प्रतापोऽवेवेष्ट दिशोऽनेनट् द्युन्नूतलम् ॥૪૧॥

विन्नृतः प्रोज्जिहानार्कनखांशुलक्षणानि यौ ।

कट्पङ्गुणोपमिमते यौ कामान् पिपृतो बुधाः ॥૪૨॥

इयत्ति योग्यतां यत्र दिव्यगोशीर्षलेपनम् ।

तयोः पूयच्छटाचर्चा यश्विकीर्षत्प्रज्ञोः पदोः ॥४३॥ पंच-
ज्जिः कुलकम् ।

भावार्थ—

जेઓને પ્રાપ્ત કરી લક્ષ્મી બીજે જતી નથી, જેઓ ત્રણ જગતમાં વિચર્યા છે, ઇંદ્રે જેઓની પૂજા કરી છે, જેમની કીર્તિઓ સર્વત્ર પ્રસરી છે, જેઓએ કમલની શાભા પ્રાપ્ત કરી છે, જ્યાં રહીને ગુણો પધેલા છે, ભવિ પ્રાણીઓ જેની પ્રસન્નતાથી સુખ પામ્યા છે, જેઓએ તમ-અજ્ઞાનનું લક્ષણ કરેલું છે, જેઓનો પ્રતાપ પોતાના પરકમથી પૃથ્વી ને અતિક્રમ કરે છે, જે સૂર્યથી જુદા પડતો નથી, જે દિશાઓમાં વ્યાપ્ત થયેલો અને જેણે સ્વર્ગ તથા ભૂતલને બાંધી લીધા છે, જેઓ નખના કિરણોથી સૂર્યના લક્ષણ ધારણ કરે છે, જેઓ કામ-ઇચ્છાઓને પૂર્ણ કરે છે, તેથી વિદ્વાનોએ તેને કલ્પવૃક્ષની ઉપમા આપેલી છે. અને જેઓ દિવ્ય ગાશીર્ષ-ગાર્ અદ્વનની યોગ્યતાને ધારણ કરે છે, તેવા આ ચરણની ઉપર આ કોડીયો પરંતા છાંટાની ચર્ચા કરવા ઇચ્છે તે કેવી વાત? ૩૯-૪૦-૪૧-૪૨-૪૩

વિ. — આટ, આંચતુઃ, આનર્ચ, આંબુઃ, આરતુઃ, અનૃધે, આનશે, આશતુઃ, અતિવપૂવ, વેવેક્તિ, અવેવેષ્ટ, અનેનટ્, વિમૃતઃ, ઉપમિમતે, પિપૃતઃ, ઇયત્તિ, ચિકી-ર્ષેત્ એ જુદા જુદા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યસ્તેજસા લાલસિષુર્યઃ પિપાવયિષુઃ કુલમ્ ।

સ્વં જિજાવયિષુર્બ્રહ્મ યો યોયિયવિષુર્દિયા ॥૪૪॥

સ્વં વિજ્ઞાવયિષુર્ન દીનં યો રિરાવયિષુર્દિષઃ ।

લિલાવયિષુન્નિઃ પાપં ગુણૈઃ પિપવિષુશ્ચ યઃ ॥૪૫॥

યોઽનુવોજ્ઞવિષુઃ સૌખ્યં યો જુહાવયિષુઃ શ્રિયઃ ।

શુશ્રાવયિષુરાયાન્ સ્વં યશઃ કવિમુખેન યઃ ॥૪૬॥

સંસિશ્રાવયિષુઃ સ્વર્ગલક્ષ્મ્યા યઃ સ્વં સ્વયંવરમ્ ।

स्ववाग्निः श्रोतृकर्णेषु यः शुश्रावयिषुः सुधाम् ॥४३॥

बोधामृतं यः शास्त्राणि शिश्रावयिषुराशये ।

विदित्रावयिषुर्योऽघं विदुत्रावयिषुर्दयाम् ॥४४॥

जिगीषुः कुमतिं पिप्रावयिषूर्णीड्याणि यः ।

उत्प्रावयिषुर्नैर्हर्षोर्मीन् यः स्वचेतसः ॥४५॥

आपिह्वावयिषुर्यः स्वमात्मानं शमसुधा हृदः ।

यः पुह्वावयिषुर्नव्यानुपदेशामृतोर्मिन्निः ॥४६॥

प्रचिच्यावयिषुर्गर्वाङ्गीःपतिं प्रातिन्नेन यः ।

प्रचुश्च्यावयिषुर्मोहराजं शौर्यमदाच्च यः ॥४७॥

सर्वेऽपि बोद्धयन्ते ते पूर्णेच्छा यत्प्रसादतः ।

तत्रापनीपद्यतां को दुराशीर्वावदूकताम् ॥४८॥ नवन्निः

कुलकम् ।

लावार्थ—

जे तेजवडे शासवानी धरुंछा करे, जे पोताना कुलने पवित्र करवा धरुंछे, जे पोतानुं अहमप्रत राभवा धरुंछे, जे अुद्धि जेडावा धरुंछे, जे पोताने अदीन जलवा धरुंछे, जे शत्रुओने शेवराववा धरुंछे, जे पापने छडावा धरुंछे, जे गुणवडे पवित्र थवा धरुंछे, जे सुभने अनुभववा धरुंछे, जे लक्ष्मीने ओलावा धरुंछे, जे आर्येने पोतानुं यश कवि मुजे संललावा धरुंछे, जे स्वर्ग लक्ष्मीने स्वयंवर पोतानी तरङ्ग करवा धरुंछे, जे श्रोताओना कर्णुमां पोतानी वाणी-वडे अमृत उराववा धरुंछे, हृदयमां शास्त्रमाथी ओधरुप अमृत संललाववा धरुंछे, जे पापने हूर करवा धरुंछे, जे दयाथी आर्द्र थवा धरुंछे, दुर्गतने आववा धरुंछनारी धंद्रीथेने जे वशकरवा धरुंछे, जे लोगवडे पोताना हृदयना लुपना ङिर्भि जलवा धरुंछे, शमता रुप प्रेथी पोताना आत्माने जे आर्द्र करवा धरुंछे, उपदेश रुप अमृतनी ङिर्भ्येथी जे लव्य जनने लुप्त करवा धरुंछे जे प्रतिला-अुद्धिवडे वृहस्पतिने गर्वथी हूर करवा धरुंछे अने शौर्यना भदथी जे

मोहुराजने अथाना धरुते, तेभ्यो सर्वे जेमता प्रसादधी पूर्णं धरुत्वावाला अतिशे थाय छे, तेवा लगवतं उपर आवी दुष्ट आशीषने कहेवापलुं थाय, तेने कोणु प्रतिपादन करे? अर्थात् कोणपलु करेण नही. ४४-४५-४६-४७-४८-४९-५०-५१-५२

विशेषार्थ—लालसिषुः, पिपावयिषुः, जिजावयिषुः, योयियविषुः, बिभावयिषुः, रिरावयिषुः, लिलावयिषुः, पिपविषुः, अनुबोभवयिषुः, जुहावयिषुः, शुश्रावयिषुः, संसिश्रावयिषुः, शुश्रावयिषुः, शिश्रावयिषुः, त्रिदिद्रावयिषुः, विदुद्रावयिषुः, जिगीषुः, पिमावयिषूणि, उत्सुप्रावयिषुः, आपिप्लावयिषुः, पुप्लावयिषुः, प्रचिच्यावयिषुः, प्रचुच्यावयिषुः, बोभूयंते, आपनीपद्यताम्, वावदूकताम्, अे धातुं उपरथी धरुत्वाथ विगेरे प्रक्रियाभांथी अनेला प्रत्ययांत ३५ तथा यङंतना ३५ दर्शांया छे.

इति मीमांसमानस्य राज्ञोवरीवृधत्क्रुधः ।

अजनि क्लुतमूचे च जेजीव्यस्वेति कौष्टिकः ॥५३॥

भावार्थ—

अम विचार करतां अने जेने कोध अतिशे वृद्धि पाभ्यो छे अेवा राजने ते वअते छींक आवी अरुते ते कोडीअो ओट्यो के, तमे धरुं लुवो. ५३

वि०—मीमांसमानस्य, वरीवृधत्क्रुधः, अजनि, ऊचे, जेजीव्यस्व, अे धातुं तथा धातु उपरथी अनेला लुद लुद ३५ दर्शांया छे.

दध्यौन्नूपति राः साम्नावनीवंचीति मामयम् ।

मावधीन्मां नृपोऽसावित्यवदत्त्वस्य मा न ज्ञीः ॥५४॥

भावार्थ—

राज श्रेष्ठिके अितंथुं के, आ कृष्टी भने अतिशे छतरे छे. 'आ राज भने आरे नही' अम धारी ते आबुं ओट्यो पलु तेने लय न होय तेम नथी." ५४

वि०—दध्यौ, वनीवंचीति, मावधीत्, अवदत् अे धातुना लुद लुद ३५ दर्शांया छे.

આચનીસ્કથતારીન્ યોઽસનીશ્રસ્યત નોદયાત્ ।

નાવનીઞ્ચસ્યત ન્યાયાન્નાપનીપત્યત ઞ્ચમે ॥૫૫॥

નાચનીકમ્યતાન્યસ્ત્રીર્ધર્મેરંરમ્યતાદ્દેતે ।

મેધાધનાનાં ધુરીયં પ્રાપનીપથતાસનમ્ ॥૫૬॥

નાવાન્નાસ્યત કાર્યેઽપિ નાવંન્નણ્યતાઽનૃતમ્ ।

અવંન્નજ્યત ડુર્નીતીઃ સોઽગ્રાક્ષૌત્સચિવોઽન્નયઃ ॥૫૭॥ વિ-
શેષકમ્ ।

ભાવાર્થ—

જેણે શત્રુઓને અતિશે દુઘાવ્યા છે, જે ઉદયથી અતિશે ભ્રષ્ટ થયો નથી, ન્યાયથી અતિશે ભ્રષ્ટ થયો નથી, ભ્રમમાં અતિશે પડ્યો નથી, જેણે પરસ્ત્રીને ઇચ્છી નથી, જે આહુત ધર્મમાં અતિશે રમ્યો છે, જે યુદ્ધિમાન્ પુરૂષોમાં અથ્ર આસનને પ્રાપ્ત થયો છે, જે કાર્યમાં પાછો હુઠ્યો નથી, જે અસત્ય બોલ્યો નથી અને જેણે અનીતિઓને ભાંગી છે એવા અભયકુમાર મંત્રીને ત્યાં છોક આવી. ૫૫-૫૬-૫૭

વિ०—આચનીસ્કથત, અસનિશ્રસ્યત, અવનીશ્રસ્યત, અપનીપત્યત, અવની-કમ્યત, અરંરમ્યત, પ્રાપનીપથત, અવાભાસ્યત, અવંમળ્યત, અવંમજ્યત, એ ચક્રંત ના ભૂતકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે. અક્ષૌત્ એ ‘ક્ષુ’ ધાતુનુ ૩૫ છે.

દંદશ્યમાનો દંદહ્યમાનો હિનૃપતેર્મનઃ ।

જીવાથવા ત્રિયસ્વેતિ કુષ્ટયુવાચાન્નયં પ્રતિ ॥૫૮॥

ભાવાર્થ—

રાજા શ્રેણિકના મનને દંશ તો હોય કે બાલતો તેમ તે કુષ્ટીએ અભય-કુમારને કહ્યું કે “જીવો કે મરો” ૫૮

વિ०—દંદશ્યમાનઃ, દંદહ્યમાનઃ, એ ચક્રંત ઉપરથી પ્રત્યયાંત ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

તચ્છુત્વાચિંતયઙ્ગાપ્યેષ રોગો યથા યથા ।

નપેદ્યતે હંત વરીવૃદ્ધયતેઽસ્ય તથા તથા ॥૫૯॥

ભાવાર્થ—

તે સાંભલી રાજા શ્રેણીકે ચિંતવ્યું કે, જેમ જેમ રોગની ઉચ્છેદ કરીએ તેમ તેમ તે વિશેષ વધે છે, તેવી રીતે આ કેડીયો પણ ઉપેક્ષા કરવાથી વધતો જાય છે. ૫૯

વિ०—વરીવૃદ્ધ્યતે, એ યજ્ઞંતનું ૩૫ દર્શાવ્યું છે.

દર્પાયે જંજપંત્યસ્ત્રમંતાન્ યે કુલતોઽપ્યલમ્ ।

રણેચંચૂર્યમાણાંસ્તાન્ યસ્ય ઘ્નીઃ પંપશીઘ્યરીન્ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ—

જેઓ અર્વથી અસ્ત્રવિદ્યાના મંત્રાને અતિશે જાણે છે અને જે કુલથી પણ સમર્થ છે, તેવા શત્રુઓને જેની બુદ્ધિ રણમાં અતિશે ચૂર્ણ થતાં દેખાડે છે*. ૬૦

વિ०—જંજપંતિઃ, ચંચૂર્યમાણાન્, પંપશીઘ્યરીન્ એ યજ્ઞક્રમંત પ્રક્રિયાના ૩૫ દર્શાવ્યા છે

રૂપાક્ષેપેણ જંજઞ્યમાનાઞ્ચપિ મૃગેક્ષણાઃ ।

યઃ પ્રેક્ષ્યૌદિદાત્માનં શીલધ્યાનસુધારસૈઃ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ—

૩૫ના આક્ષેપથી રતિ ક્રીડા કરતી સ્ત્રીઓને જોઈને પણ જેણે શીલ ધ્યાન ૩૫ અમૃતના રસવડે પોતાના આત્માને આર્દ્ર કર્યો હતો. ૬૨

વિ०—જંજઞ્યમાનાઃ, ઐદિદત્, એ યજ્ઞંત ઉપરથી બનેલ ૩૫ તથા યજ્ઞંતનું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

યોઽચીકરજ્ઞ્યવૃદ્ધિં બુદ્ધ્યા શત્રૂનલીલવત્ ।

અસિસ્રવન્નીતિશાસ્ત્રમસ્માન્ ધર્મમશુશ્રવત્ ॥૬૯॥

ભાવાર્થ—

જેણે રાજ્યની બુદ્ધિ કરાવી છે જેણે શત્રુઓને અત્યંત છેદાવી નાખ્યા છે, જેણે નીતિશાસ્ત્ર પ્રસરાવ્યું છે અને જેણે આપને ધર્મ સંભલાવ્યો છે. ૬૨

* અહિંથી શ્રીદ શ્લોક સુધી અભયકુમાર મંત્રીનું વર્ણન કરે છે.

વિ૦—અચીકરત્, અહીલવત્, અસિસ્રવત્, અશુશ્રવત્, એ ધાતુઓના પ્રેરક ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સદ્ન્યો હિતં યોઽચકચ્ચન્યાયે લોકાનપીપટત્ ।

ધિયાતતક્ત્વલાશાઃ સ્વમજીજાગઃકૃષે ॥૬૩॥

ભાવાર્થ—

જેણે સત્પુરુષોને હિત કહેલું છે, જેણે લોકોને ન્યાયમાં તત્પર કરેલા છે, જેણે બુદ્ધિથી દુર્જન લોકોની આશા છેદાવી છે અને પોતાના આત્માને ધર્મમાં જગાડ્યો છે. ૬૩

વિ૦—અચકચત્, અપીપટત્, અતતક્ષત્, અજીજાગરત્, એ ધાતુના બુદ્ધિ બુદ્ધિ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

મુક્તૌ યો રિરમયિષુઃ શ્રેયોઽચકમત ક્ષિતેઃ ।

નાતિત્રપત્કુલં કૈર્ન યશોઢક્કામવીવદત્ ॥૬૪॥

ભાવાર્થ—

જે મુક્તિમાં રમવાને ઇચ્છે છે, જેણે પૃથ્વીનું કલ્યાણ ઇચ્છેલું છે, જેણે પોતાના કુલને કોનાથી તુલ્ય નથી કર્યું એમ નહીં અર્થાત્ સર્વથી તુલ્ય કરેલું છે અને જેણે કીર્તિના ઢાલ વગડાવ્યા છે. ૬૪

વિ૦—રિરમયિષુઃ, અચકમત, અતિત્રપત્, અવીવદત્, એ ધાતુ ઉપરથી તથા બુદ્ધિ બુદ્ધિ ધાતુના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

વ્યસસ્મરત્પૂર્વપુંસઃ ક્વચિન્ન સ્વમતત્વરત્ ।

ઈતીર્યોઽદ્દરન્નામાપપ્રથન્નાવ્યતસ્તરત્ ॥૬૫॥

ભાવાર્થ—

જેણે પૂર્વ પુરુષોને ભુલાવ્યા છે, જેણે પોતાના આત્માને કોઈ ઠેકાણે પશુ ત્વરા કરાવી નથી, જેણે સાત પ્રકારની ઇતિને* દૂર કરી છે, જેણે પોતાના

* ૧ અતિવૃષ્ટિ, ૨ અનાવૃષ્ટિ, ૩ ઉદરો થાય, ૪ દીડ આવે, ૫ શુડા થાય, ૬ સ્વદેશમાં બળવો થાય. અને ૭ પરદેશમાંથી હુમલો આવે—એ સાત ઇતિ કહેવાય છે.

નામને પ્રખ્યાત કર્યું છે અને જેણે ભાવીને ઠાંકી દીધું છે. અથવા જ ભાવીને પશુ તરી ગયેલ છે. ૬૫

વિ०—વ્યસસ્મરત્, અતલસ્ત્, અદદરત્, અપપ્રથત્, અતસ્તરત્ એ ધાતુના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

નામાપ્યમમ્નદચૌર્યાઃ કીર્તિન્નિર્ધામપસ્પૃશત્ ।

પૃથ્વીં રત્નત્રયે પુણ્યોપદેશૌર્યોઽજજાગરત્ ॥૬૬॥

ભાવાર્થ—

જેણે ચોરીનું તેા નામજ કાઢી નાખ્યું છે, જેણે કીર્તિથી સ્વર્ગના સ્પર્શ કરેલો છે અને જેણે પવિત્ર ઉપદેશવડે ત્રણ રત્નોમાં પૃથ્વીને ભગ્નત કરેલી છે. ૬૬

વિ०—અમમ્નત્, અપસ્પૃશત્, અજજાગરત્ એ ધાતુના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યં ગુણાનાવિવેષ્ટન્કેઽવવેષ્ટન્ સકલાઃ કલાઃ ।

યોઽચિવેષ્ટ જનં ધર્મે નાચવેષ્ટ કુવર્ત્મનિ ॥૬૭॥

ભાવાર્થ—

જે ક્યા ગુણો એ વીંટાયો નથી? સર્વ કલાઓ જેને વીંટાયેલી છે, જેણે લોકોને ધર્મમાં પ્રવર્તાવ્યા છે અને જે પોતે કુમાર્ગે પ્રવર્ત્યો નથી. ૬૭

વિ०—અવિવેષ્ટન્, અવવેષ્ટન્ અચિવેષ્ટ, અચવેષ્ટ, એ વેષ્ટ અને વેષ્ટ ધાતુના જુદા જુદા ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

યં નાવાજીગણન્દેવા ન ચાવાજગણત્રરાઃ ।

સ્વસ્યાયતૌ શુન્નોદર્કં દોષજ્ઞાન્ યોઽન્વમીમપત્ ॥૬૮॥

ભાવાર્થ—

દેવતાઓ જેની અવજા કરતા નહતા, માણસો જેની અવજા કરતા નહતા અને જેણે દોષજ્ઞ-વિક્રાન્ પુરૂષોને પોતાના ઉત્તર કાલે પરિણામ થવાની સાબીતી કરી આપી હતી. ૬૮

વિ०—અવાજીગણન્, અવાજગણન્, અન્વમીમપત્ એ જુદા જુદા પ્રકારના ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

અપ્રમિત્સૌ ન ધત્તેઽસ્ત્રનિમિત્સાં લિપ્સુરુન્નતિમ્ ।

પ્રણમિત્સુષુ પુણ્યં યો દિત્સુરીપ્સિતમર્થિષુ ॥૬૯॥

ભાવાર્થ—

ઉન્નતિની ઇચ્છા રાખનારા જેણે અસ્ત્ર વધરના માણસ ઉપર અસ્ત્ર વાપરવાની ઇચ્છા કરી ન હતી. અને જે યાચકોમાં વાંછિતને આપવાની ઇચ્છા કરતો અને પ્રણામની ઇચ્છાવાલાને પુણ્ય આપવાની ઇચ્છા કરતો હતો. ૬૯-

વિ०—અપ્રમિત્સૌ, અસ્ત્રનિમિત્સામ્, લિપ્સુઃ પ્રણમિત્સુષુ, દિત્સુઃ, ઇપ્સિતમ્ એ ધાતુ ઉપરથી અનેલા પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ગુરુસ્તત્વપ્રમિત્સૂનાં સત્પથાદ્યો ન પિપ્સતિ ।

સંધિત્સુષુ વિસંરિપ્સુઃ સંપિત્સુ ફલકાર્યકૃત્ ॥૭૦॥

ભાવાર્થ—

તત્વને પ્રમાણ કરવાની ઇચ્છા કરનારાઓનો ગુરુ રૂપ જે અભયકુમાર સન્માર્ગથી પડવાને ઇચ્છતો નથી. સંધિ કરવાની ઇચ્છા કરનારાઓમાં જે સંધિ કરવાની ઇચ્છા કરનાર છે અને શરણે આવવાની ઇચ્છા રાખનારને ફલકાર્યને કરનાર છે. ૭૦

વિ०—તત્વપ્રમિત્સૂનામ્, પિપ્સતિ, સંધિત્સુષુ, વિસંરિપ્સુઃ, સંપિત્સુઃ એ ઇચ્છા-ર્થના ધાતુરૂપ તથા પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવ્યા છે.

ધિત્સુર્જ્ઞાનામૃતં દિત્સુરેનઃ સિદ્ધુઃ સ્વનિગ્રહે ।

આરિરાત્સુર્ગુરૂન્યશ્ચ પ્રતિરિત્સતિ વિક્રિયામ્ ॥૭૧॥

ભાવાર્થ—

જે જ્ઞાનરૂપ અમૃતને ધારણ કરવા ઇચ્છતો હતો, યાપતું ખંડન કરવા ઇચ્છતો હતો, ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ શિખવા ઇચ્છતો હતો, ગુરૂની આરાધના ઇચ્છતો હતો અને વિકારને શેકવા ઇચ્છતો હતો. ૭૧

વિ०—ધિત્સુઃ, દિત્સુઃ, સિદ્ધુઃ, આરિરાત્સુઃ, પ્રતિરિત્સતિ એ ઇચ્છાર્થના પ્રત્ય-યાંત તથા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

धिप्सुर्धोप्सौ मुणैरीप्सुर्विङ्गीप्सुष्वनुकूलधीः ।

त्रक्तिजागमोक्षमाणेयुः यः संसारान्मुमुक्षुकः ॥७१॥

भावार्थ—

ध्यान करवाने धिप्सुतो हुतो, गुणवडे समृद्धिमान् थवाने धिप्सुतो हुतो, विज्ञान भेलवानी धिप्सा करनाराओमां अनुकूल बुद्धि करतो हुतो, मोक्ष पाभ-
सानी धिप्सा करनाराओमां लक्षित वाली हुतो. ७१

वि०—धिप्सुः, धीप्सौ, रीप्सुः, विङ्गीप्सुषु, मुमुक्षुकः अे धिप्सुर्थे उपरथी थयेला प्रत्ययांत ३५ दर्शाव्या छे.

विश्वं दीत्सौ पिपतिषुर्दुःसहो योदिदंभिषौ ।

तत्राजयेत्याह्निकमप्याः कथं वक्तव्यमंगलम् ॥७२॥ चतु-

र्दशभिः कुलकम् ।

भावार्थ—

जे विश्वेने वधारवानी धिप्सा राभनारनी आगल पडवाने धिप्सुनाशे
अने दुःख करवानी धिप्सा करनारने दुःसह छे, तेवा पणु अलयकुमारनी प्रत्यक्ष
आ कोडीओ अमंगल जेले अे केवी वात ? ७२

वि०—दीत्सौ, पिपतिषुः, दिदंभिषौ, अे धिप्सुर्थे उपरथी अनेला प्रत्ययांत
३५ दर्शाव्या छे.

दयांचक्रे नरेजाणां मुखं दिग्ये न चैष न ।

अहो धाष्टर्यं विव्यथे यत्र मनोऽस्य मनागपि ॥७३॥

भावार्थ—

राजओना मुअे उपर दया आवी पणु ते कोडीओ हुणु उरतो नथी.
अहा! केवी धीठता? के जेवुं मन नरापणु दुःभातुं नथी. ७३

वि०—दयांचक्रे, दिग्ये, विव्यथे, अे जुदा जुदा धातुर् ३५ दर्शाव्या छे.

आख्याते तृतीयः पादः ।

નિઘૃક્ષામિ ન ચેજ્જીનલજ્જમેનં વહિઃ સન્નમ્ ।

નિષ્કાશ્ય મધ્યજેષ્ઠારિં તન્મિષ્યોશંતિ માં પ્રજાઃ ॥૭૫॥

ભાવાર્થ—

નિર્લજ્જ એવા આ કુષ્ટદીને સભાની બાહુર કાઠી જો હું તેના નિઘ્રહ નહીં કરું, તો મિત્ર અને શત્રુ બેને સરખા છે એવા મને પ્રભ ચાહે છે, તે મિથ્યા થાય. ૭૫

વિ०—જીનલજ્જમ્; વહિઃસમ્, મધ્યજેષ્ઠારિમ્, એ સમાંસાંત ખાસ વાક્ય અને ‘શંતિ’ એ વશ્ ધાતુતું ૩૫ દર્શાવેલ છે.

ચિંતાસંતતિમિત્યૂયુર્વિચિંતુર્મતવો હૃદિ ।

યાવજ્ઞોઽતનોત્તાવત્કાલસૌકરિકઃ ક્રુતમ્ ॥૭૬॥

ભાવાર્થ—

આ પ્રમાણે તેના અપરાધો રાજના દૃઢ્યમાં ચિંતાની પરંપરા ઊત્પન્ન કરતા હતા, તેવામાં કાલસૌકરિક નામના પુરૂષે છિંક ખાધી. ૭૬

વિ०—ક્રુયુઃ, અતનોત્, એ ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

ઝચેઽય શૌનિકં કુષ્ટી મા જીવીર્મા મૃથા ઇતિ ।

શ્રુત્વેતિ દધ્યૌ રાજૈષ હા નોઽનૃજ્જન્મનઃ કથમ્ ॥૭૭॥

ભાવાર્થ—

તે વખતે કુષ્ટિએ તે કસાઇને કહ્યું, કે, ‘તું જીવીશ નહીં અને મરીશ નહીં’ તે સાંભલી રાજાએ ચિંતવ્યું કે, આ કુષ્ટી આપણા મનને કેમ બાલે છે? ૭૭

વિ०—ઝચે, માજીવીઃ, મામૃથાઃ, દધ્યૌ, અનૃજ્જન્મ એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

સૂચ્યચા ઇવાસ્માન્ વાક્યકંટેકેનૈષવિધ્યતિ ।

વાર્તામપિ ન પૃઙ્ઠંતિ સુરા અપ્યસ્ય ચાગસામ્ ॥૭૮॥

ભાવાર્થ—

આ કુષ્ટી સોયવાલાની જેમ વાક્ય ૩૫ કાંટાવડે આપણને વીંધે છે. આ દેવતાઓ તેના અપરાધની વાર્તા પણ પુછતા નથી. ૭૮

वि०—सूच्यचाः, विध्यति, ऐ प्रत्ययांत ३५ અને धातु३५ दर्शावेळ છે.

मा प्रश्नयंतु तं चैते निग्रहीतास्मि खड्वमुम् ।

इमे हि सुषुपर्जनक्तौ जर्तुर्नो सुप्यते मघा ॥७६॥

ભાવાર્થ—

તેઓ ભલે તેને કાંઈ ન પુછે, પણ હું તેા આ કુષ્ટીને શિક્ષા કરીશ. તેઓ પ્રભુની ભક્તિમાં સુધ ગયા પણ હું સુવાના નથી. ૭૬

વિ०—પ્રશ્નયંતુ, નિગ્રહીતાસ્મિ, સુષુપ્તુઃ, સુપ્યતે, એ જુદા જુદા ધાતુ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

वाच्यद्वाण इतीज्यार्हैर्नवचोऽप्युच्यतेऽतरे ।

ऊचे त्वसौ दुर्वचांसि शंकां नोहे च कामपि ॥७७॥

‘ આ કોઈ વાચ્યાલ છે ’ એમ જાણી પૂજ્ય પુરુષો વચમાં કાંઈપણ બોલ્યા નહીં, અને આ કુષ્ટી દુર્વચન બોલ્યો અને કાંઈપણ શંકા પામ્યો નહીં. ૮૦

વિ०—ऊचे, ऊहे, એ પરોક્ષભૂતકાલના ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

मायुक्तकारिणं वोच्यात्सुप्याद्वा मे स्तुतौ जनः ।

मज्रटासिस्तथापीज्यादेतन्मूर्द्धांबुजेन गाम् ॥ ७८ ॥

ભાવાર્થ—

લોકો મને અયુક્ત કામ કરનારો કહો અથવા મારી સ્તુતિ કરવામાં સુધ જાપ, તથાપિ મારા સુશરતું ખર્જ એ કુષ્ટીના મસ્તક ૩૫ કમલ વડે પૃથ્વીની પૂજા કરો. ૮૧

વિ०—उच्यात्, सुप्यात्, इज्यात् એ જુદા જુદા વિધિલિજ્ઞના ધાતુ ૩૫ દર્શાવ્યા છે.

बाणैर्मृधेऽरीन् विव्याधोवाय प्रीतिं हृदि प्रजोः ।

यः स्वाम्यर्थे न सुष्वाप प्राणांस्त्यक्तुमुवास च ॥७९॥

तमुवाच ऋटस्तोममिति ध्यात्वा धराधिपः ।

यो विरुद्धमुवाचेशं सोऽयं ग्राह्यः सज्जास्थितः ॥८०॥

ભાવાર્થ—

જેણે રણભૂમિમાં બાણથી શત્રુઓને વીંધ્યા છે, જેણે દ્રુહ્યમાં પ્રભુની પ્રીતિને સાંધી લીધી છે, સ્વામીને માટે સુતો પણ નથી અને પ્રાણના ત્યાગ કરવાને વસેલો છે, તેના સુભટોના સમૂહને રાજા શ્રેણિકે આ પ્રમાણે વિચારીને કહ્યું કે, જે આ સભામાં રહી પ્રભુની વિરૂદ્ધ બોલેલો છે, તેને પકડીદ્યો. ૮૨-૮૩

વિ०—વિવ્યાધ, ઉવાય, મુષ્વાપ, ઉવાસ, ઉવાચ, એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુઓના પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

પ્રમાણમાઙ્ગેતિ મુદાવાવાચ્યંત નૃપં જટાઃ ।

જર્તુર્નિયોગેષુ મરુત્સૂનોઃ કક્ષાં વિવક્ષવઃ ॥ ૮૪ ॥

ભાવાર્થ—

સ્વામીની આજ્ઞા પાલવામાં હતુમાનની તુલના કરવાને ઇચ્છનારા તે સુભટોએ રાજા શ્રેણિકને હર્ષથી જણાવ્યું કે, “આપની આજ્ઞા પ્રમાણ છે” ૮૪
વિ०—અવાવાચ્યંત, વિવક્ષવઃ એ ધાતુરૂપ અને ધાતુ ઉપરથી પ્રત્યયાંત દર્શાવેલ છે.

દેશનાં તે જિનં નત્વા કુદ્યુદસ્થાત્સમાજતઃ ।

જટૌઘસ્તસ્ય વવ્રશ્ચ માર્ગં રુંધશ્ચતુર્દિશમ્ ॥૮૫॥

ભાવાર્થ—

દેશના પૂરી થઇ બેઠેલે તે કોડીઓ પ્રભુને નમી સમાજમાંથી ઉઠ્યે તેવામાં શ્રેણિકરાજાના સુભટોના સમૂહે ચારેદિશાઓ રૂંધી તેના માર્ગને છેદી નાંખ્યો ૮૫

વિ०—ઉદસ્થાત્, વવ્રશ્ચ, એ બુદ્ધ બુદ્ધ ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

પદ્યતામેવ પત્તીનાં કુષ્ટિરૂપમપાસ્ય સઃ ।

યત્સુરોઽર્કસ્તિવપા જિગ્યે દિવ્યં જગ્રાહ તદ્વપુઃ ॥૮૬॥

ભાવાર્થ—

તે સુભટો જોતાં તેણે કોડીયાતું રૂપ ત્યજી દીધું અને કાંતિથી સૂર્યને જિતી લે, તેવું દિવ્ય રૂપ ગ્રહણ કર્યું. ૮૬

વિ०—જિગ્મે, જગ્રાહ એ પરોક્ષ ભૂતકાલના રૂપ દર્શાવ્યા છે.

કિં ન જગ્રહિથૈનં ત્વમસોડ્યં પ્રહ્યતાં કથમ્ ।

ન ત્વવિવ્યયિથોપાયૈ હીં વિવ્યાથૈષ એવ નઃ ॥૭૭૥॥

સ્થાનેડ્યાદિવ્યથે નાસાવીદ્ધ્વા વ્યથ્યતાં કુતઃ ।

इत्यन्योन्यं लपत्स्वेषु स पक्षीवोत्पपात खम् ॥७७॥

ભાવાર્થ—

“એને તમે કેમ પકડશો? તે હવે તે નથી ખીજો છે, તે કેવી રીતે પકડશો? ઉપાયથી તમે તેને વ્યથા કરી શકશો નહીં, એ પાને આપણને વ્યથા કરે તેવો છે. તેણે આપણને મુઝવ્યા, તે યુક્ત છે, અથવા આવા પુરૂષને કેમ વ્યથા થાય?” આ પ્રમાણે તે સુભટો બોલતા હતા, ત્યાં તે આકાશમાં ઉડી ગયો. ૮૭-૮૮

વિ०—ચગ્રહિથ, પ્રહ્યતામ્, વિવ્યાયિથ, વિવ્યાથ, વિવ્યથે, વ્યથ્યતામ્, સ્વ-સ્પાત એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુ રૂપ દર્શાવ્યા છે.

सौज्ञाग्यानां निधिर्वाशु शिश्वायेषामदृश्यताम् ।

व्यावृत्य शिश्वियुर्नूपं वाक्पटीं चेति ते ववुः ॥७७॥

ભાવાર્થ—

સૌજ્ઞાગ્યનાં જાણે ભંડાર હોય તેવા તેણે એ સુભટને પોતાની અદૃશ્યતા બહાવી, પછી તે સુભટો પાછા વલી રાજા શ્રેણિક પાસે આવ્યા અને તેઓએ આ પ્રમાણે પોતાની વાણી રૂપ વસ્ત્ર વણવા માંડ્યું. ૮૯

વિ०—શિશ્વાય, શિશ્વિયુઃ વવુઃ એ ખાસ નિયમવાલા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

कस्य चेतसि वाश्चर्यं ववौ देवः स कुष्टिकः ।

सोषुम्यमाणसामर्था वयं येन कृताः कृणात् ॥७७॥

ભાવાર્થ—

રાજેન્દ્ર, તે કુષ્ટી દેવતાએ કોના દૃઢ્યમાં આશ્ચર્ય નથી ઉત્પન્ન કર્યું? જેણે અમોને ક્ષણવારમાં સામર્થ્ય સહિત કરી દીધા. ૯૦

વિ०—વવૌ, સોષુમ્યમાણ, એ ખાસ ધાતુરૂપ અને ધાતુ ઉપરથી સિદ્ધ થયેલ પ્રત્યયાંત રૂપ દર્શાવેલ છે.

સંવેવીર્યકૃતિં ગદ્યાં દિવ્યાં મૂર્તિં વિકૃત્ય ચ ।

જિઘૃક્ષયા સેસિમાનાન્ મિથોઽસ્માન્ સ વ્યમોહયત્ ॥૧૧॥

ભાવાર્થ—

પોતાની નિંદવા યોગ્ય આકૃતિને સંકેલી અને દિવ્ય મૂર્તિ વિકૃત્વી તે કૃષ્ટીએ પકડવાની ઇચ્છાથી પરસ્પર શ્રમ કરતા એવા અમોને વિશેષ મોહ પમાડી દીધા છે. ૯૧

વિ०—સંવેવીર્ય, સેસિમાનાન્, વ્યમોહયત્ એ પ્રત્યયાંતરૂપ તથા ધાતુરૂપ દર્શાવેલ છે.

ના સુષુપામ તં દીર્ઘનિદ્રાયા યન્ન ગોચરઃ ।

પ્રત્યુતાસુષુપામૈતત્તેજોમુકુલિતેક્ષ્ણાઃ ॥૧૨॥

ભાવાર્થ—

દીર્ઘનિદ્રા (મૃત્યુ) ના વિષયમાં પણ ન આવી શકે તેવા તે કૃષ્ટીને અમે સુવરાષી શક્યા નહીં પણ એના તેજથી જેમના નેત્ર મીચાઇ ગયા છે એવા અમે ઉલટા સુધ્ધ ગયા. ૯૨

વિ०—અસુષુપામ, એ સ્વપ્ ધાતુનું રૂપ દર્શાવેલ છે.

તિરોહિતેઽન્ન ત્વામૈયેત્યાકર્ણ્યાગાજ્જિનં નૃપઃ ।

પિપૃચ્છિષુઃ કુષ્ટિકથાં સુસુષુઃ શયનં યથા ॥૧૩॥

ભાવાર્થ—

એ કૃષ્ટી અંતર્ધાન થઇ ગયો પછી અમે તમારી પાંસે આવ્યા છીએ. આ પ્રમાણે સાંભળી ચુવાની ઇચ્છાવાલો પુરૂષ જેમ શય્યા પાંસે આવે, તેમ રાજા શ્રેણિક તે કૃષ્ટિની કથા પુછવાની ઇચ્છાથી ભગવંતની પાંસે આવ્યો. ૯૩

વિ०—પિપૃચ્છિષુઃ, સુસુષુઃ એ ઇચ્છાર્થ ઉપરથી બનેલા પ્રત્યયાંત રૂપ છે.

વિશ્વવેકીયિતા જ્ઞક્તિં વીક્ષ્યાપેપીયિતં તદા ।

લુંપન્ રૌડ્રસં તસ્યાપિપ્યેઽનુતરસો હૃદિ ॥૧૪॥

भाषार्थ—

विद्यमान्य एवी लज्जित ते वपन्ते वृद्धि पाभी अने तेना हृदयमां शैद्रसः
लुप्त थर्ध अङ्गुत रस वृद्धि पाभ्यो. ८४.

विशेषार्थ—आपेयीयितम्, आपिप्ये, अे 'प्याय्' धातुना ३प. दर्शांया छे.

शेश्वीयमानकुतुको जत्तया शोशूयमानया ।

पृथिवीनाथः प्रणमन् श्री सर्वज्ञं व्यजिज्ञपत् ॥९५॥

भाषार्थ—

जेने अतिशय कैतुक थयेलुं छे अेवा राजा श्रेणिके वृद्धि पाभेदी लज्जित
वडे प्रणाम करी श्री सर्वज्ञ प्रभुते विज्ञप्ति करी. ९५.

वि०—शेश्वीयमानकुतुकः, शोशूयमानया, अे धातु उपरथी प्रत्ययांत ३प.
दर्शांया छे.

शुशाव यस्तेऽत्यामतिं घृणां लोकानशूशवत् ।

अशिश्वयन्ममाप्रीतिं शिश्वाम्याशातनां त्वयि ॥९६॥

यदीयास्तं प्रति क्रोधहेतुतां शिश्वयुर्गिरः ।

शशुवुर्वैध्यतां यस्य ग्रहणे मज्जटोद्यमाः ॥९७॥

शुशावयिषुरात्मानं दुर्गतिं त्वदवज्ञया ।

शिश्वावयिषुरीष्यां मे कोऽयं कुष्टयादिश प्रज्जो ॥९८॥

भाषार्थ—

जे तभारी नज्जिक आंयो, जेणे लोकामां ह्या उत्पन्न करवी, जेणे भारी
अप्रीति वधारी, जेणे तभारी आशातना करी, जेनी वाणी तेनी उपर क्रोध
थवातुं कारण थर्ध, जेने पडवाने मारा सुलझेना उद्यम निष्कण थया, जेणे
तभारी अवज्ञा करी आत्माने दुर्गतिमां पडावाने ध्वंसा करी अने जेणे भारी
धर्ष्या उत्पन्न करी अेवा ते कुष्टो कोणु हुतो? ते हे प्रभु मने जेणावे. ९६-९७-९८

वि०—शुशाव, अशूशवत्, अशिश्वयत्, शिश्वाय, शिश्वयुः शशुवुः, शुशा-
वयिषुः, शिश्वायिषुः अे 'श्वि' अने 'शु' धातुना लुङ् लुङ् ३प दर्शांयाछे.

આજુહાવયિષુર્યસ્યાજિહ્વાયકયિષં ચ તમ્ ।

યાનજઘાય કંપંતીસ્તં ન તૈરપ્યજૂહવમ્ ॥૧૬૯॥

ભાવાર્થ—

જિહ્વાએ મલિન થયેલા એવા તેને બોલવાની ઇચ્છાથી તેને કંપાએ તેવાને મેં મોકલ્યા, તથાપિ હું તેને બોલાવી શક્યો નહીં. ૯૯

વિ૦—આજુહાવયિષુઃ, અજૂહવમ્, એ બુદ્ધા બુદ્ધા ધાતુરૂપ દર્શાવ્યા છે.

યજુષૌર્દિદ્યુતે રૂપેણાજોહૂયત મન્મથમ્ ।

ધાન્ના જુહૂષતાર્કં તત્ સોઽધાદિવ્યં વપુઃ કથમ્ ॥૧૭૦॥

ભાવાર્થ—

જે ગુણોથી પ્રકાશમાન થયું, જેણે રૂપથી કામદેવની સ્પર્ધા કરી અને તેજથી સૂર્યની સ્પર્ધા કરી, તેવું દિવ્ય શરીર તે કૃષ્ણએ કેમ ધારણ કર્યું ? ૧૦૦

વિ૦—દિદ્યુતે, અજોહૂયત, આજુહૂષત, અધાત્ એ ધાતુઓના બુદ્ધા બુદ્ધા રૂપ દર્શાવ્યા છે.

દેદ્યુત્યમાનજ્ઞાનાર્ક ત્વન્મન્નાંદેય શૌનિકૈઃ ।

ક્રુતે કિમર્થં સ વિન્નો વાગ્નંગીસ્તાદ્દશીર્જગૌ ॥૧૭૧॥

ભાવાર્થ—

જેમને જ્ઞાન રૂપ સૂર્ય અતિશે પ્રકાશમાન છે એવા હું પ્રભુ, તમે, મેં, અભયક્રમારે અને શૌનિકે છીંક કર્યાથી તે તેવીવાણીઓ કેમ બોલ્યા હતા ? ૧૦૧

વિ૦—દેદ્યુત્યમાન, એ ધાતુરૂપ ઉપરથી પ્રત્યયાંત રૂપ બનેલું છે.

અથાજુહાવ વાદે યા સુધાં તત્વાન્યવિદ્યુતત્ ।

સિષ્વાપયિષવઃ સિદ્ધિસ્થાનપીઠે સ્તુવંતિ યામ્ ॥૧૭૨॥

ભાવાર્થ—

જે વાણી વાદમાં અમૃતની સ્પર્ધા કરે છે, જે તત્વોને પ્રકાશે છે અને સિદ્ધિના સ્થાન રૂપ પીઠ ઉપર સુવાની ઇચ્છા કરનારાઓ જેની સ્તુતિ કરે છે, ૧૦૨

वि०—आजुहव, अदिशुतत्, अे धातु३५ दर्शांया छे. सिष्वापयिषव, अे धातु३५ उपरथी प्रत्ययांत ३५ दर्शांवेळ छे.

या पूर्णसुश्वापयिषा युद्धमोहस्य योद्धुः ।

रागाद्या नानुविवुधुर्यां संविव्युर्न दुर्नयाः ॥१०३॥

भावार्थ—

जे वाणी मोहुराजना योद्धांयाने युद्धमां पूर्ण रीते सुवाश्यानी धरिछा ३५ छे, जे वाणीने रागादिदि वीधी शकता नथी अने जे वाणीने दुष्टनय सीवी शकता नथी. १०३

वि०—सुष्वापयिषा, अनुविवुधुः, संविव्युः अे प्रथमतुं ३५ धातु उपरथी प्रत्ययांतनुं छे अने नीज अे परोक्ष भूतकालना धातु ३५ छे.

वत्रशुः शुद्धबोधं ये वत्रज्जुर्विदुषां मनः ।

यां पप्रज्जुः संशयांस्तांस्तत्वं वा वसतो जनाः ॥१०४॥

भावार्थ—

जेयो शुद्ध बोधने छेदी नापेछे, अने विद्वानेना मनने इहन इरे छे. तेना तत्त्वमां रडेली संशयाने अथवा तत्त्वने लोका जे वाणीने पुछे छे. १०४.

वि०—वत्रशुः, वत्रज्जुः, पप्रज्जुः, अे छुडा जुडा धातु३५ दर्शांया छे.

ये दिव्या ये नरोवा त्रिदशसमुदयो मोहुराजस्य वीर्यं

तत्त्वं शौर्येण संविवयिष्य जगवतीत्यस्तवीद्यां द्युनेता ।

नाग्लायद्यां कुबोधच्छिदि जगति तथा सुग्लुसुम्नीकृत्तारि

र्वाण्या दाताघराशेश्वरितमचकषत्कुष्टिनो हर्नृपाय ॥१०५॥

कलापकम् ।

भावार्थ—

“ जे दिव्य पुत्रो जे मतुष्यो अने जे देवतांयाना समुदय मोहुराजना वीर्यने छेदी शक्या नथी, तेना वीर्यने तमे शौर्यथी छेदी शक्या छे. ”

૨૫૬

શ્રેણિકચરિતમ્.

આ પ્રમાણે ઇંદ્રે જે વાણીથી ભગવંતની સ્તુતિ કરેલી છે અને જગતમાં કુખો-
ધને છેલ્લામાં જે વાણી ગ્લાનિ પામેલી નથી એવી વાણીના આપનારા અને
અંતરંગ શત્રુઓને નાશ કરનારા શ્રી જિન ભગવંત પાપના રાશિરૂપ એવા
તે કૃષ્ણે અરિત્ર શ્રેણિક રાજને કહેતા હતા. ૧૦૫

વિ०—સંવિવચિથ, અસ્તવીત્ અગ્લાયત્ , અચકયત એ ધાતુના જુદા જુદા
રૂપ દર્શાવ્યા છે.

इति श्री जिनप्रभसूरी विरचिते दुर्गावृत्ति द्वयाश्रयमहाकाव्ये
दुर्दुरांकदर्शनो नाम सप्तमः सर्गः ॥ ७ ॥

समाप्त.

જાહેર ખખર.

અમારા તરફથી નીચેનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે. મંગાવના ઇચ્છનારે નીચેના શીરનામે લખીને રોકડેથી અગર વી. પી. થી મંગાવવા.

જૈન તત્વાદર્શ લા. ૧ લો.	કિંમત રૂ. ૧-૮-૦
દુનિયાનો સૌથી પ્રાચીન ધર્મ.	” ૧-૪ ૦
ધર્મ રત્ન-પ્રકરણ લા. ૧	” ૨-૦-૦
પ્રવૃત્ત ચરિત્ર લા. ૧	” ૦-૧૨-૦
પ્રવૃત્ત ચરિત્ર લા. ૨	” ૧-૦-૦
આનંદ રતનાવળી (પ્રથમ રત્ન)	” ૦-૪-૦
આનંદ મંગળ સ્તવનાવળી.	” ૦-૨-૦
જૈનહિત ષોધ	” ૦-૪ ૦
સુખ પ્રાપ્તિનાં સાધનો	” ૦ ૩-૦
દેશોત્તરિનો સરલ માર્ગ.	” ૦ ૩ ૦
પુષાર્થ સિદ્ધિ	” ૦-૫-૦
આનંદ વ્યાખ્યાનમાળા.	” ૦-૬ ૦
ધંતા ચરિત્ર.	” ૦-૩-૦
આનંદ માસિક પુ. ૧ તથા પુ. ૨ દરેકના	” ૦-૮-૦
મધુકર પુસ્તક ૧ લું.	” ૧-૪-૦

ઉપરના દરેક પુસ્તકનું રૂપાલ ખર્ચ જીલ્લું.

જૈન ધર્મ વિદ્યા પ્રસારક વર્ગ.

પાલોતાણા.

કચ્છી દશાઓશવાળ જ્ઞાતિ હિત વર્ધક સભા.

૩.—જોગલદી માંડવી ઘર નં.-૩૦૯

મુ. મુંબઈ.